

КИР БУЛИЧОВ

ХОРА КАТО ХОРА

КИР БУЛИЧОВ
ХОРА КАТО ХОРА
СБОРНИК
НАУЧНОФАНТАСТИЧНИ
РАЗКАЗИ И ПОВЕСТ

Превод: Нина Ракева

chitanka.info

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР

ДИАЛОГ ЗА АТЛАНТИДА

Платон се канеше да работи. За целта стори всичко, което са правили други писатели и учени както преди, така и след него. Каза на роба в никакъв случай да не го викат на ареопага, дори ако ги нападнат персите, изпрати момче в редакцията с обещание, че до довечера ще предаде ръкописа, погледна небето, преброи чайките и мислено ги сравни с кресливите критици. После махна тежката раковина от мечтания пращен папирус и топна пеликановото перо в мастилница с надпис: „От приятелите и сътрудниците по случай тридесетгодишна научна и обществена дейност“.

Тогава влезе снаха му и каза:

— Платоне, отивам на козметичка. Жената на Аристотел ме вреди.

— Върви — рече сухо великият учен, който си имаше стари сметки с Аристотел.

— Няма на кого да оставя Критий — каза снахата.

— А робините за какво са?

— Днес имат почивен ден. Добра съм си, нали ме знаеш.

— Тогава иди друг път при козметичната — каза Платон, като оглаждаше с любов папируса.

— Невъзможно — въздъхна снахата. — Тя знае тайната на вечната младост. В Рим я примамват вече.

— В това нищожно градче?

— Да, ама една пророчица е казала, че Рим ще стане център на огромна империя.

— Я стига глупости! — възмути се Платон. — Твоята пророчица хабер си няма от икономика. Рим е встрани от търговските пътища.

— Та ще поседиш ли с Критий? Аз няма да се бавя.

— А кой ще работи? — осмели се да вдигне безнадежден бунт Платон.

Снахата излезе.

На терасата се появи малкият разбойник Критий. Платон рядко се сещаше за съществуването му, само понякога се безпокоеше да не би да падне от скалата. Дърпаше Критий от перилата и му разказваше приказката за момченцето Икар, което не послушало татко си Дедал и се удавило.

Пакостникът отиде при дядо си, побутна с пръст раковината и каза:

— Дай ми я. Ще си направя лодка, в Иберия ще отплавам.

— Раковината ще потъне — обясни Платон. — Всяко тяло губи от теглото си толкова, колкото тежи изместената от него течност. Водата е по-лека от раковината.

— Ти все много знаеш — каза презрително Критий. — Ама войник няма да те вземат.

— Това е клевета! — възмути се Платон. — Сражавал съм се при Коринт.

— Дай ми я пък! Иначе ще се разпискам, че ме биеш.

— Не мога. Тя е от неизвестен на науката вид.

— Още по-хубаво.

— И крие в себе си велика тайна.

— Тайна ли? — Критий наостри уши. — Разправай.

— Работата е там, че... — Платон не можеше да измисли достатъчно интересна тайна. — Там е работата... Тая раковина е единственото, което е останало от една велика страна.

— А страната къде е?

— Къде? Ясно къде, потънала е в морето.

Платон въздъхна с облекчение. Първата крачка бе направена.

— Цялата ли е потънала?

— Цялата.

— Защо?

— Много отдавна е било. — Платон напразно се надяваше, че такъв отговор ще задоволи пакостника.

— Като е било отдавна, ти откъде го знаеш?

— Един египетски жрец ми разказа.

— А на него кой?

— Дядо му.

— Египетски дядо ли?

— Разбира се, че египетски.

— И какво му разправил дядо му?

Критий хвърли предизвикателство на Платоновото въображение. Ученият не искаше да се предава.

— Разказал му как бог Посейдон се влюбил в едно момиче от оная страна и двамата си заживели на някаква висока планина. Родили им се пет двойки близнаци, като на леля ти.

— Леля има само двама близнаци и те не са се раждали, ами ги донесе щъркелът.

— Така де — усети се Платон. — И Посейдоновите близнаци ги донесли щъркелите. Цяло ято щъркели. Близнаците станали царе и управлявали страната един подир друг.

— Силни ли са били?

— Силни като Атлант. Мама разказвала ли ти е за него?

— Децата са ми разправяли. Той държи небето. Дядо, ами кой държи небето, когато Атлант ходи в клозета?

Платон се обърка. Кое то не знаеше, не знаеше.

— Няма значение — отсече и побърза да продължи. — Та тая страна се наричала Атлантида.

— Там ли е държал небето Атлант?

— Там, там.

— А страхувал ли се е от вълци?

— От вълци ли? Разбира се, че се е страхувал.

— А близнаците страх ли ги е било?

— Критий, пречиш ми. Стига си ме прекъсвал, че всичко ще забравя.

— Дядо, ами какво е това склеротик?

— Откъде знаеш тази дума?

— Мама я казваше. — Критий гледаше дядо си с невинни черни очи и Платон не се реши да попита по какъв повод майка му е употребила думата. Продължи:

— То се знае. И Посейдон се е страхувал от вълци. Дори обкръжил планината си с канал, с кръгла река, та вълкът да не може да излапа близнаците му.

— Ами ако вълкът прескочи реката?

— Тогава Посейдон изкопал още един канал.

— Ами ако вълкът...

— Построил още един канал и престани да ме прекъсваш.

Без сам да усети, Платон се увлече. Отдавна го интересуваха проблемът за идеалния обществен строй. Излагаше пред Критий възгледите си за социално-икономическата структура на Атлантида и не забеляза, че на момчето му стана скучно и то откъсна скъпоценната раковина.

— И тогава — завърши разказа си Платон — боговете се разгневили и стоварили върху Атлантида огнена лава, наводнения и прочие бедствия. Трябва да ти кажа, момче, че аз се отнасям песимистично към перспективата за създаване на идеална държава. И така в един прекрасен ден се чуло: бух!

— Бух! — весело се обади Критий от перилата.

Хвърли раковината долу и се зарадва, като видя какъв фонтан от пръски се вдигна.

— Как можа! — скочи Платон. — Какво направи!

— Поне нищичко да не остане от Атлантида. И без това всичко си го измисли. Три канала и пет двойки близнаци! То бива, бива лъжи, ама!... И само да си ме пипнал, ще кажа на мама!

— Никога не бия деца — каза великият учен. — И изобщо, я не ми пречи да работя. Да не съм ти бавачка. Като ти тегля един пердах, ще видим кой от нас е склероза!

Критий разбра, че шегите са свършили, захленчи тихичко и се потътри да лови пеперуди.

Когато след час робът от редакцията дойде за ръкописа, пред Платон вече лежеше свитък, изписан с неразбрания почерк на великия мъж. В краката на философа дремеше Критий и сънуваше как вълкът дебне близнаците.

— Вземи и кажи, че съм заръчал да го пуснат в утрешния брой — каза на роба Платон.

Снахата се прибра чак вечерта. Ученият сам нахрани хлапето и го сложи да спи...

Подир много години шишкавият брадат Критий разправяше на приятелите си и на другарите си по чашка:

— Че като зафучих раковината през перилата, че като ревна оня ми ти старец: „Стой! И без това нищо не остана от Атлантида!“ Пък аз му викам: „Млъквай, дядка, имаш склероза.“ Той кипна и взе, че писа за нея.

Приятелите гледаха Критий със съжаление и не вярваха на нито една негова дума. Те вече стягаха кораб, за да търсят изчезналия материк.

ВЕЛИКИЯТ ДУХ И БЕГЪЛЦИТЕ

КЪЩУРКАТА

В петък съчини афоризъм. Както си лежеше на пясъка, съчини афоризма: „Човек не може да направи това, което не може да направи.“ Павлиш нещо не го хареса. Свечеряваше се. Той лежеше на пясъка и си представяше, че е на плажа. Припичаше. Присвиваше очи и пъдеше мушиците, закрили като облак слънцето. Би могъл да вдигне шлема, но скоро щеше да му призлее и мушиците щяха да се напъхат в скафандъра. Павлиш затвори очи и се опита да чуе ударите на топката и гласовете на къпещите се. Но гласове нямаше — мушиците се въртяха беззвучно, а летовниците останаха на Земята. Тишината му пречеше да мисли.

Павлиш се обърна по корем. Пясъкът беше сив, а дребните раковини, напомнящи раирани зрънца грах, ставаха на прах между пръстите му. Сянката на „Компас“ стигна до него. Беше дълга и растеше всяка минута.

Време е да се връща на кораба и да се залавя за някаква работа. Може да изпрати сонда^[1] и да погледа как се превръща в бяла точка, как потръпва във въздушните течения. Може да си приготви вечеря. Или да хапне нещо студено. Да се заеме с подреждането на трети сектор. Там би трябвало да има медикаменти и оборудване, а в същност е куп стъкълца, прах, трески и парчета метал. Доколкото се простират познанията му на корабен лекар, в трети сектор не може да има и никога не е имало части за радиостанция. Но Павлиш все пак ще се рови в боклуците като археолог, докато не се убеди, че това е напълно безполезно.

Това, което потискаше Павлиш, беше предопределеността. Дори само тя беше достатъчна, за да го изпълни с тъпа неприязън към сивия бряг и тая камара изкорубен метал, по инерция наричана кораба „Компас“.

От бодливите храсталаци, стигащи до плажа, излетя някаква странна гадина и се настани в сянката на кораба. Беше голяма колкото куче, но крехка и членестонога. Тя втренчено гледаше Павлиш с очите

си на водно конче. Мушиците се въртяха като вихрушка над него. Гадинката най-после взе решение, подскочи и се заудря в обгорялата страна на кораба като комар в прозоречно стъкло.

Павлиш стана, изтърси пясъка и раковините от коленете си и повлече крака към люка. Преди четири дни се мъчи повече от час докато го отвори, мислеше, че никога няма да се справи. Тогава отвореният люк му се струваше спасение. А всъщност нищо не решаваше.

Гадинката се блъсна в шлема му. Павлиш замахна и я пречупи на две. Облакът мушици тутакси скри останките ѝ. Павлиш затвори люка, подпря го отвътре със стоманен прът. Мушиците се страхуваха от сянката и не се пъхаха вътре, ала с настъпването на вечерта можеше да се появи някой по-едър гостенин. Павлиш се съблече опипом и закачи скафандъра в нишата.

Аварийното осветление в коридора работеше лошо. Светлината мъждукаше, не стигаше до ъглите. Пък и без това ще се наложи да го изключи. Павлиш реши да изобрети кандило с олио. Или спиртник. Вече си се представяше как пише поредното си писмо в светлината на кандилото, когато се халоса в парче тръба.

Корабът беше разрушен. Туй на нищо не приличаше. Стане ли нещастие, нормално е да се взриви и да изчезне безследно. Ама кораб, изпотрошен като кола, блъсната в телеграфен стълб — дори е унижително. Духналият от морето вятър разклати развалината, на пода се посипа боклук и в премачканите ѝ недра нещо заскърца, зави.

Нямаше енергия. Нямаше връзка. Да бяха живи капитанът или някой от механиците, все щяха да измислят нещо. Макар че едва ли. Корабният лекар Павлиш за сега нищо не може да измъдри. За да не се размеква, пускаше сонди, методично обследваше трюмовете, приведе мостика в относителен ред, водеше корабния дневник и написа писмо на Снежина. Плика с адрес на подателя „Планета Форпост“ пусна в останките от сметопровода.

Чакаше го още една работа. Най-важната. Анабиозните вани. Те имаха блок за автономно хранване. Температурата се поддържаше на нормално ниво. Павлиш пресметна, че ще стигне за около два месеца. При най-икономичен режим. И край. Павлиш ще остане последният човек на тази планета. Сетне също ще умре, ако не успее да се

приспособи към тукашния въздух. Пък може и да доживее до дълбока старост.

Павлиш си представи, че е старче в съдран, омърлян скафандър. Излиза на стълбата пред кораба, враснал в сивия пясък, и храни от ръката си членестоногите гадинки. Те се блъскат, пречат си взаимно и го гледат внимателно и строго. После старчето се връща в чистичката, вехта кабинка, украсена със сухи клонки, и през сълзи се вижда избледнялата снимка на Снежина. Тя не е остаряла. Все същата си е, опряна на брезата, гледа старчето със сините си очи.

Възможно е да се реши и на такава стъпка: да изключи анабиозните вани. Нито един от спящите няма да усети прехода към смъртта. Тогава може да превключи тази енергия към някой сектор и да преживее в безопасност няколко години. При тая мисъл му стана още по-гадно. Павлиш надникна в бившата реанимационна камера. Всеки ден се отбиваше тук, надявайки се на чудо. Зад вратата го очакваше все същата отчайваща бъркотия от проводници и изпотрошени прибори. Колкото и да се звериш, нито един проводник не ще се върне на мястото си. Не, ясно е, че няма да може да събуди втората смяна.

Но все пак те бяха още живи. Не беше сам. Оставаше грижата за живите.

Секторът за анабиоза е скрит в центъра на кораба и в здравите прегради на амортизаторите почти не беше пострадал. Тук беше чувствително по-студено, отколкото в коридора. Под матовите похлупаци на ваните се очертаваха човешки фигури.

— Има и случайности — каза Павлиш на термометъра. — Днес ние попаднахме тук. Утре някой друг. Току-виж взел, че попаднал.

Павлиш знаеше, че никой няма да дойде тук. Няма защо. Някога, преди много години, разузнавателна група е посетила планетата за два месеца или две седмици, съставила е карти, взела е образци от флората и фауната, установила е, че тукашният ден е равен на четири земни дни, а нощта — на четири земни нощи, доказала е, че за сега планетата не представлява интерес за хората, и си е заминала. Пък може дори и разузнавателна група да не е идвала. Долетял е автомат-разузнавач, пообиколил е...

Павлиш чукна с пръст по матовия похлупак на ваната като че ли искаше да събуди Глеб Бауер, който лежеше там, усмихна се и излезе.

Според пресмятанията слънцето трябваше вече да слезе до самата вода. Този момент би могъл да представлява интерес за бъдещите изследователи. Тъй че не е зле преди вечеря да отиде пак на плажа и да снима смяната на деня и нощта. Освен всичко друго сигурно ще бъде и красиво...

Беше прекрасно. Слънцето пълзеше по допирателната към яркозелената линия на хоризонта. То беше като на ивици — по лилавите щрихи пробягваха, проблясваха бели искри. Небето, яркотюркоазно близо до слънцето, ставаше все по-изумрудено, дълбоко и наситено, колкото повече се отдалечаваше от него, а зад гърба му вече се бе спуснала черно-зелената нощ, и сивите облаци, които се зараждаха някъде на сушата, пъплека към морето, затуляха ярките звезди. Храсталакът на дюните се превърна в монолитен черен стобор, оттам се дочуваха съскане, трясък и мърморене, толкова заплашителни, че Павлиш предпочиташе да не се отдалечава от кораба. Снимаше залеза с ръчна любителска камера — единствената оцеляла на борда, и слушаше шумоленето зад гърба си. Искеше му се час по-скоро лентата да се свърши, слънцето да се размие в оранжево петно и да потъне в зелената вода. Но лентата нямаше край, оставаше още за четири-пет минути, пък и слънцето не бързаше да си почива.

Мушиците изчезнаха и това беше необичайно. За четири дни Павлиш свикна с безобидното им делово кръжение. Нощта заплашваше с нещо ново, непознато, най-вероятно коварно, понеже планетата беше още млада и на нея сигурно кипеше безпощадна борба за съществуване. Тук явно не заробват, не превъзпитават победените, а ги унищожават.

Най-после слънцето, наполовина топнало се във водата, изпълзя надясно, там, където покрай хоризонта се виеше черната лента на брега и образуваше залива, в чието дъно падна „Компас“.

— Е, няма що — каза си Павлиш. — Да доснимаме и да започваме първото си полярно зимуване. Четири денонощия непрекъсната нощ.

Павлиш не можа да се насили да дочака пълния залез.

Пръстът сам натисна стопа. Краката сами пристъпиха към люка, към сигурното убежище.

В този миг Павлиш видя светлинката. Тя проблесна точно на крайчеца на носа — черната ивичка до хоризонта, близо до която

слънцето потъваше във водата. Павлиш си каза, че може би слънчев лъч се отразява от скалите или вълните, или пък го мамят изморените му очи.

След дваайсет секунди светлинката се мярна отново на същото място. Павлиш не видя други просветвания — слънцето се изтърколи до носа, оранжевите му лъчи биеха в лицето, заслепяваха. Не можеше да чака повече. Изкатери се в люка, без да сваля скафандъра и шлема, притича на мостика.

В тъмнината едва фосфоресцираше мъртвият екран на телеокото. Към него насочи камерата, за да прожектира заснетото изображение.

На екрана слънцето пълзеше покрай зелената вода, разпръскваше твърде ярките си краски, отново притичваха тъмносивите ленти и припламваха искри.

Окото на камерата следваше слънцето. На импровизирания екран изумрудената вода се вълнуваше и полюшваше, защото ръцете на Павлиш се умориха и малко трепереха.

— Гледай сега — предупреди се сам.

В дясната страна на кадъра се забеляза краят на носа. И точно тук, в тази точка, видяна от камерата, пламна светлинката.

Екранът угасна. Павлиш остана в пълна тъмнина. Само пред очите му се мяркаха червени и зелени петна. Пипнешком върна лентата на онзи кадър, дето блесна светлинката. На екрана замря, спря се слънцето, замря и бялата точка в десния му край — светлинката.

Това беше толкова невероятно, че просто не можеше да го има. Светлинката трябваше да се окаже оптическа измама, халюцинация, защото Павлиш прекалено много бе чакал нещо, което би могло да му върне надеждата. Мозъкът му бе жадувал да се хване за нещо, па макар и за мираж... Но светлинката не беше мираж. Камерата също я бе видяла.

— Защо пък не? — попита Павлиш.

В отговор — мълчание.

— Защо ли стоя тук? Слънцето вече се е скрило и не пречи да се гледа носът. Ами я си представи, че светлинката вече я няма?

Павлиш си рече, че ако някъде наблизко има разумни същества, поне толкова разумни, че да притежават силен източник на светлина, излишно е да пази аварийните акумулатори. Опипом намери копчето, пусна осветлението на пълна мощност и корабът оживя. Стана по-

топло, стените се разстъпиха, коварните предмети — парчетата тръби, примките на проводниците, ръбците на обшивката — вече не пречеха на Павлиш да притича през коридора към люка, престанал да бъде страшен и враждебен.

Павлиш опря ръце в люка, измъкна се до кръста навън и започна да брой, загледан в малиновото петно на хоризонта: Раз, два, три, пет... Блясък!

Светлината се задържа около секунда и угасна, а Павлиш успя да се настани на ръба на люка и да спусне надолу краката си в тежки обувки, преди тя да проблесне отново. Светлинката имаше приятен цвят. Какъв? Извънредно приятен бял цвят. А може би жълт?

Когато потъмня петното, което слънцето бе оставило по облаците, светлинката спря да мига. Светеше равномерно, сякаш оня, който си бе играл с ключа, най-сетне е разбрал, че идва нощта, включил е светлината на пълна мощност и е седнал да вечеря. И да чака гости...

От тъмното към Павлиш се хвърли нещо живо. Павлиш не смогна да си прибере краката и да се скрие в кораба, само протегна ръка напред. Нещото се оказа вече познатата гадинка. Тя омота със сухите си тънки крачка ръката на Павлиш и очите и на водно конче укоризнено блеснаха, отразили светлината, паднала от люка. Павлиш отърси гадинката, както се отърсва паяк, и тя тупна на пясъка. Свят му се зави. Едва сега разбра, че е забравил да спусне забралото на шлема и диша въздуха на планетата. Призля му. Павлиш затвори люка и седна на пода. Смъкна забралото и увеличи притока на кислород, за да си поеме дъх.

Сега трябва да дам сигнал, мислеше Павлиш. Трябва да пусна ракета, да запали прожектора. Трябва да извикам помощ.

Но ракети нямаше. Пък и да има, докато ги търси, ще минат още няколко денонощия. Прожекторите са счупени. Има фенер, даже два фенера, но и двата са много слаби, за шлема са. Е, какво да се прави, ще започнем с тях.

Павлиш дълго стоя до отворения люк, закриваше и откриваше с длан светлината, а със свободната ръка отпъждаше гадинките. Светлинката не реагираше, гореше все така ярко и равномерно. Стопаните й явно не се досещаха, че наблизо някой е изпаднал в беда. Павлиш измъкна от кораба сума ти неща, дето можеха да горят, и ги

запали. Огънят не беше буен — във въздуха имаше твърде малко кислород, пък и гадинките попадаха в пламъка и се овъгляваха, съскайки като мокри дърва. Павлиш прахоса целия запас спирт и след десет минути борба с гадинките заряза това начинание.

Отстъпи към люка и се загледа в светлинката. Тя беше като светлото прозорче от приказната къщурка на горския, огън за ловците... А може и да е блясъкът от огнището под казана на людоеда?

— Добре — каза Павлиш на гадинките, които образуваха живописна купчина върху овъглените врати от шкафчетата, книгите, хартиите и парцалите. — Тръгвам.

* * *

Хубаво е, когато си взел решение. То изискваше безброй разнообразни и спешни действия. По нещо приличаше на суетнята преди заминаване на почивка: трябва да оправиш жилището, да оставиш храна на рибките, да помолиш съседката да полива цветята, да намериш стереолента, да се обадиш на приятелите, да се погрижиш за билети...

Павлиш започна първо от анабиозната камера. Походът към светлинката можеше да продължи и три часа и в това време нищо не трябваше да нарушава съня на втората смяна. Ако с тях стане нещо, пропада целият смисъл на похода. Павлиш изключи електричеството на кораба и включи вече порядъчно изтощените аварийни акумулатори към захранващия блок на камерата. Провери стабилността на температурата във ваните, контролната апаратура. По негова преценка камерата не бе заплашена от нищо. Дори ако отсъствава цял месец. Наистина, ако тръгваш на тричасова разходка по брега на морето, няма защо да мислиш и планираш цял месец, но разходката се очертаваше малко необичайна. Павлиш не без основание смяташе, че ще бъде първият човек, извършил нощно пътешествие по брега на тукашното море.

После трябваше да се погрижи за собственото си снаряжение, да вземе вода и храна. И накрая трябваше да затвори счупения люк така, че даже слон (ако тук се навъртат слонове) да не може да го отвори.

Като приключи работите, Павлиш излезе навън и неочаквано почувствува почти елегична тъга. Дългото здрачаване беше обагрило негостоприемния свят в почти всички отсенки на черния и сивия цвят и единственото близко нещо в това царство беше осакатеният „Компас“, засвирил печално под пристъпите на вятъра, самотен и безпомощен.

— Де, де, не тъгувай — каза Павлиш на кораба и го погали по изранения при аварийното кацане корпус. — Скоро ще си дойда. Отивам само на брега до светлинката и веднага се връщам.

Светлината гореше равномерно, Павлиш за последен път провери достъпа на кислород в шлема — ще стигне за шест часа, а в краен случай ще диша тукашния въздух. Макар че това е неприятно и доста вредно. Павлиш измъкна лъчевия пистолет, прицели се в един камък на брега и стреля. Лъчът го лизна, преряза го на две и половинките му светнаха червено и горещо. Край. Време е да тръгва.

Павлиш разрови с крак останките от огъня и го прескочи, но не от детинщина — искаше да се увери достатъчно добре ли е закрепено всичко.

Най-удобно беше да се върви по самия край на плажа. Вълните бяха пресовали пясъка с пенестите си езици и той бе станал еластичен. За сега фенерът не беше необходим и така се виждаше всичко, което трябва: безкрайната ивица пясък, тъмната вода вляво, черният храсталак на дюните вдясно. И тъй до безкрая, до светлинката.

Павлиш измина стотина крачки и се спря да погледне кораба. Беше голям и ужасно самотен. Обръща се още няколко пъти — корабът все повече се смаляваше, потъмняваше, сливаше се с небето и някъде към края на първия километър Павлиш изведнъж осъзна колко малък и незащитен е той самият. Стана му страшно, дощя му се да изтърчи до кораба и да се скрие в люка. Тогава изведнъж реши, че е забравил нещо много важно, дето ще му трябва по пътя, и ще не ще — налага се да се върне. Но докато измисляше причината, усети срам, обади се чувството му за дълг — не бива да се връща. И тогава Павлиш се помъчи да си представи, че е жената на Лот и ще се превърне в солен стълб, ако се обърне назад. И до сутринта ще бъде излизан от лакомите за каменна сол обитатели на храстите...

Павлиш реши да пее. Пееше лошо. Певческите му способности комай не се понравиха на храсталака и след втория куплет той млъкна.

Пясъкът под краката му се нижеше като равна лента, понякога езикът на вълната близваше нозете на пътника и той стъпваше малко по-горе — заобикаляше пяната. Веднъж го стресна някакво бяло петно отпреде му. Павлиш забави крачка, напипа дръжката на пистолета. Петното растеше, виждаше се как от него се измъква нещо черно, многопръсто, кани се да сграби прищълеца. Но той вървеше, насочил пистолета, и чакаше петното първо да се реши да нападне.

Петното се оказа голяма раковина или може би бронята на някакъв морски жител. Няколко гадинки пълзяха по него и измъкваха с тънките си лапи остатъците от вътрешностите му. Тях беше взел отдалече за пипала.

— Къш, нещастници! — изпъди Павлиш гадинките и те послушно се магнаха, отлетяха към храстите. Изпод раковината изскачаше всевъзможен лаком дребосък, зариваше се в пясъка, търчеше към водата. В тъмното не можеш различи ни формата, ни нрава им. Някои се сливаха с пяната, други фосфоресцираха и като светещи петна щъкаха край брега.

След случая с раковината Павлиш се почувствува по-уверен — явно обитателите на морето и храстите си гледаха работата и нямаха намерение да нападнат човека.

Мина вече час, откак напусна кораба, извървял е поне пет километра. Единственото, което сега сериозно го безпокоеше бе, че светлинката не се приближаваше. Все тъй далечен беше черният нос, все така равна ивичката пясък. Вярно, това не можеше да продължава вечно. Макар че диаметърът на Форпост е по-голям от земния, планетата все пак е кръгла и значи достатъчно отдалечените предмети непременно биха се скрили зад линията на хоризонта...

И тогава Павлиш видя реката.

Отначало чу шум, който се смесваше с еднообразния ритъм на прибоя. После видя и самата река. При вливането си в морето тя се бе разляла в множество ръкави. Тукашният бряг, укрепен от речния пясък, образуваше малък полуостров, вдаден в морето. Земята между ръкавите и от двете страни на делтата беше покрита със зелените петна на лишеите и тревата. Някакви растения, подобни на тризбец, растяха направо във водата. Преходът, изглежда, нямаше да бъде труден, но когато на няколко метра от водата кракът му изведнъж

хлътна до глезена, Павлиш разбра, че реката може да му погоди някакъв номер.

Още следващата крачка се оказа по-трудна. Пясъкът беше податлив, с жвакане всмукваше крака му и се стараеше да не го пуска.

— В края на краищата — рече си Павлиш — нищо не ме заплашва. В скафандър съм и дори да затъна по-надълбоко, няма да си намокрят краката.

И в този миг, изгубил опора, хлътна до кръста. Опитът да се измъкне от капана доведе само до това, че затъна още няколко сантиметра. Скафандърът беше мек и тинята притискаше гърдите му, примъкваше се към раменете. Павлиш си спомни, че ловците, ако пропаднат в блато, винаги се хващат за клон или поне за храст. Наблизо нямаше клон, но наоколо — три метра напред — се виждаше храст. Павлиш съобрази, че почвата покрай него трябва да е твърда, и скочи.

Навярно отстрани скокът изглеждаше странно: някакво същество, затънало до гърди в пясъка, прави конвулсивно движение, изскубва се с няколко сантиметра, придвижва се около половин метър напред и тутакси почти напълно изчезва от погледа.

Скокът беше грешка, която можеше да му бъде простена само защото Павлиш никога по-рано не беше попадал нито в блато, нито в подвижни пясъци. Сега на едва полюшващата се набъбнала от мехури повърхност се виждаше само горната част на шлема. Павлиш изви очи и видя, че границата на пясъка бавно се издига по прозрачното забрало.

Всичко стана толкова бързо, че Павлиш дори не успя да се уплаши. Обърна глава към далечния нос, като внимаваше да не прави излишни движения. Светлинката си гореше. Чакаше. Стана нужда да вирне глава, над пясъка се показваше само върхът на шлема с ненужната антена, настроена на кораба, дето няма кой да те чуе. След няколко секунди светлинката изчезна. Всичко изчезна. Беше тъмно, ужасно тясно и съвсем неясно какво да се прави по-нататък.

С мрака дойде и страхът. Павлиш задиша бързо и повърхностно, въпреки че балоните добросъвестно подаваха толкова въздух, колкото бе необходимо. Шлемът беше достатъчно твърд, така че нямаше опасност да се задуши и загине. Да загине... Тази мисъл се мярна в мозъка, му, закачи се за нещо и там си остана. Да загине. В тая дупка

като нищо можеш да загинеш. Само остани тук — и без тебе. Като риба на сухо, като мишка в капан. Да загине...

Думата притежаваше някаква магическа сила. Беше отвратителна, лъжлива, зла. Павлиш знаеше, че тази дума не може да се отнася за него, защото... ами защото него го чакат. Чакат го Глеб Бауер и Кира Ткаченко, и щурманът Батурин, без него те също ще загинат. И ако някога тук дойде кораб, а това непременно ще стане, ще бъде късно. Хората ще намерят телата в анабиозните вани, телата на загиналите, защото не е имало кой да ги събуди, ще разберат, че на кораба е имало още някой, който по-късно е изчезнал. Ще го търсят, и то се знае, никога няма да го открият. Дори ако заселят планетата и хиляди хора заживеят тук, все едно — никой никога не ще намери доктор Павлиш, тридесет и четири годишен, щатен, ръст 1,83, очи — сини.

— Стига де — спря се Павлиш. — Така може да се умува до сутринта. На работа.

Твърдият пясък е отзад. Повече не бива да се рискува. Никакво движение напред, само назад, към брега.

Павлиш опита да вдигне ръце. Беше възможно, но трудно — пясъкът бе лепкав и тежък. Пробва да загребе с ръце напред, ала само потъна повече в тинята и трябваше отново да замре, за да се справи с новия пристъп на паника, стиснала мозъка му. Паниката беше ирационална — тялото, усетило близостта на смъртта, започваше да се мята. Павлиш изчака да премине. И тогава неочаквано краката усетиха твърдата почва.

— Великолепно — каза Павлиш, за да успокои бунтарите и страхливците, дето се бяха намърдали в тялото му. — Та аз си знаех, че това тресавище не е бездънно. Обикновена дупка. Стоим си на дъното и ей сега ще потеглим обратно.

Лесно е да се каже, ама как да се изпълни...

Пясъкът не искаше да пусне плячката си и я теглеше надолу, към дълбокото. Дъното беше хлъзгаво и несигурно. Но Павлиш все пак прекрачи нагоре по склона на ямата и веднага се почувствува дяволски уморен. Тежък товар го притискаше. Кой знае защо, си представи водолаз, който бавно пристъпва надолу...

— Чакайте — каза Павлиш. — Сетих се.

След минута дясната ръка се провря през пясъка и напипа копчето за подаване на въздух. Павлиш го натисна докрай и не го пусна, докато въздухът, който задавяше гърлото му, заплашваше да извади очите му от орбитите, спираше сърцето му, не напълни скафандъра дотолкова, че следващата крачка нагоре се оказа значително по-лека...

Павлиш пусна копчето едва когато излезе до кръста от подвижните пясъци, обърса със свободната си ръка мръсотията от шлема и видя светлината...

Павлиш седеше на брега, изпружил крака, и оставяше вълните да го заливат. Усмиваше се и току повдигаше ръце, за да усети колко леко и свободно им е сега.

Реката се вливаше в морето все така спокойно и не можеше да се отгатне мястото на доскорошното му заточение. Пясъкът се бе загладил и чакаше нови жертви.

Но трябваше някак да премине реката, за да продължи пътя си по равния бряг, който беше едва на стотина метра от Павлиш.

Поотдъхна си и тръгна по пясъка към храстите. Раковините пукаха под краката му, отпред се чуваше шумолене, прашенето на клоните, писък. Павлиш се сети, че пистолетът може да се е набил с пясък, и спря, за да го провери. Дулото беше чисто.

Избягваше безобидната на вид рекичка. Изкачи се на ниското възвишение и се спря пред плътната стена на храстите, опита се да разтвори клоните, но бодлите здраво се държаха един за друг.

След като се помота няколко минути край стената от храсти, напразно дирейки пролука в нея, Павлиш блисна по тях лъча на пистолета. Вдигна се бял стълб дим и храстите предпазливо затихнаха. Павлиш включи шлемовия фенер и видя как храсталакът лекува раната си. През цепнатината се протягаха пръстите на клонките, ноктите на тръните, мъртвите клони се ронеха по земята, а на тяхно място израстваха свежи филизи.

Лъчът на фенера привлече гадинките и тогава за пръв път видя как те излитат от храсталака през отворстията, които възникваха в непроницаемата стена, и после тутакси изчезваха.

Павлиш отстъпи, като се бранеше от гадинките, които тропаха с прозрачните си крила по шлема. Върна се на брега. Прекият път през реката отпадна. През храстите няма проход, за да се добере до такова

място нагоре по течението, където няма подвижни пясъци. Не бива да се връща. Оставаше третият път — по морското дъно. Павлиш нагази във водата.

Дъното се снишаваше постепенно, вълните го удряха по краката, отблъскваха го към брега. Бавно пристъпваше по твърдия пясък. Когато потъна до гърди, движенията му станаха плавни и некоординирани, сякаш в полусън. Някъде на петдесетина крачки от брега дъното неочаквано изчезна изпод краката му и Павлиш потъна целият във водата. Не можеше да плува — скафандърът беше тежък, но за съжаление не чак толкова, че краката му да залепват сигурно по дъното. На всяка стъпка Павлиш губеше равновесие, теглеше го нагоре, ала като напук — не напипваше с крак никакъв камък, за да го вземе в ръце.

Фосфоресциращите животинки отскачаха от човека. Беше тъмно и Павлиш включи фенера, за да не се отклони. Отдясно имаше пясъчен склон — крайт на делтата, отляво дъното се спускаше стъпаловидно. Чувствуваше се течението на реката — водата го притискаше от страни, избутваше го на дълбокото и се виждаше как по дъното текат струйки пясък, които течението отнася.

Като слезе по-надолу, Павлиш попадна в джунгла от меки и податливи водорасли. Никой не му пречеше да върви по дъното на морето, но това не го успокояваше, защото не можеше да се отърве от усещането, че го дебнат, мъчат се да разберат колко силен и опасен е...

От водораслите го зяпаше една муцуна с единственото си тясно око. Светлината на фенера се отрази в него и то още повече се сви, явно се напъваше да различи какво се крие зад светлото петно.

Павлиш замря и от рязкото спиране изгуби равновесие, течението го подхвана, повдигна го и го събори напред към муцуната. Павлиш махна с ръце, за да се задържи, и отметна глава, за да не изпусне противника от лъча светлина. Беше безпомощен, дори пистолета не можеше да извади, тъй като за целта първо трябваше да прибере ръцете си до тялото.

Окото се затвори, на негово място изникна зяпнала уста, паст, осеяна с игли. Павлиш спокойно можеше да се смести в нея и тутакси „довърши“ мутрата във въображението си, „добавяйки“ ѝ съответното тяло и опашка с шипове на края. Мутрата затвори уста и отново се ококори, сигурно беше стъписана от странното поведение на

пришелеца: тоя тип едва докосваше дъното, махаше с ръце, клатеше се, обръщаше се, па отгоре на всичко се приближаваше към нея.

Чудовището не издържа това зрелище — явно реши, че Павлиш иска да го изяде. Изведнъж се извъртя, обърна се и търти да бяга. Тяло нямаше, нямаше и опашка с шипове, само нещо като скосен тил, снабден с плавници. Стъблата на водораслите се засукаха във водовъртежа.

Една паяжина, почти невидима сред подобните по цвят водорасли, беше слабо обтегната и се полюшваше заедно с растенията, които я заобикаляха. Изплашеното животно влетя с все сила в капана и сега се мятеше в мрежата. Върху него, пъргаво местейки крачета, се стекоха многоножки с тежки светещи челюсти, които се впираха в муцуната, ръфаха я, без да обръщат внимание на яркия лъч на фенера, и водата потъмня от кръв, а движенията на жертвата ставаха все по-вяли, конвулсивни.

Нерешителност обзе Павлиш, въображението му оплете подводните джунгли в стотици зелени мрежи и му се струваше, че само да мръдне, и ще попадне в клопката им. И когато най-сетне се реши, пое обратно и като се измъкна от водораслите, се спусна по-надълбоко, за да заобиколи джунглата. Многоножките имаха силни и остри челюсти, а скафандърът не бе пригоден за защита от такива хищници.

Но в дълбокото движението му се затрудни от течението, което напомняше силен вятър. Павлиш намери най-сетне продълговат камък, подобен на отчупен пръст, и го взе в свободната си ръка, за да не изплува при всяка стъпка. Стената от водорасли се полюшваше съвсем близко, веднъж в пролуката между растенията видя още една паяжина, под която дежуреха многоножки. А може и да му се е сторило.

Докато крачеше покрай джунглата, Павлиш погледна часовника. Вече два часа, откак бе напуснал кораба. Гъсталаците проредяха, сигурно вирееха по-добре там, където прясната вода на реката се смесваше с морската. Значи вече може малко по малко да свива към брега. Скоро пътешествието по морското дъно ще свърши. Много му се искаше по-бързо да се измъкне на сушата, където живееха безвредните неспокойни гадинки. Павлиш се заизкачва нагоре по полегатите стъпала и като вдигна глава, видя през тънкия слой вода полюшващите се звезди и ивичките пяна, обточили вълните.

В този миг нещо силно го халоса по гърба. Той инстинктивно се люшна напред, удари чело в забралото и понечи да се обърне. Доядя го как бавно се обръща, за да посрещне следващия удар с лице.

Отзад нямаше никой.

Павлиш почти минута плъзгаше фенера и се взираше в мрака, когато отново усети удар в гърба. Сякаш някой пъргав шегаджия се задяваше с него.

— А, така ли! — каза Павлиш. — Както искате. Аз отивам на брега. — Пак се завъртя около оста си, ала веднага рязко се обърна и се сблъска лице в лице с тъпозурлесто същество, подобно на грамаден червей. Съществото, като видя, че е разкрито, тутакси се метна нагоре, изскочи от водата и изчезна.

— Тъй и не се запознахме — каза подир него Павлиш.

Направи още една крачка и почувствува, че излиза. Стоеше до шия във водата. Брегът беше пуст и се виеше като равна лента надалеч към светлинката (Павлиш я зърна веднага). Реката шумеше зад него, безсилна да го спре. И тъкмо тогава някой го сграбчи за другия крак и силно го дръпна надолу.

Водата заклокочи. Павлиш изгуби ориентация и разбираше само, че го влачат към дълбокото, което никак не му харесваше. Мъчеше се едновременно да измъкне крака си, да включи фенера и да стреля в оня, който го влачи.

Най-после фенерът светна, но в размътената вода Павлиш все не смогваше да различи врага си и когато все пак измъкна пистолета, стреля по посока към него. Лъчът блесна ослепително, хватката отслабна, Павлиш седна на дъното и разбра, че се е опитвал да го завлече игривият червей. Сега той се извиваше, разсечен на две от лъча, а водата наоколо потъмняваше. Павлиш го пожали — каза си: сигурно на него просто не му се е искало да се разделя с това интересно нещо — човека.

Вече се канеше да излиза на брега, когато от дълбокото изскочи ято тънки вретеновидни риби, очевидно привлечени от мириса на кръв. Вретената се раздвояваха като щипци и се впираха в червея. Бяха много, страшно много и схватката между половинките на червея и хищниците беше ужасна гледка. Павлиш стоеше и наблюдаваше неравния бой. А когато едно от вретената се засили към него, разбра, че не бива да се помайва, и забърза към брега.

Вретеното се впи в хълбока му и ръфаше тъканта като зло куче. Нямаше как, преряза хищника с лъча. Тутакси, сякаш чули вик за помощ, няколко вретена зарязаха червея и се втурнаха подире му. Павлиш отстъпваше към брега, прекарвайки лъча по телата на хищниците, но сякаш на мястото на всеки загинал идваха по двама-трима и се залавяха да ръфат разсечените си събратя. На два пъти се добираха до скафандъра, ала тъканта не се поддаваше и хищниците продължаваха да го дърпат и скубят, сякаш издръжливостта му им вливаше сили.

Един от тях успя да прегризе здравата тъкан. И крака. Павлиш заръмжа от болка и усети, че през дупката в скафандъра нахлу вода. Виждаше как все нови и нови вретена се впиват в краката му, отчаяно се теглеше към брега, прекарваше по водата отслабващия лъч, а тя вече кипеше наоколо, като фойерверк излитаха искри и кълбета пара.

Павлиш се измъкна на пясъка, изскубна впилите се в мъртва хватка хищници, или по-точно частите от тях, понеже всички бяха прорязани с лъча. Павлиш обхвана с две ръце глезена си и ги прекара нагоре по крака, за да излее водата от скафандъра.

Прасецът го смъдеше, усещаше, че тече кръв, но нямаше с какво да я спре. Беше направил непростима за един лекар грешка — не носеше дори лейкопласт.

— Такива — през вратата — каза сам на себе си. — Канеше се да прекараш приятна вечер. Разходка на лунна светлина.

Павлиш се почувствува страшно уморен, искаше му се да легне и повече да не мърда никъде. Дори и на кораба не му се връщаше, защото трябва да мине пак по морското дъно.

„Зарови се в пясъка и спи — подсказваше изнуреното тяло. — Никой няма да те закача. Почини си час-два, пък после поемай по-нататък.“

Малко му се гадеше и дишаше трудно. Павлиш разбра, че през дупката влиза местен въздух. Ама че беля. Отви парче от шнура, който висеше като акселбант през рамото му, отрязва с пистолета около половин метър и пристегна крака си под коляното. Не беше особено разумно решение — кракът ще отече и ще бъде трудно да ходи, ала и на смесения въздух няма да изкара дълго.

Като режеше шнура, Павлиш забеляза, че пистолетът дава съвсем слаб лъч. Или бе стрелял много често, или енергията му е била

изтекла още на кораба. Павлиш го прибра. Оставаше ножът, но той едва ли би могъл да се смята за сериозно оръжие.

След това направи още едно неприятно откритие — по време на битката, кой знае как, се бе отворила раницата и храната се падна на рибите. На дъното се търкаляше само туба със сок. Павлиш изпи половината, а другата скри на по-сигурно място.

По-разумно би било да се върне на кораба. Може би ще успее да зареди пистолета и най-важното — да си налее отново вода, да смени скафандъра. Лекомислено е да се върви по-нататък. Всяка крачка напред прави връщането все по-проблематично, още повече че не се знае какво го чака там. Ами ако това е чисто и просто действащ вулкан?

За да не го измъчват съмнения, Павлиш стана и бързо тръгна към светлинката, без да поглежда назад.

Беше жаден. Когато знаеш, че има само две глътки, още повече ти се пие. За да забрави, Павлиш концентрира вниманието си върху болката, макар че след около двеста крачки вече не бе нужно усилие на волята — кракът така болезнено пулсираше, че вече за нищо друго не можеше и да помисли. Остава само ухапванията да са отровни, помисли той. И какво ми струваше, щом го видях, веднага да изтичам към брега. А то стоях и гледах, изгубих цяла минута.

Упорството му стигна за още половин километър. После се наложи да седне и да развърже шнура, да усили притока на кислород. Но все пак му беше зле. „Май че изгубих много кръв“ — помисли Павлиш и преценил ситуацията като страничен наблюдател, реши за себе си: „Той няма да стигне.“

— Длъжен е да стигне — каза Павлиш. — Там чака Глеб. И цялата втора смяна.

Отново стегна шнура. Почивката не помогна, само дето похаби сума ти кислород. Докуцука до храстите. Бяха по-високи, не толкова бодливи и повече приличаха на дървета. Павлиш намери прав клон и искаше да го отреже с ножа, но ръцете не го слушаха, та трябваше да си помогне с пистолета. Продължи, като се подпираше на жилавата пръчка и влачеше болния си крак. Вероятно приличаше на умиращ в пустинята пътник или на полярен изследовател, който с последни сили се стреми към полюса. И ако след полярния изследовател непременно тича вярното му куче, Павлиш също си имаше спътници — е, не

толкова приятни като кучетата, но верни — няколко гадинки подскачаха по пясъка, излитаха, вдигаха се над главата му и отново кацаха на пясъка. Не бяха нахални, а дори учтиви. Ала те чакаха кога най-сетне упоритото двуного същество ще падне.

„Някой ден тук ще живеят хора — мислеше Павлиш. — Ще построят къщи, пътища. Може би ще нарекат някоя от улиците «Компас». В дългите вечери ще идват на брега на морето по пътеките, прокарани през храсталака, ще се любуват на ранното слънце, на зелената вода, а опитомените гадинки ще наглеждат децата или ще се перчат по раменете на стопаните си.“

Може би хората ще се научат да събират зелената паяжина от водораслите и ще майсторят от нея изящни шалове, преливащи се в различни оттенъци и леки. А за сега той, Павлиш, куцука по пясъка, отзад го дебнат абсолютно неопитомени гадинки, които не знаят, че човекът е цар на природата, а виждат в него само потенциалната храна. Сам-саменичък...

А кой е запалил светлината? Кой чака пътника зад отворените капаци на прозорците? Приветлив ли е? Дали ще се учуди? Или ще го посрещне с куршум, стреснат от непознатия? Нали ако разумните същества са се появили тук сравнително скоро, те може да се окажат не дотам разумни, че да тичат на помощ на някакви си космонавти.

Но сега важното е да стигне. Няма значение дали там чака враг или приятел, вулкан ли е или светец храст. Ако се оставиш да те надвият съмненията — край на силите. Ще паднеш и ще доставиш незаслужена радост на членестоногите гадинки.

А между другото светлинката се приближи... Брегът доста рязко извиваше към носа, в края на който невероятно далече, но къде по-близо от преди, гореше светлинката. Храстите отстъпваха от морето, разкъсани от ниска скалиста верига — хребета на носа. Павлиш включи за минутка фенера и разгледа проблясващите черни скали, еднообразно назъбени като стара крепостна стена. Наложил се да го угаси — гадинките се хвърляха към него, всяко отблъскване предизвикваше взрив от болка, припълзяла вече до бедрото, и пристъп на гадене.

Още повече притъмня, облаците се сляха в обща пелена и донесоха дъждец, ситен и гъст, който се стичаше по забралото на разклонени струйки. Изведнъж му се дощя да подложи лице на дъжда.

Вдигна забралото на шлема и наведе глава напред. Капките, оросяващи челото му, бяха топли и ароматни. Дъждът ухаеше, носеше упойващия мирис на земя, аромат на вековни гори, на сочни степи, на огромни, пръснати по земята хищни цветя, на проломи, пълни с лава, на ледници, обрасли със светлосиви лишей, на гниещи пънове, от които нощем излитат разноцветни искри...

С отчаяно усилие, губейки съзнание, упоен от виденията, които донесе топлият дъжд, Павлиш спусна забралото. Стана нужда да седне на пясъка и да пропъди виденията, да диша дълбоко и равно и да се бори с непреодолимото желание да заспи. Павлиш се мъчеше да се озлоби. Хокаше се, надсмиваше се над себе си, сипеше подигравки, крещеше нещо обидно на гадинките, насадили се в кръг на пясъка...

После отново вървеше. Струваше му се, че по петите го следва слон. Голям бял слон с еластичен хобот и клепнали уши. Слонът тепаше по пясъка и побутваше Павлиш да бърза. Слонът беше видение. Гадинките също бяха видение. Светлинката беше видение. В действителност нямаше нищо — само пясък и вода. А водата беше зелена и ласкава. В нея се лежи меко. Тя ще го понесе назад, към кораба, ще го положи пред люка и Глеб Бауер, излязъл от анабиозата, ще дойде, ще вдигне Павлиш на ръце, ще го остави в каютата и ще каже:

„Браво, Слава, далече стигна.“

Сетне дойде просветлението. Тъмносиво небе. Твърд пясък. Скали, надвиснали над тясната пясъчна ивичка, които скриваха светлината. И в този момент, като се бореше с болката и й благодареше, че му върна разума, Павлиш се облегна на скалата, извади тубата със сока и го допи. Стана му още по-зле, но главата му просветна. И Павлиш забърза напред, защото се страхуваше да не изгуби отново съзнание, да не полудее.

Ала слонът вървеше ли, вървеше подир него. Стъпките му бяха тежки. Изглеждаше, че пясъкът потръпва и потъва под него.

Безпокоеше го изчезването на светлинката. Току-виж я подминал, но нямаше сили да свърне и да се покатери на скалата. Павлиш вече не можеше да прецени колко време мина, откак сви към носа.

А слонът е съвсем близко. Диша във врата му. Трябва само да обърне глава и видението ще изчезне. Ала хич не може да се самозастави. Уморен е не само физически. Всичко е уморено: и

разумът, и чувствата — мозъкът отказва да поема нови образи, да реагира на тях — да се плаши от тях или да ги игнорира. Общо взето, беше му все едно върви ли след него слон или е плод на въображението му.

И все пак Павлиш се обърна. Надяваше се, че няма да види никого освен гадинките.

Но слонът съществуваше. Не, не слонът, какъв ти слон. Аморфна грамада неизвестно по какъв начин се поклащаше отзад, пригаждайки движенията си към скоростта на човека, дори накуцваше, сякаш влачеше крака си. Нямахше нито очи, нито хобот. Само на най-неочакваните места светлата обвивка изведнъж набъбваше и образуваше къси пипалца.

Павлиш включи фенера. И тогава го връхлетя злобата, дето така безуспешно се мъчеше да предизвика у себе си. Та нали само няколко десетки метра, няколко крачки останаха до целта, до светлинката! Не може така... Това не е честно, несправедливо е от страна на планетата.

Грамадата не отстъпваше. Само там, където лъчът на фенера се опираше в нея, беше се образувала вдлъбнатинка, сякаш светлината осезаемо е притиснала обвивката. Павлиш прекара лъча по тялото на грамадата и тя неочаквано леко изчезна изпод него, като се раздели на две форми и заприлича на пясъчен часовник.

Павлиш грабна пистолета, натисна спусъка, но лъчът се проточи в тънка струйка, хладка и безобидна, и прекъсна, преди да стигне до грамадата. Захвърли го. Беше тежък, тегнеше в ръката му, беше абсолютно безполезен.

Двамата стояха един срещу друг. Павлиш изключи фенера. Грамадата се разшири по средата и отново стана безформен чувал, голям колкото двуетажна къща. Една гадинка непредпазливо прелетя близо до нея, от обвивката се протегнаха пипалца, хванаха я, скриха я в тялото. И без нея.

— По дяволите! — изруга Павлиш и грамадата, чула гласа, се заклати. — Въпреки всичко ще стигна.

Обърна се с гръб към грамадата, защото нищо друго не му оставаше. И тръгна. Дъждът прекалено силно чукаше по шлема му, а ушите му звъняха. Но трябваше да върви.

Грамадата го настигаше. Чувствуваше приближаването ѝ, ала не се обръщаше. Скалите се отместиха. Носът свърши. Една скала, по-

висока от другите, с плосък връх, стоеше на самия край на носа. Там гореше светлинката, ослепително ярък фенер, закрепен на стълб. В светлия кръг сновяха гадинки и почвата около стълба беше осеяна с труповете им. До върха на стълба, до площадката, на която бе закрепен фенерът, имаше четири-пет метра. Черен куб, около два метра висок, заемаше част от площадката. Там вероятно се намираше силовата инсталация, която захранваше източника на светлина. И толкова.

Нямаше ни къщурка с отворени прозорци, ни пещера, в която гори огън, нито даже действащ вулкан. Имаше автоматичен маяк, поставен от някого, който живее далече и едва ли се мярка тука.

И пътешествието изгуби смисъл. Павлиш запълзя по скалата — едната ѝ страна беше полегата. Тази последна част от пътя отне всичките му сили. Нямаше откъде да ги вземе — човек може да преодолее всякакви трудности, стига да има цел, а ако я няма...

Грамадата също пълзеше по стената, малко по-бързо от Павлиш. И когато най-после докосна гладкия стълб, блеснал под дъжда, грамадата пусна пипало и досегна крака на Павлиш — болния, вдървен крак. Ужасната болка го накара да изкрещи, защото отровното пипало докосна раната му.

Павлиш отдръпна крака си, притисна се до стълба, а ръката му се вкопчи в напречната греда. Къси гредички стърчаха от двете страни на стълба — по тази стълбичка се е изкачвал вероятно пазачът на фара. Само инстинктът за самосъхранение движеше човека. Съзнанието бе изключено, пулсираше единствено мисълта: „Да беше дошъл пазачът...“ После тъмнина и отново рязка болка — друго пипало пълзеше по крака му. Едва на площадката се свести. Как бе успял да се справи с тези пет метра — грохналият Павлиш така и не разбра. Гледаше надолу. Светлата грамада бе обвила стълба и бавно пълзеше нагоре. Павлиш извади ножа, рязна с него първото от стигналите до площадката пипала, то изчезна, но на негово място изникна ново. Помагаше си с лъча на фенера, който караше пипалата да замират, ала те бяха толкова много и вече от всички страни се промъкваха към малката площадка, издигайки се над ръба ѝ като листенцата на хризантема.

Павлиш отстъпи към черния куб на енергоблока, видя заключения люк и пипнешком затърси копче или дръжка. Не смееше да се обърне с лице към куба, защото трябваше да прерязва нахалните

„листенца“, да върти глава, за да ги задържа с лъча. А листенцата се извиваха и се събираха в центъра, до краката на Павлиш. Люкът се отвори внезапно и като пропадеше назад, той изгуби съзнание.

Павлиш отвори очи. Гореше равномерна светлина. Лежеше в неудобна поза, опрял глава в ъгъла на куба.

Понадигна се, като се опираше на лакът. Зад отворения люк осветени от лъчите на фара, проблясваха капки дъжд и падайки, потрепваха леко, като всичко, гледано през силово.

Павлиш седна. Огледа се. Главата така го болеше, че му се искаше да я отвинти и поне малко да поживее без нея. Кракът липсваше. По-точно Павлиш не го чувствуваше. Черният отвън куб беше бял и светъл отвътре и затова изглеждаше просторен. По цялата странична стена се ширеше пулт. Над него висеше малка картина, обикновена стереокартичка, каквито хората си изпращат за Нова година: брезова гора, слънчеви петна по листата, мека трева и облаци по яркосиньото небе. Далеч от Земята космонавтите стават сантиментални. И ако някъде по пътя, на Сатурн или на Марс ги догони пощата, запазват картичките и ги закачват по стените на каютите си.

Всичко останало бе разбираемо и просто; пулт за далечна връзка, резервен скафандър за случай, че някой попаднал в беда космонавт се добере до автоматичния маяк, оставен от разузнавачите на безлюдната планета, шкафче с вода, лекарства, храна, оръжие, портативен енергоблок...

Някога на Земята е имало такъв обичай: когато ловците в тайгата си тръгвали от някоя забутана из горските дебри къщурка, те оставяли там сол, кибрит и патрони, които биха помогнали на заблудения пътник. И космическите радиомаяци по традиция също ги наричаха „къщурки“.

Шумоляха приборите, които непрекъснато даваха информация за температурата на въздуха, влажността, сеизмичността на планетата. „Къщурката“ бе очаквала човека. Заслони го със силово поле от преследвача и дори му отвори вратата на люка, защото можеше да го отличава от всяко друго същество.

Павлиш започна от аптеката — намери антисептик и тонизиращи таблетки. Сетне смъкна скафандъра и поклати глава, като видя в какво се е превърнал кракът му. Съжали, че в къщурката няма фотокамера, та

да запечата сиво-синята греда, дето доскоро беше крак на бордовия лекар Павлиш. Изгуби няколко минути, за да се посъвземе.

После докуцука до пулта за връзка, превключи радиото на ръчно управление и изпрати SOS по космическите канали. Извънредно. И знаеше, слушаше как замира връзката в Галактиката, как прекъсват работа станциите на планети и кораби, как радистите се вслушват в слабия, далечен призив и антените се въртят, настройвайки се на къщурка номер еди-кой си, и вече един кораб, непознат на Павлиш, който се намира в сектор 12, получава заповед да промени спешно курса си...

Скоро дойде потвърждение на връзката, съобщиха му дори името на кораба, който идва на помощ — „Сегежа“. Ще бъдат тук след не повече от седмица.

После Павлиш заспа. Спа шест часа и се събуди с чувството за неудобство, необходимост да предприеме нещо, нещо да направи, да бърза нанякъде. Разбра, че не бива повече да почива в тоя уютен куб. Просто е неприлично. Особено когато кракът му почти се оправи (макар и да го наболява), а в джобовете на новия скафандър са мушнати два пистолета.

Тогава космонавтът събщи в центъра, че се връща на кораба. Отвърнаха му: „Действуй“, защото не знаеха, че до кораба има десет километра път пеша. А и какво са десет километра за диспечера на Центъра, където разстоянията се измерват само в парсеци?

Павлиш слезе по стълбичката. Беше съвсем тъмно. Здрачът бе свършил. Гадинките се удряха в стъклото на фара като пеперудки.

Потръпна от отвращение, като си представи, че отново ще се пъхна във водата, за да заобиколи предателската рекичка. Помисли си, че „слонът“ може и да не дойде сам. Но в края на краищата това са дреболии. Каквото и да става, след седмица или дори по-рано корабът „Сегежа“ ще кацне на брега.

Накуцвайки, пое по твърдия пясък близо до зелената вода. Вълните носеха на гребените си светла фосфоресцираща пяна и гледаха да лизнат обувките на човека. Валеше ситен дъжд, той носеше видения на гори, степи и хищни цветя.

[1] Сонда — въздушен балон със самопищещ прибор, който се прилага при проучване на горните слоеве на атмосферата. — Б.пр. ↑

БЕГЪЛЦИТЕ

Най-после Жило се изкатери на равната площадка, опря на скалата копието си и приклегна. Беше уморен. Ако воините на Старейшината са забелязали, че го няма в селото, то вече са по дирите му.

От площадката не се вижда пещерата и цветната долина. Сипеят до ледника е пуст, само две големи мухи се бият над камъните — не могат да си поделят някакво животинче. Крилата им отразяват синевата на ледниковата урва. Ако потерята е наблизко, воините трябва да минат по сипея. Друг път няма. Ще бъдат предпазливи, защото знаят колко ловко си служи Жило с прашката.

Слънцето вече е стопило нощната слана от скалите. Дългите сиво-черни облаци се изтеглиха към Сините планини. Бодливите храсталаци са отворили срещу слънцето тесните си листа. Там, в сянката, се крие Бялата смърт, която пази долината. През гъсталаците промъкване няма. И никой не знае къде е нарисуваната на скалата жълта стрела. Преди смъртта си за нея им разправи Немия Ураган.

Немия Ураган знаеше, че на заранта при него ще дойдат воините на Старейшината, за да го предадат във властта на договете. Той бе нарушил закона, като се опита да излезе от долината и да отиде към морето, където пасат стадата на дългоногите и бродят дивите хора. Морето е безкрайна зелена вода. Урагана разтваряше ръце, за да покаже колко много е водата. Чак до смъртта си не се научи да говори добре и си помагаше с ръце. Само Жило и Рекичка го разбираха. Винаги е искал да се махне от долината и Старейшината веднъж опита да го убие, ала боговете не се съгласиха, не дадоха знак. Когато намериха Урагана на Цветната поляна, осакатен от Бялата смърт, Старейшината отиде в храма. Беше през нощта и Урагана успя да разкаже на Жило за жълтата стрела и за скалите. А сутринта Старейшината се върна от храма, където се бе молил цялата нощ, и каза, че боговете вземат Урагана при себе си. Той не можеше да ходи. Воините го занесоха на храмовия олтар, смъкнаха парцалите от раните

му, отрязаха му ръцете до китките, сетне краката. После главата. Урагана не беше вече жив.

Бялата смърт охраняваше изхода на долината. Ловците, които не успяваха да се приберат в селото преди да мръкне, рядко се връщаха. Нощем Бялата смърт приближаваше до селото, стърчеше край нивите. Старейшината разправяше, че ги пази от нощните мухи и дългоногите. Нощем не биваше да се излиза от пещерите и колибите.

Жило изчака зората и тръгна, след като небето посивя, а Бялата смърт се скри в шубраците зад Цветната поляна. Ако се изкачиш по скалите подир жълтата стрела, ще успееш да излезеш от долината. Там е страната на Дивите. И морето.

Потеря нямаше. Жило взе копие и заслиза по склона, обрасъл с редки дървета. Иглиците им бяха оплетени в розова паяжина. Мъкнеха я многоножките, покриваха с нея цветята и без да се страхуват от мухите, изсмукваха сока. От склона храсталаците, в които дебнеше Бялата смърт, изглеждаха равни като блато. Подухнеше ли, по храстите притичваха сребърни вълни — листата се обръщаха от другата си страна. Вътре беше тайната. Само големите мухи и зверове, дето живееха в Мрака, знаеха пътя през трънаците. Едно време, разказваха ловците, хората от селото палели храсталака и сънените подплашени гадинки изскачали на слънце. Тогава е имало много месо. Откак в храстите се засели Бялата смърт, ловците ги заобикаляха.

Жило беше още млад и ловците не го вземаха със себе си. Разрохкваше с клон земята, в която жените хвърляха семена. Тъй повеляваха боговете. След една зима Жило ще бъде истински мъж. Тогава може би боговете ще му разрешат да стане ловец, а Старейшината ще му избере жена. Жило най-добре от всички в селото умееше да мята камъни с прашката и да улучва с копие от двайсет крачки кожата на дългоногия. Но кожата беше стара. Дългоногите рядко идваха в долината.

Старейшината каза, че ако боговете решат, Жило ще бъде ловец, той ще му даде добра жена. Може би дори дъщеря си. Голяма чест беше това, но Жило не искаше да се жени за Кафявата Заря. Искаше да види морето, за което разказваше Урагана, голямо като небето, зелено и дълбоко.

Мухите го усетиха, прелетяха от сипея и закръжиха над главата му. Замери ги с камък, дано ги отпъди. Воините на Старейшината

знаят, че мухите се вият над хората.

Завоят към Мократа скала е близко. Жило спря и се послуша. Отзад се изтърколи камък. Някой вървеше по стъпките му. Жило се хвърли в сянката на дърветата и многоножките, размотавайки торбичките от паяжина, се скриха навътре в клонките. Сложи в прашката объл камък и вдигна ръка. Иззад скалата излезе момиче и се спря в нерешителност. Слънцето светеше в гърба ѝ, но Жило веднага се сети, че е Рекичка. Пусна ръката си.

— Жило — повика го Рекичка. — Тук ли си?

Жило отстъпи още по-навътре в сянката и подуши: не вървят ли след момичето воини? Ала мирисът беше само един. Тогава изчака Рекичка да се изравни с дървото, скочи изотзад и я хвана за косата. Тя се виеше в ръцете му, хапеше и дращеше. Жило я държеше за раменете, смееше се и повтаряше:

— Така ли се ходи из долината, глупачке? Ще те излапа някой звяр.

— Знаех, че си тук — каза Рекичка, като се освободи от ръцете му. — Вървах по дирите ти. Тук сме само ние двамата.

— Следа ли съм оставил?

— До ручея. После си вървял по водата и си излязъл до острия камък. Ама аз знаех къде отиваш. Отиваш към прохода. Намерих твоя диря в Цветната долина. Не бой се. Слънцето се вдигна и вятърът ще отнесе следите ни.

— Защо си дошла? — попита Жило, опрял гръб в ствола на дървото. Многоножките бяха прокарали път по голите му гърди и мъкнеха към дупките си торбички с нектар.

Рекичка посегна, взе шепя многоножки и започна да отваря торбичките със сладък нектар. Хапваше си, нагости и Жило.

— Попитах майка ти — каза Рекичка. — През нощта. Ти още спеше. Питах я дали ще работиш на полето. Рече ми, че заранта ще отидеш на ручея за риба. Излъгал си майка си, ала аз се досетих. Вземи ме с теб.

— Не бива — отвърна Жило. — Там е Бялата смърт.

— Все едно, аз ще се махна от селото. Старейшината каза, че след една нощ ще ме даде за жена на Скалата. Скалата има вече три жени. Той е страшен.

— Скалата е голям ловец — отвърна Жило.

— Не искам да стана негова жена. Вземи ме със себе си.

— Вървя по пътя на Немия Ураган. Още никой не е минавал по него.

— Немия Ураган беше мой баща.

— Ти си жена. Слаба си. Не можеш да хвърляш копие.

— Ще ти стана жена.

Жило не каза нищо. Искаше Рекичка за жена, но Старейшината каза — не бива. Немия Ураган овдовя и взе за жена майката на Жило, когато една нощ мъжът ѝ не се върна от лов. Макар че Жило и Рекичка бяха от различни бащи и майки, смятаха ги за брат и сестра. Старейшината каза, че ще даде Рекичка на Скалата. Яд го беше на Старейшината, но премълча. Защото ловецът не бива да върви против волята на боговете.

— Не те ли е страх от боговете? — попита Жило.

— Но ние ще избягаме от долината. Зад прохода има други богове. Тъй казваше баща ми.

— Ако Бялата смърт ме хване, Старейшината ще заповяда да те убият.

— Не ме е страх. Аз съм дъщеря на Немия Ураган. — Рекичка седна на земята и протегна крака.

— Цял час тичам по дирите ти — каза тя. — Ето че те намерих. Аз мога да стана ловец.

Жило се засмя.

— Жените хвърлят семена в земята и варят месо. Ловци са мъжете.

— И ти копаяш земята — каза Рекичка.

Погали го по крака. Косите на момичето, които бяха обръснати в храма в деня на пълнолетието ѝ, вече бяха поизраснали и стърчаха над ушите.

— Искан ми се да те взема за жена — рече Жило. — Ала не бива да се нарушава волята на боговете.

— Ти я наруши, когато тръгна към прохода.

— Почакай — каза Жило, повдигна се на един клон и скочи върху него, за да погледне пътеката отвисоко. — Толкова силно приказваш, че ще те чуят воините.

— Те още спят. Вратата им е затворена.

— Старейшината чува всичко. Той никога не спи. Помниш ли като откраднахме цял крак от подземното животно и се скрихме в малката пещера? Никой не ни видя.

— Дебелия Бръмбар ни видя. Той каза на Старейшината.

— Не, Дебелия Бръмбар не знаеше къде е пещерата. А пък той дойде там.

— А сетне — засмя се Рекичка — ни разкарваше из селото, спираше пред всяка къща, викаше всички навън и разправяше: „Тези деца са откраднали месо.“

— „Те са откраднали месо, а то е малко.“

— Вярно. „Те са откраднали месо, дето е толкова малко.“ И ни биеше с пръчка. Но ти не плака.

— Не плаках. А той каза, че сега няма да видим месо чак до лятото. Такава е волята на боговете. И ще работим на полето от зори до късен мрак. А пък на мене ми се ядеше месо.

— Но татко ни даваше. Мигар си забравил? Даваше ни от своя пай. Казваше, че не иска да умрем от глад.

— Не говореше, а показваше с ръце, че ще умрем.

— Татко беше добър.

Рекичка стана, вдигна от земята копието на Жило и попита:

— Тръгваме ли към прохода? Или си забравил?

Жило скочи от клона. Обиди се. Рекичка не биваше да напомня на един мъж какво трябва да върши. Но беше права. Каква полза да седиш на клона и да си клатиш краката. Най-много да дочакаш воините да открият следите ти.

Утрото си отиде. Сенките се скъсиха, вятърът стихна. Лека пара се издигаше от тъмната маса на храстите — растенията връщаха влагата, насъбрана през дългата нощ. Сгъстиха се ароматите на земя, животни и растения; многобройните следи, оставени от животни и хора, потъваха в изпаренията на долината. Най-добрите часове за лов — от разсъмване до настъпването на жегата — отминаха. Жило дръпна Рекичка за косата.

— Бъди покорна, жено — изрече думите, които можеше да произнася само Старейшината.

— Пусни ме, боли.

Вървяха покрай храсталака, но нито веднъж не стъпиха в сянката му. Жило подплаши една червена змия, перна я с камък от прашката

си, тя изписка, завъртя се в тревата и се разсипа на десетина змийчета. Между храсталака и скалите оставаше тесен проход, който след стотина крачки изчезваше. Ала Жило вървеше смело напред. Така заръча Урагана. Рекичка го следваше по петите и дишаше в тила му. Понякога протягаше ръка и докосваше с пръсти гърба на момчето. Жило отърсваше рамо, събаряше ръката ѝ. Той също се страхуваше. Ако от храстите изскочи някой, няма къде да се бяга. Три крачки — и скалата.

После оставаха две крачки. Сетне настъпи моментът, когато, ако разтвориш ръце, дясната ще се допре в бодлите на храсталака, а лявата ще докосне студената мокра скала. По нея се стичаха тънки струйки вода и ги пръскаха. Тук беше по-студено, отколкото под дърветата. Жило замря. Отпред, на няколко крачки, храсталакът опираше в скалата.

— Тук — тихо рече Жило.

— Няма път — отговори Рекичка. — Да не си събрал?

— Урагана каза: „Където храстите и скалата се съберат, тичай напред.“

— Още никой не е идвал тук.

— Твоят баща е идвал. Той беше голям ловец.

Жило мушна копието си в храстите. Едно клонче се размърда като живо и прибра иглите си. Жило го отмести с копието си и прекрачи. Рекичка се държеше за набедрената му превръзка. Жило отместваше клоните с копието и се промъкваше между тях и скалата. Те се събираха отзад, притъмня и някой се размърда съвсем наблизко.

Рекичка уплашено викна, Жило се втурна напред, храстите го закачаха с бодлите си, обезпокоените обитатели на мрака мърмореха, пищяха и съскаха подире им.

Жило тичаше, стиснал очи, и не той, а Рекичка първа разбра, че са излезли от долината. Храстите се разстъпиха и бегълците се намериха в широка клисура, чието дъно бе постлано с дребни камъчета, а тъмните скали наоколо бяха покрити с лишей и се събираха над главите им.

Жило си пое дъх. Рекичка отскубна снопче трева и заизбърсва кръвта от лицето и гърдите си. Жило я побутна да бърза.

— Ако сме събудили Бялата смърт, тук ще ни догони лесно. Да вървим към жълтата стрела.

— Боли ме — каза Рекичка.

— Тогава стой. Или върви в селото.

— Не мога. Ще ме дадат на боговете.

Жило реши да не си губи времето за приказки с момичето. Побърза напред, без да сваля поглед от лявата скала. Там някъде трябваше да има жълта стрела.

Рекичка се влачеше подире му, хленчеше и хокаше спътника си. Отзад се чу свирене.

— Бялата смърт! — викна Жило. — Събудихме я. Не се обръщай!

Рекичка все пак се огледа. Храстите мърдаха, люлееха се, сякаш искаха да изплюят нещо голямо. Сред клоните се мяркаха бели петна, ала не можеше да се различи нито формата, нито големината на Бялата смърт.

Жило тичаше напред, клисурата нямаше край. Пред очите му просветваше все същото късче небе и ивичките облаци по него. Изведнъж скалите се отдръпнаха и бегълците се намериха на края на урвата. Тя се спускаше отвесно към зеленото поле, а сред него се виеше река. Реката се губеше в мъглата, зад която беше морето.

Меланхоличното свирене и плющене приближаваше. Бялата смърт ги настигаше и този път се обърна Жило. Нямаше очи, уста и крака. Търкаляше се като тесто, пускаше къси израстъци и ги протягаше към бегълците.

— Стрелата! — викна Рекичка.

Малка жълта стрела сочеше косо нагоре, към корниза — тесен и почти незабележим от дъното на клисурата.

Жило сграбчи Рекичка и я метна на корниза. Момичето се вкопчи в камъка, повдигна се и изчезна зад скалата. Тутакси протегна ръка, за да помогне на момъка да се изкатери. Жило се опря на копието, босите крака се впиха в грапавия камък. Без да пуска ръката му, Рекичка отстъпваше покрай стената.

Към корниза се протегна един от белите израстъци. Жило го мушна с копието и той веднага изчезна.

Бегълците стояха, притиснали гърбове към скалата, и мълчаха. Боговете се смилиха над тях. Корнизът постепенно се разширяваше и спускаше надолу към реката. Вятърът, долетял от морето, ги шибаше

по лицата, но веднага отскачаше, сякаш се страхуваше, че изтощени след страшната среща, те ще загубят равновесие и ще паднат долу.

Тръгнаха по корниза, а когато той се разшири — приседнаха.

Мъглата се разсейваше и небето, толкова голямо от високото, надолу сякаш се огъваше, потъмняваше, а по него тичаха бели ивички. В небето се вливаше реката, разделена на много тесни притоци.

— Морето — каза Жило. — Урагана казваше, че морето е сестра на небето. Сега вече никой няма да ни стигне.

Корнизът водеше надолу към речната долина, към розовите сладки дървета. Стадо дългоноги пасеше около едно от тях. Жило никога не бе виждал толкова дългоноги накуп.

— Месо — повтаряше той. — Много месо.

Плющенето на Бялата смърт се чу съвсем наблизо. Чудовището се бе проснало на стената, изпъзляло по корниза и бавно се промъкваше напред. Жило понечи да тръгне срещу него, но Рекичка се вкопчи в ръката му.

— Да не си посмял! — крещеше тя. — Ще избягаме. Бялата смърт не може да бъде убита.

Жило отстъпи.

— Да бягаме!

Тичаха надолу, като се ловяха за изпъкналите камъни, прескачаха пукнатините. Кой знае откъде се взеха големи мухи, привлечени от човешката миризма. Мухите се виеха над главите им и им пречеха да тичат. Бялата смърт изостана. Тя струеше по корниза, променяйки формата си. Движеше се бавно, но упорито, защото знаеше, че хората не могат да ѝ избягат.

Корнизът се превърна в сипей. Между скалите растяха храстчета и жълти светещи цветя. Дългоногите забелязаха хората и търтиха на бяг, подхвърляйки високо дебелиите си задници. От сипея се виждаше скалата, от която се спуснаха. Точеше се от морето до Сините планини и клисурата, по която се измъкнаха, изглеждаше оттука като черна пукнатинка, сякаш някой бе забил в скалата остра брадва. В средата на скалата белееше петно.

— Да стигнем до реката — каза Жило — и ще влезем във водата. Бялата смърт не може да плува.

— Откъде знаеш?

— Тъй казваше Немия Ураган. Когато е бил в другото племе, ловците се спасявали от нощните зверове, като влизали във водата. Сетне ще намерим мястото, дето реката може да се мине пеш. Урагана казваше, че има такова място. Тогава ще идем в неговото племе.

— Не мога да плувам — каза Рекичка.

— И аз. Никой от нашето племе не може да плува. Ала ние избягахме и никой не успя да ни хване. Даже Бялата смърт. Аз съм истински ловец. Ще те взема за жена, а сетне с новото племе ще се върна в селото и ще убия Старейшината.

— Ти си истински ловец, Жило — съгласи се Рекичка. — Но хайде да вървим по-бързо към водата. Виж, Бялата смърт е близо.

Като се добра до широката част на корнизата, Бялата смърт запълзя по-бързо. По сипея се затъркаля като кълбо, пускайки напред, за да се задържа, къси дебели израстъци.

Но бегълците направиха едва няколко крачки към реката и трябваше да спрат. Покрай реката вървяха хора.

— Ловци са — каза Жило. — По-бързо при тях. Те са ловци от племето на Урагана, няма да ни сторят зло.

— Стой — отвърна Рекичка, — лягай в тревата, дорде не са ни съзрели. Не виждаш ли какви им са копията?

Жило се гмурна в тревата и предпазливо надникна иззад камъка. Копията на хората, дето вървяха край реката, бяха раздвоени на края, за да късат месото и да оставят дълбока и смъртоносна рана. С такова копие трудно се убива животно. Дори дългоногото може да се спаси от такъв удар. С такова копие се ходи само на лов за хора. Бяха воините на Старейшината.

Жило от отчаяние се затъркаля по земята, хапеше ръце, удряше с юмруци по камъните. От страх и ярост сякаш ослепя.

— Духове са! — крещеше той. — Това са духовете на воините! Те не биха могли да излязат от долината.

— По-тихо — молеше го Рекичка. — По-тихо, ще чуят.

Но Жило вече скочи в цял ръст и се понесе срещу воините, обхванат от бяс, който връхлита всеки мъж на племето, почувствувал, че смъртта му приближава.

Рекичка опита да го спре. Тичаше, препъвайки се след Жило, крещеше, плачеше. А отзад, все по-близо, все по-силно се чуваше плющенето на Бялата смърт.

Воините видяха момчето, образуваха полукръг и чакаха да се приближи, за да бъде сигурно, че ще улучат. Рекичка видя в ръцете им мрежа, изплетена от светлосиня тръстика, и разбра, че искат да хванат Жило жив, за да го принесат в жертва на боговете, както направиха с баща ѝ.

Момичето не забеляза кога върху нея падна нечия сянка, само опарването от израстъка на Бялата смърт я изхвърли с вик напред.

Викът ѝ догони бягащото момче и го спря. До ловците оставаха стотина крачки.

Жило видя, че Рекичка тича към него, бялата грамада я преследва по петите и израстъците почти докосват гърба ѝ.

Нещо странно стана с него. Безумието го напусна. Главата му се проясни, а краката се наляха със сила. Той се хвърли да пресече пътя на Рекичка покрай веригата на воините. Успя. Стисна момичето за ръката и го повлече след себе си. Воините се слисаха от изненада, а Бялата смърт не успя да измени посоката си и продължи напред.

Воините разбраха, че плячката може да им се изплъзне, и хукнаха подир Жило, като гледаха да са по-близо до брега, за да не налетят на Бялата смърт. А чудовището прибра израстъците си и се търкулна след бегълците. В края на краищата все някой от преследвачите непременно би настигнал момъка и момичето.

Бялата смърт излезе по-пъргава. Настигна ги до малкото стръмно хълмче, където Жило издърпа изнемошялата си спътница. Тогава бялото кълбо се разля по тревата и обкръжи височината от всички страни. Бялата каша взе да стяга обръча, а воините се спряха по-далечко и гледаха как намалява зелената площадка под краката на момчето и момичето, как Жило отчаяно мушка с копието белите израстъци.

Изведнъж иззад голямото дърво пристъпи още един свидетел на тази сцена. Не принадлежеше към никое племе. Беше по-висок и потънък. Имаше голяма блестяща глава, ципест хобот, гърбица и странни одежди. Вдигна ръка с лъскава къса пръчка, от нея излетя ослепителна струя, достигна белия пръстен и той започна да чернее, да се свива, криейки пипалата си. И този човек или бог продължаваше да гори Бялата смърт, докато нейните останки, обгорели и мъртви, се смъкнаха от възвишението и се посипаха на прах по тревата.

Тогава Жило пусна Рекичка, тя падна на земята, а момчето застана на колене и захлупи очи в дланите си.

ГОСТЪТ

Тишината преследваше Павлиш чак до самия кораб. Изглеждаше, че с тържеството на нощта всички твари се бяха стаили в дупките си или бяха потънали в непробуден сън. А може пък до тях да е стигнал слухът, че самотният човек на брега се чувства силен, непобедим и неуязвим. Причината беше не само в новия скафандър, който му осигуряваше кислород и сигурна защита от ноктите на морските жители, но и в съзнанието за победа. Неотдавнашното пътешествие към светлинката беше вече нещо като спомен за някогашен зъбобол, който можеш да си представиш, но не и да възпроизведеш.

Ала не го напускаше безпокойството за кораба. Растеше с всяка крачка, с всяка секунда. Въображението му рисуваше неизвестно чудовище, което спокойно раздига примитивната барикада пред люка на „Компас“.

Тишината изглеждаше зловеща. Ниските лениви вълни повдигаха глави над черната мазна повърхност на морето и като искряща лента се разливаха по пясъка. За дългия ден напомняше само тясната зелена ивица над хоризонта, но светлината, която даваше възможност да се види лентата на плажа и стената от храсти по дюните, идваше не от догарящия залез или от светещото море — иззад дюните изгря медна луна и заля нощта със заревото на далечен пожар.

Светлинката остана далеч назад. Примигваше равномерно и вдъхваше сигурност. Вдъхваше увереност в бъдещето. В далечното бъдеще, което вече никак не зависеше от Павлиш. Сега в неговите ръце беше само безопасността на кораба през близките дни. Звездите се оглеждаха в локвите, останали след прилива, а светлата лента на пяната отделяше пясъка от морето. Леко се вървеше. Слегналият се пясък пружинираше под краката.

Най-после отпред, като черна дупка в звездното небе, се очерта „Компас“. Павлиш включи шлемовия фенер на пълна мощност и светлото петно опря в металния корпус. Заобиколи купчинката

дървени и обгорели гадинки — останките от несполучливия огън. Струваше му се, че всичко това е станало отдавна, преди много години: и първите просветвания на маяка, и отчаяните му опити да привлече вниманието на жителите на далечната къщичка.

Хитрите резета на люка бяха недокоснати.

От шлюзовата камера Павлиш включи аварийното осветление и въздушните помпи. Спасителният кораб ще дойде след шест дни, значи може да си позволи разкоша да поживее на светло и без скафандър.

Павлиш затвори херметически вратата на шлюзовата камера и се вслуша в свистенето на въздуха, който весело нахлуваше в сектора, като че ли му беше доскучало в тъмнината на резервоарите. Можеше да махне мундщука. Привичните миризми, които ще си останат в кораба дълго след като го е напуснал и последният човек, обвиха доктора, сякаш се радваха на връщането му.

Душът не работеше. Павлиш смъкна скафандъра и излезе в коридора.

Плафоните светеха слабо. Само преди месец би му се видяло тъмно и неудобно, но след дългото пътешествие в мрака коридорът се стори на Павлиш блеснал от весели и ярки светлини, като че беше театрален салон, пълен с празнична публика. Всичко е нормално. Ей сега ще се отвори вратата, ще се покаже капитанът и ще попита: „Защо закъсняхте толкова, докторе?“

Но капитанът не се показва. Капитанът беше мъртъв. Павлиш стигна до края на коридора и преди да влезе в анабиозните камери, се обърна — опитваше се да се самозалъже, да върне отново приятното чувство, че не е сам.

Някакъв човек надникна зад ъгъла и като забеляза Павлиш, се скри. Корабният лекар го възприе като продължение на играта на въображението си. Но тутакси задействуваха вътрешните защитни системи: „Павлиш, сам си на кораба. Тук не може да има никой друг. Това е халюцинация.“

— Халюцинация е — каза той гласно, за да разсее видението, да заличи спомена за него.

Трябва да се стегне. Нещо странно имаше във вида на човека, шмугнал се зад ъгъла. Не принадлежеше към екипажа на кораба: нито към живите, нито към мъртвите, не приличаше на никого от земните

познати на Павлиш. Беше чужд човек. Не може да види висок ли е или нисък, мъж или жена. Но беше сигурен, че никога не е виждал този човек.

Халюцинацията си е халюцинация, ала не е зле да се провери. Павлиш съжали, че остави пистолета в скафандъра. Бавно се връщаше по коридора, готов да се залепи до стената или да се шмугне в някоя каюта. Изведнъж го достраша, може би точно защото най-страшното беше вече минало и новата опасност, възникнала така неочаквано, го свари неподготвен. Прокрадвайки се по коридора, Павлиш се улови, че уговаря пришелеца да се окаже игра на въображението.

Зад ъгъла нямаше никого. Люкът на шлюзовата камера беше херметически затворен и плафонът на тавана леко потреперваше, сякаш му се надсмиваше. Ако се крие някъде тук, Павлиш би чул дишането му. Тишината на мъртвия кораб беше почти непоносима, тежка, кънтяща.

Павлиш постоя минута-две неподвижно и се увери, че е сам. Нервите му изневеряват. И все пак трябва окончателно да се убеди. Павлиш взе от шкафчето мундщука, метна балона на гърба си и влезе в шлюзовата камера. И тук беше празно. Отметна капака на люка. Посрещна го тъмнината и шумоленето на морето. И просто ей така, за всеки случай, взе ръчния фенер и прекара лъча му по пясъка — нищо, по морето — и то беше пустинно. По храстите. Там светлинният лъч улови фигурата на човек, бягащ по рохкавия пясък. Фигурата се спря за миг, после отскочи встрани, за да избегне светлината, и изчезна в трънаците. Храстите не попречиха на госта да се скрие в дебрите им.

Значи не е било халюцинация. Гостът съществува, живее на тази планета.

Павлиш още малко задържа лъча на онова място в храстите, където се скри човекът, после угаси фенера и се върна на кораба. Отново го обзе безпокойство. Нощният жител на планетата е могъл да се добере до анабиозните камери.

Павлиш се втурна обратно в коридора, като забрави да свали мундщука и да остави фенера на мястото му. Вратата на анабиозните камери бе херметизирана, но все пак не се успокои, докато не влезе вътре и не видя показанията на приборите. Работеха нормално. Втората смяна спеше. Нощният гост не се бе добрал дотук.

Павлиш обиколи целия кораб — надничаше в сектори и трюмове, промъкваше се сред разбити прибори и изкорубени преградки. Изведнъж му се стори, че се отвори товарният люк и изгуби двайсетина минути, дорде се убеди, че люкът е заклинен така сигурно, та без лазер не може да се мръдне. И все пак не можеше да се успокои. Върна се в шлюзовата, облече скафандъра, взе пистолета и се измъкна навън. Бавно повтори пътя на госта, като се мъчеше да различи следите му. Затъвайки в пясъка, Павлиш стигна до самите храсти. Ала не откри нито следи, нито пролука в храстите, където би могъл да се скрие човек.

Преди да си легне, той забарикадира люковете и увеличи светлината. Отця му се да яде и дълго не можа да заспи — вслушваше се в звуците зад притворената врата. Такива нямаше. Тъй си и заспа с ръка, стиснала пистолета под възглавницата...

През нощта ръката му отеche, присънваха му се кошмари, в които той пак и пак вървеше по брега и затъваше, а пред него, озъртайки се, крачеше нощният гост и го мамеше към черната бездна.

Павлиш спа дванадесет часа и се събуди в делово настроение. В края на краищата няма нищо чудно, че на планетата живеят нейните стопани. Може още да ходят голи и да не строят градове, затуй и не са ги открили при разузнавателния полет. Дали са разумни, или се стремят към това — във всеки случай са любопитни, за което не бива да ги упрекваме.

Лежеше и се вслушваше в шумовете. После въздъхна и си каза „Добро утро“. Трябваше да преживее тук шест денонощия в пълна самота. Проблемите как да оживее, как да спаси другарите си, перспективата за бавна смърт — всичко е минало. Но шест дни не са малко и е глупаво да ги прекарва, легнал на койката, препрочитайки за четвърти път пети том на Ключевски. Сетне познатите ще има да го разпитват: „Ами ти, Слава, какво правеше, като се върна на кораба?“ Може да им отвърне, че го е ударил на сън. Познатите ще се усмихнат, няма да кажат нищо, но ще си помислят: „Ама че глупак. Да попаднеш на нова планета и да проспийш шест дни.“

Ако може да се вярва на справочника, след три земни денонощия ще настъпи утрото. Тогава ще трябва да тръгне по брега в посока, обратна на маяка. Сигурно там все някъде има пролука в безкрайните

храсти и ще може да надникне вътре, да погледне къде и как живее нощният гост.

Като взе това решение, за да не губи времето си напразно, Павлиш излезе навън, откри в купчината трески едно по-запазено тяло на летяща гадинка и го примъкна в лабораторията. Вратата на анабиозния сектор херметизира така здраво, че дори ако се зарази от някоя местна болест, нито един вирус да не проникне до ваните.

Наложи се доста да пошета из лабораторията, дорде успее в купчината трошляци да открие и приведе в работно състояние поне някакви инструменти. Още от училище не му се бе налагало да препарира без помощта на микроскоп, на слаба жълта светлина, като използва вместо предметни стъкла дъната на колби и чаши. С удоволствие ругаейки първобитните условия на своето съществуване, Павлиш разреза няколко гадина и се увлече. При светлината на фенера улови в морето три дребни морски животни, намери в трюма контейнер със спирт, примъкна от кухнята очукани тенджери, тигани, превърна лабораторията в един доста смотан музей, докара си мазоли и мехури по ръцете и към края на третия ден вече беше първият в Галактиката специалист по биология на планетата. Наистина по биология на низшите ѝ форми, чиято структура даваше основание да се предполага, че еволюцията тук е отишла доста далече. Сутринта по светло ще може много, твърде много да разшири познанията си.

Най-големия сюрприз му поднесоха храстите. Оказаха се не само растения, но и животни — сложна симбиоза на растения с кухи стъбла и най-прости организми, които живееха във вътрешността им. Това бяха обществени организми, подобни на мравките, и тъкмо те караха клонките да се противопоставят на опитите на чужденците да проникнат във вътрешността на храсталака, където кипеше разнообразен живот, свързан в единна система.

Павлиш дълго си блъска главата как да накара храстите да му сторят път, но се наложи да се откаже от тази идея — на хоризонта се появи бледосиня ивица. Идваше утрото и беше време да се готви за голямата експедиция с кодово название „Робинзон изследва острова“.

Този път Павлиш прояви чудеса от изобретателност, на която би завидял всеки неандерталец, тръгнал на тримесечен лов и оставил в пещерата, в съседство с хищните зверове, любимата си жена и деца. Когато затвори най-сетне входния люк, той се сети, че е забравил ножа

на полицата в шлюзовата камера, но успя да се справи с ключалката едва след половин час. И то чак след като, докаран до пълно отчаяние, стреля в нея от упор с пистолета. Сетне се наложи да майстори нова ключалка. В резултат Павлиш напусна кораба, когато слънцето се бе издигнало на границата между водата и пясъка, промъквайки се през тъмносивите ленти на облаците. Отново, както и вечерта, трябваше да върви срещу слънцето, само че в обратна посока.

Павлиш се бе екипирал така здраво, че не го плашеха ни зверове, ни стихийни бедствия. На гърба му висяха балони с въздух за три денонощия. Отстрани блестеше пистолет, на другото бедро — хубав ловджийски нож, по най-примитивен начин преправен от кухненски. Върху балоните стърчеше гърбицата на раница с достатъчно храна и вода. Носеше дори надуваем спален чувал — току-виж станало нужда да спре за почивка.

След около три часа, когато слънцето стопи сланата по храстите, когато задуха вятър, който преобръщаше, посребряваше тесните им листа, Павлиш най-сетне видя широка река, която се вливаше в морето, разделена на много ръкави, и прекъсваше линията на храсталака. Брегът ѝ беше блатист, но пружинираше под краката и издържаше човек. Късите остри стъбла със сини венчета от бодли закачаха обувките му, а от тревата се пръскаха на всички страни дребни хвъркати животинки. От храстите изскочиха подплашени гадинки, повъртяха се над Павлиш и пак се скриха. Брегът стана по-висок, по-сух, храстите отстъпиха встрани и пред него се откри широка долина.

От едната страна я обграждаше морето, обточено с ивицата храсталаци, от другата опираше в отвесна скалиста урва. На два-три километра от устието реката извиваше и течеше през долината, като я разделяше на две дълги зелени ленти.

Павлиш стигна до завоя на реката. Тук течението беше бързо, в бистрата вода се виждаха изгладените камъни и дългите влакна на водораслите. Къси оранжеви червеи се гърчеха, сякаш скачаха един подир друг между водораслите, и преди да стъпи във водата, Павлиш за всеки случай хвърли по тях камък, за да ги прогони от брода.

Бързото течение му пречеше да ходи, водата се надигаше и плискаше с бълбукане и дневният свят на тази планета му допадна.

Голяма птица с дълга гъвкава опашка се изви над Павлиш, спусна се към водата, а после тежко се вдигна, захапала някаква водна живинка.

На най-дълбокото място, където водата му стигаше до кръста, течението едва не го отнесе, ала тъкмо тогава брегът започна да се издига и като се отърсваше вървешком, Павлиш стъпи на тревата до едно голямо дърво с розови листа. Отблизо се разбра, че това не са листа, а торбички от паяжина, които гъсениците мъкнеха при прехвърлянето си от клонче на клонче. Щом зърнеха Павлиш, те вдигаха глави и мърдаха предните си крачета, за да го изплашат.

Наблизо бродеше стадо от някакви доста странни животни.

Няколко чифта дълги тънки лапи носеха подобно на мях тяло. Вместо глава от тулума стърчаха хоботчета. А отгоре беше украсен с остри шипове. Животното пъргаво късаше трева с хоботчетата и я пъхаше под корема си — явно там му беше устата. Павлиш извади камерата и няколко минути заснима живота на долината. Дори си наложи да се върне при розовото дърво с отвратителните гъсеници, които здравата се разядоха, като го видяха отново, и се правеха, че ей сега ще скочат в лицето му.

Накрая Павлиш засне панорамата на скалистата стена. Нещо светло и закръглено се движеше по урвата. Даде максимално увеличение и визьорът се изпълни с нещо бяло, шишкаво и безформено, което пълзеше по тесния корниз. Позна шишкото. Беше онзи бял „слон“, дето едва не го погуби през нощта при маяка. Трябва да внимава. Тия гадове значи се измъкват от дупките си и денем.

Камерата се плъзна по-нататък, надолу и в обектива попаднаха още две същества. Те не можеха и да се мерят със „слона“ по големина и се придвижваха на два крака. Бягаха по същия корниз и явно се спасяваха от преследване.

— Здравейте — каза Павлиш гласно. — Ето че се срещнахме, нощни гости. В случай на нужда можете да разчитате на нашата помощ.

Павлиш се премести към върха на малкия хълм, където имаше дърво без паяжини и гъсеници. Беше превъзходен наблюдателен пост. Трябваше само да чака как ще се развият събитията по-нататък. За сега белият „слон“ не настигаше двуногите. Имаха всички шансове да се скрият. Ако успеят да го сторят без чужда помощ, още по-хубаво. Винаги е за предпочитане да не се бъркаш в чуждите работи. Къде е

гаранцията, че господстващата разумна форма на живот на тая планета не са белите „слонове“? Възможно е и тогава Павлиш да е бил преследван от някакъв пазач или любител на лунната светлина, взел пътешественика за сувенир или за двунога маймуна, която в заможните „слонски“ кръгове минава за изискано лакомство.

Бегълците се спуснаха към долината, спряха до сипея, посъветваха се. В ръката на едното същество Павлиш забеляза дълга пръчка или копие. Това даваше основание да се мисли, че са разумни.

Двуногите се насочиха към реката. Вървяха, без да бързат, и не виждаха, че „слонът“ като мина тесния корниз, прибра пипалата в себе си и се търкулна по сипея като малка топка. Всяка секунда разстоянието между него и двуногите се скъсяваше. Ръката на Павлиш сама посегна към пистолета.

В този миг едно от съществата забеляза приближаването на „слона“ и предупреждаващо викна. Двуногите хукнаха с все сила към реката. Сетне спряха. Нещо ново привлече вниманието им.

Павлиш свали пистолета и се обърна в посока на погледите им. Покрай брега идваха други двуноги. Бяха шестима. Всички носеха копия, подобни на огромни вилици.

Извил очи към първите двама, Павлиш видя как се гмурнаха в тревата.

— Аха — каза си. — Враждуващи племена. И нашите са по-малко. Положението става сериозно. Отзад „слонът“, отпред — съперниците. Що да сторим сега?

Един от неговите двуноги (Павлиш неволно, като запаянко на стадиона, раздели присъстващите на отбори и си избра единия) се търкаляше по земята и биеше с юмруци по камъните. Спътникът му се щуреше край него. Първият скочи, хвана копието и се хвърли към шестимата си врагове.

— Като древен викинг, обхванат от бойно безумие — коментираше Павлиш. Много му беше жал за момъка, който отиваше на безсмислена смърт. Вторият тичаше след викинга.

Шестимата край реката без излишно бързане се наредиха във верига и се засъбираха така, че да хванат момъка в полукръг. Един от тях разтвори малка мрежа.

„Ще метнат мрежата — рече си Павлиш — и ще го претрепят с копията. Сега да изляза, че да заявя: «Аз съм новият ви бог, прекратете

кръвопролитие».“

Но Павлиш не успя да изпълни намеренията си. Викингът изведнъж замря, после изви назад, сякаш забрави шестимата, и се понесе към приятеля си, когото Бялата смърт настигаше. Сега е ясно кой от вас е разумен и кой не, констатира Павлиш. Копията и мрежата сами по себе си са аргумент, ала туй, че тичаш на помощ, когато приятелят ти е в беда, е плюс в твоя полза.

Първият беглец хвана приятеля си и го отдръпна от пътя на белия „слон“. Шестимата врагове спряха — не смееха да се приближат.

Бегълците се изкатериха на стръмното възвишение, съвсем близо до Павлиш. Белият „слон“ ги настигна, разтече се като желе, обхвана подножието на възвишението и бавно се стягаше като гумен пръстен.

И когато вече нямаше спасение, а шестимата здравеняци, вместо да се притекат на помощ, си стояха настрана и делово обсъждаха станалото, Павлиш натисна спусъка и нажеженият лъч разпра пръстена от бяла хищна маса. Не пусна спусъка, докато бялата плът на чудовището не се превърна в сива пепел.

Вече беше късно да се скрие. Още повече че не биваше да изоставя на произвола на съдбата „своите“ двуноги. Павлиш слезе от хълма и бавно тръгна към участниците и зрителите на току-що завършилия бой.

СЕЛОТО

Павлиш се видя на Жило гърбав великан с блестящи дрехи, с голяма прозрачна глава, в която, като зародиш в зрънце хайвер, се виждаше друга, бяла със сини очи и странна зеница — сякаш някой е изтървал в синя локва черно семенце. Жило не знаеше ще го убие ли като Бялата смърт или ще го помилва и падна на колене, захвърли копието, за да покаже, че е невъоръжен.

Павлиш също разглеждаше Жило. Беше странно същество, много подобно на човека. Тъмната му синкава кожа бе покрита с рядка кафява козина, по-гъста на главата и гърдите. Бедрата му бяха обвити с превръзка, от която висеше изплетена като пръстен връв. Кривите къси крака завършваха със сплескани стъпала, а дългите нокти на ръцете сякаш растяха направо от дланта. Ала най-много го смаяха очите. Жълтите зеници бяха разрязани от черна вертикална ивица като на котка. Черната ивичка се свиваше и разширяваше, като реагираше остро на най-незначителната промяна на осветлението.

В краката на спасения лежеше друго същество — беше по-дребно и се оказа самка.

Шестимата врагове приближиха и се спряха зад гърба на Павлиш. Жило хвърли поглед към спасителя си, сграбчи бързо копието си и задърдори, забелил редките си зъби.

Павлиш настрои черната кутийка на „лингвиста“ за приемане на информация. Нека послуша, да посъбере граматика и лексика. Тогава ще се разберат. А за сега Павлиш каза, като се стараеше думите му да звучат убедително:

— Не се притеснявай, приятелю. Докато съм тук, няма да те пипнат.

После се обърна към воините на Старшия:

— Моля без кръвопролития. — И им посочи пистолета.

Воините се посъветваха и сетне по-възрастният, гъсто обрасъл с плесенясала, сплъстена козина, премига с котешките си очи и държа кратка реч, сочейки с копието си каменната стена, слънцето и разни

предмети наоколо. Павлиш не разбра тая реч. Транслаторът на гърдите му тихо бръмчеше, но не се чуваше нито една членоразделна дума. Павлиш предположи, че смисълът на речта се свежда до това, че те биха се подчинили с радост, ала дългът им повелява да не пускат бегълците на свобода.

Отново бе изправен пред дилема. Нищо чудно неговите двуноги да са се провинили в нещо у дома. Излапали са например баба си и сега ги заплашва обществено порицание. Ако разгониш наказателната експедиция, току-виж повишил си ръста на младежката престъпност на тази планета. Макар да са възможни и други варианти.

Тъй че Павлиш просто повдигна рамене и реши, че събитията трябва да вървят по реда си.

По-възрастният от шестимата се обърна сега с реч към беглеца. Отначало той възразяваше и ораторът повиши тон. Накрая Жило (това беше първата дума, която „лингвистът“ успя да схване) сведе глава, подхвана съвсем отпадналото момиче и се потътри към стената. На тръгване се обърна и ако Павлиш бе изтълкувал правилно погледа му, то той се опитваше да му внуши: „Ела с нас! Много ме е страх!“

И Павлиш последва процесията.

Предоставена му бе съблазнителната възможност да види как живеят двуногите. Едва ли пътят е много дълъг — и двете групи, на преследвачите и бегълците, не бяха екипирани. Има кислород. Никога не е късно да се върне, стига да реши. А в краен случай може да се притече на помощ на жълтоокия беглец. Разумът тук е още в пелени и надали човешкият живот има особена стойност.

Като забеляза, че Павлиш ги е последвал, главният воин се спря и каза нещо.

„Лингвистът“ въздъхна и неуверено преведе: „Върви си, силен дух.“

Павлиш погали черната кутийка и й каза: „Браво!“

„Лингвистът“ тутакси (не се знае доколко правилно) предаде думата на езика на аборигените и воинът даже се препъна от изненада. Ала не каза нищо и се втурна да догони другите.

Павлиш следваше старшия по петите. Воинът беше с цяла глава по-нисък от него. През рядката шарена козина на тила му просветваше синкава кожа. На гърба му козината ставаше по-светла, покрай гръбначния стълб стърчеше като гребенче, а из нея сновяха буболечки.

Воините водеха пленниците не към корниза, а направо към урвата, значително по-надясно от клисурата. До скалата се спряха. Един от воините бързо се изкатери на едно дърво и оттам огледа долината.

— Няма никой! — викна той. — Никой не вижда.

Основата на скалата на това място беше засипана с големи каменни блокове, откъснали се от върха. Воините отместиха един от блоковете и зад него се показва черен проход.

— Тук ли живеете? — попита Павлиш.

Воините зяпнаха Павлиш, като че беше идиот. Духът-пришелец изрече глупост. Кой живее в черна пещера?

— Ние живеем в селото — каза Жило.

— Аха — съгласи се Павлиш.

Занапред трябва да избягва наивните въпроси. Не бива да забравя, че безопасността му в известна степен зависи от репутацията му на дух. Само да им се стори, че е безопасен, като нищо ще го намушкат с копието, та да не се бърка в чуждите работи.

Докато воините освобождаваха входа от камъните, Павлиш, гледайки ги, си помисли, че не приличат на нощния гост на кораба. Спомни си, че онзи бягаше по пясъка и храстите, без да превива гръб. Пък и ръцете му бяха много по-къси, отколкото на аборигените. Впрочем тук може да има няколко племена. Нали на Земята са живели едновременно кроманьонци и неандерталци.

Воините бяха наредили камъните до входа на пещерата така, че като се измъкнеше най-долният, останалите щяха да засипят входа и никой отвън не би се досетил за съществуването му. Павлиш си отбеляза съобразителността им. После двама се вмъкнаха вътре, позабавиха се, докато получат искри от камъните, и запалиха подготвените факли.

— Да вървим — каза главният.

Преди да влезе в черната дупка, Жило отново се обърна и сякаш отгатваше съмненията му, попита Павлиш:

— Ще дойдеш ли, дух?

Стана му съвестно пред момчето, което сякаш бе обещал да защитава. Отвърна му колкото се може по-твърдо:

— Не се страхувай, върви!

„Лингвистът“ послушно записука.

Един от воините се спря до входа, измъкна долния камък и блоковете се стовариха, отрязвайки слънчевата светлина и звуците на утринната долина. Остана единствено мракът, който отстъпваше пред колебливото блещукане на факлите.

Пътят из пещерата бе дълъг и еднообразен. Павлиш не включваше фенера. Отпред се поклащаха оранжевите петна на факлите. Димни парцали, близки по цвят до стените, отделяха понякога Павлиш от превития гръб на воина пред него. Тогава имаше усещането, че е зазидан в планината и следващата стъпка ще го доведе до стена. Дори протягаше ръка напред, та пръстите, проникнали през податливия дим, да пропъдят лъжливия образ от мозъка му.

Воините намираха нужните завои, откриваха отклоненията на пещерите по някакви единствено тям известни признаци и Павлиш, който в началото се стараеше да запомни пътя, скоро разбра, че ако му се наложи да се връща сам, като нищо ще се загуби.

В една от обширните зали реши да снима красиво искрящите сталагмити, но светкавицата накара спътниците му да паднат ничком. Може би са помислили, че се е продънило небето. Наложил се да почака, докато дойдат на себе си и вдигнат захвърлените факли. Воините мълчаха.

— Няма нищо страшно — успокои ги Павлиш. — Можем да вървим.

— Ние не сме те обидили с нищо, дух — укори го главният.

— И аз вас — усмихна се Павлиш.

Но никой не видя усмивката, а емоции „лингвистът“ не умееше да предава.

Подземният ход премина в стълба. Стъпалата бяха издълбани неравно, трябваше да опипва всяко следващо с обувката си и да се държи за стената.

Процесията спря. Пътят свърши. Отпред имаше дървена врата. Първият воин почука на нея с дръжката на копието си.

— Кой е дошъл? — чу се глас оттатък.

— Слуги на боговете — отвърна воинът.

— С добро ли сте дошли?

— Със сполука. Боговете ще бъдат доволни.

Вратата се отвори със скърцане и от пролуката проникна жълта светлина. Когато Павлиш влезе вътре, последният воин затвори

вратата, а този, който ги пусна, отстъпи до стената, и попита:

— Да повикам ли Старейшината?

— Да. И му кажи, че с бегълците е дошъл непознат Дух.

— Къде е той? — попита воинът и потърси с поглед Павлиш. Помещението бе осветено с глинени светилници, поставени покрай стените. Видя го и поиска да знае:

— Откъде е този Дух?

— Дойде сам. Не сме го викали. Така кажи на Старейшината.

Жило и Рекичка стояха посред стаята и сякаш невидима бариера ги отделяше от другите.

Павлиш извади камерата, но един от воините забеляза движението му и каза:

— Не ни ослепявай, Дух. Почакай, дорде дойде Старейшината.

Човекът, който влезе в стаята, се спря на прага. Колебливата светлина от кандилата и димът от угасените факли пречеха на Павлиш да го разгледа. Беше сигурно вожд или жрец на племето. Гласът му беше висок и рязък. „Лингвистът“ преведе думите му:

— Затворете бегълците. Боговете ще кажат какво да правим с тях.

Старейшината беше нисък, зиморничаво се увиваше с някаква дебела тъкан.

Жило се обърна към Павлиш и рече:

— Защити ме, Дух.

Павлиш пристъпи напред и воините се отдръпнаха, за да му направят път.

— Здравей, Велики Дух — каза Старейшината. — Знаеш, че не можем да го пуснем, боговете решават.

— Животът е в ръцете на боговете — замърмориха като заклинание другите.

— Ще дойдеш ли с мене, Дух? — попита Старейшината.

— Да — каза Павлиш. — Искам да не им се навреди.

— Да вървим — каза Старейшината и без да помръдне от мястото си, чакаше кога Павлиш ще дойде при него.

Старейшината стоеше, леко наведен напред, предпазливо и здраво. Тъмното му лице бе покрито с жълта козина. Очите — скрити под надвисналите очни дъги. Погледът му опираше в гърдите на Павлиш. Старейшината беше по-нисък дори от Рекичка.

— Да вървим — повтори.

Обърна се и отмина вратата, убеден, че Духът ще го последва. Ушите му бяха прилепнали до тила. Имаха странна форма, не както на другите — дълги и заострени.

Следващата стая беше малка, полутъмна и Старейшината бързо я прекоси. Леко накуцваше с десния крак. Отзад се чуваха гласовете на спорещите.

— Жило се страхува — каза Старейшината, без да се обръща. — Той наруши закона.

— Какво е направил? — попита Павлиш.

Старейшината бутна още една врата и влязоха в дълъг коридор. Глинените светилници се люлееха под тавана.

— Нарушил е закона — уклончиво отвърна Старейшината.

— В какво е сгрешил? — настояваше Павлиш.

— Духът знае — каза Старейшината. — Духът знае работите на смъртните.

— Дойдох в долината, когато твоите воини вече го бяха настигнали.

— Духът знае — повтори Старейшината.

В края на коридора се появи ярко петно — дневна светлина. Старейшината махна с ръка и пропъди заспалите по тавана гадинки. Те се защураха и потънаха в светлия правоъгълник. Павлиш замижа и очите му се насълзиха. Вдигна забралото и се поспря, за да ги изтрие. Старейшината се обърна. Стоеше до входа, опрян на стената, и равнодушно наблюдаваше действията на непознатия.

Излязоха на малка площадка, която имаше още три черни отвора и четвърти, затворен с врата от тънки гредички, свързани с връвчици.

От площадката се откриваше изглед към планинска долина, обградена с отвесни скали. Тук, в горната си част, долината беше тясна. На противоположния склон се чернееха редица дупки — пещери. В дъното на долината бяха отрупани колибите. Покрай тях течеше син ручей, който се вливаше в малко езеро, обградено с дървета. В долината протягаше език ледникът, обрамчен с каменлив сипей, откъдето извираше още един поток, също устремен към езерото. Езикът на ледника създаваше преграда, зад която, едва различими в мъглицата, се виждаха гъсталаци, проточени чак до урвата. Урвата запушваше долината.

— Хайде — каза Старейшината и посочи затворената врата.

Сега, на дневна светлина, той се видя на Павлиш по-малко приличен на разумно същество, отколкото Жило и Рекичка, отколкото даже воините. Макар че чуждият живот не бива да се мери със своите собствени мерки. Не е изключено местният гений да прилича повече на орангутан, а селският глупак да се окаже двойник на човека.

— Пак в пещера ли? — попита Павлиш, показвайки явно нежелание да се разделя със слънчевата светлина.

— Това е моят дом — каза Старейшината. — Не знаеш ли?

— Не ми се е случвало да идвам.

Може би на духовете в долината подобава да бъдат всезнаещи и с тия думи Павлиш подронваше репутацията си.

— Ще дойдеш ли в храма? — попита Старейшината. — Бързаш ли?

Един от воините излезе на площадката и приклепна до стената, за да се погрее на слънцето. Старейшината не му обърна внимание. Отвори дървената врата и влезе пръв. Павлиш го последва. От разтворената врата проникваше светлина и ветрец помръдваше козината на кожата, с които бе покрит подът. Сред стаята лежеше голям плосък камък, а върху него — глинена паница с някакво вариво. Павлиш се сети, че е огладнял. В ъгъла бяха облежани копия, отрупани глинени гърнета, паници, рога, клони, корени — сякаш в реквизитната на театър.

— Знаех, че ще дойдеш — каза Старейшината и седна на кожата.

— Откъде?

— Знаех.

Старейшината отново избягна обясненията. Хитро гледаше Павлиш, тесните му зеници се свиваха като черно косъмче и изглеждаше, като че ли участва в игра, чиито правила са известни и на двамата, а камо ли на духа, който толкова делнично се появи в долината.

Паузата нещо се проточи. Старейшината чакаше какво ще каже Павлиш. А Павлиш не беше решил дали да поразпита как живее племето, или да се махне оттук, да слезе при колибите.

— Какво ще направите с тях? — попита накрая, разглеждайки събеседника си.

— Ще ги отведем в храма — каза Старейшината, като че ли това се разбираше от само себе си.

— Ще живеят ли?

Старейшината не отговори. Вдигна съдината и отпи. Павлиш не покани. Тогава той извади от джоба на скафандъра туба със сок, отметна забралото и утоли жаждата си. Сетне сложи празната туба на масата. Старейшината гледаше с интерес, но сдържано. И едва когато тубичката се търкулна по масата и издрънча ваницата, той се изненада. Отдръпна се рязко от масата, погледна странно Павлиш, протегна дългата си космата ръка и предпазливо докосна тубичката, сякаш очакваше, че тя ще се изпари. Но тубата си остана. Старейшината я подуши и я върна на мястото ѝ. Поклати глава.

— Учуден ли си? — попита Павлиш.

— На духовете е позволено много — отвърна Старейшината.

— Бих искал да сляза долу в селото — каза Павлиш.

— Долу?

— Да.

— Тук лошо ли ти е?

— Не, добре ми е. Ала искам да видя селото.

— Няма ли да дойдеш в храма? — попита Старейшината.

— Ще дойда. Интересно ми е да видя храма.

Старейшината отново се изуми.

— Интересно ли? — попита.

Ниското му чело се сбърчи. Решаваше някаква задача.

— Ти ще идеш в храма — каза накрая. — И ще чакаш там.

— Е, добре — съгласи се Павлиш. — А дълго ли ще чакам?

— Не — рече Старейшината.

Тубата го интересуваше. Ръката му току посягаше към нея, дългите нокти въртяха жълтата играчка.

— Ти си убил Бялата смърт — каза Старейшината. — Защо я уби?

— Бялата смърт ли? — попита Павлиш. — Не я познавам.

— Там до реката. Воините казаха, че си убил Бялата смърт.

Павлиш се досети, че тук наричат тъй „слона“.

— Да — каза той. — Бялата смърт заплашваше хората.

— Ама те са нарушили закона.

— А мигар Бялата смърт не бива да се убива?

— Жило е нарушил закона.

„Господи — рече си Павлиш, — върви, че се разбери с тях.“ Беседата стигна до задънена улица. И Старейшината, и Павлиш не се разбираха един друг. Нещо абсолютно очевидно му се изплъзваше. И той чувствуваше, че Старейшината знае повече от него.

— Някой от твоите хора идвал ли е в моя дом? — попита Павлиш.

— Къде е той?

— На морския бряг. Оттатък реката.

— Твоят дом ли? — попита Старейшината.

— Ами да, разбира се. Аз долетях от небето. И моят дом е на морския бряг. После ще отлети обратно.

— То се знае — каза Старейшината.

— Та ходил ли е някой там?

— Никой не излиза от долината — отвърна Старейшината.

— Не е вярно — каза Павлиш.

— Никой не излиза от долината. Който го направи, нарушава закона. И Бялата смърт ще го убие.

— Твоите воители излязоха от долината — възрази Павлиш.

— Моите воители вървяха по следите на оня, дето наруши закона.

Омагьосан кръг. Никой не може, но воините могат, защото никой не може.

— Хайде — каза Старейшината. — Отиваме в храма.

Излязоха на площадката. Воинът все тъй седеше до стената и дремеше. Крайчецът на дълъг сив облак бе надвиснал над дъното на долината и там валеше дъжд. Пред една колиба се боричкаха деца. Вятърът вдигаше праха и го завърташе като вихрушка до урвата. Планетата беше мирна, добра.

— Далече ли е? — попита Павлиш.

— Ти знаеш — каза Старейшината.

— Аха — съгласи се Павлиш. Духът трябва да знае къде е храмът.

Старейшината стигна до края на площадката, откъдето започваше широка пътека и се спускаше полегато покрай урвата. След десетина крачки спря, погледна Павлиш и неочаквано скочи напред. Павлиш се взря в земята под краката си. Под тънкия слой чакъл и пясък се провиждаха клонки. Навярно маскиран капан. Засили се и

скочи тъй, че да стъпи до Старейшината. Не беше лесно — пречеха му нещата, закрепени на скафандъра. Но не му се искаше да губи престиж. Щом аборигените скачат, какво остава за един дух. Неуспешно обаче. Нещо изхрущя и земята под краката му изчезна. На пътеката останаха само ръцете му. Долу, в дълбоката пукнатина, полетяха клони и камъни. Павлиш дори не успя да се уплаши. Краката му се плъзгаха по урвата, все не смогваше да опре върховете на обувките си в отсрещния скат и да се измъкне на пътеката.

— Помогни ми — каза Павлиш колкото може по-спокойно на Старейшината.

Той не се помръдна. Мислеше. Явно духът не издържа изпитанията и Старейшината премилаше в мозъка си позакрепналите съмнения.

Кракът му най-последна напипа издатинка, Павлиш опря нокти в края на пътеката и се повдигна. Изведнъж лошо предчувствие го накара да вдигне очи нагоре. Старейшината неуверено пристъпи, но срещна погледа на Павлиш и се спря.

— Махай се — рече Павлиш.

Камъкът, на който бе закрепил крака си, полетя подир своите събратя, но за щастие вече се бе измъкнал до кръста. Последен тласък и коляното му опря на пътеката. Изправи се, като гледаше да не повреди балоните.

Старейшината се бе облегнал на скалата и присвил блажено очи, се почесваше по корема, сякаш бе забравил за съществуването на духа.

Павлиш стана, отърси праха от скафандъра и си позволи да се обърне. Фалшиво мостче покриваше пукнатината, която стигаше чак до реката. Доця му се да обиди коварния стопанин.

— Страх те е да не дойдат хора отдолу ли?

— От нищо не се страхувам — каза Старейшината. — Отиваме ли в храма?

— Да — съгласи се Павлиш.

В края на краищата сам си е виновен. Следващия път трябва да бъде по-внимателен. Не бива да се отпускат на чуждо място.

Павлиш вървеше по стъпките му. Старейшината очакваше някакви опасности отдолу. Дали се страхуваше от съплеменниците си? От Бялата смърт? От съседното племе?

Храмът беше изсечен в скалата като жилището на Старейшината. Може да са използвали стара пещера. От широката площадка към входа водеше грубо изсечена стълба. Входът не беше много голям и се стесняваше в горната част, а от двете страни се издигаха ниски колони, украсени с по едно око, разсечено от тясна зеница. И толкова.

— Върви там — каза Старейшината.

— А ти?

— Аз ще се върна назад.

Какво ли още си бе наумил спътникът му? Павлиш реши, че най-вероятно върху главата му ще се стовари каменен блок.

— Ти върви пръв — каза той.

— Защо? — учуди се Старейшината. Козината на главата му щръкна.

— Не ми харесва тук — каза Павлиш, — ще отида долу в селото.

— Не бива — отвърна Старейшината.

— Старейшино! — чу се отгоре.

— Какво?

По пътеката идваше воин. Старейшината пристъпи към него и воинът, съобразил, че сведенията, които носи, не са предназначени за духове, се наведе и му прошепна нещо на ухото.

Явно новините не му се поправиха. Козината на врата му щръкна, размърдаха се мускулите на раменете му, приклезна, сякаш се готвеше за скок.

— Й-ех! — викна той. Хвърли се напред, впи нокти в лицето на воина, който изпусна копие и падна на колене. Старейшината го риташе с крака, после светкавично грабна копие от земята и го метна във воина. Той успя да отскочи и наконечникът се разби в скалата, пръскайки се на парченца.

Старейшината вече бягаше нагоре по пътеката, забравил за воина и за Павлиш, който отскочи встрани. Изчезна зад завоя, сякаш скалата го глътна.

Павлиш приближи до воина, а той се озъби заплашително.

— Е, дявол да ви вземе! — каза Павлиш. — Явно сме възпитаници на различни колежи.

Дали да отиде в храма? Но Старейшината искаше това. Павлиш не му вярваше. По-добре да слезе в селото. Дявол го знае какво още ще

измисли оня, когато си спомни за Павлиш. Воинът ближеше изподраната си ръка.

Павлиш тръгна към колибите...

Утъпканата площадка пред тях беше празна. От купчината боклуци излетяха насекоми, понесоха се към Павлиш, завъртяха се над шлема му. Дете с кокал в ръката излезе на слънчице и като видя човека, застина от ужас. От колибата се протегнаха нечий дълги ръце, вмъкнаха детето вътре и оттам се дочу писък. Вратата на другото жилище бе затисната с голям камък.

Колибите си приличаха, в същност какви колиби — примитивни убежища, криво-ляво покрити с клони и сухи листа.

Павлиш се отдръпна към брега на ручея и оттам снима общия изглед на селото. Сетне се обърна, погледна нагоре. Входът на пещерата, през която проникна в долината, не се виждаше. На площадката пред храма тъмнееше петно — воинът все тъй си лежеше до стъпалата.

Изведнъж Павлиш се разтревожи. Какво би могло да разяри така Старейшината? Може би воините са сторили нещо лошо на пленниците? Може Жило и момичето да са избягали? Как не се сети по-рано за това?

Павлиш се върна към сипея и до ручея се сблъска с една стара жена, която се отличаваше от другите аборигени, които бе видял. Ръцете ѝ бяха толкова дълги, че като вървеше, докосваше земята с пръстите си, без дори да се навежда. Голямо криво гърне се поклащаше на плоската и глава. Човек имаше чувството, че го придържа с веждите си — нямаше никакво чело. Очите, потънали в дълбоките очни ябълки, горяха с жълт пламък. Като видя Павлиш, жената приседна, сякаш не я държаха краката, закри лице с треперещите си ръце и замърмори нещо неразбрано.

— Не бой се — каза Павлиш. — Няма да ти сторя нищо лошо.

— Дух. Дух. Велики Дух... — мърмореше старицата. „Лингвистът“ припукваше, мъчеше се да преведе думите ѝ... — Дай месо... дай... пощади ни.

— Може да се предположи, че срещата с мен, макар и страшна, не е неочаквана — каза Павлиш гласно, докато отминаваше старицата и се изкачваше към храма.

Като видя Павлиш, воинът се надигна. Пясъкът около него бе потъмнял от кръв.

— Върви си у дома — рече му Павлиш. — Че ще останеш без кръв. — Воинът сякаш не го чуваше, макар че „лингвистът“ отчетливо изписука превода. Павлиш погледна входа на храма, но реши да отложи посещението.

Капанът, в който едва не се насади, разсичаше пътеката.

Този път Павлиш се засили така, че да прескочи, та и запас да му остане. Дръннаха балоните на гърба му.

На площадката пред пещерата и жилището на Старейшината нямаше жива душа.

— Хей, стопани — повика Павлиш. — Къде потънахте всички? Забравихте госта си.

Никой не се обади. От тъмния вход изскочи уплашена от вика гадина и отлетя, подета от вятъра.

Павлиш включи шлемовия фенер и предпазливо навлезе в тъмния коридор, дето водеше към стаите, от които започваше подземният тунел. Пристъпваше бавно, но песъчинките хрущяха под краката му и това правеше тишината още по-кънтяща и дълбока. Павлиш обиколи всички помещения, ала воините и пленниците им сякаш бяха потънали в земята. Вратата към подземието беше откrehната и оттам не идваше ни шум, ни звук.

ДУХОВЕТЕ

Могъщият дух тръгна след Старейшината. Жило разбра, че с него е свършено. Много му се искаше да живее, но тук, в долината, рядко някой достигаше зряла възраст. Смъртта ги причакваше на лов и в полето, криеше се в болестите и лавините, можеше да се яви във вид на наказание от Старейшината. И тогава той ще заповяда да занесат тялото на умрелия в храма, зад здравата врата. А воините, изпълнили заповедта, ще излязат от храма и ще пеят край входа страшни песни за смъртта. Само Старейшината ще остане вътре. А после воините отново ще влязат и ще изнесат трупа нарязан, за да го напуснат злите демони, които се крият в мъртвите и болните. Тялото ще изгорят. Съвсем доскоро, дядовците помнят, мъртвите са били изяждани и най-добрите парчета са се падали на воините. Но туй е било в дивите времена.

Жило знаеше за смъртта, беше я виждал, ала това бе чужда смърт. Своята смърт е далечна, тя трябва да си отиде, както отминава сутрешният дъжд. Ще се върне там, в онзи свят на духове, в безплътния свят, където няма дълга нощ, ярко слънце и чиста вода.

— Сега вече няма да избягаш — каза тъмносивият воин, дето му викаха Облака. Старейшината го взе от селото малко момче. Облака бутна момъка в гърба към мрака и се засмя.

— Облако — обърна се към него Рекичка, — помниш ли, че имаме една и съща баба?

— Аз съм воин на храма — отвърна Облака, — нямам майка и баща.

— Туй е било преди — каза Жило. — Сега всеки има майка и баща. Така казваше Немия Ураган.

— Ти какво дрънкаш с тях? — скара се на Облака главният воин Косата Слана.

От блъскането Жило падна на каменния под. Вратата изскърца. Чуваше се как Облака се настанява от другата страна на вратата.

— Тръгвам — каза Сланата. — Да не заспиш.

— Върви — отвърна стражът. Стана тихо.

В мрака Жило потърси ръката на Рекичка, седна и се притисна до нея, за да му бъде по-топло. Стените надвисваха, ниският таван смазваше.

— Облако — попита той. — Ще се върне ли за нас нашият дух?

— Не знам — каза Облака. — Старейшината отиде с него в храма. Старейшината знае пътищата на боговете.

Рекичка извика — хлъзгаво студено змийче се плъзна по стъпалата ѝ.

— Не бой се — успокои я Жило.

Облака запя песента за Великата тайна, за пътя към Тъмния поток. Жълтият лъч светлинка, проникващ през цепнатината на вратата, се премести. Облака придърпа светилника, защото като всички жители на долината се страхуваше от тъмнината.

Рекичка впи ноктите си в дланта на момчето.

— Какво има?

— По-тихо. Тук има някой.

— Само змии.

— Тук има някой голям. Той ни следи.

Сега и Жило усети чуждото присъствие. Чувствителните му уши не долавяха нито звук. Нямаше и мирис. Нищо нямаше. Само присъствие. Някой стоеше в ъгъла на пещерата и разглеждаше пленниците.

— Върви си, Дух — каза Жило. — Иди си, щом не искаш да ни помогнеш.

— Може би това е нашият Дух? — попита Рекичка.

— Какво разправяте — попита Облака иззад вратата.

От ъгъла на пещерата се чу лек смях. Облака разтвори вратата и пхна вътре ръката си със светилника.

— Какво става тук? — викна той.

Светилникът за секунда изтръгна от мрака неясна и смътна човешка фигура, която потъваше в стената, разтваряше се в нея.

— Не е нашият Дух — въздъхна Рекичка.

Но Жило мислеше за друго. Ръката на воина държеше светилника. Беше близо. Момъкът дръпна Облака за ръката, той се удари във вратата, влетя в камерата, изохка и падна на каменния под. Жило го удари, вдигна копието и затича, без да се оглежда.

В долината на светло ще ги хванат веднага. Воините ядат месо и затова бягат бързо. Могат да се скрият единствено в тъмната пещера и да потърсят после пътя към реката. Рекичка бягаше отзад. Споменът ги доведе до дървената врата. Стражът до нея се понадигна и насочи копие, взирайки се в полумрака. Изскочил иззад ъгъла, Жило го събори, налегна с рамо вратата и тя изпука, поддаде се. За малко не падна на каменната стълба — Рекичка успя да го подхване. Отгоре се процеждаше слаба светлина, отпред — мрак. Уповаваха се само на слуха, обонянието и паметта, здравата памет на първобитно същество, запечатала завоите, слизанията и изкачванията на дългия път към реката.

Подире им се чу шум от потеря. Жило тичаше, насочил напред копие си. Усетеше ли надвиснал камък или пукнатина, предупреждаваше Рекичка, без да се обръща.

Потерята не изоставаше. И те знаеха пещерата. Познаваха я много по-добре от бегълците. Бяха сърдити, защото ако не настигнеха момчето и момичето, ги чакаше гневът на Старейшината. А те трепереха от неговия гняв.

— Скоро ли ще стигнем? — попита Рекичка. — Уморих се. След малко ще падна.

Жило разбра, че няма да избягат, ще ги догонят. Свърна встрани, в непознатия мрак и дръпна подире си Рекичка.

— Ще почиваме ли?

— Мълчи сега — прошепна Жило. — Нито звук. Не дишай.

Тропотът и виковете бяха толкова близко, че Жило с мъка се съдържаше да не се хвърли по-навътре, в дъното, къде и да е, само подалеч от смъртта, от страшните воители. Залепи се за земята и притисна с ръка Рекичка, която се мъчеше да скочи, защото се задушаваше.

— По-тихо, мълчи — молеше я той беззвучно. — Тихо.

Съвсем наблизко се чува стъпки, пресекливо дишане, хриптене и виковете...

— Ще чакаме ли? — прошепна Рекичка.

— Малко — каза Жило. — Те ще се върнат и ще ни търсят.

— А сетне?

— Ще си отдъхнем и ще пълзим към изхода. Ама не по главния път, а тук, между камъните. Помниш ли колко воители тичаха?

— Не. Много...

— Може би шест. Може седем. Трябва да се знае. Че сетне ще тичаме през тясната пещера. Да не вземем да се тикнем в капана помежду им.

— Ще ги убиеш ли?

— Ако е един, може да го убия. Ако са двама, те ще ме пречукат.

Жило се умори, искаше му се да се притисне до Рекичка и да заспи.

— Ти си голям ловец, Жило — каза тя. — Ами ако изтичаме обратно, дорде са там? И се скрием в селото?

— Не бива — отвърна Жило. — Там са Старейшината и другите воини.

— Да не чакаме повече — предложи Рекичка. — Надушват ни. Чуваш ли, тече вода? Да вървим по водата.

— Ами ако е дълбоко?

— Не бива да се бавим.

— Почакай — каза Жило. — Сега ще притичат обратно и тогаз ще тръгнем.

Говореха тихо, съвсем тихо. Но пещерата разнасяше даже шепота и Старейшината, който бързаше след воините, чу гласовете и се промъкна съвсем наблизко, преди Жило да го надуши. Прекалено близо...

— Стой — каза Старейшината тихо. — Ти не знаеш пътя в тъмнината. Няма накъде да бягаш.

Би могъл да извика воините. Вместо това говореше тихо. Беше предпазлив. Стоеше на десетина крачки от бегълците, зад камъка. С точност знаеше къде са те. Издаваха ги миризмата и топлината на телата им. Никой в племето не усещаше така топлината на живите тела, както Старейшината. Би могъл да стане голям ловец.

Копието се удари в камъка и се строши, а Старейшината излезе напред и го настъпи.

— Жило, нищо повече не можеш да сториш. Ела при мен. Нека Рекичка върви отпред.

— Не отивай, Жило — каза Рекичка.

— Духовете са великодушни — продължаваше Старейшината, като че ли не чуваше думите на момичето. — Може да ти простят.

Гласовете на воините приближаваха. Връщаха се, надничаха в разклоненията, подвикваха си.

— Ако дойдеш сам — каза Старейшината, — ще те превода обратно и ще те затворя. Ще чакате решението на духовете. Ако дойдат воините, ще те убият. Озлобени са и аз не мога да ги спра. Ти ги познаваш. Хайде.

— Не отивай, Жило — молеше Рекичка.

Жило запълзя по корем към равния тих глас на Старейшината. Още малко и ще може да скочи, и...

Старейшината чу, подуши, отстъпи крачка встрани и Жило не успя да го удари, както искаше. Падна до него, вкопчен в острата козина на Старейшината. Около минута се чуваше само дишането на враговете, скърцане на зъби и триенето на стъпалата в камъните. Рекичка се завтече на помощ, но не можа да се оправи в тъмното кой къде е. И в този момент Старейшината закрещя и неговият вик изпълни пещерата:

— Хе-ей! Насам!

Воините бяха вече близко. Стовариха се върху бегълците.

Жило пусна Старейшината, измъкна се от лапите на воините и скочи зад един сталагмит. Спря за миг, отзад мърдаха тела, Рекичка пищеше. Що да стори? А тя сякаш отгатна мислите му.

— Бягай — викна. — Бягай! По-скоро бягай към реката!

Жило послушно затича нататък, подтикван от виковете на приятелката си.

Гласът стихна. Само далечното ръмжене на воините и неясните думи на Старейшината изпълваха пещерата...

* * *

Павлиш излезе на площадката пред пещерата. Къде потънаха всички воини? В подземие ли са отишли пак? Или ги е нападнало друго племе? Не, най-вероятно нещо е станало с пленниците. Дали да се пъха обаче в черната пещера...

Павлиш надникна в жилището на Старейшината. Нямаше никого. Как можа да се забърка в тая история... В края на краищата логиката показва, че ти, Слава, трябва да оставиш тези същества на мира. Ако се захванеш със спасението на околните, резултатите могат да бъдат и съвсем противоположни. Не е ли време ти, корабният лекар,

да се заемеш със собствените си задължения? Да, но жалко за момчето и момичето.

Павлиш влезе вътре и седна на кожата. Тук мухите не му досаждаха, не се блъскаха в забралото на шлема.

Все едно, сега няма да може да се измъкне от долината.

— Почивате ли си, Павлиш?

Павлиш вдигна глава. На кожата срещу него, където доскоро се пъчеше Старейшината, беше се настанил удобно младеж с големи очи. Седеше си, опрял глава на свитите си колене, подложил длан под брадичката си, и гледаше втренчено Павлиш. Огромните му очи бяха прозрачни и изобщо нямаха бяло. Младежът имаше дълга шия и източена, приплесната отстрани глава, сякаш природата специално се бе постарала да подчертае птичето изящество на това същество. Гладък блестящ костюм без шевове и гънки плътно обхващаше тялото му, сякаш по него струеше тъмна вода.

— Мисля — отговори Павлиш и чак тогава се учуди. — Как дойдохте тук?

— Тук бях — каза младежът.

Мозъкът на Павлиш усилено работеше, прехвърляше възможните варианти: откъде се взе този момък? Знае руски език. Ходи без шлем и скафандър, леко облечен, значи живее тук, свикнал е с този свят. Известно му е името ми.

— Идвали ли сте на „Компас“? — попита Павлиш.

— Да. Вие ме изплашихте.

— Защо си отидохте?

— Не питате защо дойдох?

— Почти същото е.

— Не исках нищо лошо. Просто от любопитство. Не исках да ме видите. Спокойно щяхте да си заминете, щом дойдеше очакваната помощ. Ала щом разбрах, че ме видяхте, си рекох, че и вие сигурно ще любопитствувате.

— Не искахте това, така ли?

— Да. И ви подцених. Не си представях, че ще успеете да проникнете в долината.

— Откъде знаете моя език? — попита Павлиш.

— Знам. — Младежът не пожела да обсъжда тази тема. Заприказва за друго. — Простете — каза той, — че ви се наложи да

изпитате толкова неприятности заради аварията. Но за съжаление тогава не бях в долината. Не можах да ви се притека на помощ. После Старейшината ми разказа, че са видели падаща звезда. Тогава се заинтересувах. Първо реших, че корабът е унищожен. А вие сте се добрали до маяка, нали?

Ръцете му непрекъснато бяха в движение.

— Да — отвърна Павлиш. — Преди няколко години тук е идвал някой. Може би се е спускал робот?

— Няколко десетилетия — поправи го събеседникът.

— И не е открил тук следи от цивилизация?

— Роботите могат да сгрешат. Следите трябва да са прекалено очевидни, за да бъдат достъпни за тяхното съждение.

— Говорите руски почти без акцент. — Павлиш упорито и безнадеждно опитваше да удовлетвори любопитството си.

Младежът се усмихна.

— Благодаря за комплимента.

— Защо тук ви смятат за дух? — попита Павлиш.

— Така ли мислите?

— Никой не беше особено поразен от моето появяване — нито Старейшината, нито войните. Това ме учуди още в началото.

— Вие сте наблюдателен — прекъсна го младежът. — Сега ме изслушайте внимателно. Обещавам ви, че ще дойда при вас на кораба и всичко ще ви разкажа. И за себе си, и за вас, и защо зная вашия език. Тук не се крие никаква тайна. Обаче сега времето ни е много малко. Всяка минута може да влезе някой.

При тези думи момъкът скочи леко — беше висок и крехък.

— Да, между другото — къде е Старейшината? Какво става с пленниците? — попита Павлиш.

— Какви пленници?

— Жило и Рекичка. — Павлиш стана и се отмести, за да мине момъкът.

— Вече се запознахте?

— И то при много драматични обстоятелства...

— Жило и Рекичка са в определената за тях килия. Нищо няма да им стане. Бях там преди малко. — Момъкът се спря на вратата и тънките му ръце замряха във въздуха.

— Килията е празна.

— Грешите. Последвайте ме. Повтарям, няма време. Съвсем случайно наминах в това помещение, та ви срещнах. Стопанинът може да се появи всеки момент.

— Старейшината също избяга.

— Никъде не е избягал. Слушайте. Моля ви да не се намесвате в работите на долината. Сега ще ви изведе по един път, който зная само аз. После ще се опитам да оправя онова, което сте забъркали.

— Нищо не съм забъркал...

— Ама не ме прекъсвайте! Ще ме чакате на кораба. Ще дойда. Много скоро ще дойда, може би след няколко часа. Давам ви дума, че ще ви разкажа всичко. А сега вървете след мен. И колкото по-бързо ви забравят тук, толкова по-добре.

Насреща им се зададе Старейшината. Младежът замръзна на място и Павлиш за малко не връхлетя върху него.

— Късно — каза момъкът на руски. — Мълчете. Аз ще говоря.

В този миг забърбори Павлишовият „лингвист“ — младежът бе преминал на местния език.

— Къде изчезна? — попита той Старейшината. Гласът му беше висок и рязък.

Двама воители, които влязоха в пещерата след Старейшината, се спряха и заотстъпваха назад в тъмното.

— Велики Дух! — викна Старейшината, като едновременно се привеждаше към земята и отмяташе глава, за да не изпуска погледа на младежа. — Повелителю на духовете, виновен съм пред теб. Ала мислех, че той е лъжлив дух, изпратен от Великата Тъма. По толкова много неща прилича на простосмъртните.

— Следвай ме — каза младежът и заобиколи Павлиш. — Не е редно да приказваме на открито. Могат да ни видят.

— Прав си, Велики Дух — съгласи се Старейшината. — Нека стените ни скрият от чужди очи.

Павлиш видя кръв по лапите му.

— Казвай — каза младежът. — Казвай какво стана.

— Избягаха — оплака се Старейшината. — Не знам как.

— Каква е вината им? — попита момъкът. — Видях ги в пещерата. Казвай бързо.

— Хванахме ги — каза Старейшината. — Те бягаха, ама ние ги хванахме.

— Разкажи всичко отначало.

— Не знаеш ли? — вдигна глава той и Павлиш видя кървящи рани по врата му.

— Я не разпитвай духа! — ръката на момъка излетя нагоре и дългият му пръст за секунда замря пред лицето на Старейшината. — Знаеш, че тук не се пита. Щом съм казал, че искам да знам, разказвай.

— Тя беше лоша — заоправдава се Старейшината. — Нали помниш, Дух, че баща ѝ дойде от планината. Ние искахме да го убием, но ти рече: „Нека да живее.“

— Немия Ураган ли се казваше баща ѝ? — попита момъкът.

— Да, Немия Ураган. Сетне той искаше да избяга от долината. Наложих се да го занесем в храма. Помниш ли?

— Помня — каза младежът. — Имаше дъщеря, нали?

— Рекичка. Освен това имаше и един младеж, Жило. Той също беше се наслушал на приказките на Немия Ураган.

— Нали заповядах да се открие пътят, по който е минал Немия Ураган, и да се затрупа с камъни.

— Бялата смърт го пазеше. Пътят можеше да потрябва.

— Искаш да кажеш, че те са отишли при реката?

— Да. Щом разбрах, изпратих подире им воители. През пещерата. Воиците ги настигнаха. Бялата смърт също. Ала техният брат уби Бялата смърт.

— Брат ми? — учуди се младежът.

Старейшината въртна глава към Павлиш.

— Вие?

— Точно тук аз излизам на сцената — призна си Павлиш. — Сега ми е неудобно. Сякаш съм се вмъкнал в чужда градина и ме е хванал пазачът.

— Сам съм си виновен — бързо каза юношата на руски. — Не биваше да се отлъчвам.

— Те се върнаха заедно — рече Старейшината, без да гледа към Павлиш. — Воиците не смееха да спорят с духа.

— Добре че не сте продължили да раздавате справедливост и присъди — каза младежът на Павлиш.

— Аз не съм агресивен — възрази Павлиш и се обърна към Старейшината, приканвайки го да продължи.

— Вчера Великия Дух каза, че може да дойде брат му. Ала очите ми ме излъгаха. Стар човек съм и не съм достоен да бъда Старейшина. Боговете са дарили твоя брат с плът.

— Боговете са всемогъщи — изрече младежът назидателно.

— Брат ти насмалко не загина, като пропадна в капана на пътеката.

— А какво става с Рекичка и Жило? — попита Павлиш.

Старейшината мълчеше и гледаше младежа, като че ли чакаше разрешение да отговори.

— Говори — каза младежът. — Трябва да напуснем долината. Аз ще се върна.

— Ние ги настигнахме.

— В тъмницата ли са?

— Скоро ще го хванат. Воините са по дирите му.

— Така. — Младежът се наведе напред, почти докосвайки Старейшината с върховете на изпънатите си, трептящи като струна пръсти. — Така.

— Не се гневи, Велики Дух. Ще го хванат.

— А къде е Рекичка? Какво става с момичето? — попита Павлиш.

— Настигнаха я. Тя се биеше като див звяр.

— Какво ѝ е?

— Умря.

— Как? — младежът се люшна напред.

— Не можах да спра воините. Тя се биеше, а те бяха озлобени.

— Без мое разрешение? — Младежът махна с ръка, като че ли искаше да удари с нея по камъка.

„Ще се нарани“ — мярна се в ума на Павлиш. Ръката свободно мина през камъка. Като забеляза учудения поглед на Павлиш, младежът тутакси вдигна ръка до гърдите си и каза бързо, сякаш нищо не бе станало:

— Голямо е прегрешението ти, Старейшино. Прекършил си волята на боговете, защото казано е: не убивай, преди да си получил тяхната дума.

— Виновен съм, Велики Дух.

Старейшината наистина беше здравата наплашен. Не го учуди дори произшествието с ръката на Великия Дух. Сведе глава.

— Убил си момичето. Изпуснал си Жило. Накъде избяга той?

— Към долината, към реката. Ама ще го настигнат до задръстването. Щях да ида с воините, но не мога да бягам бързо.

Младежът за миг затвори очи, мислеше. Погледна Павлиш и каза тихо и настойчиво:

— Моля ви, постойте тук. Не ходете никъде. Ако не бяхте вие, сега момичето щеше да е живо.

— Добре — отвърна Павлиш смутено.

Момъкът се обърна към Старейшината:

— Върви след воините. Върнал си се, защото те е страх от Жило. Не ти се иска да умреш. Върви след воините. Аз ще ида напред и ще видя къде е отишъл Жило. Ще ти посоча пътя. Върви де.

Старейшината заднишком изпълзя от пещерата.

— Бързо ще се върна — каза младежът. — Аз — напрако. Стана и тръгна към далечния ъгъл на пещерата.

— Чакайте.

После влезе в стената, сякаш потъна в гъста мъгла.

* * *

Жило дотича до задръстването. Тънки лъчи светлина проникваха през цепнатините между камъните и покрай всеки лъч струеше топъл жив въздух.

Сега Жило не мислеше за Рекичка. Виждаше само камъни, черни камъни и светлината, която ги пронизваше. Бутна един каменен блок, той едва помръдна, но не се помести. Вече се чуваха стъпки и виковете — някъде съвсем наблизо, а може и да бяха още далече — звукът в пещерата се разпространява не като по земята.

Жило натисна камъка с рамо и когато той пак не се поддаде, отстъпи няколко крачки, засили се и отново се хвърли върху него — и отново го чакаше неуспех. Да имаше време спокойно да размести камъните, щеше да открие оня, който крепи камарата.

За миг стъпките затихнаха. Воините се вслушваха.

— Там е! — беше гласът на Сланата.

Жило бутна най-горния камък, той се търкулна и слънчевите лъчи ослепиха беглеца.

— Ето го — гласът беше съвсем близко.

Жило се шмугна в дупката и раздирайки хълбоците си, се мъчеше да се изскубне навън като червей, стиснат между пръсти. Държеше се за склона, местеше ръце по него и се придърпваше навън, когато успееше да се хване за острите ръбове на скалата. В последния момент по петата го удари копие, хвърлено от някой преследвач, но Жило вече се търкаляше по камъните и тревата, без да усеща болка, сетне приклезна и се понесе с огромни скокове към реката.

Спаси го тъкмо това, че не можа да срути камарата от камъни пред входа на пещерата. Отворът, през който се изплъзна, беше прекалено тесен и сам той успя да го стори само защото го подтикваше страхът от смъртта. Още първият воин, устремен подире му, се задръсти между камъните, разгорещените от преследването, от мириса на кръв воини си пречеа взаимно и едва след няколко минути струпването се поразчисти. А когато най-сетне изтичаха в долината, момъкът беше вече до самата река.

Поспря за миг. Очите свикнаха със светлината, страхът поотстъпи. Жило отскочи зад дървото и се обърна. Воините, които се щураха край входа на пещерата, изглеждаха мънички, почти безопасни. Реката клопочеше на плитчината, а Жило знаеше, че трябва да бяга по-далече, нататък, към ниските хълмове.

Стъпи във водата. Беше по-топла, отколкото в потока край селото. Но там водата само едва покриваше камъните на дъното, а тук отпред потъмняваше и не се виждаше дъно. Воините го забелязаха и затичаха подире му. От раненото стъпало потече червена струйка, смеси се с водата и дребните червеи вече се струпяха, за да си пийнат кръвчица.

Жило пристъпи и кракът му затъна до коляно в меката тиня. Водата побутваше беглеца. Влезе до кръста. Другият бряг беше още много далече. Стори му се, че воините вече го настигат. Продължи напред и се огледа. Не, воините изостанаха... Но кракът изгуби опора и Жило се бухна във водата с главата напред. Реката го подхвана и понесе, като го въртеше, теглеше на дълбокото и не му даваше да си поеме въздух...

Жило се устреми нагоре, към въздуха, ситно потръпваше с ръце и крака... Може би щеше да изплува. Някъде в тялото му се криеше наследствената памет за ония далечни времена, когато неговите

прадеди са живели край водата и са могли да плуват и да се гмуркат. Но реката беше бърза. Тя не му даваше да плува, завличаше го във водовъртежите, ала пак тя го изхвърли на близката плитчина, удрайки го в чакъла. Без да съзнава какво прави, Жило рязко изскочи от водата като уплашена риба.

Тук беше плитко.

Жило стоеше, разтворил широко нозе, и не смееше да направи нито крачка. Ушите му, пълни с вода, равномерно шумяха. Но къде са преследвачите?

Жило погледна назад. Воините вече бяха стигнали реката, ала не до плитчината, ами там далече, където го подхвана и повали водата. Видя как един от воините вдигна копие то си.

Когато то, за малко не достигнало беглеца, плесна във водата, Жило вече бягаше. Пак затъна до кръста, но в същия миг дъното се издигна и той тичаше вече по ситния, прозрачен, топъл пясък, по плиткото, а воините крещяха нещо подире му и не смееха да влязат в реката, защото се страхуваха от голямата вода.

Жило се мушна в храсталака и запълзя навътре, забравил за зверовете, които се спотайват в тръните, като оставяше след себе си валма козина и кървави петна. Храстите отново съединяваха клоните си над него и Жило пълзеше ли, пълзеше, докато не загуби съзнание.

Свести се или след няколко секунди, или след половин ден. До него някой беззвучно вървеше през храсталака. Никой не бе докоснал Жило — нито зверовете, нито птиците, нито змиите. Но в непонятното нечие безплътно и беззвучно присъствие се криеше беда, опасност. Жило замръзна, затаил дъх. Взираше се между въздушните корени.

Там, през пролуката, бързо вървеше Духа. Не, не оня сутрешният, добрият, а истинският Велик Дух, Жило бе го виждал, когато Старейшината ги заведе в храма заедно с другите момчета, за да преминат Първото изпитание. Тогава този Дух седеше на трона със златно наметало, обкръжен от ярко сияние. Беше милостив и разпитваше за разни неща. И ги накара да направят нещо, което после всички забравиха, защото Великия Дух им заповяда да не си спомнят за него.

Духа вървеше направо, храстите му препречваха пътя с бодливите си клони, но той не спираше, не ги отместваше. Шиповете влизаха в гърдите му, пронизваха краката му, чепатите стъбла потъваха

в него и се появяваха отново зад гърба му. За Духа нямаше прегради. Духа търсеше него, Жило, нищожния беглец, нарушил закона на долината, избягал от смъртта. Жило си спомни (това бяха заповядали да запомни в храма), че трябва винаги и за всичко да слуша Старейшината, защото той изпълнява волята на боговете. И горко на онзи, който се осмели да пристъпи тази заповед.

Духа беше сам. Значи воините бяха останали до реката. Духа се спря, сякаш се колебаеше. Навярно усети беглеца. Гледаше натам, където се криеше Жило.

— Излез — каза високо. — Излез и бъди послушен. Виждам те.

Ръцете се опряха на тревата, подчинявайки се на заповедта, краката трепнаха, но Жило беше прекалено слаб и тази слабост го спаси, не му даде дори да отвори уста, за да се обади, да се предаде във властта на всемогъщия всевиждащ Дух.

И стана нещо странно. Духа се извърна от устремения към него Жило и високо каза:

— Излизай, виждам те!

Но вече не можеше да го види. Не гледаше към него. И изведнъж Жило разбра, че Духа не е всемогъщ, че не беше го видял и приказваше просто така, за да го стресне.

Духа продължи по-нататък, като преминаваше през храстите, през стволите на ниските дървета, безплътен, но толкова приличен на човек. Храстите не помръдваха, не се чуваха и стъпки.

А Жило отново загуби съзнание.

* * *

— Логическо недоразумение — каза Павлиш гласно. Смутен и обиден, все още послушно седеше на кожата. Защо той да е виновен за смъртта на Рекичка? Напротив, нали той спаси хлапетата от Бялата смърт? А втория път са избягали без негова помощ. Тогава той беше долу, до храма.

Младежът, изглежда, не е доволен от присъствието на чужд човек тук. Добре, ами как минава през стените!? Значи ли това, че на Форпост съществуват същества от особена раса, способни да проникват през материята? Значи долината има високо развита

цивилизация, която в същото време не е технологична — без градове, машини...

Къде ли се крият представителите на тази раса? Под земята? В океана? И изпращат мисионери при изостаналите племена.

Космосът е огромен. Хората са успели да се докоснат едва до крайчеца му, проникнали са едва в първите му тайни... И в Павлишовия мозък се оформи вече съвсем приказен образ: някаква раса безплътни, полупрозрачни същества, които живеят във въздуха, в облаците и господствуват над земните груби диваци... Щуротия! Момъкът си е напълно материален, никъде не е излитал и ако се е налагало, тичал е с краката си. Ами камъкът? Как ръката му мина през камъка? Направи го случайно. А защо тогава не потъна в земята?

Павлиш почука с пръст по плоския камък-маса. Камъкът беше студен и твърд. Много учени си блъскаха главите над проникваемостта, но за сега без практически резултати. Павлиш отиде до онова място на стената, през което мина младежът — никаква тайна врата, никаква цепнатина. Фокуси нямаше. А за оптическа измама едва ли можеше да се говори.

Отвън се дочуха неясни гласове. Лингвистът зашумоля, но не можа да разбере какво говорят.

Павлиш отиде до изхода. В долината беше притъмняло — парцалив облак скриваше слънцето, влачеше се ниско и опираше в скалистите върхове. Двама воители слизаха по пътеката и влачеха подире си човешко тяло. Спряха се пред пукнатината, дето за малко не пропадна Павлиш, изглежда обмисляха как да прехвърлят тялото. А на дъното на долината, край колибите също настана раздвижване, като че ли там бе стигнала вестта за нещо лошо. Шепата тъмни фигурки несигурно и колебливо приближи до ручея и замря на брега, сякаш той беше граница, която е невъзможно да се премине.

Ролята на наблюдател, на зяпач, ако щеш, е интересна само докато почувствуващ, че си длъжен да се намесиш, че помощта ти е необходима.

По дяволите обещанието да стои в пещерата. Павлиш забърза надолу към воините.

Единият ловко прескочи пукнатината, другият му подхвърли края на въжето, омотано около тялото на момичето, и го последва. Двамата дръпнаха безчувствения товар, но той пропадна в

пукнатината, удари се в скалите и глухо отекна. Воините го извлякоха на пътеката и продължиха надолу, без да се обръщат. Изпод краката им се вдигаше жълт прах, кълбеше се над Рекичка.

Павлиш ги догони до храма. Един от воините чу стъпки, обърна се, но не се изплаши — реши, че Духа следи работата им. Вкараха тялото в тъмната врата и веднага излязоха — седнаха на стъпалата.

Вратата бавно се затвори.

Павлиш изкачи стъпалата на храма и вратата меко се поддаде. Видя малка кръгла зала с леко светец купол. Тялото на Рекичка не беше тук.

Павлиш стоеше с гръб към полуотворената врата, гледаше пода, където трябваше да лежи тялото на момичето, и усещаше физическа умора от безсмислените загадки на планетата. Воините не биха могли да отнесат далече Рекичка. Просто нямаше да им стигне времето. Като приближаваше храма, Павлиш прекрасно видя, че те бяха вътре по-малко от минута, точно колкото беше необходимо, за да вмъкнат тялото, да го оставят в залата и да се върнат до вратата. Люк на пода нямаше. Камък. Изгладен наистина, но съвсем истински монолитен камък. Значи, ако отхвърлим мистиката, някой вече е чакал воините и е поел от тях тялото. Занесъл го е някъде по-далече, във вътрешните помещения. Може да е бил друг воин или служител на храма. Трябва да има още една врата. С една дума, Павлиш сега е в „антрето“.

ХРАМЪТ

Светлината, проникнала от входа, образуваше правоъгълник, който за мъничко не достигаше до отсрещната стена и по осветения под от обувките на Павлиш се проточиха две тъмни ленти — сянката от краката, проснала се от каменната плоча до отдалечената стена. Там се чуваше леко потропване, шетня, глухи стъпки.

Павлиш измъкна пистолета, претегли го на дланта си и го пъкна обратно. Както каза младежът, май вече достатъчно бели бе направил в долината. Пък и едва ли воините ще се осмелят да пипнат Духа, ако нямат специално указание от Старейшината.

Павлиш заобиколи плочата, зад нея имаше гладко издялан отвор. Преди да влезе в мрака на поредния за този ден коридор, Павлиш включи шлемовия фенер и отметна глава, за да погледне нагоре. В каменната рамка имаше улей — вратата се спускаше отгоре.

Да става каквото ще. Павлиш бързо прекрачи прага.

— Има ли някой жив? — попита. Изви глава — светлинният конус се люшна по стените...

И веднага лумна светлина. Появи се отгоре и се разгаряше, като очертаваше първо тъмните форми на околните предмети, а сетне плъзваше към ъглите, подреждаше нещата, даваше им цвят и структура.

Тялото на момичето лежеше на ниско ложе, покрито със светла блестяща тъкан. Главата ѝ бе извита встрани, устните леко отворени, ръцете вдигнати към гърдите, а конвулсивно стиснатите тъмни юмручета сякаш опитваха да я защитят.

Зад ложето — дълъг сив пулт. Копчета, индикатори, малки екрани — очи. Пипалцата висяха безжизнено, застинали под различен ъгъл. Две машини с многобройни крачета бяха спрели наблизо и подмигваха със светлинките си. Вероятно бяха роботи. По-нататък в дълбочината на огромната зала имаше сандъчета, кожи от животни, стъкленици и съдове с вътрешни органи, с образци от растения. Странен музей или лаборатория — жилище на мисионер.

Ами ако момъкът също е гостенин тук? Не е могъл да излети, закъсал е тук и запълва времето си, като командува дивите племена?

Докато умуваше, Павлиш се наведе над момичето. Може би още може да ѝ се помогне? Може би е още жива.

Момичето беше живо.

Формално живо. Един, два пъти се сви и отпусна умиращото сърце. Изчезна и отново се появи пулс. Павлиш извади от раницата диагностика и го включи. Роботите се приближиха, Павлиш им каза:

— Не пречете.

Единият робот изчука нещо неразбрано. Зачатка.

„Лингвистът“ мълчеше — не разбра.

Проводници, тънки гъвкави кабели се проточиха от диагностика към тялото на момичето. Диагностикът едновременно подготвяше и спринцовката. Смукалцата обхванах шията на момичето — вливаха стимулатори под налягане. Диагностикът можеше да окаже първа помощ, без да се съветва с Павлиш. Отметна се капакът, изскочи пластмасова картичка. Павлиш прочете предварителните данни. Счупвания, натъртвания, наранявания, вътрешни увреждания, кръвоизлив. Бедното дете... Отвори джоба-аптека. „Възможен е летален изход“ — заключи диагностикът.

Сетне изплю втора картичка — резултатите от анализите. Без тях не можеше да се продължи лечението. Състав на кръвта, антитела, температура. Трябва вода. Местна вода.

— Слушай — каза Павлиш на робота чрез „лингвиста“, настроен на местен език. — Изтичай до ручея за вода.

Роботът не помръдна.

— Не разбираш ли, като ти говорят?

Роботът мълчеше.

— Ще се наложи да отида сам. Само че предупреждавам — каза Павлиш — никакво докосване до момичето. Ясно ли е?

После на диагностика:

— Оставаш тука, миличко. Само нещо ако... — сигнализираш. — Павлиш настрои своя апарат на вълната на диагностика. В ушите му неравно затупа сърцето на Рекичка, въздухът влизаше с хлипане в дробовете ѝ...

Павлиш се завтече към изхода за вода.

Роботите стояха неподвижно.

На входа воините се опитваха да спрат някаква раздърпана жена. Тя се хвърляше към стълбите, викаше нещо. Няколко други жени стояха по-встрани, не се бъркаха, само насърчаваха нападателката, хокаха воините.

Щракна и се включи „лингвистът“:

„Убийци! Зверове, подземни червеи! Убийци“ — „лингвистът“ се опитваше да преведе думите на всички жени едновременно, бързаше, объркваше се, прекъсваше се сам:

„Махни се! Узнае ли Старейшината, чака те смърт! Не хапи!“ Това са думите на воините. И пак:

„Убийци! Къде са децата ми? Аз видях отдолу! Видяхме как влачехте Рекичка! Защо са я убили? Зверове!“

Воините не се решаваха да си послужат с копията, страхуваха се от другите жени, може би техни майки, лели, сестри.

Първи забелязаха Павлиш жените, които стояха настрана.

— Духа! — завика една от тях.

Жените отскочиха, скриха лица от погледа на Духа. Воините застинаха. Само майката не чуваше нищо и опитваше да си пробие път към храма.

— Спрете — каза Павлиш.

Жената го чу. Но за негово учудване, не се поклони като другите, а яростта ѝ се удвои.

— Ти я уби!

Воините кръстосаха копията, жената увисна върху тях.

— Ти майка ли си им? — попита Павлиш.

— Убиец!

— Тя е майка на Жило — каза един воин.

— И Рекичка е нейна дъщеря — викна от тълпата една старица.

— Моите деца. Къде са децата ми?

Жената ухапа един от воините по рамото и той изпусна копието.

— Ти си жесток, Дух! Духовете са убийци! Те убиха моите деца.

Жените ѝ пригласяха, но тихо, като криеха лица в дланите си.

— Спокойно — каза Павлиш, — за сега никого не съм убивал.

— Нека си дойде Старейшината, ще научи какво приказваш, жено — каза воинът, вкопчил се със здравата си ръка в косите ѝ.

— Къде е Рекичка? Къде е Жило? — викаше жената. Те бяха красиви, смели, добри. Те са по-добри от всички в селото! Защо уби

Рекичка? Видях как я влачеха, за да могат духовете да ѝ извадят сърцето.

— Колко пъти трябва да повтарям — кресна тогава Павлиш, за да надвика врявата. — Рекичка е жива. Само е болна, ранена.

— Пусни ме при нея.

— С удоволствие. Само че първо ми трябва вода. Стомна вода. Нека да ми донесат.

— Вода?

— Да, за Рекичка. Жадна е, мигар не разбирате?

— Сега — схвана едно момиче от тълпата и се завтече по пътеката надолу към ручея.

— Духа иска вода! — запригласяха другите жени. Още две-три от тях се втурнаха подир момичето.

— Ето на, май се забелязва известен прогрес — помисли Павлиш. — Младежът пак ще е недоволен, макар че, както ми се струва, укрепвам репутацията му сред женското съсловие на долината.

— Къде е Рекичка? Искам да я видя — обърна се към Павлиш майката на Жило.

— Почакай. Да донесат вода и ще идем заедно.

— Боли ли я?

— Ще оздравее — увери жената Павлиш. — След половин-един час ще можете да я вземете в къщи.

Воините се успокоиха и насядаха по стъпалата до краката на Павлиш. Майката стоеше прегърбена и гледаше в земята. Чакаше. Беше разговаряла дръзко с Духа и заслужаваше наказание.

Капки дъжд вдигнаха прашни фонтанчета по площадката, притъмня.

— Идва голям дъжд — каза една старица, като че ли онази, дето Павлиш наскоро срещна край потока. Тя продължи да стои на края на площадката.

— Старата знае разни билки — съобщи поверително един воин.

— Много добре — съгласи се Павлиш. — Ще дойде с мен в храма.

— Хората могат да влизат там само когато ги призове Великия Дух.

— Няма да дойда — каза старицата. — Ако Старейшината даде Рекичка на майка ѝ, ще ида у тях.

Две момичета запъхтени влачеха по пътеката стомна с вода.

— Чакайте, аз ще я взема — каза Павлиш.

Момичетата не посмяха да се приближат до него и сложиха стомната на земята. Павлиш я вдигна и поел по стъпалата, каза на майката:

— Можете да дойдете с мен.

После на воините:

— Ще ви извикам по-късно.

Жената ситнеше зад Павлиш, без да се оглежда и да изоставя. Щом я зърнаха, роботите понечиха да тръгнат срещу нея. Павлиш ги спря:

— Ще минем и без вас. Че да не ви изключоа.

Роботите не разбраха. С тихо жужене се прокрадваха към жената. Мустаците на шлемовете им мърдаха. Жената примижа от ярката светлина.

Павлиш остави стомната до одъра и решително ги отблъсна с ръце. Ония се спряха.

— Май не ви стиска да действувате открито — каза Павлиш. После се обърна към жената: — Гледай си Рекичка, само не ми пречи. Машините няма да те закачат.

Жената застана на колене до краката на Рекичка, но така, че да не изпуска от очи роботите, и току заничаше боязливо. Шепнеше: „Какво са ти сторили, мъничката ми? Какво са направили с тебе?“

Диагностикът вече беше приготвил цяла купчина картички-докладни за състоянието на болната. Павлиш набързо ги прегледа. Жената забеляза диагностика и попита:

— Какво прави той там?

— Това е мой приятел — каза Павлиш, — мъничък дух. Той лекува.

Жената милваше момичето по стъпалата.

Нямаше канчета, чаши. Наложиха се да отвинти капачката от фенерчето на диагностика. Павлиш разтвори лекарствата във водата и даде на малкия дух да ги опита. Той свери състава със своите данни и показа „добре“. Павлиш изля съдържанието на канчето в устата на Рекичка. С другата ръка държеше китката ѝ. Пулсът беше равен. Диагностикът не бе пилял времето си напразно. Лекарствата даваха необходимия ефект. Рекичка застана, вдигна ръка, сякаш да се

предпази, и отвори очи. Павлиш мислеше, че ще се изплаши, но тя веднага го позна.

— Тук ли си? — каза тя едва чуто. — Къде е Жило?

— Той избяга от тях — отвърна Павлиш.

— А ти къде беше по-рано? Защо не дойде?

— Не знаех.

— Лошо — каза момичето. — Биха ме.

— Край — увери я Павлиш. — Повече няма да се повтори. — Но не беше сигурен, че казва истината — ей сега ще си отиде и ще ги остави беззащитни. Кой ли е този младеж?

— Не ни оставяй — помоли Рекичка.

Сега тя възприемаше неговото присъствие като нещо естествено. Той беше нейният дух. Добрият дух, защото тя вярваше в духове и искаше да им вярва, тъй като хората не биха могли да управляват дори този толкова беден свят. Могъщите сили на небето и подземния свят постъпват с малките хора както си искат.

— Не си отивай — прошепна майката.

— Трябва да сте полудели, Павлиш — дочу се рязък глас от входа. — Нали ви молих, умолявах ви да останете у Старейшината. И вие обещахте да не се намесвате повече в живота на долината.

Младежът отпъди жално подсвирващите работи и се приближи.

Щом го съзря, майката падна ничком. Той бе истинският господар на долината.

— Момичето е живо? — учуди се младежът. — Старейшината каза, че са я убили.

— Щеше да умре, ако не бях дошъл тук — изрече Павлиш.

Резкостта на Павлишовия глас накара младежа да вдигне тънките си пръсти, сякаш молеше за нещо. Ръцете веднага излетяха нагоре към пулсиращите очи.

— Не мислете, че съм изверг — каза младежът. — И не си въобразявайте, Павлиш, че сте попаднали в някакво свърталище на убийци. Искрено съм ви благодарен, че сте спасили момичето. Това диагностик ли е? Много интересно. Смъртта на момичето не влизаше в плановете ми. Разберете обаче, че имаме работа с примитивна цивилизация. Жестокостта е присъща на разумните същества на този стадий на развитие. Независимо от вашата намеса момичето би било мъртво, така ѝ е писано по рождение.

— Защо? — ядосано попита Павлиш. — Кой е предопределил да умре?

— Не аз — каза момъкът. — Собственият й живот, нейните постъпки, които се опитвам да ръководя. По собствено желание избяга на разсъмване от долината и щеше да я убие Бялата смърт. Аз не знаех. Не мога да чета мисли. Вие сте я спасили. Много хубаво. Но не мина и час и тя избяга отново. А аз повярвах на Старейшината, че е мъртва. Сбърках, че повярвах, но и аз не съм застрахован от грешки.

— Добре — отговори Павлиш. — Не споря. Не знам нищо за вас, а вие за мен — много.

— Обещах да ви разкажа всичко и ще го направя, щом се върнете на кораба.

— Не съм сигурен, че мога да изчакам.

— Защо?

— Как да ви обясня? Когато се намесваш...

— Кой ви е молил за това? Нима на Земята не са ви учили, че не е редно да се бъркаш в чуждите работи?

— Ами вие?

— Аз ли? Разликата между нас е, че аз знам какво правя, а вие действувате слепешката. — Великият Дух се приближи до жената. — Щом момичето е живо, можете да си го вземете в къщи.

Младежът не криеше, че е доволен от този обрат на нещата. Каза нещо на роботите и те се затъркаляха към постелята. Жената се привдигна и се озъби в защита на Рекичка.

— Не се страхувай — каза Великият Дух. — Те само ще занесат дъщеря ти до вратата.

Рекичка се опитваше да се измъкне от жилавите пипала на роботите, силите я напуснаха.

— Почакайте — каза Павлиш на младежа. — Отпъдете церберите си.

— Кого?

Павлиш вече беше взел момичето на ръце и тръгна към изхода. Майката вървеше до него и поддържаше краката на дъщеря си.

Момъкът мълчаливо ги последва.

На стъпалата до изхода Павлиш се спря и без да се обръща, каза на Великия Дух:

— Нека воините я отнесат.

— Точно се канех да им кажа.

А когато проследиха как воините послушно и този път внимателно носеха момичето към селото, двамата се върнаха в храма. Павлиш попита:

— Да се надявам ли, че Старейшината няма да я преследва?

— Ще му кажа — обеща момъкът и покани Павлиш на още топлия от тялото на момичето одър.

Павлиш вдигна от пода диагностика и седна. Младежът отиде до пулта, погледна показанията на приборите.

— Идва страхотна буря — каза той.

— Това безпокои ли ви?

— Старейшината с част от воините останаха при реката. Търсят Жило.

— Ще го убият ли?

— Заповядах да го докарат жив.

— Ако им се даде жив — забеляза Павлиш. — И ако те преодолеят желанието си да убиват.

— Трябва вече да се върнат. Търсят покрай стената. На другия бряг го няма.

— Вие ли проверихте?

— Да, аз. Воините ми казаха, че е минал реката. Боя се, че само си въобразяват. Страх ги е да останат край реката. Там има диви племена. Тревожа се, че Жило може да намери общ език с диваците.

— Е, нека намира. Вие бихте предпочели да го убият ако не воините, то диваците?

— По-добре да беше умрял — каза младежът сухо.

— Но защо? Уморих се от загадки.

От вълнение момъкът мина през одъра и Павлиш за малко не го предупреди: „Внимавайте, ще се ударите на ръба.“ Ала не успя, краката на момъка влязоха в одъра, сякаш ги отрязаха до коленете. И след една крачка отново се възстанови, без дори да забележи, че съвсем свободно проникна през явно плътно вещество.

— Аз все още настоявам да си отидете — каза младежът. — Не мога да ви отпратя със сила.

Павлиш се заинати. Подозираше, че отиде ли си сега, никога няма да разбере какво става тук. Усмихна се:

— Страх ме е да не се намокря.

— Нали сте със скафандър — не схвана шегата младежът.

— И все пак ме е страх. Хайде да направим компромис: вие ще ми разкажете вкратце с какво се занимавате тук и аз ще напусна вашия имот.

— Имот ли? Не зная тази дума.

— Вашите владения.

— По-точно нашата лаборатория — каза момъкът. — Тогава почакайте малко. Една минута.

И младежът изчезна. Разтвори се във въздуха. Стрелките на приборите се замятаха и застинаха. Роботите стояха неподвижно, сякаш бяха свикнали стопанинът им да потъва в земята. Павлиш неволно се огледа — да не би момъкът да се е появил зад гърба му. Нямаше го.

Изникна на същото място.

— Уморихте ли се?

— Защо?

— Отсъствувах три минути.

Павлиш въздъхна и каза:

— Вече свиквам с тайните. Може би ще седнете?

— Не, не съм уморен. Пък и ми е по-удобно да ви говоря така. Навик.

— Къде бяхте?

— Аз ли? Изключих се. Наложих ми се да напусна лабораторията. Впрочем казаха ми, че „Сегежа“ е излязъл от големия скок в тази система. Тъй че чакайте гости.

— Благодаря — каза Павлиш, — имате добра информация.

— Там е работата, че не е достатъчна. Иначе не би станала несполуката с вашето намиране. Получих разрешение да ви разкажа всичко, за да се избягнат бъдещите недоразумения.

„Най-сетне“ — рече си Павлиш. Да се слуша младежът беше трудно. Той тичаше из стаята, махаше с ръце, появяваше се ту пред Павлиш, ту зад него и му се налагаше непрекъснато да върти глава, за да следи събеседника си.

— Мене ме няма тук — каза младежът. — Не зная дали вече го разбрахте. Намирам се далече оттук, на друга планета. В лабораторията, у дома. Това, което виждате, е триизмерното ми изображение, направлявано от мен. Моето изображение. Копие.

— Пък аз реших, че можете да минавате през стени.

— За съжаление, не. Това е достъпно само на оптичския ми двойник.

Младежът бързо приближи до Павлиш и тръгна направо през него. Тялото инстинктивно реагира на евентуалната опасност от удар, а мозъкът не успя да му заповяда да остане неподвижно. За миг младежът се сля с Павлиш, после се намери зад него и оттам се чу насмешливият му глас:

— Притъмня ли, когато очите ви се намираха в мен?

— Честно казано, не знам — призна Павлиш. — Замижах. Повтаряте ли движенията на двойника си?

— Не, това е по-сложно. Ще трябва да тичам по цели часове. Непрактично е. Най-често, ако не се налага да излизам от храма, аз възпроизвеждам движенията, които прави моето копие. Като сега например. Лабораторията напомня това помещение на храма. Само в изключителни случаи моето копие напуска тези зали. Тогава управлявам копието си като марионетка.

— Но обикновено не става нужда?

— Аз, тоест моето копие, се намира в храма. Старейшината идва при мен за съвети и заповеди. Ей оттук мога да наблюдавам всичко, което става в селото. Вижте.

Младежът каза нещо на робота и той се заклати към пулта. Един от екраните светна и се превърна в овален прозорец към долината, пробит в скалата, недалече от последната колиба. Оттук се виждаше пътеката покрай ручей. Пред втората откроя колиба стояха двама воители, приказваха за нещо, не бързаха да се прибират горе. Наблизо разговаряха жени, от време на време една от тях изтичваше в колибата.

По заповед на момъка роботът увеличи изображението толкова, че лицето на по-младия воин зае целия екран. Можеше да се разгледа всяко косъмче по него, зъбът, прехапал долната устна, черните жилки в жълтата зеница. Воинът се обърна, погледна Павлиш.

— Той не вижда екрана — каза младежът. — Приемателното устройство е замаскирано много добре в скалата. Имам още няколко екрана, те контролират различни части на долината. Поставихме ги по време на експедицията.

Лицето се смали, отдалечи се и отново цялото село беше пред очите на наблюдателите.

— Вие сте нещо като етнографска експедиция, така ли?

— Не съвсем. Ние наистина сме великите духове на долината, повелители на тези същества.

Дъждът, който ръсеше редки едри капки, изведнъж се изля върху селото и за секунди вкара воините и жените в колибите.

— Жалко, че нямаме екрани в колибите. Но това е невъзможно да се направи, докато не се научат да строят каменни къщи. Не успяхме да ги преселим в пещерите. Там е доста влажно.

Дъждът плющеше по земята, водата дълбаеше канавки, стичаше се към ручея, който набъбваше пред очите им. Грохотът на гръмотевицата проникна през каменните стени.

— Открихме тази планета преди около сто години. Тук живееха племена диваци, чийто разум едва започваше да се пробужда. Имахме невероятен късмет. Нали е така?

— Така е — съгласи се Павлиш.

— Ние излязохме в космоса преди хората от Земята — каза младежът. — Видели сме повече, знаем повече. Но едва тук успяхме да хванем най-редкия момент в създаването на разумното същество — раждането на цивилизацията, нейната зора. Можехме да си направим база, да изменим планетата, да я приспособим към нуждите си. Ала ние оставихме всичко както си беше, за да наблюдаваме как се развива животът — поколение след поколение, да чакаме, докато се научат да добиват огън, да изобретят колелото, да летят в небето. И за това, ние знаехме, ще бъдат необходими много хилядолетия.

Младежът даде знак, роботът се търкулна към пулта и включи още един екран. Долината на реката се губеше в мъглата на пороя.

— Тук не може да се види нищо — каза юношата. — Къде ли се дянаха воините?

Ручеят се превърна в широк поток и жълтата вода приближаваше вече колибата, заобикаляше, надигайки се, стомната, забравена на пътеката.

— Сложихме екрани в някои точки на планетата, за да наблюдаваме живота на обитателите ѝ. Но това беше недостатъчно. За нас, учените, възможността да поставим експеримент е прекалено съблазнителна. И така, преди около седемдесет години, смятам ги по земното летоброене, ние, група учени, успяхме да получим разрешение да проведем опит на планетата, за нейно добро.

Намерихме тази долина, достатъчно обособена и по-лесна за контролиране. Тук живееше малко племе. Долетяхме, кацнахме в планините. Първата ни работа беше да затворим единствения естествен изход от долината, поне тогава смятахме, че е единствен. Приспособихме една от пещерите за наблюдателен център, поставихме апаратура за връзка и контрол, екрани за проследяване на всекидневния живот на племето. После експедицията напусна планетата. Мястото в лабораторията зае моят предшественик, по-точно неговият оптически двойник. Така пещерата стана храм, а той — Великия Дух.

— Вие сте направлявали развитието на жителите на долината?

— Да. Решихме да ускорим еволюцията. При това, повтарям, не в мащабите на цялата планета — нека се развива, както ѝ е писано, — ние поставихме нов, посвоему грандиозен опит над малка група. Ама че порой — възкликна младежът, — голямата река излиза от бреговете. Дори не помня друг такъв. Май ще ви се наложи да останете тук, докато се отдръпне водата.

— Изглежда, тъй ще стане — каза Павлиш равнодушно. Разказът го завладя. — Ще спре дъждът, водата ще спадне. Няма вечно да вали така я.

— Не можехме да чакаме хиляда години да се научат да получават огън и десет хиляди години, за да изобретят колелото. Но ние можехме да научим група хора да получават огън. И друго. Предполагахме, че физическата еволюция на жителите на планетата още не е завършена и може да ѝ се влияе. По генетичен път. Петдесет години зад този пулт прекара моят предшественик. Петнадесет години работя аз.

— На колко години сте?

— На много — усмихна се младежът. Бързаше. — В храма донасят всяко дете, родено в долината. Воините го оставят във външното помещение, по-нататък детето попада в ръцете на роботите. Основно изследват бебето, после цялата генетическа информация за него се предава в лабораторията. Ако се окажат достъпни за поправка генетически дефекти, коригират се. В случай че детето няма да даде добро потомство, вземаме мерки да няма такова. Част от лицата ликвидираме. Долината е малка и се налага внимателно да се контролира количеството на гърлата.

— Убивате ги?

— За благото на другите. Ако не правехме това, долината вече щеше да бъде пренаселена. А ние не можем да изпращаме храна или да подкарваме насам дългоногите. Не ме гледайте осъдително. Павлиш, вие забравяте, че провеждаме експеримент. Неговата цел е — ускоряване еволюцията на планетата, сиреч щастието на цялата планета. Ако не унищожим детето с лоши заложби, от него ще излезе идиот или безплоден мутант, ще си загине само, но преди това ще е отнело храната на достойните.

— Но защо не позволите на част от племето да напусне долината?

— Защото експериментът, а вие като учен би трябвало да знаете това, може да се провежда единствено в чиста среда.

Външните фактори са прекалено сложни, за да се вземат под внимание. Останалата част от планетата за нас е контролен полигон. Можем да сравним хода на еволюцията само ако напълно изолираме долината. Докъде бях стигнал? Да, внимателно наблюдаваме всяко дете в племето, изясняваме си какви са възможностите му, намираме му потенциален партньор — нали това, което природата върши, като изрежда слепешката много погрешни варианти, ние трябва да правим безпогрешно. И накрая в един прекрасен ден събираме юношите в храма, отново ги изследваме и преливаме в мозъка им онези идеи, инстинкти, условни рефлексии, които са ни необходими. Подлагаме момчетата и момичетата на влиянието на насочена радиация, за да предизвикаме благоприятни мутации в потомството им. Старейшината им съобщава нашата воля. Напуснали храма, юношите забравят всичко, помнят само сиянието на Великия Дух и знаят, че волята му е закон.

— Не ви ли се случва да се провалите?

— Никой не е застрахован от това. Не сме вълшебници, а учени. Бабуваме на новата цивилизация. Може би отстрани нашата работа изглежда не особено хуманна, но...

Павлиш го прекъсна:

— Идеално сте научили езика. Кога и как?

— Не ми напомняйте. Намъчих се с тия информационни инжекции. Сигурен съм обаче, че зная руски по-добре от вас, владеея огромен запас от думи.

— Възможно е — съгласи се Павлиш. — Имате ли хранилище на езикова информация там, у вас?

— Да, включително и всички основни езици на Земята. Информационният разтвор се инжектира направо в мозъка. Информразтвори използваме и в нашия експеримент. На другите планети обучението по земеделие продължава стотици поколения, в долината — половин час. Излезли от храма, „обработените“ туземци знаеха за оранта, сеитбата и жътвата всичко необходимо.

Павлиш стана от одъра, пристъпи и спря на две крачки от младежа. Неприятно беше да съзнаваш, че ако посегнеш, можеш да промушиш събеседника си с пръст.

— Да сте чували девиза на езуитите: „Целта оправдава средствата“?

— Да се затварят животни в зоологическа градина също е жестоко. Ами работата в цирка, тежестите, които ги карате да мъкнат? Режете маймуните, заразявате ги с мъчителни болести — равнодушно каза младежът.

— Но ние правим това за хората. Между тях и животните разликата е съществена — те са разумни!

— А откъде започва разумът? Само инстинкти ли движат маймуните? Казахте, че правите опити върху животни за доброто на разумните същества, царете на природата. Съществата, които са съумели да докажат правото си да се наричат разумни. Жителите на тази планета правят едва първите си стъпки по пътя към разума. Необходим им е ментор, учител, понеже този път е труден и дълъг. Наставникът може да го облекчи. В крайна сметка, като скъсяваме пътя, ние ги предпазваме от излишни жертви. Сега вие се ръководите от чувствата. Истинският учен задължително трябва да се откаже от емоции. Те водят до ненужни трагедии.

— Да — съгласи се Павлиш. — Движат ме чувства, но... Приказвах с вашите опитни зайчета, със Старейшината...

— Старейшината е умник, великолепа мутация, гордостта на моя предшественик...

— Виждате ли. А на мен ми е неприятен...

— Пак емоции. Той е помощник на боговете. Някой ден благодарните потомци ще му издигнат паметник в тази долина.

— Но аз говорих и с Жило, и с Рекичка. Помислили ли сте какво ги е накарало с риск за живота си да избягат от долината? Инстинктът ли?

— Не е точно така. Жило попадна под влиянието на Немия Ураган. А той беше чужд в тази долина. Дойде тук случайно през някакъв неизвестен за нас проход в скалите. Позволихме му да остане, защото мислехме, че влиянието му ще бъде минимално. Дори смятахме, че е интересно да влеем свежа генетическа струя в нашата група. Сбъркахме. След време стана нужда да го ликвидираме.

— Защо?

— Не се адаптира към долината. Беше свикнал с големите простори. Беше ловец. Освен това бе на много по-ниско ниво от нашите подопечни. Даже говорният му апарат не беше достатъчно развит. С удоволствие бихме го пуснали на свобода. Вече се канех да изтрия спомена му за долината и да заповядам на воините да го отнесат при реката. Ала той избяга, преди да изпълня набелязаното. Върнаха го в безнадеждно състояние. И без това щеше да умре. Излишното милосърдие ни докара само неприятности.

— Много леко приказвате за тези неща.

— Лично на мен ми е искрено жал за тия същества. Както за всяко живо същество, независимо дали е разумно или не. Но трябва да си призная, че в долината ние не сме единствените стопани. Старейшината също притежава известна власт. И тая власт се базира на обичаи, които не са изработени само от нас. Колективният разум на племето също е фактор, с който се съобразяваме. За седемдесет години тук се родиха и оформиха неговата митология, традиции и обичаи. Например племето принася в жертва на боговете болните и ранените. Те му пречат, спъват живия социален организъм и то се освобождава от тях. Когато започнахме, туземците чисто и просто се изяждаха един друг. Сега убиват в храма и ни оставят телата за изследване. Без нас те биха продължавали да изяждат своите ближни. Урагана беше принесен в жертва. Но той успя да всее смут в живота на нашето племе. Внуши на родната си дъщеря Рекичка и на заварения си син Жило мечтата по широките простори.

— Вие си противоречите. Мечтата е понятие, свойствено само за разумните същества.

— Неправилно се изразих. Не мечта, а желанието да се измъкнат от долината, да стигнат до реката, на широките простори, където има много храна. С една дума, бил е на верен път — действувал е чрез стомаха. По-приятно е да ядеш месо, отколкото жито. Ние научихме туземците на селско стопанство и съкратихме донякъде съзнателно, донякъде по необходимост месния им порцион. Жило е млад, енергичен представител на племето. Вгледайте се по-внимателно в него — той е по-слабо окосмен от другите, по-висок е и стойката му е по-изправена. Възлагах на него големи надежди. Искях да видя какво потомство ще се получи от него и дъщерята на Старейшината. Страшно интересно е. Може би точно тук ще направим скок напред, ще спестим няколко десетилетия. И аз не губя надежда, че ще открием Жило.

— А Рекичка?

— Рекичка има лоша наследственост. Прекалено емоционална е. Изобщо не бих искал тя да има деца.

Павлиш почувствува, че разговорът престава да го интересува. Дори не можеше да разбере защо. Сякаш вече беше слушал всичко това. Знаеше предварително какво ще каже увлеклият се младеж, знаеше, че ще има готов убедителен довод за всяко негово възражение. Даже беше сигурен, че никога не ще разколебае дълбоката увереност на експериментатора в правилността и необходимостта на всичко, което е направил в тази долина.

От момента на раждането целият живот на детето бе разпределен предварително от безстрастните автомати: кога ще се ожени, колко деца ще има, с какво ще се занимава. И ако някой въставаше срещу съдбата, беше наказван жестоко и неумолимо от великите „духове“ и техните слуги на планетата — воините на Старейшината.

Затова, ако досега Павлиш съчувствуваше на Рекичка и Жило само защото ги беше спасил и по този начин ги бе отделил от безликата тълпа жители на долината, то сега виждаше в бегълците герои от гръцка трагедия, въстанали против съдбата. Нямаха шансове за победа. И все пак, както може да се очаква от герои, не отстъпиха.

— Можете да ме попитате — достигна до Павлиш равният глас на младежа — дали Рекичка не е била водена от чувството, което при хората се нарича любов? Възможно е. Можем да наречем любов и отношенията при животните — самката следва самец. Така или иначе

сигурен съм, че именно генетическата неустойчивост на Рекичка, наследеният от баща ѝ първобитно див нрав, съвсем наскоро преодолян от другите жители на долината, са пробудили у Жило атавистични чувства на хищник, който се стреми да впие зъби в топлия хълбок на дългонога...

— Вижте, някой дойде — прекъсна го Павлиш. Роботите като по команда се обърнаха към изхода. Чукаше се.

— Старейшината — каза младежът с облекчение. — Той чука така. Условен знак. Няма право да влиза тук, макар че подозирам — надничал е.

Момъкът бързо тръгна към вратата.

Павлиш остана. Роботите го гледаха сърдито, а може и така да му се е сторило. Мигар са хванали Жило? Няма да го убият — прекалено ценен генетически материал е. Той е нужен. Ала никога вече няма да види широката равнина. И никога вече до него няма да тича Рекичка, защото Жило трябва да помогне за успеха на големия опит.

Павлиш приближи до екрана, който „гледаше“ към реката. Проливният дъжд продължаваше. Реката се бе разляла нашироко из равнината, достигаше почти до скалите, а над кипящата вода, като тъмни острови, стърчаха върховете на дърветата. Не, ясно е, че сега не би могъл да стигне до кораба.

— Отпратих го — каза момъкът, като се върна. — Не са хванали Жило и имам всички основания да предполагам, че се е удавил.

Той отиде до екрана, вгледа се в бушуващата вода.

— Не, няма да се спаси.

Въздъхна тъжно.

— Забележителен самец беше. След време можеше да стане вожд на племето.

— И на мен ми е жал за него — каза Павлиш. — Но иначе. Не заради експеримента.

— Знам — усмихна се горчиво момъкът и разпери дългите си нервни ръце. — Но какво да се прави? Разумът изисква да имаме търпимо отношение един към друг. Изморих се днес. Време е да си почина.

Младежът погледна още веднъж към екрана и се обърна към Павлиш:

— Рисковано е да се прибирате сега. Останете тук. Никой няма да ви безпокои. Тези порои обикновено траят няколко часа. А водата в реката ще спадне много скоро. Поспете, и вие сте уморен.

— Благодаря — каза Павлиш. — Ще се възползувам от поканата ви. Искате ми се момчето да остане живо.

— Нямате представа колко ниско се цени животът в първобитното общество. След няколко дни всички, включително и Рекичка, ще са забравили това младо същество.

— Да, въпреки това може ли да ви задам един въпрос? — попита Павлиш. — При положение, че сте изолирали негово племе, няма ли опасност от израждане?

— Това е сериозен проблем. След няколко години ще се прояви цялата си острота. От началото на експеримента са се сменили само пет-шест поколения — те живеят по-малко от вас или мен например — но вече се забелязват признаци на израждане. Ние влияем на генетическата структура, опитваме различни типове мутации. Понякога получаваме любопитни резултати, дори се появява изкушението да отгледаме нови раси — триоки, двуопашати и прочие и прочие същества. Не е изключено на друг континент на планетата след време да бъде създадена втора лаборатория, където ще се проследяват възможните варианти на физиологическата еволюция. Ще опитаме да конкурираме природата...

— Лека нощ — каза Павлиш.

— Храна носите ли си?

— Да. Не съм гладен. Уморен съм.

— Отивам си — каза младежът. — Понякога тази работа е много уморителна. Ще ми се да замина за година-две да си отпочина, да преценя резултатите.

— Какво ви пречи?

— Чувството за отговорност. Не мога да захвърля долината на произвола на съдбата. Всеки ден крие изненади. А съм наставник и мой дълг е да бъда до тях. Никой освен мен не познава лично всеки жител на долината, не знае техните навици и предпочитания.

— Вие сте герой.

— Да — съгласи се момъкът. И в този момент приличаше на мисионер, който е готов да сложи главата си на ешафода в някоя еретична, дива страна и се гордее, че тъкмо нему се е паднала тази

възможност. — Колко прекрасен ще бъде денят — надявам се да го доживея, — когато ще мога уверено да кажа: „Разумни сте, деца мои! Повече не ви е необходим учител...”

— Ще дойде ли някога? — изрече Павлиш със съмнение.

КРУШЕНИЕТО

Когато младежът се разтвори във въздуха, екраните угаснаха, роботите се отместиха и вратата, беззвучно плъзнала се по улеите, падна. Павлиш усети, че страшно му се спи.

Старателно подреди снаряжението си на пода до одъра, остави си само мундщука. Докато спеше, се обърна и го изпусна, но не усети — младежът беше заповядал на роботите да повишат съдържанието на кислород в помещението.

Когато Павлиш се събуди, него още го нямаше. Или спи, или са го извикали при началството, може и на съвещание, или пък седи в своята лаборатория и мисли ли, мисли как да се отърве от Павлиш, та да се справи с неочакваните спънки, с които неспокойният землянин обърка старателно премисления експеримент.

Нямаше четка за зъби, липсваше и вода за миене. Павлиш застана на главата си, размърда крака, за да раздвижи кръвта в жилите си. Роботите се приближиха, включиха приборите на пулта — изглежда, регистрираха необичайната поза, смятаха я за част от експеримента. Хапна бавно, защото трябваше да реши дали веднага, щом дойде копието на момъка, да поема към кораба (бива ли най-сетне да рушиш чуждата лаборатория, понеже си решил да съдиш чуждата цивилизация по твоите земни мерки), или пък да протака, да остане още един ден, да научи повече за жителите на долината и ведно с тях — и за мисионера, за да се върне към спора с него, въоръжен не само с емоции, но и с факти.

Реши да се придържа към втория вариант, пристъпи до пулта и дояждайки втория сандвич, опита да се ориентира как се включват екраните за наблюдение. Обезпокоеният робот приближи, но Павлиш успя да натисне необходимото копче.

Екранът, насочен към селото, му показва, че нивото на дъждовната вода вече е наравно с подовите на колибите. Селото и просторът зад него бяха обвити в сребриста светлина — високо в небето слънцето проникваше през облаците. Дъждът бе попреминал.

Вторият екран, който гледаше към реката, му показва още един сребрист ден, вероятно подобен на последния ден от потопа, когато господ вече се е бил уморил да полива света, но още не е бил разчистил облаците. Ще трябва да поотложи връщането си.

Но да стои затворен също не влизаше в плановете на Павлиш. Дояде сандвича, изпи кафето, облече се. Оставаше само да щракне забралото на шлема и може да напусне скучния храм. Младежът не се появяваше.

В следващия половин час Павлиш зареди отново камерата, запозна се детайлно със затвора си, докато търсеше начин да се свърже с лабораторията, за да накара момъка да побърза или да го събуди. Реши да натиска всички копчета подред. Вече вдигна ръка над първата редица, когато някакво раздвижване на екрана спря ръката му във въздуха.

Ритмично шляпайки по водата и калта, към селото приближаваха воители. Старейшината ситнеше отзад, от време на време раззинваше широко уста, явно заповядваше, припираше. Селото мълчеше, никой не излезе да ги посрещне, никой не надникна от вратите.

Павлиш много искаше да подминат Рекичкиния дом, запътени нанякъде по своите си работи — на лов за мухи или да огледат дали Бялата смърт не е оставила сироти дечица. Ала те се спряха пред входа на колибата, където беше измъченото момиче, Старейшината излезе напред и почна да командува. Воините гледаха пред себе си, както подобава на изпълнителните войници от всички времена.

Павлиш машинално протегна ръка, намери копчето за настройка — образът се приближи.

Майката на Рекичка надникна навън, сетне излезе от колибата с надеждата да умилюва Старейшината. Той късо махна с ръка — воините сграбчиха жената и я откъгнаха настрана. И едва тогава Старейшината се осмели да влезе вътре, съпровождан от двама воители: единият отпред, а другият след Старейшината.

Операцията беше проведена на високо професионално ниво. В движенията на Старейшината личеше съзнанието за безнаказаност на дребен деспот, всмукал част от силата, която стои зад гърба му.

Павлиш каза на работа, застанал неподвижно до него:

— Отвори вратата.

Роботът не помръдна.

Павлиш включи „лингвиста“ и повтори заповедта, но той не беше набрал необходимата информация през вчерашния ден — езикът му беше непознат.

— Дявол да ви вземе всичките! — изруга Павлиш, изтича до вратата и се опита да открие механизма, който я движеше. За съжаление вечерта не беше погледнал какво правят роботите, за да я затворят. От удара с юмрука вратата глухо зазвъня, но не помръдна.

Върна се при пулта. Май ще трябва да изиграе ролята на невъзпитан слон в стъklarски магазин...

Старейшината се измъкваше от колибата със задника напред. После на бял свят излетя старица, оная същата, дето разбираше от билки. Тя плъсна в калта, но никой от воините не се помести, за да я вдигне. Сетне двама воини повлякоха Рекичка към ручея.

Нямаше сили да чака повече. Павлиш натисна няколко копчета едновременно. Пултът отвърна с яростно блещукане и с подмятане на стрелки. Роботът се опита да го изтика от приборите, но гостът ядно отблъсна железния служител, той се търколи и халоса своя колега, завтекъл се да му помага.

Павлиш нарушаваше все повече и повече отмерения пулс на приборите. Някой трябваше да го чуе! Някой трябваше да се сети, че в храма нещо не е наред.

Воините влачеха Рекичка към пътеката — може би към храма, а може и към пещерата на Старейшината.

— Идиоти! Малко ли я мъчихте вчера?

Старейшината ги следваше отзад. Беше самата съдба. Малкият Велик Дух. Зад гърба му хората изпълзяваха от колибите, под дъжда. Някой помогна на старицата да стане.

В съседство, на другия екран, се мярна нещо черно.

Павлиш хвърли поглед натам. По реката, едва различима сред Плаващите дървета, се носеше дълга издълбана лодка. Хората в нея приличаха на вертикални чертички. Лодката приближаваше. Павлиш увеличи образа и отново погледна първия екран. Майката на Рекичка се хвърли към воините, вкопчи се в козината на Старейшината. Той се дръпна напред, озъби се и приклепна, като че се уплаши.

Викна нещо. Един от воините се обърна и вдигна копието над жената.

Лодката извиваше, приближаваше към урвата, носеше се право към камерата. Може би там е Жило?

Жената падна на пътеката, замята се във водата, локвата потъмня от кръвта ѝ. Воините продължаваха спокойния си ход. Старейшината ги настигна. Хората от колибите пристъпяха до лежащата жена. Мълчаха.

Лодката приближаваше урвата.

— Какво е станало, Павлиш? Решили сте да разрушите лабораторията? Само това липсваше. Готов съм да прокълна деня...

Павлиш изключи втория екран. Не искаше младежът да види лодката. Надяваше се, че на носа ѝ стои Жило, загиналият при наводнението упорит Жило.

— Убиха я — каза Павлиш. — Вижте. И това ли влиза в експеримента?

— Да, печално наистина — съгласи се младежът.

Даде по-голямо увеличение, но екранът показваше само гърбове, скупчени над убитата жена. Космати превити гърбове.

— Как стана това?

— Отворете вратата — каза Павлиш. — Те влачат Рекичка нагоре. Старейшината взема властта в ръцете си.

— Успокойте се — спокойно отговори момъкът. — В ранните етапи от развитието на обществото властта на вожд не е безгранична.

— Вие сам ме уверявахте, че контролирате целия живот на долината. Да не би наистина Рекичка да ви е неудобна като нестабилен тип?

Павлиш видя, че вратата се вдига нагоре.

— Почакайте тук — каза младежът. — Ще се справя и без вас. Нямаме право да подронваме авторитета на Старейшината. За нас той е по-необходим от половината жители на селото.

Павлиш не послуша младежа. Изтича след него. Процесията идваше насам.

— Спрете! — гласът на момъка се разнесе далече из долината.

Интересно, рече си Павлиш, как ли са решили проблема за разпространението на звука?

Воините спряха. Хвърлиха Рекичка на земята.

— Старейшино, влез в храма! — заповяда младежът.

— Слушам Велики Дух — отвърна Старейшината, покланяйки се до земята. Изкачи се по каменните стъпала и спря пред Духа.

— Рекичка няма да живее — каза Старейшината просто.

— Не съм ти давал такова указание.

— Рекичка няма да живее. Ако тя е жива, утре двама, трима, четирима ще избягат от долината. Те ще кажат: „Старейшината не е велик. Духовете са го изоставили.“

— Убил си майка й?

— Тя вдигна ръка на мен, искаше да ме убие. Моите воители излязоха по-бързи.

Младежът разтвори ръце и се обърна към Павлиш:

— Виждате, че доводите му са логични.

— И вие сте съгласен с него?

— Той не мисли за себе си. Мисли за съдбата на общината.

— Удобно оправдание.

— Вие сте неразумен събеседник.

— А пък вие съжалявате, че съм тук. Не сте сигурен в абсолютната правота на постъпките си. Събитията се изплъзват изпод контрола ви, но вие все така упорито се вкопчвате в илюзията за чистия експеримент. Ако не бях аз, тутакси щяхте да узаконите убийството на момичето. Още повече че тя представлява интерес като обект за паталогоанатомична аутопсия.

— Прав сте — отвърна сухо младежът.

Старейшината чакаше, сигурен в правотата си.

— Не мога да се намесвам в техните решения — каза момъкът.

Павлиш не отговори. Реши, че няма да им даде Рекичка, каквото и да правят воините, Старейшината и безплътният мисионер. Къде е Жило? Да беше в тази лодка!...

— Какво ще правите с Рекичка? — попита младежът Старейшината.

— Ще изпълня волята на боговете — отвърна той и на Павлиш му се стори, че се подсмива. Боговете са всемогъщи, но понякога можеш и да ги измамиш — нека си мислят, че Старейшината им се подчинява безпрекословно.

— Тогава я пусни — намеси се Павлиш. Старейшината се учуди. Отвърна не на Павлиш, а на младежа.

— Духовете казват: „Старейшината наказва виновните и храни хората. Ако Старейшината не наказва виновните, ще го убият. Няма да има кой да храни хората.“

— Дайте ми Рекичка — каза Павлиш на руски.

— Защо ви е? Ще я вземете на Земята ли? Ще я настаните в зоологическа градина?

— Не, тя ще си живее на тази планета. Но аз ще ѝ помогна да намери племето на баща си.

— Нека тя стане жертва на Великия Дух — каза тихо Старейшина. — Великия Дух обича жертвите.

— Прави каквото знаеш — съгласи се младежът.

— Ще пренесем тялото ѝ в храма — каза Старейшината и отново се поклони на младежа. — И тялото на майка ѝ. Ще гледаш вътре в тях и ще четеш знаците на съдбата.

Рекичка се свести. Привдигна се на лакът, позна Павлиш:

— Дух — каза тя. — Боли ме. Къде е Жило?

— Не се тревожи — отвърна Павлиш. — Жило ще дойде.

— Не говорете глупости — рече младежът, слезе по стълбите и отиде при Рекичка.

Воините и Старейшината го гледаха.

Павлиш изви очи нагоре. Според неговите сметки другите трябваше да се появят до входа на пещерата. Стори му се, че някаква тъмна фигура се мярна на ръба на урвата и се скри.

Жителите на селото стояха долу до ручея и не се разотиваха.

Дъждът почти спря, а вятърът разпръскваше облаците.

— Можете да им кажете, че Рекичка ви трябва в храма — викна Павлиш на младежа, за да мине време.

— Законите, по които живеят тези същества, Павлиш, са извън нашите желания.

— Вие сте ги създали.

Горе имаше хора. Павлиш гледаше да не показва интереса си към това, което ставаше до пещерата.

— Отведи я — каза младежът. Сетне погледна Павлиш. Гласът му беше тъжен: — Вие сте чужд тук, не познавате психологията на тези същества, мъчите се да разбиете живота им, да ги вкарате отново в бездната на дивачеството. Какво ви кара да го правите?

Воините по знак на Старейшината подхванаха Рекичка под мишниците.

— Дух — каза Рекичка на Павлиш, — ще ме убият.

— Не — отвърна високо, за да отвлече вниманието на присъстващите от хората, които вече пълзяха по пътеката. Всеки момент ще се покажат иззад завоя. — Казвам ти...

Не можа да довърши.

Жило стоеше на пътеката до завоя, няколко метра по-горе. Размахваше прашка и Павлиш го оприличи на младия Давид.

Камъкът удари Старейшината в рамото, той се олюля, понечи да се обърне натам, откъдето долетя камъкът, но не успя, защото друг човек, застанал до Жило, го прикова към земята с копието си.

Воините се втурнаха нагоре, забравили за духовете и Рекичка.

Само двама успяха да стигнат до Жило — копията на ловците ги поразяваха в движение. Горе се завърза битка. Жило се измъкна и с огромни скокове се понесе надолу към Рекичка...

Слънцето вече проваляше към хоризонта, когато Павлиш излезе от пещерата и спря до купчина камъни.

Жило го чакаше зад тях. Изпрати Павлиш до изхода.

— Ще се върнеш ли, Дух? — попита.

— Ще гледам — каза Павлиш. — Но не обещавам.

— В селото ще кажа, че ще се върнеш — рече Жило уверено.

— Е, добре — усмихна се Павлиш.

— Дай ми светлина — каза Жило.

— Каква светлина!

Жило посочи резервния фенер на Павлиш.

— Защо ти е?

— А като ходя нощем из долината? Бялата смърт се страхува от светлината.

— Вече е убита.

— Има всякакви зверове.

Жило ужасно много искаше да получи фенера, да се приобщи към великото тайнство.

— Можех да си го взема сам. Ти не видя. Ама не го взех. Дай.

— Вашето благородство, млади човече, прехвърля всякакви граници — каза Павлиш на руски, като изключи „лингвиста“.

Жило не разбра, протегна ръка. Павлиш откачи фенера и го подаде на момъка. Той натисна копчето и насочи лъча към дъното на пещерата, тъй като през деня светлината на фенера не се виждаше.

— Хубава светлина — каза. — Тръгвам. Хората на Немия Ураган ще започнат пира без мен. Туй е лошо.

— Това наистина е лошо — съгласи се Павлиш. — Всичко ще изядат.

— Не, не всичко — сериозно отвърна Жило. — Аз съм велик ловец и велик воин. За мене ще оставят.

— Добре де, върви, нахалнико — каза Павлиш. — Гледай Рекичка да лежи и старицата да ѝ дава билки.

— Знам — рече Жило. И си отиде. Обърна се и си тръгна. В долината още не бяха се научили да се сбогуват. Освен това Жило, макар че се смяташе за голям ловец, не беше сигурен, че ще му оставят месо.

Павлиш се забави до реката. Водата беше спаднала, но още бе мътна. Ще трябва да върви под водата и може да го отнесе. Провери добре ли са прикрепени камерите.

— Отишли сте си, докато ме нямаше — чу Павлиш глас зад гърба си.

Младежът бе приближил беззвучно, както и подобава на един дух.

— Тичам подир вас още от храма, Павлиш. Така се губи много енергия.

— Поговорихме си за всичко.

— Да. Почти за всичко. Бих искал да ви задам още един въпрос.

— Слушам ви.

— Включвахте ли втория екран?

— Да.

— И сте видели как диваците се промъкват към долината?

— Сам вие ме предпазвахте от намеса в живота на планетата.

— Ако не бяхте вие, Жило никога не би се добрал до племето на Немия Ураган.

— Запазете мнението си — отвърна Павлиш и прекрачи. Водата се надигна, обливайки обувката му. — Сигурен съм, че ако тази история с Жило не беше станала сега, все едно, след месец или след година непременно щеше да се случи. Вие сте поставили експеримент

над разумни същества, а сте взели под внимание само инстинктите им. Искали сте да превърнете неразумните същества в разумни, като в същото време отричате правото им на разум. Честно казано, аз съм доволен, че стана така. А за да се убедите и вие, бяха необходими драматични събития.

— В нещичко сте прав — призна младежът, настигна Павлиш и продължи по водата, едва докосвайки я. — Във всяка работа стават грешки.

— Ако решите да избирате нов вожд, имайте пред вид, че Жило е склонен към самохвалство.

— Мислил съм за това. Сбогом — каза младежът. — По-добре да не бяхте идвали тук.

— Сбогом — отвърна Павлиш. — Не съжалявам, че дойдох. Най-малкото вече няма да можете да затворите отново долината. Хората ще имат месо и кръгозорът им ще се разшири.

— Да, ще се наложи да прекратим експеримента. Но ще продължим наблюденията.

— Разбира се, наблюдавайте — съгласи се Павлиш. Водата вече стигаше до кръста му, дърпаше го към дълбокото и пристъпващият по нея момък говореше отгоре, почти от небето.

Павлиш направи още една крачка и потъна до гърди. После целият.

Когато се измъкна на другия бряг, младежа вече го нямаше.

ПОДЕЛИ С МЕН

АЗ ПРЪВ ВИ ОТКРИХ

Сутрин на Джераси не му се спи. В шест, още по хлад, включва високоговорителя и пита Марта:

— Готова ли си?

Всички слушаме пронизителния му глас, от който няма спасение — ни под одеялото да се скриеш, ни да се навреш под възглавницата. Гласът му е неизбежен като съдбата.

— Марта — продължава Джераси. — Сигурен съм, че днес ще намерим нещо страшно интересно. Ти как мислиш, а, Марта?

И Марта иска да си поспи. И тя в този миг ненавижда Джераси. Казва му го. Джераси се киска и говорителят усилва неговия кикот. Капитанът се включва към вътрешната мрежа и го кори:

— Джераси, до ставането има още половин час. Между другото, тъкмо се връщам от дежурство.

— Прощавай, капитане — отвърща Джераси. — Ей сега, завчас ще се стегнем, ще отидем на обекта и ти ще си отспиш на спокойствие. Сутрешните часове са три пъти по-спорни от дневните. Трябва да побързае. Не е ли тъй?

Капитанът не отговаря. Смъквам одеялото и сядам. Краката ми докосват пода. На това място килимът леко се е протрил. Колко ли сутрини вече стъпвам тук? Трябва да се става. Джераси е прав — ранните часове са най-добри.

След закуска излизаме от „Спартак“ през отворения люк. По пандуса^[1], изподран от товарните колички. Нощес вятърът е набръскал кафяв пясък, довял е сухи клонки. Ние сме без скафандри. До пладне, докато не се е развихрила жегата, ни стигат маска и лек балон на гърба.

Безнадеждна, червеникавокафява, леко хълмиста равнина се е проснала чак до близкия хоризонт. Над нея е надвиснал прахът. Той прониква навсякъде: в гънките на дрехите, в обувките, дори под маската. Ала прахът все пак е цвете в сравнение с калта. Похлупи ли ни сив облак, набързо ще се излее в буен порой над долината и ще

трябва да зарежем работата, да пълзим по тая луга до кораба и да изчакаме, докато изсъхне. След порой даже всъдеходите са безсилни.

Един ни чака до пандуса. До разкопките може да се стигне и пеш, на десет минути са, но по-добре да използваме тия минути за работа. Време ни е да отлитаме — продукти и други запаси имаме едва за връщане. И без това се забавихме. И без това вече шест години търсим. А обратният път ще продължи почти пет години.

Захир нещо се мотае около другия всъдеход. Геолозите се стягат за проучване. Сбогуваме се със Захир и сядаме по местата си. Свикнали сме с тях така, както с местата си на масата, в залата за почивка, с ония от аварийното разписание. Закачвам апаратурата на куката вдясно. Преди месец, като хлътнахме в една яма, си халосах рамото в нея. Тогава я обинтовах. Окачвам чантата с апаратурата слепешката. Ръката ми знае мястото с точност до милиметър.

Джераси протяга дългите си крака през пътеката и затваря очи. Чудно как човек, който толкова обича да спи, може да става преди всички и да ни буди с отвратителен глас.

— Джераси — викам аз. — Имаш отвратителен глас.

— Знам — отвръща той, без да отваря очи. — От дете имам рязък глас. Но Вероника го харесваше.

Вероника, жена му, умря миналата година. Занимаваше се с културата на вируса, който бяхме открили на един заблуден астероид.

Всъдеходът слиза в падинката, оградена с пластмасови щитове, които предпазват разкопките от праха. На земята слизам трети. След Марта и Долински. Щитовете почти не вършат работа — през нощта е навяло прах до колене. Джераси вече мъкне хобота на прахосмукачката, хвърля го в изкопа и той като жив запълзва по земята, гълтайки праха.

Да се копае тук е истинско безумие. Праховите бури са в състояние за три дни да засипят небостъргач, та и помен да не остане от него. А в следващите три — да изровят наоколо стометрова яма. Бурите носят освен това и частици овъглена дървесина от непрестанните горски пожари, които бушуват отвъд блатата и резултатът е, че не можахме да датираме нито един камък.

Така и не знаем кой и кога е построил това селище, кой е живял в него. Не знаем какво е станало с жителите на тази планета, къде са се дянали, защо са измрели. Но ще направим всичко, което е по силите

ни. Затуй чакаме прахосмукачката да свърши шетнята си из разкопките и ние ще слезем там, и въоръжени със стъргалки и четчици, ще се вираме, дано открием кост, чиреп, зъбно колелце или поне някаква органика.

— Здраво са строили — казва Джераси. — Явно бурите и тогава са им пречели да живеят.

Вчера в разкопките се натъкнахме на скална порода — основата на сградата или сградите, които копаехме, се вряза в скала.

— Те много отдавна са си отишли оттука — каза Марта. — Ако преобърнем пустинята, ще намерим и други сгради. Или следи от тях.

— Трябваше по-добре да проверим планините отвъд блатото — разправям аз. Тука тъй и нищо няма да открием. Повярвайте ми.

— Ами мачтата? — каза Джераси.

— И пирамидата — добави Марта.

Мачтата видяхме още при първото прелитане. Отнесе я поредната буря, преди да се доберем дотук. Погреба я в недрата на пустинята. Пирамидката откопахме. Ако не беше тя, нямаше вече трета седмица да се блъскаме в изкопа. Пирамидката стоеше пред нас — гладка, вляла се в скалата и сякаш издялана от нея. Ще я вземем със себе си. Останалите находки са само трошляк и драскотини по скалите. Ни надписи, ни метал...

— В планините зад блатото не би могло да се живее. Даже в най-добрите времена не е имало вода. И изобщо това е едно от малкото места...

Джераси пак е прав. Бездънни блата, по които плават, сплели корени, бухлати дървета, планини, сякаш нарочно измислени така, че не можеш се добра до тях. И океан — безкраен океан. А в него само бури и най-низши организми. Животът е изчезнал някъде, може и да е загинал — и ето малко по малко започва отново, от най-низшите.

Спускаме се в изкопа.

До мен е Долински.

— Време е да си вървим — казва той, докато разчиства ъгъла на една квадратна вдлъбнатина в скалата. — Искаш ли?

— Разбира се — отговарям.

— Пък аз не знам. На кого ли сме притрябвали там? Кой ни чака?

— Знаел си какво ти предстои — казвам аз.

Нещо блести в пукнатината.

— Знаех и знам. Когато отлитахме, бяхме герои. А има ли нещо по-печално от образа на забравения герой? Върви по улиците и намеква: Случайно да си спомняте за мен? Съвсем случайно не си спомняме.

— На мен ми е по-леко — разправам аз. — Никога не съм бил герой.

— Нямах представа колко променен ще бъде светът, в който ще се върнем след двеста години. Ако още съществува...

— Я виж, според мен — метал — казвам аз.

Дотегнали са ми приказките на Долински. Свършил е той. Всички сме свършили, през тези години всички ни крепеше мисълта за целта на полета. За планетната система, която никой преди нас не е виждал, за звездните течения, метеоритните потоци, за тайната на великото откритие. И всичко това се материализира в милиони символи, в сухи цифри и се скри в недрата на корабния Мозък, в складовете, разположи се по лабораторните маси... Последната година ние се мятахме из системата, кацахме на астероидите и мъртвите планети, спирахме, набирахме скорост, разбирайки, че идва времето за връщане, че елхата вече е окичена, празникът е в пълен разгар и скоро ще свърши. Само че празникът, както обикновено става, излезе доста по-скромен, отколкото се очакваше. Ние достигнахме целта, изпълнихме всичко, което трябваше, ала за съжаление — нищо повече. Корабният Мозък се пълнеше с информация, но мечтите ни, откърмени през дългите години път, не се оправдаха...

Последната планета наближихме, когато ни оставаше само един месец. След месец трябваше да стартираме към Земята. Иначе няма да можем да се върнем. Бяхме осемнайсет, когато тръгнахме от Земята. Останахме дванайсет. И едва на последната планета, малко подходяща за живот (другите бяха съвсем неподходящи), намерихме следи от дейността на разумни същества. Затова в промеждутъците между прашните бури се вкопчвахме в скалите, заривахме се в пясък и прах — искахме да научим всичко, което е възможно, за този разумен живот. След два дни тръгваме. Чака ни почти пет години връщане, пет години път...

На дланта ми лежеше тежко топче, голямо колкото желъд. Не беше се окислило. Беше реално като пясъка, скалите и облака, надвиснал над нас.

— Джераси! — викнах. — Топче.

— Какво? — Налитацият вятър отнасяше думите встрани. — Какво топче?

Върху ни се стовари заряд от прах.

— Ще изчакаме ли? — попита Марта, като поемаше топчето. — Тежко е...

— Към всъдехода! — съобщи капитанът по радиостанцията. — Идва голяма буря.

— Да я изчакаме тук? — попита Долински. — Току-що намерихме топче. Метално.

— Не, на всъдехода. Голяма буря ще бъде.

— Почакай — рече Джераси. — Ако наистина бурята е голяма, май най-добре е да вземем пирамидата. Може така да я засипе, че утре да не смогнем да я откопаем. И ще трябва да излетим с празни ръце.

— Като не я откопаем, ще е оставим — каза капитанът. — Снимали сме я, измерили сме я... Инак вас ще засипе. Върви, че откопавай тогава...

Долински се засмя.

— Затуй пък ще се държим за находките. Няма да — ни отнесе.

Нов заряд прахоляк се стовари върху ни. Слягаше се бавно, въртеше се около нас като облак досадни мушици.

Джераси каза:

— Захващаме ли се с пирамидката? Ние се съгласихме.

— Долински, докарай всъдехода. Там всичко е готово.

Наистина всичко беше готово — всъдеходът беше снабден с подемник.

— Заповядвам незабавно да се върнете на кораба — каза капитанът.

— А геолозите къде са? — попита Джераси.

— Вече се връщат.

— Но ние не можем да оставим тук тая пирамида.

— Утре ще се върнете.

— Обикновено бурята продължава два-три дни.

Докато говореше, Джераси метна стоманената примка върху пирамидата. Хванах секача, за да прережа с лъча основата ѝ. Секачът зажука, камъкът почервения, затреця, бореше се с лъча, съпротивляваше му се.

Облакът — такъв тъмен още не бях виждал — надвисна точно над нас, притъмня, прахът налиташе на кълба, вятърът ни блъскаше, мъчеше се да ни издърпа нагоре, да ни завърти във вихрушката. Отблъснах Марта, която се опита да ми помогне, викнах ѝ да се скрие във всъдехода. С крайчеца на окото си наблюдавах дали ме е послушала. Вятърът налетя изотзад, едва не ме събори, секачът в ръката ми трепна и прекара алена драскотина по стената на пирамидката.

— Дръж се! — викна Джераси. — Малко остана!

Пирамидката не се поддаваше. Успя ли Марта да се скрие във всъдехода? Там, горе, скоростта на вятъра е просто невъобразима. Въжето се опъна. По радиостанцията капитанът крещеше нещо сърдито.

— Дали пък да не я зарежем наистина?

Джераси стоеше до мен, притиснал гръб в стената на изкопа. Очите му бяха отчаяни.

— Дай секача!

— Не, аз!

Пирамидката неочаквано изстена, както стене отсечено дърво, когато се отделя от корените си, и като махало излетя във въздуха. Махалото се метна към отсрещната стена на изкопа, разпиля пластмасовите щитове и полетя към нас, за да ни направи на пита. Едва успяхме да отскочим. Пирамидата се вряза в стената, изви се облак прах и аз изгубих от погледа си Джераси — ръководеше ме примитивният инстинкт за самосъхранение. Трябваше на всяка цена да се измъкна от капана, от ямата, в която безчинствувах и се мятеше махалото, помитайки всички в старанието си да се изскубне от обятията на въжетото.

Вятърът ме подхвана и понесе като сух лист по пясъка, аз се мъчех да се закрепя за него, а той се изплъзваше между пръстите ми и дори успях да си помисля, че по нещо приличам на кораб, който се носи към скалите, а котвите му само драскат по дъното, но не могат и не могат да се забият в него. Страхувах се да не загубя съзнание от блъсканията и ударите — струваше ми се, че тогава ще стана още по-беззащитен, ще ме отнесе чак до блатата и никой никога не ще ме открие.

Спаси ме скалата, която стърчеше от пясъка. Вятърът ме повдигна, откъсна ме от земята, сякаш искаше да ме запрати в облаците, ала в този миг скалата се изпречи на пътя ми, подложи острия си край и аз все пак загубих съзнание.

Изглежда, бързо съм се свестил. Беше тъмно и тихо. Пясъкът, който ме бе погребал, притискаше гърдите ми, стягаше краката, та ми стана страшно. Бях жив погребан.

„Сега спокойно — повтарях си аз. — Сега спокойно.“

— Спартак — изрекох на глас. — Спартак.

Радиостанцията мълчеше. Беше разбита.

— Какво пък, провървя ми — казах аз.

Можеше да бъде строшена маската ми и да се задуша. Да помръднем пръстите. Мърдат. Мина минута, две, вечност и аз се убедих, че мога да движа дясната си ръка. След още цяла вечност напипах с нея края на скалата.

— Щом разбрах, че все някак ще се измъкна на повърхността, веднага ме напусна, изчезна паниката от първите мигове, върна се и всичко останало.

Първо — болката. Здравата бях изпоблъскан от бурята, а отгоре на всичко така се бях ударил в скалата, че ме болеше не само от докосването, а и когато дишах. Изглежда, имах счупено ребро. Или две.

Второ — въздухът. Погледнах аерометъра. Оставаше ми въздух за още един час. Значи от началото на бурята са минали три часа. Защо ли не взех от всъдехода резервен балон? Там имаше петдесетина парчета. И всеки по за шест часа. Длъжни сме да носим със себе си минимум два. Но излишният балон пречи да се работи в изкопа и ние ги оставяхме във всъдехода.

Трето — далече ли съм от кораба?

Четвърто — стихна ли бурята?

Пето — добрали ли са се до кораба другите? И ако са, дали са се досетили в коя посока съм отнесен, къде да ме търсят?

Ръката ми улови въздуха. Измъквах се като къртица от дупката и вятърът (отговорът на четвъртия въпрос е отрицателен) се мъчеше да ме натика обратно. Приседнах под скалата, за да си поема дъх. Скалата беше единственото сигурно място в тоя ад. Корабът не се виждаше. Дори и да беше съвсем наблизо. В прахоляка и на пет метра разстояние

нищо не можеше да се види. Вятърът не беше толкова яростен, колкото в началото на бурята. Макар че може би се самозалъгвах. Чаках поредния порив на вятъра да разсее праха, да го притисне към земята. Тогава ще се огледам. Много ми се искаше да вярвам, че вятърът ще притисне прахоляка и ще видя „Спартак“.

Накъде да гледам? Накъде да вървя? Явно така, че скалата да бъде зад гърба ми. Та нали тъкмо тя спря безцелния ми полет.

Не дочаках вятъра да притисне праха. Тръгнах срещу бурята. Оставаше ми въздух за четиридесет и четири минути (плюс-минус минута).

После остана за трийсет минути. Сетне паднах, вятърът ме търколи назад и от това изгубих още пет минути. После останаха петнайсет. А накрая вече не гледах скалата.

Неочакваната почивка дойде чак когато вече по моите сметки не беше останал никакъв въздух. Влачих се през бавно слягащия се прах и се стараех да не обръщам внимание на болката в страната, защото това в крайна сметка нямаше никакво значение. Мъчех се да дишам равномерно, но излизаше на пресекулки и все ми се струваше, че въздухът вече е свършил.

Свърши, когато далече, на края на света, през слягащия се прах, видях кораба. Затичах към него. И въздухът свърши. Задушавайки се, смъкнах маската, макар че това не можеше да ме спаси, горчив прах и амоняк опариха дробовете ми...

Локаторът ме беше видял няколко минути по-рано.

Свестих се в болницата, мъничката бяла болница с две легла, в която всеки от нас бе лежал неведнъж през тия години — заради рани, простуди и карантини. Свестих се и веднага разбрах, че корабът се готви за старт.

— Юнак — каза ми доктор Грот. — Юначина. Отлично се справи.

— Стартираме ли? — попитах аз.

— Да — отвърна докторът. — Ще трябва да легнеш в амортизатора. Големите натоварвания са противоположни за костите ти. Счупил си три ребра и плеврата ти е скъсана.

— Другите как са? — попитах. — Как е Марта? Джераси? Долински?

— Марта е добре. Успяла е да се вмъкне във въдехода. Послушала те е.

— Искаш да кажеш...

— Джераси загина. Намериха го след бурята. И представи си, на трийсет крачки от разкопките. Запратила го е във въдехода и е разбила маската му. Мислехме, че и ти си загинал.

Не разпитвах повече. Докторът отиде да ми приготвя амортизатора. А аз лежах и отново по секунди преживявах своите действия там, в изкопа, и мислех: ето в този момент още можех да спася Джераси... И в она също... А сега трябваше да кажа: по дяволите пирамидката, капитанът каза да се връщаме и ние се връщаме...

На третия ден след старта „Спартак“ достигна крайсерска скорост и полетя към Земята. Претоварванията намаляха и като ме пуснаха от амортизатора, аз докретах до каюткомпанията.

— Взимам твоя ред за сън — каза Долински. — Докторът смята, че е по-добре да пободърствуваш един месец.

— Знам — рекох.

— Имаш ли нещо против?

— Защо да имам против? След година ще се видим.

— Аз ви виках — каза Долински — да зарежете тая пирамидка и да тичате към въдехода.

— Не сме чули. Впрочем това е без значение! Мислехме, че ще успеем.

— Дадох топчето за анализ.

— Какво топче?

— Ти го намери. И ми го даде, когато тръгнах към въдехода.

— А... Съвсем бях забравил. А пирамидката къде е?

— В товарния сектор. Тя се разцепи. С нея се занимават Марта и Рано.

— Значи моята вахта е с капитана?

— С капитана, Марта и Грот. Малко останахме.

— Допълнителна вахта.

— Да, допълнителна година за всекиго.

Влезе Грот. Докторът носеше един лист.

— Щуротия някаква — каза той. — Топчето е съвсем младо. Добър ден, Долински. Та, викам, топчето е прекалено младо. Само на

двайсет години е.

— Не — рече Долински. — Че нали толкова дни се блъскахме в тия разкопки! Те са древни като света. Топчето също.

Капитанът стоеше на вратата на каюткомпанията и слушаше нашия разговор.

— Възможно ли е да сте сбъркали, Грот? — попита той.

— Крайно време е да се обидя — каза докторът. — Ние с Мозъка четири пъти повторихме анализа. И аз не повярвах отначало.

— Да не би да го е изпуснал Джераси? — обърна се към мен капитанът.

— Долински видя — аз го изстъргах от породата.

— Тогава остава още един вариант.

— Той е почти невероятен.

— Защо?

— Все пак невъзможно е всичко да се разруши така за дваайсет години.

— На тази планета е възможно. Спомни си как те носеше бурята. И отровните изпарения в атмосферата.

— Значи вие смятате, че някой ни е изпреварил?

— Да. Така мисля.

Капитанът се оказа прав. На другия ден Марта разреза пирамидката и намери в нея капсула. Когато я сложи на масата в лабораторията и ние се струпахме зад гърба ѝ, Грот рече:

— Жалко, че закъсняхме. Само с дваайсет години. Колко поколения на Земята мечтаеха за Контakta. А ние закъсняхме.

— Несериозно е, Грот — каза капитанът. — Контактът съществува. Ето го тук, пред нас. Въпреки всичко се срещнахме.

— Много зависи от това, какво има в този цилиндър.

— Да се надяваме, не вируси — рече Долински.

— Ще го отворим в камерата. С манипулатори.

— Пък може да го оставим за Земята?

— Да траем пет години? А, не — каза Рано.

Всички знаехме, че любопитството е по-силно от нас — няма да чакаме до Земята. Ще отворим капсулата сега.

— Все пак Джераси не загина напразно — каза тихо Марта. Тъй, че да я чуя само аз.

Кимнах, стиснах ръката ѝ. Мартините пръсти бяха студени...

Щипците на манипулатора поставиха на масата половинките на цилиндъра и измъкнаха навитото листче. То пъргаво се разви. През стъклото всички можехме да видим какво е написано на него.

„Галактически кораб «Сатурн». Позивни 36/14.
Излитане от Земята — 12 март 2167 г.
Кацане на планетата — 6 май 2167 г...”

Следваше текст, ала никой от нас не го прочете. Не можехме да четем текста. Пак и пак препрочитахме първите редове: „Излитане от Земята — 12 март 2167 г.“ — преди двадесет години. „Кацане на планетата — 6 май 2167 г.“ — също преди двадесет години.

Излитане от Земята... Кацане... Същата година.

Всеки от нас, колкото и здрави нерви да имаше, колкото разсъдлив и умен да беше, изживя в този миг своята неповторима трагедия. Трагедия от ненужността на делото, на което си посветил живота си, от нелеката жертва, не послужила никому.

Преди сто години по земното летоброене нашият кораб потъна в Дълбокия космос. Преди сто години ние напуснахме Земята, уверени, че никога вече не ще видим никого от нашите приятели и близки. Отивахме на доброволно заточение, най-дългото от всички на Земята. Знаехме, че Земята ще мине отлично и без нас, но нашата жертва ѝ е нужна, защото някой трябва да се възползува от знанията и умението да се лети в Дълбокия космос, към световите, които биха могли да бъдат достигнати само ако се направи тази жертва. Космически вихър ни отклони от курса, година след година ние се стремихме към целта, годините ни си вървяха и отброявахме десетките години, изминали на Земята.

— Значи те са се научили да скачат през пространството — каза най-последният капитанът.

Забелязах, че каза „те“, а не „ние“, макар че винаги когато говорехме за Земята, употребяваше думичката „ние“.

— Добре — каза капитанът. — Просто отлично. Били са тук. Преди нас.

Той не каза друго. Другото ние си довършихме всеки за себе си. Те са били тук преди нас. И отлично са се справили сами. А след

четири и половина наши години, след сто земни, ще кацнем на космодрума (ако оцелеем) и слисаният диспечер що разправя на своя колега: „Я, отде ли пък се взе тоя бронтозавър? Та той даже не знае как трябва да се приземи. Ще изпотроши всичките ни оранжерии около Земята, ще разбие огледалото на обсерваторията! Нареди някому да подбере това корито и да го откара по-далечко, на бунището на Плутон...“

Прибрахме се в каютите си и никой не излезе за вечеря. Вечерта при мен намина докторът. Изглеждаше много уморен.

— Не знам — каза той — как сега ще се доберем до дома. Изчезна стимулт.

— Ще се доберем — отвърнах. — В края на краищата все пак някак ще се доберем. Трудно ще ни бъде.

— Внимание, до всички членове на екипажа! — чу се от говорителя за вътрешна връзка. — Внимание, до всички членове на екипажа!

Говореше капитанът. Гласът му беше дрезгав и малко несигурен, сякаш не знаеше какво да каже по-нататък.

— Какво още би могло да се случи? — Докторът беше готов за ново премеждие.

— Внимание! Включвам радиостанцията за далечна връзка! Предават съобщение по галактическия канал.

Каналът мълчеше вече много години. И редно беше да мълчи, защото от населените планети ни делеше такова разстояние, при което е безсмислено да се поддържа връзка.

Погледнах доктора. Беше отметнал глава със затворени очи, сякаш признаваше, че всичко, що става сега, е сън, сън и нищо повече, ала не бива да се будиш, иначе ще погубиш надеждата, дадена ти от чудото, което си сънувал.

Чу се шум, звън на невидими струни. И много млад, дяволски млад и развълнуван глас закрещя, промъквайки се към нас през милиони километри:

— „Спартак“, „Спартак“, чувате ли ме? „Спартак“, аз пръв ви открих! „Спартак“, започнете маневра за спиране. С вас сме на насрещен курс. „Спартак“, аз съм патрулният кораб „Олимпия“, аз съм патрулният кораб „Олимпия“. Дежуря във вашия сектор. Търсим ви от двайсет години! Казвам се Артур Шено. Запомнете, Артур Шено. Аз

пръв ви открих? Страшно ми провървя. Пръв ви открих!... — Гласът му пресекна на високата нота, Артур Шено се закашля и аз изведнъж ясно видях как се е навел към микрофона в тясната рубка на патрулния кораб, как не смее да откъсне очи от бялата точка на екрана на локатора. — Извинете — продължи Шено. — Чувате ли ме? Не можете да си представите колко подаръци имам за вас. Пълен товарен сектор. Пресни краставички за Долински. Долински, чувате ли ме? Джераси, Вероника, римляните ви изпращат торта със захаросани плодове. Нали обичате торта със захаросани плодове...

После настъпи продължителна тишина.

— Двигателите — в спиращен режим! — наруши я капитанът.

[1] Пандус — наклонена плоскост, поставена вместо стълба. — Б.пр. ↑

ПОДЕЛИ С МЕН

Иска ми се да се върна там. Ала никога не бих могъл да го сторя. И, изглежда, докато съм жив, ще ме мъчи завист...

Но тогава не подозирах нищо. Щракнаха и забръмчаха вратите на асансьора. Слязох по полегатия пандус на разноцветните плочки на космодрума и се спрях, като мислено се стараех да позная в тълпата на посрещачите този, който щеше да ме придружава — бяха предупредени за моето пристигане.

Човекът, който се приближи до мен, беше висок и сух. Имаше дълги, зеленикави от постоянното боравене с херселий пръсти и затова още преди да отвори уста, аз се досетих — колега.

— Как пътувахте? — попита той, когато колата излезе от портите на космодрума.

— Благодаря — отвърнах. — Добре. Нормално пътувах.

В думите ми се криеше учтива лъжа, защото бях летял дълго, с часове чаках връзка на неудобни, вмирисани на метал и нагрята пластмаса товарни летища, почти губех съзнание от пренатоварванията, които бяха безобидни за другите пътници от тази част на галактиката.

Посрещачът не отговори. Само леко се намръщи, сякаш страдаше от постоянен зъбобол и се вслушваше в болката, в поредното пробуждане, неизбежно и отдавна дотегнало му. Минаха още три минути, преди да заговори отново.

— Навярно ви е било трудно да пътувате с нашия кораб? Не сте свикнали с такива натоварвания.

— Да — съгласих се.

— Боли ли ви главата? — попита той.

— Не — отговорих, защото видях, че го настигна нов пристъп на болката.

— Глава боли ли ви? — попита той отново. И добави, сякаш се извиняваше: — За съжаление, ваши кораби тук идват рядко.

Едва сега, на няколко километра от космодрума, се намерихме в нова страна. Дотук беше планетната гара, а те са еднакви в цялата

галактика. Безлични са, както са безлични всички гари, независимо дали от тях заминават влакове, излитат самолети или стартират космически дискове.

Колкото повече се отдалечавахме, толкова по-особен, неповторим ставаше целият свят наоколо, защото тук, извън големия град, който лесно възприема модата на галактиката, всичко се развиваше по свои пътища и само детайл, дреболия можеха да напомнят за нещо, видяно по-рано. Но както винаги, точно дреболиите най-често спираха погледа.

Интересно беше. Дори забравих главоболието и гаденето, които ме преследваха още от кацането. Чувствувах се по-бодър и въздухът, вмъкнал се през отворения прозорец на колата, беше свеж, ухаеше на трева и домашен уют.

В покрайнините на града, сред ниските сгради с градини наоколо, спътникът ми намали скоростта.

— Надявам се, че ви е по-добре? — попита той.

— Благодаря, много по-добре. Тук ми харесва. Едно е да четеш, да гледаш картинки, а друго — да усетиш цвета, мириса и разстоянието.

— Разбира се — съгласи се моят спътник. — За сега ще отседнете у нас. По-удобно е, отколкото в хотел.

— Защо? — възпротивих се. — Не искам да ви притеснявам.

— Няма да ме притесните.

Колата сви в алеята, опасла стръмен хълм, и скоро ние приближихме до скрита в градината двуетажна къща.

— Почакайте ме тук — каза моят спътник. — Скоро ще се върна.

Докато го чаках, разглеждах цветята и дърветата. Чувствувах се неудобно, задето се намесих в чуждия живот, който не се нуждаеше от моето присъствие.

На втория етаж се отвори прозорец, слабичко момиче надникна от него, погледна ме бързо и внимателно и кимна в знак на съгласие не на мен, а на някого, който стоеше зад гърба му. И веднага се отдръпна от прозореца.

А на мен изведнъж ми стана леко и просто. Нещо в лицето на момичето, в движението на ръцете, разтворили прозореца, в погледа, докоснал ме мимолетно, измести, изтри неудобството на пътуването, разочарованието, предизвикано от сухото посрещане, криещата

неизвестно какви последици необходимост да живея тук два или три месеца, преди да мога да тръгна обратно.

Бях сигурен, че момичето ще слезе при мен и не чаках дълго. То се появи неочаквано в оплетените клони и растенията се отместиха, за да му сторят път.

— Скучно ли ви е сам? — попита тя усмихната.

— Не — отговорих. — Няма за къде да бързам. Имате прекрасна градина.

Момичето беше леко облечено, движенията му — ъгловати и резки.

— Името ми е Лина — каза тя. — Ще ви посоча вашата стая. Татко е много зает. Баба е болна.

— Извинете — рекох. — Баща ви не каза нищо за това. Ще отида на хотел...

— Дума да не става — възрази Лина. Очите ѝ имаха странен цвят — цвета на старо сребро. — В хотела ще ви бъде по-зле. Там няма кой да ви наглежда. Никак не ще ни притесните. Татко ми заръча да се грижа за вас. А пък той остана при баба.

Сигурно би трябвало да настоя да се преместя в хотела. Но бях безсилен. Бях обзет от необоримата увереност, че много отдавна познавам Лина и тази къща-градина, че принадлежа на този дом, и всичко в мен се противеше на вероятността да го напусна и да остана сам в безличното равнодушие на хотела.

— Отлично — каза Лина. — Дайте ми ръка. Да отидем у дома.

Лина ми показа стаята, в която щях да живея, помогна ми да си подредя нещата, заведе ме в басейна с топла, кипнала от бодливи мехурчета вода. Басейнът беше засенчен от почти оплетените над него клони на дърветата.

После се качихме на плоския покрив на къщата, където се намираше шумната ѝ зоологическа градина — раирани говорещи щурци, птици с шест крила, сини рибки, дремещи в цветята, и най-обикновена за мен, но безкрайно ценена тук земна котка. Котката не ми обърна никакво внимание и Лина рече:

— Пък аз бях сигурна, че ще се зарадва. Дори е обидно.

Лина остана с мен чак до вечерта и аз не видях почти никого освен нея. Понякога тя се извиняваше и изтичваше нанякъде. Казвах ѝ: „Сигурно имате много работа. Не се занимавайте с мен“. Но щом

останех сам, веднага се връщаше тягостното чувство за самота, физическо неудобство и тъга. Отивах при рафтовете с книги, измъквах някоя и тукатси я слагах на мястото ѝ, излизах в градината, прибирах се в къщи и през цялото време се вслушвах в стъпките ѝ. Лина притичваше, докосваше ме с крайчеца на пръстите си и питаше:

— Да не ви доскуча?

Аз отвърщах:

— Малко.

Веднъж се реших и даже ѝ разказах как нейното присъствие ме изцелява от неразположение и черни мисли. Лина се засмя и отговори, че за вечеря ще се върне брат ѝ и ще донесе лекарства, които ще ме излекуват от последиците на пътуването.

— До сутринта ще бъдете друг човек. Всичко ще изчезне.

— А вие?

— Аз?

— Няма ли да изчезнете? Като добрата фея?

— Не — каза Лина уверено. — Утре ще бъда тук.

На вечеря край дългата маса се събра цялото семейство с изключение на болната баба. Неочаквано за мен се оказа, че в къщата, която ми изглеждаше съвсем празна, живеят най-малко десет души. Домакинът, уморен и бледен, седеше до мен и се грижеше да взема всичките хапове, донесени от сина му, студент-медик. Лекарствата, като всички лекарства, бяха неприятни на вкус, но аз бях послушен и никому не казах, че за единствено и безотказно лекарство смятам Лина. Лина ми съчувствуваше и дори се мръщеше, ако по време на лечението ми попаднеше особено отвратителна таблетка.

Домакинът каза, че майка му е по-добре. Била заспала. Независимо от умората и бледността, беше приказлив, засмян и контрастираше с оня мрачен човек, който ме посрещна на космодрума. Тогава още е бил обезпокоен за състоянието на майка си, сега пък...

— Тя се събуди — неочаквано каза домакинът.

Неволно се вслушах. Нито кашлица, нито въздишка — в къщата цареше пълна тишина.

— Да се кача при нея — предложи синът му. — Уморен си, татко.

— Как така? — възрази домакинът. — Утре имаш лекции.

— Ти да не би да си свободен?

— Ще отидем заедно — каза бащата. — Извинете.

Лина ме изпрати до стаята и рече:

— Надявам се, че ще заспите.

— Непременно — съгласих се. — Особено ако сред лекарствата е имало и приспивателно.

— Разбира се, че е имало — каза Лина. — Лека нощ.

И наистина заспах бързо.

На другия ден станах абсолютно здрав. Побързах да отида в градината, като се надявах да срещна Лина. Чакаше ме там, до басейна. Канех се да ѝ разкажа колко хубаво спях, колко се радвам на това уханно утро и на срещата с нея, но Лина не ми позволи дори да си отворя устата.

— Е, bravo — каза тя, сякаш прочете мислите ми. — И баба е по-добре. Сега татко ще ви откара в института. А довечера ще ви чакам. Ще ми разкажете как сте работили, какво интересно сте видели.

— И сама ще се досетите.

— Защо?

— Вие можете да четете мислите.

— Не е вярно.

— Не греша. Та нали не изчакахте да ви кажа как се чувствавам? Вчера баща ви стана от масата, защото се събуди баба ви. А беше тихо. Не е могъл да чуе нищо.

— И все пак не е вярно — каза Лина. — Защо ще чета чужди мисли? И вашите в това число.

— Няма защо — съгласих се. Стана ми малко тъжно, че Лина не се интересува от моите толкова ласкави за нея мисли.

— Добро утро — каза бащата на Лина, когато слезе в градината. — Днес сте съвсем здрав. Радвам се.

— Все пак прав съм — казах тихо на Лина, преди да последвам баща ѝ.

— Защо е нужно да чета мислите ви? — повтори тя. — Всичко е изписано на лицето ви.

— Всичко?

— Даже прекалено много.

Минаха няколко дни. Денем работех, а вечер се разхождах из града, отивах в полето, в гората, на брега на голямо солено езеро, в което се въдеха щитоносни риби. Понякога бях сам, понякога с Лина. Свикнах с домакините, запознах се с още двама-трима инженери. Но

въпреки най-обикновеното ми съществуване, нито за минута не ме оставяше усещането, че заобикалящите ме хора са наистина необикновени. Почти се уверих в телепатичните им способности.

Понякога се чувствавах неудобно с Лина, защото се улавях, че мисля нещо, което не исках да споделя с нея. Струваше ми се, че тя чува беззвучните думи и ми се надсмива.

Веднъж вървах по една улица. Беше зелена и лъкатушна като почти всички улици в този град. Пред мен подскачаха момчета. Те гонеха топка, а аз ги следвах, гледах и се борех с желанието си да ги настигна и да ритна топката.

Не съм забелязал, че от земята стърчи корен. Спънах се, паднах, ударих коляното си в камъка и болката беше толкова неочаквана и рязка, че изохках. Момчетата се спряха, сякаш моят вик ги удари. Топката самотно се търкаляше по стръмното, те я забравиха и се обърнаха към мен. Опитах се да им се усмихна, махнах им с ръка — тичайте, сиреч, нататък, настигнете топката си, дреболия, никак не ме боли. А те стояха и гледаха.

Надигнах се, но не можах да стана. Явно, бях си разтегнал сухожилие. Децата дотичаха при мене. Единият, по-големият, попита:

— Много ли ви боли?

— Не, не особено.

— Ще изтърча за лекар — каза другият.

— Тичай — съгласи се големият. — Ще почакаме тук, докато се върнеш.

— Ама защо, деца — казах аз. — Разтегнал съм си сухожилие. На кого не се е случвало? Сега ще мине.

— Разбира се — отвърна големият.

И като че ли го послуша, болката отслабна, скри се. Момчетата ме гледаха сериозно, мълчаха. Само най-малкият изведнъж заплака и по-големият му каза:

— Бягай у дома.

Той изтича.

Дойде лекар. Оказа се, че живеел в съседната къща. Прегледа крака ми, сложи ми инжекция и момченцата веднага изчезнаха, само тупането на топката още известно време напомняше за тях.

Лекарят ми помогна да стигна до вкъщи. Отказвах, уверявах го, че ще мога сам.

— Вече не ме боли. Болеше ме само в първия момент. Момчетата биха могли да потвърдят.

— На гости ли сте тук?

— Да.

— Аха, ясно — каза лекарят.

Всички бяха в къщи, въпреки ранния час. Бабата беше по-зле. Дотолкова, че трябваше спешно да бъде откарана в болницата, за да я оперират.

Отидох при Лина. Беше бледа, със синьо под очите, бърчеше чело.

— Ще мине, ще се оправи — казах аз.

Тя не ме чу веднага. Погледна ме, сякаш не ме позна.

— Всичко ще мине — повторих.

— Благодаря. Паднахте ли?

— Нищо страшно. Вече не ме боли.

— А баба я боли много.

— Защо не ѝ направят инжекция? На мен веднага ми мина.

— Не бива. Вече нищо не действа.

— Бих искал да помогна някак.

— Тогава си идете. — Явно не искаше да ме обиди. Каза го с равен, безцветен глас, сякаш ме помоли да донеса вода — Идете подалече. Пречите.

Отидох в градината. Бях излишен. Наистина се мъчех да не се обиждам. Качих се горе, в зоологическата градина. Котката ме позна, приближи до мрежата и се потърка в нея, извила опашка. Домашните котки не бива да живеят в клетки, но тук тя беше екзотично, рядко животно. Аз също бях рядко животно, което не разбираше какво става и не можеше да разчита на разбиране. А пък на мен ми се стори, че сме се сблизихи с тези хора. Моята непълноценност се прояви в неподходящ момент, но в какво се състоеше тя? Разбихах, че трябва да отида в болницата — там ще науча нещо важно. Никой не ме викаше и дори по-вероятно, присъствието ми ще бъде нежелателно. Но не можех да не отида.

Никой не ме спря на входа на болницата. Само девойката до сивия пулт ме попита не би ли могла да ми помогне. Казах името на бабата и тя ме придружи до асансьора.

Вървах по дългия коридор, един някак странен, съвсем не болничен коридор. Покрай стените плътно едно до друго бяха наредени кресла. В тях седяха хора. Те бяха здрави, съвсем здрави. Седяха, мълчаха и ги болеше.

До матовата врата на операционната видях моите приятели. Лина, баща ѝ, братята ѝ. Пак тук, в съседните кресла, седяха нашите общи познати — колеги, съседи. Лина ме погледна. Очите ѝ се плъзнаха по лицето ми. В тях имаше болка.

Седнах на свободното кресло. Беше ми неудобно да разглеждам хората, защото не им бе до мене. Вече знаех това, което преди час ми се струваше тайна.

Не след дълго сякаш невидим вълшебник прокара длан над тях, те се оживиха, лицата им се проясниха, раздвижиха се. Някой каза: „Сложиха ѝ упойка.“ Разбраха се кой ще остане да дежури тук, кой ще се върне след операцията, когато упойката престане да действа.

Лина дойде при мен. Станах.

— Извинете — каза тя. — Много съм виновна, но нали разбирате...

— Разбирам и не се сърдя. Само ми е мъчно, че съм чужд.

— Не бива. Вината не е ваша.

— Знаете ли, когато днес паднах, дотичаха деца. И останаха с мен, докато не дойде лекарят.

— Че как иначе?

Приближи се баща ѝ.

— Благодаря ви, че дойдохте — каза той. — Вземете Лина с вас, ако обичате. Ще се справим без нея. Професорът ме увери, че операцията ще бъде успешна.

— Ще остана, татко — настоя Лина.

— Както искаш.

— Разберете — каза Лина, когато баща ѝ се отдалечи. — Би било много трудно да ви обясним всичко от самото начало. За нас това е така естествено, както да ядем, пием, спим. Така учим децата си още от пелени.

— Винаги ли е било така?

— Не. Научили сме го преди няколко поколения. Но потенциално то винаги е съществувало. Може да го има скрито и у вас. Дори е трудно да се помисли, че другите светове са лишени от това. Та нали у

всяко разумно същество живее желанието да притежава такава способност? Не е ли тъй?

— Да — казах аз. — Ако на човека до теб му е зле. Особено ако е близък човек. Искат ли да споделиш болката.

— И не само болката — възрази Лина. — Радостта също. Помниш ли първия ден? Когато пристигна. Чувствуваше се много зле. Татко не можеше да ти помогне — основната тежест на бабината болка пада върху него — той й е син. Дори когато те посрещаше на космодрума, трябваше да помага на баба. А колкото по-далече си от човека, на когото помагаш, толкова по-трудно е. Пък на теб татко ти се стори неучтив. Нали?

— Не съвсем, но...

— Но му се наложи да поеме и от твоето страдание. Ти си гост. Болеше те глава.

— Ужасно ме болеше.

— Просто се чудя как татко стигна до вкъщи. Той веднага ме смени край бабината постеля. Видях те през прозореца, хареса ми. Останах с теб целия ден и през цялото време главата ми се пръскаше.

— Прости ми — казах аз. — Не знаех.

Помислих, си, че точно сега, в болницата, незабелязано преминахме на „ти“. Може би трябваше да го направим по-рано.

— Прости ми — повторих аз.

— Но така е даже по-добре. Представям си как би се разстроил, ако беше разбрал?

— Щях да си отида.

— Знам. Добре че не си отиде. А сега си върви. Ще се върна сутринта. Ще почукам на вратата ти и ще си довършим разговора.

Отново изминах дългия коридор на болницата, тук седяха роднините и приятелите на хората, които бяха зле. Дошли са, за да споделят болката на близките си. Нямаше никаква телепатия. Просто хората знаеха, че са си нужни един на друг.

Дотърях се до дома пеш. Леко ме наболяваше кракът, но се стараех да не мисля за болката. Понякога тя се усилваше и се мъчеше да ме завладее. И минавачът, който се оказваше най-близко до мен, ме поглеждаше и веднага ми олекваше. Но аз ускорявах крачка, за да не затруднявам хората. Среცнах млади жени. Всичките носеха големи букети цветя, смееха се и бърбеха за нещо весело. Видяха киселата ми

физиономия и ме дариха с радостта си. Чуждата радост ме обляхна с уханните си свежи пръски. Един старец, който седеше на пейката, опрян на бастуна си, ми подари спокойствие. Случвало ми се беше и преди, но тогава не забелязвах връзката между своите чувства и другите хора.

Техният живот е по-труден, но и по-лек от нашия. Те могат и да раздават, и да приемат дарове, по-точно — задължени са. Нито един от тях не може да се отдели от хората, защото, ако ние виждаме човешките сълзи, те ги чувствуват. А нали зрението е къде по-несъвършено.

Та в този ден станах завистник. Завиждам им и даже понякога изпитвам към тях нещо като неприязън. Винаги ще бъда чужд сред тях като просяк сред щедри богаташи. Мога да приемам дарове, но съм неспособен да дарявам.

Когато дойде времето, аз си тръгнах. На космодрума ме изпращаше само Лина. С другите се сбогувах в града. Така се бяхме разбрали.

— Бих искала да дойда с теб на Земята — каза Лина.

— Не — отговорих аз. — Нали знаеш. На Земята ще ти бъде прекалено трудно. Не би могла да делиш само моята радост и моята болка.

— Не ще мога — съгласи се Лина. — Прав си. И това е много тъжно.

— А аз не бих могъл да живея с теб и да разбирам колко си самотна, без да мога да ти се притека на помощ.

— Но защо все пак не останеш с нас? Тук? С мене? — Гласът ѝ беше неуверен.

— Припомни си — рекох, — оня ден, когато оперираха баба ти и аз дойдох при вас, но бях сляп между зрящи. Не бих могъл да остана.

Всичко това беше говорено и вчера, и завчера. Само повтаряхме вече казаното, знаехме как ще завърши, но не можехме да не го повторим, защото оставаше абсурдната надежда, че може да се намери някакъв компромис, да се измисли нещо и тогава няма да има нужда да се разделяме.

А когато вече стоях до трапа, Лина дойде толкова близко, че виждах черните точки в сребърните ѝ очи, и каза:

— Запомни какво ми е сега.

И към моята мъка се прибави нейната, притъмня ми и аз се хванах за ръката ѝ, за да не падна. Но никой от пътниците, които минаваха край нас, не ми помогна, не сподели с мен мъката ми, защото в живота има моменти, когато трябва да се въздържиш и да не се притечеш на помощ.

После дойде пътуването, натоварванията и друсането. Прехвърляния в неуютни, вмирисани на метал и нагрята пластмаса товарни летища, безлични хотели и блудкави закуски край лъскавите еднакви стойки на бюфетите. Ала аз бях съвършено здрав и се чувствах отлично. Знаех защо — там, далече, Лина седи в стаята си на втория етаж и притиска главата си с ръце — толкова я боли и ѝ е лошо. И ѝ се сърдех, заклинах я — забрави ме, глупавичка, мила, не ми отнемай тази болка...

Много ми се иска да се върна там, но никога не бих могъл да го сторя.

ПОЛОВИН ЖИВОТ

1.

Малко над Калязин, където Волга извива в широка и стръмна дъга, подкрепяна от високия ляв бряг, има голям, обрасъл с борове остров. От три страни го заобикаля Волга, а от четвъртата — правият ръкав, образувал се след построяването на стената в Углич, при което и нивото на водата се покачи. Оттатък острова и ръкава отново започва борова гора. Откъм реката тя изглежда тъмна, гъста и безкрайна. В действителност не е чак толкова голяма и дори не е гъста. Пресичат я пътища и пътечки, прокарани в пясъка и затуй винаги сухи, дори след дъждове.

Един от тези пътища се виеше точно край гората, край ръжените ниви и стигаше до водата, срещу острова. През лятото, в неделите, ако времето беше хубаво, по него към ръкава идваше автобус с екскурзианти. Те ловяха риба и правеха слънчеви бани. Често до брега край пътя спираха моторници и яхти и тогава откъм водата се виждаха сребристи и оранжеви палатки. Още повече екскурзианти слизаха на острова. Смятаха, че там ще могат да се усамотят и затова старателно търсеха местенце между по-рано разпънатите палатки; щом слезеха, събираха забравените консервени кутии и всякакви боклуци, ругаеха предшествениците си за безпорядъка, убедени, че лошото отношение към природата е варварство, което не им пречеше, заминавайки, да оставят на брега празни буркани, шишета и хартийки. Вечерта екскурзиантите палеха огънове и пиеха чай, но за разлика от туристите-пешаци, които можеха да пренесат в раниците си ограничено количество провизии, не пееха песни и не вдигаха шум — обикновено те пристигаха тук семейно, с деца, кучета, всякакви продукти и примус.

Едноръкият горски с мрачно, сънливо лице, който идваше да се къпе край горския път, беше свикнал да не се сърди на екскурзиантите и не се боеше, че ще подпалят гората. Знаеше, че неговите туристи са хора положителни, солидни и винаги заливат или стъпкват огньовете.

Едноръкият горски смъкваше униформената си куртка с дъбови листа на петлиците, разкопчаваше панталона, сръчно събуваше

обувките си и предпазливо влизаше във водата, като опипваше с крак дъното, за да не настъпи някое парче от бутилка или остър камък. Щом водата му стигнеше до кръста, спираше, въздъхваше дълбоко и се гмуркаше. Плуваше настрана, загребвайки с единствената си ръка. Надежда и Оленка обикновено оставаха на брега. Надежда миеше съдовете, защото в дома на горския, на другия край на пътя, нямаше кладенец, а ако свършеше, преди той да се е изкъпал, сядаше на камъка и го чакаше, загледана във водата и във веригата огньове на другия бряг на ръкава, които кой знае защо ѝ напомняха нощна градска улица и събуждаха в нея желание да замине за Ленинград или Москва. Когато Надежда видеше, че горският си идва, влизаше във водата до коляно, подаваше му празните кофи, той се връщаше на дълбокото, където водата е по-чиста, и ги пълнеше.

Ако наблизко имаше екскурзианти, горският намяташе куртката на голото си тяло и отиваше при огъня. Стараеше се да не плаши хората, говореше с тях меко, учтиво и гледаше наляво, за да не се забелязва белегът на бузата му.

На връщане се спираше, събираше хартийки и всякакви боклуци и ги носеше в ямата, която всяка пролет изкопаваше и която никой освен него не използваше.

Ако бързаше или времето беше лошо и бреговете бяха пусти, едноръкият горски не се бавеше край водата. Пълнеше кофите и бързаше да се прибере. Надежда идваше само в събота, а Оленка беше още малка и се страхуваше да остава вечер сама.

Той вървеше по пружинирация равен път, прокаран между розовите, потъмняващи към земята стволове на боровете, в подножието на които изпод слоя сиви борови иглици се измушваха боровинкови храстчета и гъби.

Горският не ядеше, не обичаше и не береше гъби. Береше ги Оленка и за да ѝ доставя удоволствие, той се научи да ги маринова и суши на тавана. А после ги подаряваха на Надежда. Когато идваше.

Оленка беше племенница на горския. Дъщеря на загиналия преди три години негов брат, който беше шофьор. И двамата — лесничейт Тимофей Фьодорович и брат му Николай — бяха от тия места. Тимофей се върна от фронта без ръка и се хвана на работа в гората, а Николай беше по-млад и не ходи на война. Тимофей остана ерген, а Николай в четиридесет и осма се ожени за Надежда, роди му

се дъщеря, живееха си мирно и тихо, но стана катастрофа и Николай умря в болницата. Преди смъртта на Николай горският се виждаше рядко с брат си и семейството му, но година след смъртта му, през лятото се случи в града, мина да види Надежда и я покани да му погостува с дъщерята. Знаеше, че Надежда е зле с парите и няма други роднини — беше медицинска сестра. Та тъй, покани я да дойде при него, да доведе и момиченцето.

Оттогава всяко лято Надежда пращаше Оленка при чичо Тимофей за по един месец, пък понякога и за повече, а тя идваше в събота, разтребваше, метеше, миеше подовете и гледаше да бъде полезна, защото Тимофей, разбира се, не искаше пари за Оленка. И това, че Надежда шеташе из къщи, вместо да си почива, го ядосваше и трогваше едновременно.

Вече беше краят на август, времето се разваляше, нощите станаха студени и влажни, духаше като из зимник, чак от Рибинско море. Туристи вече нямаше. Беше последната събота, Тимофей обеща след три дни да доведе Оля за училище, време й беше да върви в първи клас. За последен път Надежда щеше да спи в неговия дом. До пролетта. Може би горският ще отиде в Калязин за 7 ноември, а може да не ги види и до Нова година.

Надежда миеше съдовете. На пясъка бе оставила калъп сапун за пране. Надежда миеше чашите и чиниите, дето се бяха натрупали от обяда и закуската, тръкваше парцалчето в сапуна и триеше с него съдовете, нагазила до глезени във водата. После плакнеше всяка чашка. Оля намръзна и изтича някъде в храстите да търси пачи крак. Горският седеше на камъка, наметнат с куртката. Не смяташе да се къпе, но и у дома нямаше какво да прави. Мълчаха.

Докато плакнеше чашите, Надежда се навеждаше, горският виждаше загорелите й, здрави и още съвсем млади нозе и му беше неудобно да поговори с нея, да я помоли да остане при него завинаги. Би му било по-леко, ако Николай изобщо не беше съществувал, и затова горският се стараяше да гледа покрай Надежда към сивата, потъмняла по здрач вода, към черната стена на гората на острова и самотното пламъче на огъня отвъд реката. Бяха го запалили не туристи, а тукашни рибари.

Но тази вечер Надежда също се чувствуваше неудобно, сякаш чакаше нещо, и когато горският отново я погледна, тя се изправи и

прибра под бялата на червени точки забрадка кичур права руса коса. През лятото косата ѝ беше станала по-светла от кожата — избеля от слънцето, а зъбите и бялото на очите изглеждаха още по-бели върху помургавялото лице. Особено сега. Тимофей отмести поглед — Надежда го гледаше някак премного откровено, както не биваше да го гледа, защото беше грозен, инвалид, и отгоре на всичко — по-голям брат на загиналия ѝ мъж, а и защото му се щеше Надежда да остане тук.

Стоеше и го гледаше. И той не можеше да не я вижда, дори ако отместваше поглед. Гърдите ѝ не бяха високи, имаше тънка талия и дълга шия. Виж, краката ѝ бяха здрави и тежки. И ръцете ѝ бяха силни, налети. В здрача очите и светеха — бялото изглеждаше светлосиньо. Тимофей неволно отвърна на погледа ѝ и сладка болка се плъзна от рамото към гърдите, стегна гърлото му в очакване на това, което можеше и трябваше да стане сега.

Тимофей не можеше да откъсне поглед от Надежда. А когато устните ѝ трепнаха, той изтръпна в очакване на думите, които тя щеше да изрече:

Надежда каза:

— Върви си у дома, Тима. Вземи Оленка, че измръзна. Аз няма да се бавя.

Тимофей се изправи с облекчение, изпълнен с благодарност към Надежда, че можа да намери такива обикновени, но добри и нужни думи.

Извика Оля и тръгна към къщи. А Надежда остана да доизмие съдовете.

2.

Даг се намести по-удобно в протритото кресло, разтвори списъка на масата и зачете на глас, като подчертаваше редовете с нокът. Леко присвиваше очи — зрението взе да му изневерява, макар че той не го забелязваше или по-точно не искаше да го забележи.

— Резервна радиостанция взе ли?

— Взех — отвърна Павлиш.

— А втори защитен купол?

— Първо прочети докрай. Сато, имаш ли черни конци?

— Не. Свършиха.

— Вземи и трети купол — каза Даг.

— Няма нужда.

— И още един генератор вземи.

— Ето го, точка двадесет и трета.

— Точно така. Колко балона вземаш?

— Стигат.

— Кондензирано мляко? Четка за зъби?

— За туристически поход ли ме стягаш?

— Вземи компот. Ще преживеем и без него.

— Ще намина, като ми се прище компот.

— Не е толкова лесно да се дойде при нас.

— Шегувам се — каза Павлиш. — Нямам намерение да ви навестявам.

— Както искаш — отвърна Даг.

Той гледаше към екрана. Роботите пълзяха по стоманените въжета като листни въшки по тревички.

— Ще се прехвърлиш ли днес? — попита Даг.

Даг бързаше за в къщи. Бяха загубили вече два дни, докато подготвяха трофея за транспортиране. Освен двете седмици за спиране и маневри.

Сато стъпи на мостика и каза, че катерът е готов и натоварен.

— По списъка ли? — попита Даг.

— По списъка, Павлиш ми даде екземпляр.

— Добре — каза Даг. — Прибави трети купол.

— Вече сложих — отвърна Сато. — Имаме резервни куполи. Все едно, няма да ни потрябват.

— Ако бях на твоето място — рече Даг, — щях да се прехвърля още сега.

— Готов съм — съгласи се Павлиш.

Даг беше прав. По-добре да се прехвърли сега и ако нещо липсва, ще отърчи до кораба да вземе забравеното. Ще се наложи да прекара няколко седмици на изгубилия управление мъртъв кораб, неизвестно кога и защо изоставен от стопаните си, зареян безцелно, като Летящия холандец, и обречен, ако не го бяха срещнали, да се рее милиони години из черната пустош на Космоса, докато не го притегли някаква звезда или планета, или дорде не се пръсне на парченца, сблъсквайки се с метеорит.

Тази част от Галактиката, през която се връщаха, беше пуста, встрани от изпробваните пътища и тук рядко се мярваха кораби. Беше изключителна, почти невероятна находка. Неуправляем, изоставен от екипажа, но неповреден кораб.

Даг пресметна, че ако вземе трофея на буксир, горивото ще му стигне до външните бази. Разбира се, ако изхвърлят зад борда товара и запратят в пустошта почти всичко, заради което двадесет месеца не са виждали ни едно човешко лице (собствените не влизат в сметката).

А един от тримата трябваше да отиде на борда на трофея, да държи връзка и да го наглежда, та да не прави бели. Отиде Павлиш.

— Тръгвам — каза той. — Ще наглася купола и ще пробвам връзката.

— Бъди по-внимателен — изведнъж се разчувствува Даг. — Ако има нещо, веднага...

— Най-важното, гледайте да не ме загубите — отвърна Павлиш.

Павлиш надникна за минутка в каютата си да види дали не е забравил нещо и същевременно да се сбогува с тясното и вече неуютно жилище, в което прекара много месеци, а го напускаше по-рано от предвиденото. И затова изведнъж усети сантиментална вина пред празните, познати до последното винтче стени.

Сато сръчно доближи катера до товарния люк на мъртвия кораб. Не беше трудно да се досетиш, че там някога е стоял спасителен катер. Нямаше го. Само някакво механично устройство се люлееше встрани.

Тикайки пред себе си денка с куполите и балоните, Павлиш тръгна по широкия коридор към каютата до пулта за управление. Реши да се настани там. Ако се съдеше по формата и размерите на помещението, неговите обитатели са били по-ниски на ръст от хората и вероятно по-масивни. Наистина в каютата нямаше никакви мебели, по които би могло да се съди как са изглеждали стопаните на кораба. Пък може това да не е било каюта, а склад. Не успяха да обследват кораба сваятно. Трябваше да го направи Павлиш. Корабът беше голям. Та пътешествието обещавахе да бъде интересно.

Първо имаше нужда от лагер. Сато помогна да разгънат купола. Преходната камера нагласиха до вратата и провериха дали куполът се пълни бързо с въздух. Всичко беше наред. Сега Павлиш имаше дом, където можеше да живее без скафандър. Скафандърът ще потрѣбва за разходките. Докато Павлиш нареждаше нещата си в каютата, Сато прекара осветлението и провери радиостанцията. Ще речеш, че сам той се кани да поживее тук...

Шест часа набираха скорост. Даг се тревожеше за сигурността на буксира. Към края на шестия час Павлиш отиде до пулта за управление и се загледа как летящите с тях сребристи цилиндри — изхвърленият зад борда товар — постепенно изоставаха, като изпращачи на гаров перон. Натоварванията бяха вече търпими и той реши да се залови за работа.

Пултът за управление даде малко информация.

Странно зрелище представляваше този пулт. Пък и цялата командна кабина. Оттук е минал хулиган. По-право не просто хулиган, а малолетен радиолюбител, комуто са оставили на разположение скъпа и сложна машина. И той взел, че я превърнал в детекторен приемник, използвайки транзисторите вместо гвоздеи, направил си поставка от печатните схеми, а с излишното според него платиново фолио облепил като с тапети тавана си. Би могло да се предположи — а Даг вече го направи, когато попаднаха тук за пръв път, — че управлението на кораба преди е било напълно автоматично. Но сетне някой, без особено да се церемони, е смъкнал капаците и кожусите, свързал е накъсо линиите, които изобщо не е трябвало да се свързват — въобще взел е всички мерки, за да превърне хронометъра в първобитен будилник. От тази вивисекция са останали доста излишни „винтчета“, понякога с внушителни размери. Палавникът ги разпилял по пода, сякаш е бързал

да приключи разгрома и да изчезне, преди да са се върнали родителите му.

Чудна работа — никъде не зърна нито един стол, кресло или нещо, което да напомня на тези предмети. Вероятно стопаните просто са нямали понятие какво е това стол. Седели са, да речем, на пода. Или изобщо са се въргали като някакви скитници. Павлиш мъкнеше със себе си камерата и гледаше да заснеме всичко, което е възможно. За всеки случай. Ако нещо ги сполети, могат да се запазят лентите. Шлемовият фенер леко посвирваше и това правеше тишината още по-абсолютна. Беше толкова тихо, че взеха да му се причуват стъпки и шумолене. Идеше му да ходи на пръсти, за да не събуди някого. Павлиш знаеше, че няма кого да събуди, и искаше да изключи шлемофона, но после се спря. Ако неочаквано в абсолютната тишина на кораба се породят шум, звук, глас, да го чуе.

От тази невероятна възможност се почувствува съвсем сиротен. Павлиш усети, че е направил глупаво движение — беше сложил ръка върху дръжката на бластера.

— Атавизъм — каза той.

Оказа се, че го е изрекъл на глас. Защото в шлемофона се чу гласът на Даг.

— Кое?

— Свикнах да сме все заедно — каза Павлиш. — Самотно ми е.

Павлиш се виждаше отстрани: мъничко човече в лъскав скафандър, бръмбарче в грамаден буркан, натъпкан с вехтории.

Коридорът, който минаваше покрай неговата каюта, завършваше с кръгло празно помещение. Павлиш се отблъсна от люка и с два скока го премина. Зад него продължаваше същият коридор. Стените и подът навсякъде бяха светлосини, малко белезникави, сякаш избелели от слънцето. Шлемовият фенер хвърляше широк лъч светлина и стените я отразяваха. По-нататък коридорът извиваше. Павлиш го нанесе на чертежа. За сега планът на кораба представляваше елипса, в предната част на която бяха обозначени товарният люк и хелингът^[1] за отлетелия катер или спасителна ракета, пултът за управление, коридорът, съединяващ пулта с кръглата зала, и още три коридора, които тръгваха от пулта. Беше известно къде се намират двигателите, но за сега не ги означиха на плана. Има достатъчно време, за да огледа всичко спокойно.

След стотина крачки коридорът стигна до полуотворения люк. До него лежеше нещо бяло, плоско. Павлиш бавно се приближи до това нещо. Наведе глава, за да го освети по-добре. Излезе, че е обикновен парцал. Бял парцал, крехък от вакуума. Павлиш понечи да го прекрачи, но, изглежда, случайно го докосна и той се разсипа на прах.

— Жалко — каза той.

— Какво е станало? — попита Даг.

— Остави ме на мира — каза Павлиш. — Че иначе изобщо ще се изключа.

— Само се опитай. Веднага ще долетя. Да не забравиш плана.

— Не съм забравил — каза Павлиш и отбеляза на плана люка.

След люка коридорът се разшири, встрани тичаха разклоненията. Но Павлиш за сега дори не ги отбеляза. Избра централния, най-широкия път. Изведе го до още един люк.

— Това е всичко — каза Павлиш.

Даг мълчеше.

— Защо мълчиш? — попита Павлиш.

— Гледам да не ти преча да си поговориш самичък.

— Благодаря. Стигнах до затворен люк.

— Не бързай да отваряш — посъветва го Даг.

Павлиш освети стената около люка. Забеляза изпъкнал квадрат и го докосна.

Люкът леко се отмести и Павлиш се притисна до стената. Ала не стана нищо.

Изведнъж му се стори, че някой стои зад гърба му. Павлиш се обърна рязко, метна лъч светлина по коридора. Празно. Нервички. Не каза нищо на Даг и прекрачи прага. Павлиш се озова в просторна камера, покрай стените й — рафтове, на някои от които имаше кутии. Надникна в една — почти до половината беше пълна с прах. Какво е имало по-рано в нея, не можеше да се разбере.

В далечния ъгъл на камерата фенерът хвана в лъча си още един бял парцал. Павлиш реши да не се доближава до него. По-добре после да вземе консервант — на Земята ще бъде интересно да научат от какво са правили платовете. Но когато вече отместваше лъча, изведнъж му се стори, че на парцала има нещо нарисувано. Може само да му се е

сторило? Пристъпи. Черният надпис се виждаше ясно, Павлиш се наведе. Приклезна.

„Казвам се Надежда“ — беше написано на парцалчето. На руски.

Павлиш загуби равновесие и докосна с ръка парчето плат. То се разпадна. Изчезна. Изчезна и надписът.

— Казвам се Надежда — повтори Павлиш.

— Какво? — попита Даг.

— Тук беше написано: „Казвам се Надежда“ — рече Павлиш.

— Къде бе?

— Вече го няма — отвърна Павлиш. — Докоснах го и той изчезна.

— Слава — каза Даг тихо. — Успокой се.

— Абсолютно спокоен съм — увери го Павлиш.

[1] Хелинг — в морската терминология — място за прибиране на лодка. Б.пр. ↑

3.

До този момент корабът си оставаше за Павлиш фантом, чиято реалност беше условна, сякаш наложена от правилата на играта. И дори когато нанасяше на плана (пластмасова пластинка, прикачена към китката на лявата ръка) мрежата от коридори и люкове, не излизаше извън рамките на тази условност. Приличаше на разумна мишка в лабораторен лабиринт. За разлика от истинската мишка Павлиш знаеше, че лабиринтът има край и се придвижва в космическото пространство по определен начин, приближавайки се до слънчевата система.

Разпадналата се бележка нарушаваше правилата, защото по никакъв, дори най-фантастичен начин тя не можеше да се намира тук и затова следваше единственият разумен извод: не я е имало. Така реши Даг. Така би решил и Павлиш, ако беше на неговото място. Но Павлиш не можеше да си смени мястото с Даг.

— Тъкмо Надежда ли? — попита Даг.

— Да — отговори Павлиш.

— Решавай, Слава — каза Даг. — Физиолог си. Прецени си сам. Може би е по-добре да те сменим? Или въобще да оставим кораба без надзор.

— Всичко е наред — увери го Павлиш. — Не се притеснявай. Отивам за консервант.

— Защо?

— Ако ми попадне още една бележка, ще я запазя за теб.

По време на краткото си пътешествие до каютата и докато измъкваше консервант от сандъка с всевъзможни неща, прибрани от грижливия Сато, Павлиш се мъчеше да си представи парцалчето или хартийката с надписа. Ала то му се изплъзваше. Като лицето на любимата жена. Искаш да си го спомниш, а паметта ти подава само отделни, дребни, съвсем недостатъчни подробности — кичурчето над ухото, бръчицата на челото. За времето, докато се върне в камерата, където го чакаше (вече бе почнал да се плаши, че ще изчезне) шепата

бяла пепел, увереността му в съществуването на бележката бе силно разколебана. Разумът се стараеше да го предпази от чудесата.

— Какво правиш? — попита Даг.

— Търся люк — каза Павлиш. — За да мина по-нататък.

— Как беше написано онова? — попита Даг.

— На руски.

— С какъв почерк? С какви букви?

— Буквите ли? Големи печатни букви.

Намери люк. Отвори се лесно. Помещението беше странно — разделено с прегради на сектори с различна големина и форма. Някои бяха остъклени, други отделени от коридора с тънка мрежа. Насред коридора стоеше полукълбо, подобно на висока костенурка, с диаметър шестдесет сантиметра. Павлиш го докосна и то неочаквано леко се затъркаля по коридора, сякаш беше на добре смазани колелца, бутна се в стената и замря. Лъчът на фенера изтръгваше от тъмнината скрити чупки и ниши. Но всички бяха празни. В едната имаше купчинка камъни, в другата — парчета дърва. Ала когато се вгледа, парчетата му заприличаха на останки от някакво голямо насекомо. Павлиш се придвижваше бавно и всяка минута докладваше за своите успехи.

— Видиш ли каква е работата — чу се гласът на Даг. — Може да се твърди, че корабът е напуснат преди четиридесет години.

— Да не са трийсет?

— Може и петдесет да са. Мозъкът даде предварителното заключение.

— Не се мъчете — каза Павлиш. — Дори преди трийсет години ние още не излизахме извън пределите на системата.

— Знам — отвърна Даг. — Но пак ще проверя. Стига само да нямаш халюцинации.

Нямаше какво да се проверява. Още повече че знаеха — корабът, който бяха намерили, не идваше от Слънцето. В най-добрия случай много години се е приближавал към него. А преди туй е трябвало да се отдалечава. Но преди четиридесет, петдесет години хората едва усвояваха Марс и кацаха на Плутон. А там, отатък Плутон се простираше тайнственият, както далечните страни за древните хора, космос. И никой в този космос не можеше да говори и пише на руски...

Павлиш се прехвърли на следващото ниво, помъчи се да се оправи в лабиринта от коридори, ниши и камери. След половин час каза:

— Те са били вехтошари.

— Ами какво става с Надежда?

— За сега нищо.

Може просто да не забелязваше следите от Надежда, да ги подминаваше. Дори на Земята, само да се отдалечиш от стандартния свят на летищата и големите градове, и вече губиш възможността и правото да съдиш за истинското значение на нещата и явленията, с които влизаш в контакт. Още по-непонятен беше смисълът на предметите в чуждия кораб. И на полукълбата, дето се изтърколваха леко от краката, и на нишите, натъпкани с вещи и прибори с неизвестно предназначение, на плетеницата от проводници и тръби, на ярките петна по стените и решетките по тавана, на хлъзгавите участъци от пода и спуканите полупрозрачни ципи. Павлиш тъй и не можеше да разбере какви са били стопаните на кораба — ту се оказваше в помещение за гиганти, ту пред стайче, предназначено за джуджета, после стигаше до замръзнал басейн и в мътния лед му се привиждаха продълговати тела. Сетне пък се намери в просторна зала — отдалечената стена представляваше машина, осеяна със слепи екрани, а пък редиците копчета по нея бяха или ниско до пода, или до тавана, пет метра над главата.

Нервираще го тази нелогичност и непоследователност на заобикалящия го свят, защото изобщо не даваше възможност да се построи поне приблизителна работна хипотеза, в която да се вместват фактите, а тъкмо от това се нуждаеше мозъкът му, уморен от блуждаенето из лабиринтите.

Зад рядката (можеше да мине между пръчките ѝ) решетка легеше черна, изсъхнала от вакуума маса. По всяка вероятност някога това е било живо същество, голямо колкото слон. Може би един от космонавтите? Но решетката го отделяше от коридора. Едва ли е било необходимо да се крие зад решетка. За миг се роди фантазмагорична версия: този космонавт е бил наказан и тикнат в затвора. Да, тук е имало затвор. И когато се е наложило спешно да напуснат кораба, него са го забравили. Или пък не са пожелали да го вземат със себе си.

Павлиш сподели това с Даг, но той възрази:

— Спасителният катер е бил пригоден за много по-дребни същества. Та нали видя хелинга.

Даг беше прав.

На пода до черната маса се търкаляше празен кръгъл съд с диаметър около петнадесет сантиметра.

А след половин час в следващия коридор, с притворен, но незаключен люк Павлиш намери каютата, в която бе живяла Надежда.

Не влезе. Спря на прага и се загледа в старателно покритото със сива материя легло, в хвърлената на пода забрадка на ситни розови точици, избеляла и извехтяла от пране, в чашката със счупена дръжка на полицата. После, когато се връщаше в тази стая, всеки път забелязваше все нови и нови неща, принадлежали на Надежда, намираше нейни следи и в други помещения на кораба. Но тогава, първия път, запомни само розовите точици на забрадката и чашата със счупена дръжка. Понеже те бяха много по-невероятни, отколкото хиляди непознати машини и прибори.

— Всичко е наред — каза Павлиш. Включи разпръсквателя на консерванта, за да запази всичко в каютата такова, каквото го завари.

— Кое? — попита Даг.

— Намерих Надежда.

— Какво?

— Не, не Надежда. Открих къде е живяла.

— Сериозно?

— Съвсем сериозно. Тук е чашката ѝ. Освен това си е забравила забрадката.

— Знаеш ли — каза Даг, — вярвам, че не си откачил. Ала все пак не мога да го възприема.

— И аз не мога.

— Представи си само — рече Даг, — кацаме на Луната и що да видим — седнало момиче. Седи си и бродира например.

— Почти същото е — съгласи се Павлиш. — Но тук е чашката ѝ. Със счупена дръжка.

— А къде е Надежда? — попита Сато.

— Не знам — каза Павлиш. — Отдавна не е тук.

— И какво друго? — попита Даг. — Че кажи нещо. Каква е била?

— Била е красива — каза Сато.

— То се знае — съгласи се Павлиш. — Много красива.

В този момент Павлиш зърна зад койката сандъче, пълно с разни неща. Сякаш Надежда се е стягала за път, ала нещо я е накарало да захвърли багажа и да тръгне така, с празни ръце.

Павлиш пръскаше предметите с консерванта и ги подреждаше на леглото. Пола, ушита от някаква твърда изкуствена материя с дебели найлонови конци, чувал с цепки за главата и ръцете, шал или наметка, изплетени от разноцветни проводници...

— Много време е живяла тук — каза Павлиш.

Чак на дъното на сандъка намери купчина квадратни бели листове, изписани с равен, силно наклонен надясно почерк. Павлиш си наложи да не чете написаното, докато не ги консервира и не се убеди, че листата няма да се разпаднат в ръцете му. Почна да ги чете едва когато се върна в каютата си, където можеше да свали скафандъра, да легне на надуваемия дюшек и да включи на пълна мощност осветлението.

— Чети на глас — помоли Даг, но Павлиш отказа. Беше много уморен. Обеща, че непременно ще им прочете най-интересните места. Но сега ще ги прегледа сам. На ум. И Даг не му възрази.

4.

— „Намерих тази хартия преди два месеца, но хич не можех да измисля с какво да пиша. И едва вчера се досетих, че точно до мен, в стаята, дето я пази глупчото, са събрани камъни, подобни на графит. Подострих единия. И сега ще пиша.“ (На другия ден в каютата на Надежда Павлиш видя на стената дълги колонки от драскотини и се досети, че така е пресмятала дните.)

— „Отдавна ми се ще да си водя дневник, защото искам да вярвам, че някога, даже и да не доживея до тоя слънчев ден, ще ме намерят. Че то не бива да се живее съвсем без надежда. Понякога съжалявам, че не съм вярваща. Бих могла да се уповавам на бога и да мисля, че всичко това е изпитание свише.“

С това страницата свършваше. Павлиш разбра, че листчетата са подредени, но това не значеше, че Надежда е водила дневник всеки ден. Понякога сигурно са минавали седмици, преди пак да седне да пише.

— „Днес се щурат. Стана по-тежко. Пак кашлях. Все пак въздухът тук е застоял. Сигурно човек може да свикне с всичко. Даже с плен. Ала най-трудно е да бъдеш съвсем сама. Научих се да говоря на глас. Отначало се срамувах, беше ми неудобно, сякаш някой може да ме подслуша. Но сега даже пея. Би трябвало да опиша как стана всичко с мен, защото, не дай боже, някой да се случи на моето място. Само че сега ми е зле и като тръгнах за зеленчуковата градина, из пътя така се запъхтах, че приседнах направо до стената и глупчовците ме примъкнаха обратно почти в несвяст“.

След два дни Павлиш намери онова, което Надежда наричаше зеленчукова градина. Оказа се голям хидропонен възел^[1]. И нещо подобно на ботаническа градина.

— „Пиша сега, защото все едно не ще мога да ида никъде, пък и глупчовците няма да ме пуснат. Сигурно трябва да чакам увеличение на нашето семейство. Само не знам вече ще видя ли...“

Третото листче беше старателно изписано с много по-ситен почерк. Надежда икономисваше хартията.

— „Ако някога тук попаднат хора, нека знаят за мене следното. Име, бащино и фамилно — Надежда Матвеевна Сидорова. Година на раждане 1923. Месторождение — село Городишче, Ярославска област. Завърших гимназия на село и се канех да следвам, но баща ми Матвей Степанович почина, а на майка ѝ беше трудно и да работи в колхоза, и да се справя със стопанството ни. Затова се хванах на работа в колхоза, макар че не изоставях надеждата да получа по-високо образование. Когато сестрите ми Вера и Валентина поотраснаха, аз все пак осъществих своята мечта и постъпих в медицинското училище в Ярославл. Завърших през 1942 година, след което бях призвана в действащата армия и изкарах войната в болниците като медицинска сестра. Когато войната свърши, се върнах пак в Городишче и постъпих на работа в местната болница по същата специалност. Омъжих се през 1948 година, преместихме се да живеем в Калязин, а на другата година ми се роди дъщеря Оленка, обаче мъжът ми Николай Иванов, шофьор, почина през 1953 година при катастрофа. Така останахме сами с Оленка.“

Павлиш седеше на пода, в ъгъла на стаичката, покрита с бял купол. Автобиографията на Надежда четеше на глас. Лесно разбираше почерка ѝ — беше писала старателно, с кръгли, силно наклонени надясно букви, само тук-таме графитът се бе оронвал и тогава Павлиш навеждаше листчето, за да различи буквите по вдлъбнатините, останали на хартията. Остави го и внимателно взе следващото, разчитайки, че ще намери продължението.

— Значи в петдесет и трета тя вече е била трийсетгодишна — каза Сато.

— Чети по-нататък — прекъсна го Даг.

— Тук е за друго — каза Павлиш. — Сега ще видя.

— Чети направо. — Даг се обиждаше. Павлиш неочаквано си помисли колко отдавна вече Даг не му е завиждал и изобщо колко отдавна не бе имало завист помежду им.

— „Днес домъкнаха нови. Сложиха ги на долния етаж, зад празните клетки. Не можах да видя колко са новачетата. Но според мен са няколко. Глупчото затвори вратата и не ме пусна. Изведнъж разбрах, че страшно им завиждам. Да, завиждам на нещастните, завинаги откъснати от дом и семейство, хвърлени в затвора за грехове, които не са сторили. Но те са много. Може би трима, може би пет. А аз съм

съвсем самичка. Тук времето се точи еднообразно. Ако не бях свикнала да работя, отдавна да съм умряла. И колко ли години съм тук? Според мен подкарах четвъртата. Трябва да проверя, да преброя драскотините. Само се страхувам, че обърках сметката. Нали не записвах, докато боледувах, и само мисълта за Оленка ми помогна да се измъкна от оня свят. Какво пък, ще се заловя за работа. Глупчото ми донесе конци и жици. Те май нещо разбират. А иглата намерих на третия етаж. Само че глупчото искаше да ми я вземе. Уплашил се е, горкичкият.“

— Е? — попита Даг.

— Все едно няма да мога да прочета всичко — отвърна Павлиш.
— Почакайте. Ето, това май е продължението.

— „После ще подреда листчетата. Все ми се струва, че някой ще ги прочете. Мене вече няма да ме има, прахът ми ще се разпилее по звездите, а хартийките ще оцелеят. Много те моля — теб, който ще прочетеш това, — намери дъщеря ми Олга. Може би тя е вече възрастна. Кажи й какво е станало с майка й. И макар че никога няма да открие гроба ми, все пак по-леко ми е да си мисля така. Ако някога ми бяха казали, че ще попадна в ужасен затвор и ще съм жива, а всички ще мислят, че отдавна ме няма, бих умряла от ужас. Но живея. Много се надявам Тимофей да не си помисли, че съм оставила момиченцето на неговите ръце и съм хукнала да търся лек живот. Не, най-вероятно са претършували целия проток и са решили, че съм се удавила. А аз до края на дните си ще виждам онази вечер, защото беше особена. Не заради нещастieto, а тъкмо обратно. Тогава нещо в моя живот трябваше да се промени... Но се промени съвсем иначе.“

— Не — каза Павлиш, оставяйки листчето. — Тук е лично.

— Какво лично?

— Тук е за Тимофей. Ние не знаем кой е тоя Тимофей. Някакъв неин познат. Може би от болницата. Почакайте, ще потърся нататък.

— Как можеш да прецениш! — възкликна Даг. — В бързината непременно ще изпуснеш нещо важно.

— Важното няма да изпусна — отговори Павлиш. — Тия хартийки са много стари. Не можем да я търсим, не можем да я спасим. Със същия успех бихме могли да четем клинопис. Няма принципна разлика.

„След смъртта на Николай останах съвсем сама с Оленка. Ако не се смятат сестрите. Но те бяха далече, имаха свои семейства и свои грижи. Не живеехме много богато, аз работех в болницата и през пролетта на 1956 година ме назначиха старша сестра. Оленка трябваше да тръгне на училище, в първи клас. Правеха ми предложения за женитба, имаше и един лекар от нашата болница, добър, наистина възрастен човек, но аз му отказах — виках си: все едно, младостта си отиде. На нас с Оленка ни е добре и двечките. Помагаше ми мъжовият брат Тимофей Иванов, инвалид от войната, който беше горски пазач близо до града. Нещастieto стана в края на 1956 година. Вече съм забравила датата, но помня, че се случи в събота вечер... При следните обстоятелства. В болницата ни се струпало много работа, защото беше време на летните отпуски и аз замествах. За щастие Тимофей, както винаги, беше взел Оленка при себе си. Пък аз ходех там в събота с автобуса, после малко пеша и ако се случеше свободна неделя, почивах много хубаво. Неговата къща е в боровата гора близо до Волга.“

Павлиш млъкна.

— И после какво? — попита Даг.

— Почакайте, търся листчето.

„Ще се помъча да опиша какво стана после с всички подробности, защото като медицински работник разбирам какво голямо значение има правилната диагноза, а тези подробности все ще потърбват някому. Може би моето описание, попадне ли в ръцете на специалист, ще помогне да се разгадаят и други подобни случаи, ако има такива. Тази вечер Тимофей и Оленка ме придружиха до реката да измия съдовете. На това място пътят, който води от къщи към Волга, стига до самата вода. Тимофей искаше да ме почака, но аз се страхувах, че на Оленка ще ѝ е студено, защото вечерта беше хладна, и го помолих да се върнат в къщи, а пък аз няма да се бавя. Още не беше се стъмнило съвсем и три-четири минути след като близките ми си отидоха, чух тихо бръмчене. Отначало дори не се уплаших, рекох си, че нейде отдалеч по Волга идва моторница. Но сетне ми стана чоглаво, сякаш предчувствах нещо лошо. Погледнах реката, ала не видях никаква моторница...“

Павлиш намери следващия лист.

„... но забелязах, че към мен, малко по-високо от главата ми, лети въздушна лодка, подобна на подводница без крила. Стори ми се

сребърна. Лодката се приземяваше точно пред мен и ми преграждаше пътя. Страшно се учудих. През войната бях виждала всевъзможна военна техника и отначало реших, че това е някакъв нов самолет, който прави принудително кацане, защото се е повредил моторът му. Понечих да се отместя встрани, да се скрия зад бора, за да оцелея, ако последва взрив. Но лодката спусна железни щипци и от нея се изсипаха глупчовците. Тогава още не знаех, че това са глупчовците, но в този момент ми притъмня и сигурно съм паднала...”

— А после? — попита Даг, когато паузата се проточи.

— После нищо — отговори Павлиш.

— Но какво е станало?

— Не пише.

— Че какво пише в края на краищата?

Павлиш мълчеше. Четеше на ум.

„Знам пътя за долния етаж. Има един от градината и глупчовците не го следят. Много ми се прииска да видя новичките. Че то всичките ми съседни са без разум. Свикнах да навестявам дракона в клетката. Преди се страхувах. Но веднъж видях с какво го хранят глупчовците — бяха все треволяци от градината. Тогава се и досетих, че няма да ме изяде. Може би още дълго нямаше да се отбивам при него, ала веднъж минавах оттам и видях, че е болен. Глупчовците се щураха, подхвърляха му храна, нещо мереха, пипаха. А той лежеше на едната си страна и дишаше тежко. Тогава приближих до решетката и се вгледах. Нали съм медицински работник, дългът ми е да облекчавам страданията. На глупчовците не бих могла да помогна — железни са. А драконът прегледах, макар и през решетката. Беше ранен — вероятно е искал да се измъкне и се е ударил в железата. Сила — голяма, ала ум господ не му дал. Тогава се реших на отчаяна постъпка — не ми е мил животът. Викам си: свикнал е с мен. Нали го заварих тук — вече хиляди пъти ме е виждал. Казах на глупчовците да не ми пречат, а да донесат топла вода. Разбира се, рискувах. Ни изследване можех да му направя, ни нищо. Но раните бяха гноясали, та ги промих и превързах, както можах. Драконът не се съпротивляваше. Даже се нагласяше, та да ми бъде по-удобно.“

Следващото листче явно бе дошло по-отдолу и не беше свързано с предишното.

„Днес седнах да пиша, а ръцете не ме слушат. Птицата се изскубна от клетката. Глупчовците търчаха подире ѝ по коридорите, ловиха я с мрежа. Аз също исках да я хвана, страхувах се, че ще се пребие. Ала напразно се мъчих. Птицата влетя в голямата зала, удари се в тръбата и падна. После, когато глупчовците я завлякоха в своя музей, намерих едно перо, дълго, тънко, подобно на коило. Хем съжалявах птицата, хем и завиждах. Все пак намерила е сили да загине, щом не може да се изскубне на свобода. Само преди година такъв пример би ми оказал решаващо влияние. Но сега съм заета. Не мога да се погубя напразно. Нека целта ми да е нереална, ала все пак я има. Та такава разстроена и умислена тръгнах подир глупчовците, а те забравиха да затворят вратата на музея. Не влязох — там няма въздух, — но надникнах през стъклената стена. И видях стъкленици, колби, съдини, в които глупчовците пазят тия, дето не са издържали пътя: във формалин или нещо подобно. Като изродите в Кунсткамерата в Ленинград. Тогава разбрах, че ще минат още няколко години и мене, мъртвата, няма да ме изгорят или погребат, а ще ме сложат в стъкленица за радост на глупчовците или техните стопани. Домъчня ми. Разказах на Бал. Само се сви и ми даде да разбере: тъкмо от това се страхува и той. Седя над листа, а си се представям в буркана, спиртосана.“

После, след няколко дни Павлиш намери музея. Течността, в която се пазеха експонатите, беше замръзнала от космическия студ. Павлиш вървеше бавно от един съд към друг и се вглеждаше в леда на по-големите. Страхуваше се да не намери тялото на Надежда. А в ушите му звучеше „Е, какво?“ Даг и Сато питаха нетърпеливо, прекъсвайки се един друг. Павлиш споделяше Надеждиния страх. Каквото и да е — само не стъкленица с формалин. Наистина откри буркана с птицата — преливащо от цветове ефимерно създание без клон, с дълга опашка и големи очи. Намери и стъкленицата с Бал. За това е разказано в следващото листче:

„Все прекъсвам разказа си, защото това, което става сега, е по-важно от миналите години. И ето че не мога да опиша подред моето приключение.

Свестих се в някакъв килер. Светлината беше слаба, мъртва. Не говоря за стаята, в която живея сега. В килерчето сега са отрупани изкопаеми раковини, които глупчовците домъкнаха преди година. За

повече от четири години спирахме шестнадесет пъти и всеки път започваше суматоха, и тука влачеха всякакви неща, че и живи същества. Та тъй, в килерчето освен мен се оказаха и съдовете, които миех и които сетне ми свършиха много работа, борови клонки, трева, камъни, разни насекоми. Едва после се сетих, че са искали да разберат с какво да ме хранят. А тогава си мислех, че целият тоя асортимент е случаен. Нищо не хапнах — не ми беше до това. Седнах, потропах на стената — твърда, а наоколо непрестанно се чува жужене, сякаш работят параходни машини. Освен това усетих голяма лекота. Тук изобщо всичко е по-леко, отколкото на Земята. Бях чела веднъж, че на Луната силата на тежестта също е по-малка и ако някой ден хората литнат към звездите, както учи Циолковски, те съвсем нищичко няма да тежат. Та тъкмо тая малка сила на тежестта скоро ми помогна да разбера, че вече не съм на Земята, че са ме откраднали, отвлекли като кавказки пленник и все не могат да ме докарат, докъдето искат. Много се надявам хората, нашите от Земята, някога също да се научат да летят в космическото пространство. Ала се боя, че няма да е скоро.“

Павлиш прочете тези редове на глас. Даг каза:

— Само с една година не е доживяла до първия спътник.

А Сато го поправи:

— Била е жива, когато летя Гагарин.

— Може би. Но от това не ѝ е било по-леко.

— Ако е знаела, щеше да ѝ е по-леко — каза Павлиш.

— Не съм сигурен — възрази Даг. — Тогава би чакала да я освободят. А нямаше да дочака.

— Не е там работата — отвърна Павлиш. — За нея е било важно да знае, че ние също можем.

После продължи на глас, докато не се умори.

— „Донесоха ми да хапна и стояха на вратата, гледаха дали ще ям. Куснах — особена каша, малко пресолена, но блудкава. Ала тогава бях гладна и някак зашеметена. Все гледах глупчовците, които стояха на прага като костенурки, и ги молах да извикат началника си. Тогава не знаех, че техният началник е Машината — цяла стена в най-далечната зала. А кои са истинските им стопани, дето са изпратили този кораб на път само с някакви железни автомати, що за стока са — и досега не зная. После си мислех как ли са се досетили каква храна няма да ми навреди. И си блъсках главата, додето не попаднах в

тяхната лаборатория и съобразих, че докато съм била в безсъзнание, те са ми взели кръв и са направили пълни изследвания. Така са разбрали какво и в какви пропорции ми е нужно, за да не умра от глад. А що е вкус, не знаят. Отдавна не се сърдя на глупчовците. Те са като войници — изпълняват заповеди. Само че войниците все пак мислят. А тези не могат. Първите дни си изплаках очите, молах се да ме пуснат на свобода и хич не можех да проумея, че до свободата има да летя, да летя. И никога да не долетя.

... Изведнъж станах неспокойна. Сигурно защото сега не съм сама. Имам чувството, че скоро ще станат промени. Виж, само не знам за добро ли. А по-зле не би могло и да стане. Нощеска сънувах Оленка и насън се чудех защо не расте, защо тича такава мъничка. Че нали вече ѝ е време да порасне. А тя само се смееше. Като се събудих, много се разтревожих. Дали това не значи, че Оленка вече не е на този свят? Преди никога не вярвах на предчувствията. Даже на фронта. Бях се нагледала на лъжливи предчувствия. А виж сега цял ден не можех място да си намеря. Сетне си помислих още нещо: откъде взех, та реших, че правилно броя дните? Нали драсвам, когато ставам сутрин? Ами ако не е сутрин? Може сега да спя по-често. Или пък по-рядко. Можеш ли разбра? Тук винаги е еднакво. И аз си рекох, че може да са минали не четири години, а само две. Или една. А може би, напротив — пет, шест или седем? На колко ли години е сега Оля? А аз? Може би вече съм баба? Тъй се развълнувах, че хукнах при огледалата. То се знае, това не са огледала. Те са леко изпъкнали, кръгли и приличат на телевизионни екрани. Понякога по тях пробягват зелени и сини зигзаги. Нямам други огледала. Дълго се вглеждах в екраните. Дори глупчовците, дето дежурят там, взеха да ми сигнализират — какво ми трябва? Само ги отпъдих. Минаха ония времена, когато ги наричах палачи, мъчители, фашисти. Сега не се страхувам от тях. Страх ме е само от Машината. От началника. Дълго се разглеждах в огледалото, местех се от едно на друго, търсех по-светло. И нищо не можах да реша. Сякаш съм си същата — и носят си е същият, очите са хлътнали, а лицето изглежда по-синьо. Но това трябва да е от огледалото. Под очите ми наистина има торбички. И аз се върнах в стаята.“

— Това е страшно интересно — каза Даг. — Ти как мислиш, Павлиш?

— Какво?

— За този проблем. Ако се изолира човек за няколко години, така че да не знае хода на времето извън помещението. Ще се промени ли биологичният цикъл?

— Сега не мисля за това — каза Павлиш.

„Неочаквано се сетих за котенцето. Съвсем бях забравила. А сега си спомних. Отнякъде донесоха котенце. От Земята, разбира се. То пицеше и мяукаше. Беше в началото. Пицеше в съседното килерче и глупчовците току тичаха там, хич не можеха да се досетят, че му трябва мляко. Тогава бях съвсем плаха и те ме заведоха при него, мислеха, че ще му помогна. Но нали не можех да им обясня какво е това мляко. А очевидно в изкуствената им храна нещо не достигаше. Три дни се разправях с котенцето. Разреждах кашата с вода, покрай тази грижа забравях даже мъката си. Но котето умря. Явно човекът е къде по-издръжлив от животното, макар да разправят, че котката има девет живота. На, аз живея. Изглежда, и котето е в музея им. Сега бих намерила с какво да го храня. Знам как да влизам в лабораторията им. Пък и глупчовците се отнасят към мен по-иначе. Свикнаха. А драконът е съвсем зле. Личи си, че скоро ще умре. Вчера дълго седях при него, отново промих раните му. А той страшно изнемощя. Направих едно откритие. Оказва се, че драконът по някакъв начин може да влияе на мислите ми. Не че го разбирам, но когато го боли, аз го усещам. Знам, че се радва да ме види. Сега съжалявам, че по-рано не му обръщах внимание — страхувах се. Нали може да е като мен. Също пленник. Само че още по-нещастен. През всичките тия години него са го държали в клетка. Може този дракон да е сестра в болница на някоя много далечна планета. Може тая драконка също като мен да е отишла да навести дъщеря си. А е попаднала в нашата зоологическа градина. И е преживяла в нея много години, при това в клетка. Все се е мъчила да втълпи на глупчовците, че не е по-глупава от тях. Тъй и ще си умре, без да им е втъпила. Аз, значи, отначало се засмях, а после заплаках. Ето, седя и рева, а пък ми е време да вървя, чакат ме.

И все пак, като мисля за дракона, виждам, че моята съдба е по-добра. Аз поне имам някаква свобода. И я имах още от самото начало. Откак умря котето. Много мислих защо стана така, че всички други пленници — колкото са тук (зад преградите на останалите етажи въздухът е друг — там не мога мина и там вероятно също има пленници) — са затворени. Само аз доста свободно се разхождам по

етажите. Кой знае защо са решили, че не съм опасна. Може би стопаните им приличат на мен. Довериха ми котенцето. Пуснаха ме в зеленчуковата градина и ми показаха къде са семената. Мога да ходя в лабораторията. Даже глупчовците ме слушат. Онзи, който ще чете тези листове, навярно ще се почуди що ли за глупчовци са! Така наричам железните костенурки. Щом разбрах, че са машинки, че най-прости работи не разбират, и взех да им викам глупчовци. За себе си. Но все едно, ако се замислиш, моят живот не е кой знае колко по-добър от на ония, дето са в клетките. И в камерите. Просто моят затвор е по-широк от техните. Това е всичко. Опитвах чрез глупчовците да обясня на Машината, началника, че това си е чисто престъпление — да хванеш жив човек и да го държиш така. Искях да им обясня, че по-добре да се свържат с нас, със Земята. Но после се убедих, че тук няма никой друг освен машините. А на тях им е заповядано — летете из вселената, събирайте каквото ви попадне по пътя, после ще доложите. Само че много дълъг е тоя обратен път. Още се надявам, че ще доживея, а доживея ли, ще се срещна с тях и всичко ще им наприказвам. А пък може те да не знаят, че другаде, освен на тяхната планета, има разумни хора?“

Когато Павлиш свърши това листче, Даг каза:

— Общо взето, тя е разсъждавала доста логично.

— Разбира се, това е бил изследователски автомат — отговори Павлиш. — Но тук има една загадка. И Надежда я е схванала.

— Загадка ли? — попита Сато.

— Струва ми се странно — каза Павлиш, — че такъв грамаден кораб, изпратен на далечно разузнаване, няма никаква връзка с базата, с планетата. Изглежда е летял много години. А през това време информацията остарява.

— Не съм съгласен — каза Даг. — Представи си, че има няколко такива кораба. Всекиму е отделен сектор от Галактиката. И нека си летят много години. Няма значение. Нали органичен живот ще открият, дай боже, на една планета от хиляди. Е, ще докарат информацията. Какво са сто години за цивилизация, която може да изпраща разузнавачи? Пък после, в свободното си време, ще разгледат трофеите и ще решат къде да пратят експедиция.

— И те ловят, всичко, което им попадне? — попита Сато, без да скрива неприязънта си към стопаните на кораба.

— А какви критерии могат да имат автоматите, та да определят разумно същество ли им е попаднало?

— Е, Надежда например е била облечена. Видели са нашите градове.

— Неубедително — каза Павлиш. — Къде е гаранцията, че в света хикс разумните същества не ходят голи и не обличат с рокли домашните си животни.

— И шансовете да хванат тъкмо разумно същество са толкова малки — добави Даг, — че те вероятно просто ги пренебрегват. Във всеки случай те се стремят да запазят живи всичките си трофеи.

— Празни приказки — обобщи Павлиш, като взимаше следващия лист. — За сега нищо не знаем за тези, които са изпратили кораба. Не знаем и какво са мислили тогава. В известната ни част от Галактиката няма нищо подобно. Значи са отдалече. Знаем само, че са били при нас, но по някаква причина не са се върнали у дома.

— Може и да е за добро — каза Даг.

Другите премълчаха.

„Някога по-късно, като имам време, ще напиша за първите си години в затвора. Сега вече много неща ми се струват мъгляви, далечни — и моят ужас, и отчаянието, и как търсех изход оттук, мислех дори да се вмъкна в центъра и да изпотроша всичките им машини. Нека да катастрофираме. Така мислех по времето, когато се страхувах, че пак ще долетят при нас на Земята и ще извършат нещо лошо. Но аз разбрах, че не бих могла да се справя с техния кораб. Сигурно тук сто инженери няма да разберат кое за какво е. А сега е време да се върна към тези събития, които станаха вече не много отдавна, преди месеци, седмици, вече след като намерих хартията и почнах да пиша дневник. Новите пленници, които хванаха последния път, се случиха на моя етаж, вероятно защото дишаме еднакъв въздух. В началото ги държаха под карантина на друг етаж, а после ги сложиха в камера, близо до моите владения. Надви ме надеждата, че току-виж те също са хора или поне нещо подобно. Ала щом ги видях — надникнах скришом, когато глупчовците им носеха храна в камерата, разбрах, че отново разочарованието ми е пълно. Веднъж в Ярославл продаваха трепанги^[2]. Тогава си помислих: ама че гадост, как я ядат хората? Другите купувачи в магазина реагираха по същия начин. Новите животни се оказаха подобни на онези трепанги. Бяха две в

камерата, на ръст колкото куче, хлъзгави и отвратителни. Разстроих се и се прибрах. Даже не записах нищичко в дневника за тях. На другия ден разправих всичко на моята драконка, но тя, то се знае, нищо не разбра. Ако не бях чакала нещо, по-леко бих понесла такова разочарование. Трепангите не ги пускаха от камерата. Скоро след това разбрах, че са петима — двама в камерата и трима в клетка, зад железната врата. Храната им също видях наскоро, защото глупчовците постесниха моята градина, развъждаха в дървена съдина някаква плесен, тя е като жива, люлее се и вони неприятно. Тая плесен мъкнеха на трепангите.

... Нещо пак й прилоша на драконката. Аз чак опити подхванах в лабораторията. Да беше ме видял Иван Акимович от нашата болница. Често ме съветваше да отида да се уча. Казваше, че от мене би станал лекар, защото интуицията ми е развита. Но животът ме завъртя, останах си невежа. За което сега страшно съжалявам. Наистина неведнъж ми се беше налагало да замествам лаборантката, та знаех да правя анализи и да асистирам при операции: малката болница е добра школа, бих посъветвала всички млади медици да минат през нея. Но мигар тук моите знания можеха да послужат?“

— Защо мълчиш? — попита Даг. — Прескачаш ли?

— Сам ще си прочетеш всичко. Искam да се добера до същността — отвърна Павлиш.

Макар че изпитвах отвращение към трепангите, разбирах, че отвращението ми е несправедливо. Нищо лошо не бяха ми сторили. Още повече че вече бях свикнала да живея сред такива уроди и чудесии, дето и насън не можеш видя. Ако преброя дните си тук — такава еднаква и безкрайна верига ще се получи, че тръпки да те побият. Ако пък се замисля, излиза, че всеки ден научавам по нещо, гледам, мисля. Какво издръжливо същество е човекът само! Нали и аз изглеждам някому страшен урод. Може би дори на моята драконка.

Вероятно тия трепанги могат да мислят. Това ми дойде на ум, когато забелязах, че като мина край клетките им, те започват да ме наблюдават и се размърдват. Веднъж идвах от градината с връзка репички — хилави, дребни, но все пак витамини. Един трепанг се мотаеше до самата решетка. Стори ми се, че се мъчи да счупи катинара. Какво пък, рекох си, нали и аз замислях същото в първите дни, когато бях под ключ, и после, когато ме затваряха, защото

приближаваха до други планети. Помислих го и даже се спрях. Ами какво излиза тогава? Правят като мен. Значи мислят? А той, щом ме видя, засъска и отпълзя навътре. Но не успя, защото един глупчо беше наблизно (хич не го бях видяла, свикнах да не ги забелязвам) и удари трепанга с ток. Това им е наказанието, Трепангът се сви. Изхоках глупчото и се канех да отмина, ала и аз си изпатих. Че и така силно ме удари токът, та дори паднах и разпилях репичките. Явно е искал да ми покаже, че нямам работа с тия. Вдигнах се някак — в последно време ме наболяват ставите — и се прибрах. Колко време вече съм тук, а не мога да свикна, че за тях съм все едно опитно зайче. Когато си поискат, могат да ме убият и право в музея, в буркана. И никой нищо няма да им стори. Стиснах зъби и отминах.

... После се оказа, че този удар с ток даже ми е помогнал. Трепангите отначало мислели, че съм един от господарите им. Дори ме взели за най-главната. И ако не беше наказанието, щяха да ме смятат за враг. А тъй след три дни минавам покрай тях — отивах пак да лекувам драконката, — гледам един трепанг се върти около решетката и съска. Ей тъй, тихичко съска. Огледах се — няма глупчовци. „Какво — питам го, — не ти е леко, а, миличък?“ Вече бях свикнала и с трепангите и не ми изглеждаха такива уроди като в началото. А той — съска ли, съска и поскъръцва. И тогава схванах, че ми говори. Рекох му: „Не разбирам“ — и се канех да се усмихна, но реших, че не си струва — току-виж моята усмивка му се стори по-страшна и от озъбената паст на вълка. А той пак съска. Викам му:

„Е, защо се мъчиш? Нямам речник. Стига да не си отровен, непременно ще се разберем някак.“ Млъкна. Слуша. Тогава в коридора се показва голям глупчо, с ръце като на скакалец. Чистач. Макар и да знаех, че тия не удрят с ток, побързах да се махна — не исках да ме виждат пред клетката. Но като се връщах, пак се спрях, поприказвах. Все пак има пред кого да си излееш душата. После ми дойде на ум — може да им е по-удобно да се разбираме писмено? Написах на едно листче, че се казвам Надежда, занесох го и като му го показвах, повтарях гласно написаното. Ала се боя, че не ме разбра. А след още един ден стана сблъскване между един трепанг и глупчовците. Мисля, че е успял да отвори ключалката и са го хванали в коридора. Попаднал е на чистачите и те здравата са го премачкали, докато са викали другите глупчовци, а той се съпротивлявал. Бях в коридора, когато чух

шума, изтичах натам, но закъснях. Вече го бяха тикнали в отделна камера, слагаха му нов катинар. Гледам — другите трепанги се вълнуват, безпокоят се в клетките. Опитах се да се промъкна в камерата при трепанга, дето го отделиха. Ала глупчовците не ме пуснаха. Не удрят с ток, но и не пускат. Тогава реших да ги надвия с инат. Застанах до вратата и стоя. Дочаках да отворят вратата и успях да надникна вътре. Трепангът лежи на пода, целият в рани. Тогава отидох в лабораторията, приготвих медицинската си чанта — нали не ми е за пръв път тук да изпълнявам ролята на бърза помощ, — и право в камерата. Когато глупчото поиска, да ме спре, показах му какво нося в чантата. Той замря. Вече знаех — така правят, когато се съветват, с Машината. Чакам. Мина минута. Изведнъж глупчото се търколи встрани — върви, значи. Три часа прекарах около трепанга. Гонех глупчовците, сякаш ми бяха санитарки. И вода ми донесоха, и постелка за него, ала в едно не успях — да ги убедя да ми доведат още един трепанг. Та нали своите по-добре знаят какво му е нужно. И най-странното — в момента, когато глупчовците ги нямаше, той отново засъска и в неговото съскане различих думите: „Защо се стараеш?“ Разбрах, че е запомнил как приказвах с него и се мъчи да ми подражава. Тогава, за пръв път от много месеци, истински се зарадвах. Та той не само подражаваше, ами го правеше съзнателно.

... Чудех се колко бързо запомнят думите ми, макар че им беше трудно да ги произнасят — устата им е като тръбичка, без зъби — много се стараеха. Аз през тия дни и седмици живеях като в сън. В хубав сън. Забелязах у себе си неочаквани промени. Оказа се, че на света няма по-приятни същества от трепангите. Схванах, че са хубави, научих се да ги различавам, но да си кажа правичката, нищичко не разбирах от тяхното съскане и потракване. Че и сега не разбирам. Аз ги учех винаги щом имаше възможност — минавам, край тях, казвам думата, разни предмети пренасям край клетката, показвам им ги и, те веднага разбират. Научиха как се казвам и щом ме зърнат (ако наоколо няма глупчовци), веднага съскат: „Нашешда, Нашешда!“ Като малки деца! Разбрах в градината какво обичат. И се мъчех да ги поохраня. Макар че храната им е вонлива — тъй и не свикнах с тая миризма. Глупчовците имаха строга заповед от Машината по отношение на трепангите — да не ги оставят на свобода, да ги пазят и да не им се доверяват. Затова не можех да се виждам с тях открито. Иначе и мене

щяха да заподозрат. И друго ми е чудно — колко време прекарах тук и не бях опасна за глупчовците. Бях сама. А заедно с трепангите станаме сила. И аз го почувствувах. И те ми го казваха, когато научиха руски. Ето че дойде денят, когато приближих до клетката им и чух:

— Надежда, трябва да си вървим оттук.

— Че къде ще идеш оттука? — отвърнах аз. — Корабът лети в неизвестна посока. Нямаме и представа къде сме сега. Та мигар ще можем да управляваме кораба?

Тогава трепангът Бал ми отговори:

— Ще можем да управляваме кораба. Не сега. След като научим повече. И ти ни трябваш.

— Дали ще мога? — отвръщам.

Тогава двамата зацвърчаха, засъскаха към мен, увещаваха ме. А аз само се усмихнах. Не можех да им кажа, че съм щастлива. Все едно — ще се измъкнем ли оттук или не. Аз и трепангите — какъв съюз! Де да можеше Оля да види отнякъде старата си майка как крачи по синия коридор покрай заключените врати и клетки и пее ли, пее: „За нас прегради няма ни по море, ни по суша!“

— С една дума, намерила е съмишленици — отговори кратко Павлиш, когато Даг ядосано настояваше да чете на глас. — Разберете най-сетне, на ум прехвърлям тези листчета десет пъти по-бързо.

— Ами че... — започна Даг, но Павлиш вече четеше следващото.

„Няколко дни не писах. Нямах време. Това не значи, че съм била заета повече от друг път — просто мислите ми бяха ангажирани. Даже се подстригах по-късо, дълго стоях пред тъмните огледала, кълцайки косата си със скалпела. Виж, за ютия бих дала половината си живот. Макар че тук никой не ме вижда, никой не знае що е гладене, какво е това дрехи. А пък колко време изпотроших, за да измисля от какво да шия и с какво. Много по-зле от Робинзон на необитаемия остров. Ала ето, стоях пред тъмното огледало и мислех, че никога не съм била по модите. Но сега, ако се появя на Земята, има да се чудят всички — що за изкопаемо? Сега по моите пресмятания на Земята е шестдесета година. Какво ли носят там жените? Макар че зависи къде. В Москва сигурно е пълно с модаджийки. А Калязин е малък град. Ето че се отвлякох. Мисля за парцали. Смешно, нали? А пък Бал, моят най-

любим трепанг, за да научи по-добре езика ми, се жертвува. Страшно се поряза с нещо. И глупчовците ме извикаха на помощ.

Те вече са ме признали за «бърза помощ». Хоках Бал, направих го на бъзе и коприва, а не прецених, че е паметлив. Ето че сега знае всичките ми ругатни. Е, разбира се, не са никакви страшни — тиквеник, глупчо, гламав — такива. Щом имам свобода да се движа из нашия затвор, дадени ми са две задачи — първо, да държа връзка между камерите, в които са затворени трепанги. Второ, да проникна зад фронтовата линия и да разузная кое къде се намира. Ето че си спомних войната.“

Следващото листче беше късичко, надраскано набързо, как да е.

„Дола ме накара три пъти да ходя зад преградата, в голямата зала. Разказвах му всичко. Дола е главният. Явно са решили помежду си, че моята помощ не им е достатъчна. В операторската трябва да дойде Бал. Ще го заведе до преградата. По-нататък ще върви по моето листче с чертежа. А аз ще остана да чакам до преградата. Страхувам се за Бал. Глупчовците са много по-пъргави. Ще тръгне сега — по туй време всички са заети на другите етажи.“

Тук бележките прекъсваха. Другото листче беше написано иначе. Буквите бяха малки, строги.

„Ето че се случи ужасното. Стоях зад преградата, чаках Бал и броях на ум. Мислех си, че ако успее да се върне, преди да съм преброила до хиляда — всичко ще бъде наред. Но той не можа. Закъсня. Замигаха лампичките, зажужа — винаги е така, когато нещо на кораба не е в ред. Покрай мен притичаха глупчовци. Опитах се да затворя вратата, да не ги пускам, но те така ме удариха с ток, че едва не изгубих съзнание. А Бал убиха. Сега е в музея. Трябваше да се крия в стаята си, дорде не утихна навсякъде. Страхувах се, че ще ме затворят, но кой знае защо, те не ме взеха на сериозно. Когато след два часа излязох в коридора, повлякох се към градината — време беше да давам витамини на моята драконка, — до вратите на трепангите пазеха глупчовци. Наложих се да мина, без да гледам нататък. Тогава още не знаех, че са убили Бал. Едва вечерта размених две думи. И Дола каза, че са убили Бал. През нощта тъгувах, спомнях си колко мил, ласкав, красив беше Бал. Не се преструвах. Наистина страшно тъгувах. Освен това си мислех, че сега всичко е загубено — вече никой не би могъл да проникне в операторската. А сега Дола ми обясни — има още надежда.

Разбрах, че те могат да общуват дори без да се виждат, да разговарят чрез някакви вълни на голямо разстояние. Бал затова се и забавил, защото предавал на другарите си устройството на пулта за управление на нашия кораб и какво мисли по това. Даже стигнал до самата Машина. Той е знаел, че сигурно ще загине, но се е чувствувал длъжен да предаде всичко. И Машината го убила. А може и да не го е убивала — тя си е само машина, но тъй е станало. Какво ли им е било на моите прадеди, мислех си аз — нали са били крепостни, съвсем неуки. Те са смятали, че Земята е център на вселената. Не са знаели нищо за Джордано Бруно или Коперник. Да бяха ги докарали тук. Ами каква е разликата между мен и дядо ми? Мигар, като четях по вестниците за безкрайността на света, това променяше живота ми? Все едно, аз си живеях в центъра на света. И този център беше град Калязин, домът ми на улица «Цимерман». А излезе, че моята Земя е забутана провинция...

Даг говореше нещо на Павлиш, но той не го чуваше. Макар че отговаряше — неразбрано, като човек, когото будят много по-рано.

„За пръв път през тия години се събудих от студ. Стори ми се, че трудно се диша. После се оправи. Стоплих се. Но когато отидох при трепангите, те ми обясниха, че нещо в кораба не е наред. Аз попитах да не би Бал да е причината. Отвърнаха ми — не. Но казаха, че трябва да се бърза. Пък аз си мислех, че корабът е вечен. Като Слънцето. Дола каза, че сега те знаят много за устройството на кораба. И за това как работи Машината. Казаха, че при тях, у дома им, има и по-сложни машини. Ала им е трудно да се борят с Машината, защото глупчовците са ги уловили като мен, изневиделица. Без мен няма да се справят. Готова ли съм да им помагам и по-нататък? «Разбира се, че съм готова» — отвърнах. Рискът е голям, обясни ми тогава Дола. Ако успеят да променят посоката на кораба или пък намерят друг начин да се измъкнат оттук, те ще смогнат да се доберат до дома си. А виж, на мен не могат да помогнат. «Мигар някъде на кораба не е записан маршрутът до Земята?» — попитах аз. Но те казаха, че не знаят къде да търсят, най-вероятно е скрит в паметта на Машината. Тогава аз им обясних моята философия. Готова съм да вървя където и да е, ако ме вземат със себе си, само да се измъкна оттука. Че по-добре да живея и умра при трепангите, отколкото в затвора. А ако не успея да се махна

оттука, поне да бъде спокойна, че съм помогнала някому. Тогава и смъртта е по-лека. И трепангите се съгласиха с мен.

На кораба стана още по-студено. Опипах тръбите в малката зала. Едва затоплени са. Двама глупчовци се занимаваха с тях, нещо поправяха. Успях да се разбера с трепангите, а пък глупчовците толкова години дума не ми казаха. Че и какво ли могат да ми кажат? Но трябва да вървя и съвсем не знам ще се върна ли пак към моите записки. Искам да напиша още неща — даже не за онзи, който ще чете тези редове, а за себе си. Ако ми бяха казали, че е възможно някой да бъде тикнат за няколко години в затвор, където няма да види нито един човек, дори пазача, бих отвърнала, че това е сигурна смърт. Или човек ще се оскоти и ще полудее. Но ето, оказа се, че умът ми си е на място. Изхабих се, остарях, намъчих се, но живея. Сега се обръщам назад и мисля — та нали винаги, почти винаги съм била заета. Както и при истинския ми живот на Земята. Сигурно моята издръжливост се крепи тъкмо на това, че съумявах да си намеря работа, да намеря нещо или някого, заради което си струва да живееш. Отначало се надявах, че ще се върна при Оленка, на Земята. А после, когато тази надежда почти угасна, се разбра, че дори и тук мога да потрябвам.“

И последното листче. Откри го в купчинката неизписани листове, които Надежда бе приготвила, изрязала, но не бе успяла да използва.

„Уважаеми Тимофей Фьодорович!

Приемете моя дълбок поклон и благодарност за всичко, което направихте за мен и моята дъщеря Олга. Как живеете, не ви ли е мъчно, спомняте ли си понякога за мен? Как сте със здравето? Понякога ми е много тъжно без вас и не мислете, че ме е спирало това, че сте инвалид...”

Следваха два реда, напълно задраскани. И нарисуван бор. Или ела. Лошо нарисувана, неумело.

[1] Хидропонен възел — комплекс от съоръжения за отглеждане на растения чрез принудително подаване на хранителни разтвори. — Б.пр. ↑

[2] Трепанг — вид морско безгръбначно животно. — Б.пр. ↑

5.

Минаха няколко дни. Павлиш спеше и ядеше под своя купол и тръгваше по дългите коридори на кораба като на работа. Рядко се свързваше и премълчаваше, когато Даг мърмореше, защото неговите приятели възприемаха Надежда като сензация, като удивителен парадокс — за тях тя си оставаше казус, откритие, явление (могат да се измислят много думи, които само приблизително ще разкрият цялата сложност на преживяванията им, сред които липсваше само едно — отъждествяване).

Павлиш беше през цялото време с Надежда, вървеше по следите ѝ, виждаше този кораб — неговите коридори, складове, къошенца — точно така, както ги е виждала Надежда, напълно се вживя в атмосферата на трагичния затвор, който вероятно не е бил предназначен за това, но е внесъл в живота на медицинската сестра от калязинската болница страшната обреченост, която тя е осъзнала, ала дълбоко в душата си не се е примирила с нея.

Сега, след като знаеше всяка дума от записките на Надежда и бе разшифровал последователността на придвижването ѝ по кораба, след като беше си изяснил значението на нейните маршрути и занимания, стъпил и на места, където Надежда не би могла да стигне и дори не е подозирала за съществуването им, Павлиш вече можеше да знае какво е станало после, именно да знае, а не да се досеща.

Парчетата проводници, прекатуреният робот-глупчо, тъмното петно на белезникавата стена, странният разгром в пулта за управление, следите в участъка на корабния Мозък — всичко това се наместваше в картината на последните събития, участник в които е била Надежда. И Павлиш дори не търсеше следите, а знаеше, че може да ги намери точно там и там. А ако не ги намереше, продължаваше нататък, докато неговото убеждение не се подкрепяше от нови доказателства.

... Надежда бързаше да довърши последното листче. Сега съжаляваше, че толкова малко писа в последните седмици. Никога не е обичала да пише. Даже сестрите ѝ я укоряваха, че никак не им пише

писма. И едва сега изведнъж си представи, че ако отлети с трепангите, може да стане така, че корабът да попадне в ръцете на разумни същества и дори на такива, които ще предадат записките ѝ на Земята. И те ще я кълнат и проклинат, че не е описала живота си подробно, ден след ден, че не е описала трепангите — поне сега ги познава като свои роднини, нито другите, с които бе имала работа на кораба — едни вече отдавна са загинали, други попаднаха в музея, а на третите явно е съдено да загинат, защото трепангите успяха да узнаят — те несравнимо повече от Надежда разбират от всякаква техника, — че корабът толкова време не се е връщал в къщи, защото има повреда в системите му. Ако продължи така, той вечно ще се носи по вселената, малко по малко ще се троши и ще умира като човек.

Последните дни за Надежда минаваха в бързанае. Трябваше да прави сума ти неща, чието значение не винаги разбираше, но знаеше, че са важни и необходими за целта, която беше ясна на трепангите. Разбираше, че е безсмислено да ги разпитва. Даже и да искаха, не биха могли да ѝ обяснят. През тия години Надежда свикна, че не може да разбере дори и най-неразумните обитатели на кораба, камо ли трепангите. Та колко време преживяха една до друга с драконката, колко часове прекара Надежда до нея, а тъй и не научи нищо. Или топчетата, дето живеяха в голямата стъкленица. Те бяха много, около двайсет. Щом видяха Надежда, топчетата често захващаха да променят цвета си и се пръсваха като едри мъниста по дъното на стъкленицата, подреждайки се във фигури и кръстове, сякаш ѝ даваха знаци, които тя не можеше да разбере. Надежда разказваше за топчетата на трепангите, но те или забравяха веднага, или не си даваха труд да ги видят. Когато стана ясно, че пътешествието е към края си, Надежда им изплете торба от проводници, за да ги вземе със себе си. Дори знаеше, че им трябва само вода — нищо друго.

Ето и сега, като допише, ще стегне багажлъка си и трябва да тича да отвори трите врати, които трепангите са ѝ нарисували на плана. Те не биха могли да го сторят, защото квадратчетата са твърде високи за тях.

Надежда разбра, че ще вземат онази лодка, с която някога я отвякоха в плен. С нея ще полетят. Но за да успеят, трябва непременно да се извади от строя главната Машина. Иначе не биха се

добрали до лодката, а и тя просто няма да ги пусне от кораба. Надежда беше нужна и за това.

Не спеше вече втора нощ. И не само защото бе възбудена, но и затова, че трепангите изобщо не спяха и не разбираха защо тя трябва непременно да се изключва и да ляга. Щом легнеше, веднага усещаше в мозъка си тласък — трепангите я викаха.

Докато подреждаше листчетата, Надежда изведнъж се разколеба да ги оставя тук. Дали да ги вземе със себе си в лодката? Може би ще им бъде по-добре с нея? Из пътя може какво ли не да се случи. Не, размисли Надежда, нали винаги би могла да разкаже сама. А на кораба няма да остане нищо.

Тласък в главата. Трябва да тича. Изведнъж ѝ се стори, че вече няма да се върне тук. Животът, който се влачеше толкова бавно и монотонно, изведнъж набра страшна скорост и се понесе напред. И точно сега можеше да пресекне...

— Ще се опитаме да обърнем самия кораб към нашата планета — казаха ѝ трепангите. — Но това е много рисковано. За да стане, трябва да заставим корабния Мозък да ни се подчинява. Ако не сполучим, че се постареем да го извадим от строя. Така че да се възползуваме от спасителната лодка. Ала ще долети ли където трябва, ще можем ли да я управляваме — също не сме уверени. Затова възможно е да ни чака смърт. Длъжни сме да ти го кажем.

— Знам — каза Надежда. — Била съм на фронта.

Но това не говореше нищо на трепангите, които отдавна не познаваха войната.

Трепангите също не губеха времето си напразно. Направиха такива пръчки, че стига само да докоснеш глупчото, и той се изключва. Дадоха пръчка и на Надежда. Тя трябваше да върви отпред и да отваря вратите.

Два трепанга тръгнаха подире ѝ. Други два забързаха, запълзяха, подскачайки нагоре, където също имаше сектор с някакви машини като на параходен капитански мостик, само че без прозорци.

— Три врати — повтаряше трепангът. — Но зад последната врата е възможно да няма въздух. Или ще бъде друг, не като в нашето отделение. Не влизай веднага. Ще почакаме, докато се напълни. Ясно ли е?

Трепангите винаги говореха ясно, много се стараеха Надежда да разбира техните заповеди и молби. Някога Надежда бе ходила зад първата врата. Помнеше, че проходът е широк и по стените висят резервни глупчовци. Като мъртви, Трепангите ѝ казаха, че там глупчовците се зареждат, почиват. Как се е случила там и кога е било — Надежда не помнеше. Ала коридора с мъртвите глупчовци в нишите бе запомнила ясно.

— Тебе няма да те пипнат — каза Дола.

— Не ме успокоявай — отвърна Надежда.

— Само не рискувай, че без теб няма да се измъкнем. Помни това.

— Прекрасно помня. Не се безпокой.

Надежда прекара длан по квадрата на стената и вратата се премести встрани. Миришеше особено — на сладко и в същото време на изгоряло. Всички ниши бяха заети.

— Сега им се налага да се зареждат по-дълго — каза Дола, който пълзеше отзад. — Нали забеляза, че вече са по-малко в нашите сектори.

— Да — отвърна Надежда. — Да не забравим да вземем топчетата.

— Топчета ли?

— Говорила съм ви за тях.

— Внимавай!

Изведнъж един от глупчовците живо изскочи от нишата и тръгна към тях, канеше се да им препречи пътя и може би да ги отпъди назад. Глупчото бързаше да премахне безпорядъка.

— По-бързо — повтаряше Дола. — По-бързо.

Надежда изтича напред и понечи да прескочи глупчото, който се бе хвърлил в краката ѝ.

Но той — как можа да го забрави? — също подскочи и я удари с ток. За щастие — слабо. Изглежда, не беше успял да се зареди. Надежда падна на колене и изпусна пръчката. Удари се лошо и даже изохка. Краката ѝ не бяха вече същите. В техникума играеше волейбол. В „Медик“. Второ място в Ярославл. Само че това беше толкова отдавна.

Дола спря глупчото — той имаше същата пръчка като Надеждинаята, само че по-къса.

— Какво ти е? — попита той. Гласът на трепанга е съскащ, без никакъв израз, но по усещането в главата си Надежда разбра, че той се вълнува много.

— Нищо — отвърна Надежда и стана, като си заповядваше да не мисли за болката. — Да вървим.

До другата врата имаше двайсетина крачки. Още един глупчо бавно-бавно заизлиза от нишата.

— Машината вече е получила сигнал — каза Дола. — Свързани са с нея.

Надежда дотича с куцукане до вратата, но квадратът не беше на мястото си.

— Не знам как да отворя — рече. Зад нея беше тихо.

Обърна се. Дола стоеше неподвижно. Вторият трепанг се отбраняваше с пръчката едновременно от трима глупчовци.

— По-бързо — каза най-после Дола.

— Друг път няма ли? — попита Надежда и усети, че ръцете ѝ изстиват. — Не можем да отворим тази врата.

— Няма — каза Дола и гласът му шепнеше, шумолеше някъде отдолу, отдалече. Вратата беше здраво затворена.

И други глупчовци — вяли, бавни, изпълзяваха от нишите и изглеждаше, сякаш към трепангите бавно се приближава ято много едри бръмбари.

В този момент вратата се отвори сама. Зейна така рязко, че Надежда едва смогна да отскочи встрани, защото почувствува — не е току-тъй. Така се втурва у дома си стопанин, който подозира, че са го нападнали крадци.

Дола също успя да отскочи. Трепангите понякога скачаха доста пъргаво.

От вратата се отърколи един глупчо, когото Надежда не беше виждала никога. Беше висок почти колкото нея и приличаше повече на топка, а не на костенурка като другите. Имаше три членестообразни ръце и високо заплашително бръмчеше, сякаш искаше да подплаши тия, дето са се осмелили да се вмъкнат, където не бива.

Отнякъде изскочи пламък и прелетя, изпълвайки коридора толкова близо до Надежда, че я облъхна с изгарящото си дихание. Тя стисна очи и не видя как Дола вдигна пръчката, спря глупчото и го накара да замре. Макар да беше късно.

Струпаните в дъното на коридора костенурки бяха почернели като овъглени, а от другия трепанг, който ги задържаше и не бе смогнал да отскочи, когато се отвори вратата, беше останала само купчинка пепел.

Всичко това Надежда видя като насън, сякаш не я засягаха нито опасностите, нито смъртта. Разбираше, че нейната задача е да премине зад втората врата, защото тя може да се затвори, и тогава всичко, заради което загинаха Бал и този трепанг, ще се окаже безсмислено и ненужно.

Зад втората врата имаше кръгла зала, напомняща сферичен похлупак. Стигнаха навреме. Към вратата вече се търкаляше друг голям глупчо. Дола съумя да го обезвреди, преди да е започнал да действа.

Пред Надежда имаше няколко съвсем еднакви врати и тя се обърна към Дола, за да ѝ каже накъде да върви.

Той вече бързаше напред и чевръсто се извиваше като изплашена гъсеница, вдигнал високо гръб, пропълзя покрай вратите, спираше за част от секундата пред всяка и сякаш душеше какво има зад нея.

— Тук — каза той. — Търси как да влезеш.

Надежда вече беше до него. И тази врата нямаше ключалка. Обзе я тъпо отчаяние. Бутна вратата с ръка и тя, сякаш бе чакала това, хлътна навътре.

Бяха пред Машината. Пред стопанина на кораба, пред този, който даваше заповеди да се спускат на чужди планети и да завличат всичко, що им попадне, пред този, който поддържа реда на кораба, хранеше, наказваше и пазеше пленниците и плячката.

Машината се оказа просто стена с множество прозорчета и разноцветни лампички, сиви и светлосиви плочки и ръчки. Беше Машина и нищо повече. Тя смая Надежда. Не, не я разочарова, а я смая, защото през годините, прекарани тук, тя много пъти се бе опитвала да си представи стопанина на кораба и му приписваше сума ти страшни черти. Но именно безликостта на Машината никога не ѝ беше идвала на ум.

Малкият глупчо, който седеше някъде високо на Машината, се плъзна надолу и се спусна към тях. Надежда искаше да го мушне с пръчката, но тя беше у Дола и той пропълзя срещу глупчото и го спря.

— Сетне какво? — попита Надежда, като си пое дъх. Полата ѝ, ушита от някаква материя, подобна на мушама (намери я на кораба), бе скъсана на коленете и изцапана с кръв — значи лошо се е ударила, когато е прескачала глупчото.

Дола не отговори. Стоеше вече пред Машината и въртеше подобната си на червей главичка, за да я разгледа.

Нещо щракна, сякаш от погледа на Дола и залата се изпълни с високо пресекливо съскане. Надежда отскочи, ала веднага се досети, че това е гласът на другия трепанг.

— Всичко е наред — каза тогава Дола. — Сложи ме ей тука. Ще превъртя тая ръчка.

Надежда го повдигна и той направи нещо в Машината.

— Нашите — обясни Дола, когато отново слезе на пода и пълзеше покрай Машината, — са на централния пулт. Ако всичко е наред, ще можем да управляваме кораба.

Дола се вслушваше в съскането, което излизаше от черния кръг — явно някакво разговорно устройство, и казваше на Надежда какво да направи, ако сам не можеше да стигне до тази или онази ръчка или копче. А Надежда изведнъж неочаквано проумя, че са в машинното отделение на парахода и капитанът от своя мостик им дава нареждания: „Малък напред, пълен напред!“ И скоро ще потеглят по-нататък, към дома.

Обзе я странна сладка умора. Краката ѝ отказваха да я държат. Седна на пода и каза на Дола:

— Малко ще си почина.

— Добре — отвърна той, вслушвайки се в думите на своите другари от капитанския мостик.

— Да си почина, пък сетне ще ти помогна.

— Опитват се да превключат кораба на ръчно управление — каза ѝ Дола след известно време и гласът му стигна до нея отдалече-далече.

И в този миг Дола извика. Никога не бе чувала трепангите да викат. Беше станало нещо, което страшно го бе изплашило.

Светлините по лицето на Машината гаснеха една подир друга, премигваха все по-слабо, сякаш се сбогуваха помежду си.

Съскането от репродуктора се превърна в слаб писък и Дола извикваше някакви отделни звуци, които не можеха да имат смисъл, но все пак имаха.

— Бързо — каза Дола. — Към катера.

Нещо не бяха предвидили. В Машината, която видимо се бе покорила на въстаналите пленници, се бяха запазили клетчици, които ѝ заповядваха да спре, да умре, само и само да не служи на другите, чуждите.

Надежда се изправи, почувствувала как Дола я побутва да бърза, ала все не можеше да се изплаши сериозно — цялото ѝ тяло се бе вкопчило в спасителната мисъл: „Всичко свърши, всичко е наред, сега ще си идем у дома.“

И дори когато тичаше след Дола по коридора, покрай обгорените глупчовци, дори когато изскочиха навън и Дола ѝ заръча по-бързо да пренесе на катера храната и някакви кръгли тежки предмети, подобни на морски мини, и гледаше да ѝ помогне, тя продължаваше да се приспива с мисълта, че всичко ще бъде наред. Та нали надвиха Машината.

До люка, който водеше към катера, Надежда трупаше продуктите и тичаше отново, защото трябваше да вземе и вода, и онези кълба, в които, както се разбра, имало въздух. Дола непрекъснато се мъчеше да ѝ обясни, но забравяше думите и се объркваше, че сега Машината е престанала да произвежда въздух и топлина и корабът скоро ще умре, а не успеят ли да натоварят и подготвят катера за отлитане, вече нищо няма да ги спаси.

Два трепанга притичаха от капитанския мостик, мъкнейки някакви прибори, и се заеха с катера. Дори не забелязваха Надежда — движенията им изглеждаха неориентирани, но бързи, като че ли всяка от ръцете им — а те бяха двайсетина — си знаеше работата.

Колко продължи това тичане и паника — Надежда не можеше да определи, но някъде на десетия или двайсетия поход до оранжерията изведнъж осъзна, че в кораба стана забележимо по-студено и по-трудно се диша. Дори се учуди, че предсказанията на Дола се сбъдват толкова бързо. Та нали корабът е затворен. Тя не знаеше, че устройствата, които поглъщаха въздуха, за да го пречистят и затоплят, продължаваха да работят, а тези, дето трябваше да го върнат на кораба, вече не функционираха. Корабът загиваше бавно и някои негови системи (което Надежда също не можеше да знае) щяха да работят още дълго: месеци, години.

Надежда искаше да изтича да си вземе нещата от каютата, но Дола ѝ каза, че трябва да потеглят след няколко минути, и тогава реши да довлече още едно кълбо, защото въздух бе необходим на всички, а тя ще мине и без пола, забрадка и чаши.

Когато мъкнеше кълбото към катера, видя на пода торбата, изплетена от цветни проводници. „Господи — рече си тя, — как можах да забравя.“ Дотича по катера, пусна кълбото до люка.

— Идвай по-бързо — каза Дола отвътре, докато вмъкваше тежкото кълбо.

— Сега — отвърна Надежда, — една минутка.

— В никакъв случай! — викна Дола.

Но Надежда вече бягаше по коридора към торбата и с нея към стъкления съд, където я чакаха топчетата. А може и да не я чакаха. Може да си го е измислила.

При вида на Надежда топчетата се пръснаха като лъчи, сякаш изобразяваха лайкучка.

— По-бързо — каза им Надежда. — Че току-виж сме останали. Влакът тръгва.

Тя пхна чувала в стъкленицата и за нейно учудване топчетата послушно се изтърколиха вътре. Дори им беше благодарна, че толкова бързо се оправиха.

Торбата се оказа тежка, по-тежка от кълбата с въздух. Надежда я влачеше по коридора и независимо от студа на кораба ѝ беше горещо. Задъхваше се.

И ако не беше така заета с мисълта как по-бързо да се добере до катера, щеше да забележи още един голям глупчо, който явно е пазел някое друго място на кораба, ала когато умря Машината, е усетил нещо нередно и се е затъркалял по коридорите, за да търси причините за бедата.

Надежда вече притичваше до катера — оставаха ѝ няколко крачки, когато глупчото, който също го видя и насочи огнения си лъч точно към люка, за да изгори всичко вътре, я видя. Не се знае какво си е помислил и мислил ли е изобщо, но той измести лъча и Надежда успя само да хвърли встрани торбата с топчетата.

Но тази секунда беше достатъчна за Дола да захлопне люка. И следващият изстрел на глупчото само почерни страната на катера.

Изчерпи заряда си и застина над купчинката пепел. Изключи. Топчетата се изсипаха от торбата и се разпиляха по пода.

Дола отвори люка и веднага разбра всичко. Но не можеше да се бави. Може би ако беше човек, щеше да събере пепелта, останала от Надежда, и да я погребее у дома си. Ала трепангите не познават тези обичаи.

Дола завинти капака на люка, катерът се откъсна от умиращия кораб и се понесе към звездите, сред които имаше една, необходима на трепангите. Още не знаеха дали ще се доберат до нея...

Павлиш вдигна от пода обгорялото парче материя — всичко, което бе останало от Надежда. После събра на купчинка топчетата. Историята завършваше печално. Макар да оставаше малка надежда, че е сбъркал, че Надежда все пак е успяла да отлети с катера.

Павлиш стана, пристъпи до студения празен робот, изпълнил всичко, което се е искало от него, и останал през всичките тези години прицелен в пустотата. Роботът изпълняваше дълга си — пазеше кораба от възможни неприятности.

— Вече два часа мълчиш — каза Даг. — Станало ли е нещо?

— После ще разкажа — отговори Павлиш. — После.

6.

Седяха със Софя Петровна точно до прозореца. Тя пиеше лимонада, Павлиш — бира. Бирата беше хубава, тъмна и съзнанието, че можеш да я пиеш, че си в престой, а до най-близкия медицински преглед има най-малко три месеца, изостряше сладостното усещане за едно малко, простимо прегрешение.

— А нима ви е разрешено да пиете бира? — попита Софя Петровна.

— Да — каза кратко Павлиш.

Софя Петровна недоверчиво поклати глава. Беше убедена, че космонавтите не пият бира. И беше права.

Тя се извърна от Павлиш и се загледа към безкрайното поле и причудливите на фона на оранжевия залез силуети на планетарните машини.

— Нещо се забавиха — каза тя.

Софя Петровна му изглеждаше скучен и праволинеен човек. Сигурно отлично владее предмета си, учи децата на руски език, но едва ли я обичат, мислеше Павлиш, докато разглеждаше острия ѝ завършен профил, гладко сресаната, събрана отзад побеляла коса.

— Защо ме разглеждате? — попита Софя Петровна, без да се обръща.

— Професионален навик ли? — отвърна с въпрос Павлиш.

— Не ви разбрах.

— Учителят трябва да вижда всичко, което става в класа, дори ако е зад гърба му.

Софя Петровна се усмихна само с устни.

— А аз помислих, че търсите прилика.

Павлиш не отговори. Търсеше прилика, но не желаше да го признае. Шумна компания курсанти в сини комбинезони зае съседната маса. Можеха да свалят комбинезоните още в хангара, ала те обичаха да се кипрят с тях. Още не бяха свикнали нито с комбинезоните, нито с пилотките със златния герб на планетарната служба.

— Нещо закъсняват — повтори Софя Петровна.

— Не. — Павлиш погледна часовника. — Нали ви съветвах да почакате в къщи.

— В къщи не се чувствах добре. Имах усещането, че всеки момент ще влезе някой и ще попита: „Защо не тръгвате?“

Софя Петровна говореше правилно и малко книжно, сякаш през цялото време мислено записваше изреченията и ги проверяваше с червен молив.

— През тези години — продължаваше тя, вдигнала чашата лимонада, и разглеждаше мехурчетата по стените ѝ — живеех в очакване на този ден. Това може да ви се стори странно, тъй като външно се стараех да не показвам с нищо постоянното си нетърпение. Чаках, докато разшифроват съдържанието на блоковете на паметта на онзи кораб. Чаках деня, когато ще бъде изпратена експедиция до планетата на онези същества, които баба ми наричаше трепанги. Чаках връщането ѝ. И ето че дочаках.

— Странно — каза Павлиш.

— Зная колко много бяхте разочарован при нашата първа среща, когато аз не проявих очакваните от мен емоции. Но какво трябваше да направя? Та аз си представях баба само от няколко любителски снимки, от разказите на мама и четирите медала, които тя бе получила като медицинска сестра на фронта. За мен баба беше абстракция. Вече беше умряла майка ми. А нали тя бе последният човек, за когото съчетанието от думи „Надежда Сидорова“ означаваше не само любителска снимка, но и спомен за ръцете, очите, думите на баба. От деня на бабиното изчезване са минали вече почти сто години... Аз почувствах връзката си с нея по-късно, когато вие си заминахте. Не, това не се дължи на вестниците и списанията със статии за първия човек, срещнал космоса. Причината е дневникът на баба. Започнах да меря своите постъпки с нейното търпение, с нейната самота.

Павлиш наведе глава в знак на съгласие.

— Пък и не съм такъв сухар, както ви се струва, млади момко — изведнъж рече Софя Алексеевна със съвсем друг глас. — Аз съм постоянната изпълнителка на ролите на зли старици в нашия театър. И учениците ме обичат.

— Не съм и мислил иначе — излъга Павлиш. И вдигнал очи, среща усмивката на Софя Петровна. Хлътналите ѝ страни бяха порозовели. Тя каза, вдигайки чашата с лимонада:

— Да пием за добрите новини.

Даг беше зърнал отдалече Павлиш и Софя Петровна и сега вървеше бързо между масите.

— Идват — каза той. — Диспечерската получи потвърждение.

Стояха до прозореца и гледаха как на хоризонта се спусна планетарният катер, как към него се понесоха разноцветните от залеза капки на флаерите. Те слязоха долу, защото Даг познаваше много добре началника на експедицията Клапач и се надяваше, че ще може да поговори с него преди журналистите.

Клапач излезе пръв от флаера. Спря се, оглеждайки посрещачите. Чипоносо момиченце с много светла, като на Клапач, коса изтича към него и той го взе на ръце. Но очите му продължаваха да търсят някого в тълпата. И когато наближи вратата, видя Даг, Павлиш и Софя Петровна. Свали дъщеря си на земята.

— Здравейте — поздрави той Софя Петровна. — Вече се боях, че няма да дойдете.

Софя Петровна се намръщи. Дразнеше я усещането, че към нея са насочени телевизионни камери и фотоапарати.

Пред лицето на Клапач се поклащаше приличен на земна пчела микрофон и той го избута.

— Сигнала ли е? — попита Софя Петровна.

— Не — каза Клапач. — Загинала е, Павлиш беше прав.

— И нищо?...

— Не стана нужда да разпитваме много за нея. Погледнете.

Клапач откопча джоба на парадния си мундир. Летателният състав винаги се преоблича в парадни мундири на външните бази. Останалите членове на екипажа стояха зад гърба му. На площадката пред космическото летище беше тихо.

Клапач извади една снимка. Обективът на телевизионната камера се спусна към ръцете му и снимката зае екраните на телевизорите.

Виждаше се град. Ниски куполи и дълги постройки, подобни на цилиндрични възглавници, и верига от балони. На преден план статуя на нисък кръгъл пиедестал. Слаба, гладко сресана жена в груби широки дрехи, която много приличаше на Софя Петровна, седи, сложила на коленете си странно същество, подобно на голям трепанг...

— Тате — каза чипоносото момиченце — беше му омръзнало да чака. — Покажи ми картината.

— Вземи. — Клапач ѝ даде снимката.

— Червей — каза разочаровано момиченцето.

Софя Петровна сведе глава и с къси, отмерени крачки тръгна към сградата на летището. Никой не я спираше, не я викаше. Само един журналист понечи да се втурне подире ѝ, но Павлиш го хвана за ръкава.

Даг взе снимката от момиченцето.

Гледаше я и виждаше мъртвия кораб, потънал в безкрайността на космоса.

След минути площадът пред космогарата вече кънтеше от гласове, смях и онази обичайна радостна суматоха, която съпровожда пристигането на кораб на летището или връщането на космонавти на Земята.

СНЕЖАНКА

Само веднъж видях как загива кораб. Другите пък никога не са виждали.

Не е страшно, защото не смогваш да се пренесеш мислено там и да почувствуващ всичко. Гледахме от мостика как се мъчеха да се спуснат на планетката. Изглеждаше, че се справят. Но скоростта беше прекалено голяма.

Корабът докосна дъното на полегатата падина. И вместо да спре, продължи да се движи, сякаш искаше да се скрие в камъка. Но каменното ложе не пожела да се поддаде на метала и корабът се пръсна като капка, паднала на стъкло. Движението му се забави, само някакви части лениво и беззвучно се откъсваха като леки пръски от основната маса и като черни точки излитаха над долината, дирейки удобни места, за да легнат и замрат. Това несвършващо движение продължи около минута и спря. Корабът беше мъртъв и едва тогава съзнанието ми със закъснение възстанови грохота на пропукващите се прегради, стеновете на разкъсвания метал, воя на въздуха, който се отлага по стените във вид на кристали. Доскоро живите в него същества сигурно са могли да чуят само началото на тези звуци.

На екрана се виждаше многократно увеличено пръснато черно яйце, опасно като с бордюр от причудливо замръзналия белтък.

— Край — каза някой.

Ние уловихме сигнала за бедствие и се притекохме, за да присъствуваме на гибелта му.

Когато спуснахме катера и стигнахме до долината, отблизо зрелището доби действителните си размери и трагичност, защото сега вече можехме да си представим, че това е станало с нас. Черните точки се превърнаха в парчета метал колкото волейболна площадка, частите от двигатели, дюзите и късовете спирачни колони — в счупени играчки на гигант. Струваше ни се, че докато корабът се е напъхвал в скалата, пропуквайки се, някой е наврял лапата си вътре и го е изпотрошил.

На петдесетина метра от кораба намерихме едно момиче. Беше в скафандър — всички, с изключение на капитана и дежурните, бяха успели да нахлузят скафандри. Вероятно момичето се е случило близо до люка, откъснат при удара. Изхвъркнала е от кораба, както мехурчето въздух излита от чаша газирана вода. Фактът, че оживя, е една от фантастичните случайности, които непрекъснато се повтарят от мига, когато във въздуха за пръв път се е издигнал човек. Хора са се изръсвали от самолети от пет хиляди метра височина и някак са се изхитрили да тупнат на стръмен заснежен склон или на върхове на борове, отървавайки се с драскотини и синини.

Пренесохме я на катера — беше в шоково състояние — и доктор Стрешни не ми позволи да ѝ сваля шлема, макар всеки от нас да разбираше, че ако не ѝ дадем първа помощ, тя може да умре. Докторът беше прав. Не познавахме състава на тяхната атмосфера и нямахме представа какви безвредни за нея, но смъртоносни за нас вируси си живуркат в бялата ѝ блестяща, късо подстригана коса.

Сега е редно да кажа как изглеждаше това момиче и защо докторовите опасения ми се сториха, а и не само на мене, преувеличени и дори несериозни. Свикнали сме да свързваме опасността с неприятни за окото същества. Още в двадесети век един психолог твърдеше, че може да предложи сигурна проверка за космонавт, който отлита към далечни планети. Достатъчно е само да се попита какво би направил, ако срещне отвратителен шестметров паяк. Първата инстинктивна реакция на подложения на проверка е била да измъкне бластера и да изпразни в него целия му заряд. А нали паякът би могъл да се окаже бродещ в самота местен поет, който изпълнява задълженията си на отговорен секретар на доброволната организация за защита на дребните птички и щурци.

Да се очаква номер от тъничкото момиче, чийто дълги мигли хвърляха сянка по бледите нежни бузи, така че всеки от нас само като я погледнеше, изпитваше непреодолимо желание да види цвета на очите ѝ, да се очаква номер от това момиче, дори под формата на вируси, беше някак си не по мъжки.

Никой не каза такова нещо, и аз също, но ми се струва, че доктор Стрешни се чувствуваше дребнав подлец, писарушка, който заради някакви букви в инструкцията отказва да приеме безпомощния пациент.

Не видях как докторът дезинфектира възможно най-тънките сонди, за да ги вкара през тъканта на скафандъра и да вземе проба от въздуха. Не знаех и какви са резултатите от труда му, защото ние пак се върнахме при кораба с намерението да се пъхнем вътре и да изнамерим ново чудо — още някой жив. Безсмислено беше — едно от ония безсмислени начинания, които не бива да зарязваш, преди да си ги изкарал до края.

— Лоша работа — каза докторът. Чухме думите му, когато се мъчехме да се вмъкнем в кораба. Не беше лесно, защото смачканата му стена бе надвиснала над нас като футболна топка над мухи.

— Какво й е? — попитах.

— Още е жива — каза докторът. — Ала няма да можем да й помогнем. Тя е Снежанка.

Нашият доктор е предразположен към поетични сравнения, но смисълът им не винаги е разбираем за непосветения.

— Ние сме свикнали — продължи докторът и макар че гласът му звучеше в ушите ми, сякаш се обръщаше само към мен, знаех, че говори най-вече за тези, които са край него в каютата на катера. — Свикнали сме с аксиомата, че за основа на живота служи водата. А при нея е амонякът.

Не осъзнах веднага смисъла на думите му. И другите също.

— При земното налягане — каза докторът — амонякът кипи при минус 33, а замръзва при минус 78 градуса.

Тогава всичко стана ясно.

И тъй като в ушите ми беше тихо, аз си представях как нашите гледат момичето, станало за тях фантом, който може да се превърне в облаче пара, стига само да свали шлема си...

Щурманът Бауер разсъждаваше гласно, ненавреме демонстрирайки ерудиция:

— Теоретически предсказуемо. Атомното тегло на молекулата на амоняка е 17, на водата — 18. Топлинният им капацитет е почти еднакъв. Амонякът губи водородните йони бързо като водата. Изобщо универсален разтворител.

Винаги съм завиждал на хората, дето нямат нужда да се ровят в справочниците за сведения, които никога няма да потрябват. Почти никога.

— Но при ниски температури белтъчините на амоняка стават твърде стабилни — възрази докторът, сякаш момичето беше само теоретична схема, модел, роден от фантазията на Глеб Бауер.

Никой не му отговори.

Час и половина се промъквахме по секторите на разбития кораб, преди да намерим здрави балони с амонячна смес. Това беше много по-малко чудо от онуй, което се бе случило.

* * *

Наминах към болницата, както винаги веднага след дежурство. В болницата вонеше на амоняк. Изобщо целият ни кораб се вмириса. Нямаше смисъл да се борим с изтичането му.

Докторът сухо покашлюваше. Седеше пред дълга редица колби, епруветки и балони. От някои излизаха маркучи и тръби и потъваха в преградката. Над илюминатора чернееше малкият разграфен кръг на репродуктора — транслатор.

— Спи ли? — попитах аз.

— Не, вече пита къде си — каза докторът.

Гласът му беше глух и свадлив. Беше с маска. Налагаше му се всеки ден да решава по няколко неразрешими проблеми, свързани с прехраната, лечението и психотерапията на неговата пациентка, и докторовата свадливост се задълбочаваше от гордостта, която го преизпълваше — летяхме вече трета седмица, а Снежанка беше здрава. Само страшно скучаеше.

Рязна ме в очите. Амонякът дразнеше гърлото ми. И аз можех да си измисля някакъв филтър, но ми се струваше, че ще се покажа гнуслив. Да бях на мястото на Снежанка, би ми било неприятно, ако домакините намъкват противогаз, когато идват при мен.

Снежанкиното лице, като старинен портрет в овална рамка, изпълни илюминатора.

— Стравей — каза тя.

После щракна транслаторът, защото изчерпи почти целия си запас от думи. Тя знаеше, че понякога ми се иска да чуя гласа ѝ, нейния истински глас. Затова, преди да включи транслатора, ми казваше по нещичко.

— Какво правиш? — попитах.

Звукоизолацията не беше добра и аз чух как зад преградата зацвърча. Устните ѝ мръднаха и транслаторът ми отвърна с няколко секунди закъснение, а в туй време можех да се любувам на лицето ѝ, на движението на гледците ѝ, които меняха цвета си като морето във ветровит, облачен ден.

— Припомням си какво ме е учила мама — каза Снежанка с хладния равнодушен глас на транслатора. — Не съм и помисляла, че ще ми се наложи сама да си готвя. Мислех, че мама е чудачка. А сега ми потрябва.

Снежанка се засмя, преди транслаторът да успее да преведе думите ѝ.

— Освен туй се уча да чета — продължи тя.

— Знам. Помниш ли буквата „Б“?

— Много е смешна. Но още по-смешна е буквата „ф“. Знаеш ли, счупих една книжка.

Докторът вдигна глава, извърна лице от струята смрадлива пара, която се точеше от епруветката, и каза:

— Би могъл и да помислиш, преди да ѝ дадеш книгата. Пластмасовите страници са трошливи при минус петдесет градуса.

— Тъй и стана — рече Снежанка.

Когато докторът си отиде, ние просто стояхме един срещу друг. При допир стъклото е студено. За нея то беше почти горещо.

Имахме около четиридесет минути, додето Бауер домъкне диктофона си и се захване да измъчва Снежанка с безкрайните си разпитвания. А как е при вас това? А как — онова? Ами как протича при вашите условия еди-коя си реакция?

Снежанка смешно имитираше Бауер и ми се усмихваше:

„Та аз не съм биолог. Мога да му надрънкам небивалици, а после — срамота.“

Носех ѝ картинки и снимки на хора, градове и растения. Тя се смееше, разпитваше ме за подробности, които ми се струваха маловажни и дори ненужни. А после изведнъж престана да разпитва и се загледа някъде покрай мене.

— Какво има?

— Скучно ми е. И страшно.

— Непременно ще те закараме в къщи.

— Не от това се плаша.

А пък тоя ден ме попита:

— Имаш ли изображение на момичето?

— Кое момиче? — попитах аз.

— Кое то те чака в къщи.

— Никой не ме чака у дома.

— Не е истина — каза Снежанка. Умееше да бъде страшно категорична. Особено ако не вярваше в нещо. Например не повярва в розите.

— Защо не ми вярваш?

Снежанка не отвърна.

... Облакът, който плуваше над морето, закри слънцето и вълните промениха цвета си — станаха студени и сиви, само покрай брега водата проблясваше в зелено. Снежанка не умееше да скрива настроенията и мислите си. Когато се чувствуваше добре, очите ѝ бяха сини, дори виолетови. Ала веднага избледняваха, посивяваха, ако ѝ беше тъжно, и ставаха зелени, ако се разсърдеше.

Не биваше да виждам очите ѝ. Болеше я, когато ги отвори за пръв път на борда на нашия кораб. Бяха черни, бездънни очи, а ние с нищо не можехме да ѝ помогнем, докато не обзаведохме специално част от лабораторията. Бързахме, сякаш корабът можеше да избухне всеки миг. А тя мълчеше. И едва след повече от три часа можахме да я занесем в лабораторията и докторът, който остана там, ѝ помогна да си сваля шлема.

На другата заран очите ѝ светеха с прозирно любопитство и леко потъмняха, когато срещнаха моя поглед...

Влезе Бауер. Домъкна се по-рано от друг път и беше много доволен. Снежанка му се усмихна и рече:

— Аквариумът е на вашите услуги.

— Не разбрах, Снежанке — каза Бауер.

— А в аквариума — опитният гол охлюв.

— По-добре да речем — златната рибка. — Бауер не се смущаваше толкова лесно.

Снежанка все по-често изпадаше в лошо настроение. Какво да се прави, като прекарваше цели седмици наред в камера два на три метра. Сравнението с аквариума беше сполучливо.

— Да вървя — казах аз и Снежанка не отвърна, както винаги: „Върни се по-скоро.“

Сивите ѝ очи тъжно гледаха Глеб, сякаш беше зъболекар. Опитвах се да анализирам състоянието си и разбрах цялата му противоестественост. Със същия успех можех да се влюбя в портрета на Мария Стюарт или в статуята на Нефертити. Или може би това беше просто съжаление към самотното същество, отговорността за живота на което по неочакван начин измени и смекчи отношенията на борда. Снежанка ни донесе нещо хубаво, което караше всички несъзнателно да се докаросват, да бъдат по-благородни и добри като пред първа среща. Явната безнадеждност на моето увлечение пораждаше у околните нещо средно между съжаление и завист, макар че тези чувства, както е известно, са несъвместими. Понякога ми се искаше някой да ми се подиграе, да ми се надсмее, та да мога да избухна, да изругая и изобщо да бъда по-лош от другите. Ала никой не си го позволяваше. В очите на моите другари аз бях блажено болен и това ме отличаваше, но и изолираше от тях.

Вечерта доктор Стрешни ме извика по интеркома и каза:

— Търси те Снежанка.

— Случило ли се е нещо?

— Нищо не се е случило. Не се тревожи.

Притичах до болницата, Снежанка ме чакаше до илюминатора.

— Извинявай — рече тя. — Но неочаквано си помислих, че ако умра, няма да те видя повече.

— Щуротии някакви — промърмори докторът.

Неволно плъзнах поглед по циферблатите на приборите.

— Постой при мен — помоли Снежанка.

Докторът си измисли някакъв предлог и скоро излезе.

— Искам да се докосна до теб — каза Снежанка. — Несправедливо е да не мога да те пипна, без да се опаря.

— На мен ми е по-лесно — изтърсих глупаво. — Аз само ще измръзна.

— Скоро ли ще стигнем? — попита Снежанка.

— Да — отвърнах. — След четири дни.

— Не искам да се връщам в къщи — каза Снежанка. — Защото, докато съм тук, мога да си представям, че те докосвам. А там няма да те има. Сложи дланта си на стъклото.

Послушах я.

Снежанка притисна лице до стъклото и аз си представих, че пръстите ми проникват през прозрачната маса и лягат на челото ѝ.

— Не измръзна ли?

Снежанка вдигна глава и се помъчи да се усмихне.

— Трябва да намерим неутрална планета — казах аз.

— Каква?

— Неутрална. Нещо средно. Винаги да е минус четиридесет.

— Много е горещо.

— Минус четирийсет и пет. Ще изтърпиш ли?

— Разбира се — каза Снежанка. — Но какъв живот ще бъде то, ако ще трябва само да търпим?

— Пошегувах се.

— Знам.

— Няма да мога да ти пиша писма. Трябва специална хартия, която да не се изпарява. Пък и тая миризма...

— А на какво мирише водата? На нищо ли не ти мирише? — попита Снежанка.

— На нищо.

— Ти си невероятно невъзприемчив.

— Ето че се развесели.

— Дали бих те обикнала, ако бяхме от една кръв?

— Не знам. Аз първо те обикнах, а после разбрах, че никога няма да мога да бъда заедно с теб.

— Благодаря.

* * *

Последния ден Снежанка беше изнервена и макар да ми разправяше, че не си представя как ще се раздели с нас, с мен, мислите ѝ скачаха, без да могат да се спрат на нещо и едва по-късно, когато опаковах в лабораторията нещата, които трябваше да вземе, тя ми призна, че най-много се страхува да не би да не стигне до дома. Тя беше вече там и се разкъсваше между мен, оставащия тук, и целия свят, който я очакваше.

Вече половин час с нас летеше техният патрулен кораб и трансляторът на капитанския мостик непрестанно дърдореше, едва оправяйки се с превода. В лабораторията дойде Бауер и съобщи, че се спускаме на космодрума. Дори си беше записал названието и се постара да го прочете. Снежанка го поправи сякаш между другото и веднага попита проверил ли е добре скафандъра ѝ.

— Сегичка ще видя — каза Глеб. — От какво се плашиш? Трябва да изминеш всичко на всичко трийсет крачки.

— И аз искам да ги измина — отвърна Снежанка, без да усети, че е обидила Глеб. — Провери още веднъж — помоли ме тя.

— Добре — казах.

Глеб повдигна рамене и излезе. Върна се след три минути и сложи скафандъра на масата. Балоните глухо се чукнаха в пластмасата и Снежанка се смръщи като от удар. После потропа на вратичката на предната камера.

— Подай ми скафандъра. Сама ще го проверя.

Чувството на отчуждение, възникнало помежду ни, просто физически притискаше слепоочията ми: знаех, че ще се разделим, но не биваше да се разделяме така.

Кацнахме меко. Снежанка беше вече със скафандър. Мислех, че ще излезе от лабораторията по-рано, ала тя не рискува, докато не чу гласа на капитана по интеркома:

— Земната команда да сложи скафандрите. Температурата зад борда — минус петдесет и три градуса.

Люкът беше отворен и там бяха тия, които искаха още веднъж да се сбогуват със Снежанка.

Докато Снежанка приказваше с доктора, аз я изпреварих и излязох на площадката до трапа.

Ниски облаци се влачеха над този страшно чужд свят. На трийсетина метра спря ниска жълта кола, а на каменните плочи край нея стояха няколко души. Бяха без скафандри, то се знае, без скафандри бяха — кой навлича такива боклуци, когато си е у дома? Мъничката група посрещачи се губеше в безкрайното поле на космодрума.

Пристигна още една кола и от нея излязоха още хора. Чух, че Снежанка дойде при мен. Обърнах се. Другите се отдръпнаха, оставиха ни сами.

Снежанка не гледаше мене. Мъчеше се да разбере кой я посреща. И изведнъж отгатна.

Вдигна ръка и я размаха. От групата на посрещачите се отдели жена и се завтече по плочите към трапа. А Снежанка се втурна надолу към тази жена.

Пък аз стоях, защото бях единственият на кораба, който не беше се сбогувал със Снежанка. Освен това стисках големия пакет с нейните неща. И най-сетне, аз бях включен в земната команда и трябваше да работя долу и да придружавам Бауер при преговорите с космодрумните власти. Не можехме да се бавим много тук — след час отлитахме. Жената каза нещо на Снежанка, тя се засмя и отметна шлема. Шлемът падна и се търколи по плочите. Снежанка прекара ръка по косите си. Жената притисна бузата си до нейната, а аз си помислих, че и на двете им е топло. Гледах ги, бяха далече. Снежанка каза нещо на жената и изведнъж затича назад към кораба. Изкачваше се по трапа, гледаше ме и сваляше ръкавиците си.

— Прости ми — каза тя. — Не се сбогувах с теб.

Не беше нейният глас — говореше транслаторът над люка, който някой от нашите предвидливо беше включил. Но аз чувах и нейния глас.

— Свали си ръкавицата — рече тя. — Тук е само минус петдесет.

Откопчах ръкавицата и никой не ме спря, макар че и капитанът, и докторът чуха и разбраха думите й.

Не усетих студа. Нито веднага, нито после, когато тя хвана ръката ми и за миг я притисна до лицето си. Отдръпнах дланта си, но беше късно. На изгорената буза остана кървавочервена следа от моята ръка.

— Нищо — каза Снежанка, тръскайки ръце, за да я боли по-малко. — Ще мине. А ако не мине, още по-добре.

— Полудяла си — рекох.

— Сложи си ръкавицата, ще измръзнеш — отвърна тя.

Долу жената викаше нещо на Снежанка.

Снежанка ме гледаше и тъмносините й, почти черни очи бяха съвсем сухи...

Когато те вече стигнаха до колата, Снежанка спря и вдигна ръка, сбогувайки се с мен и всички нас.

— После намини — каза докторът — Да ти намажа и превържа ръката.

— Не ме боли — отвърнах.

— После ще те боли — рече докторът.

ЧЕРВЕН ЕЛЕН — БЯЛ ЕЛЕН

На здрачаване Лунин спря до брега, за да пренощува. Мястото беше подходящо — висок бряг, обрасъл със стари дървета. Под урвата се точеше широка ивица пясък, слегнат откъм водата, и мек, сипкав, нагрят от слънцето в другия си край. Тук-таме из пясъка лежаха стволите на паднали отгоре дървета, реката постепенно подмиваше високия бряг. Лунин привърза катера за черния чепат, пуснал корени над водата пън. Катерът се поклащаше на леките вълни. Реши да разпъне палатката си горе. Там няма да му досаждат москитите — отдолу се виждаше как върховете на дърветата се извиват от вятъра.

Лунин нарами палатката и започна изкачването. Урвата се състоеше от рохкав пясъчник и сбит, но предателски слаб кварцов пясък. Лунин се хващаше за корени и бодливи храсти, те се поддаваха неочаквано леко и трябваше да се притиска с цялото си тяло до урвата, за да не се смъкне обратно.

Никой не му пречеше да остане долу и да пренощува в катера, но той предвкушаваше часа на почивката, когато ще се отдаде на спокойни размисли и въображаем анализ на днешните трофеи. Трофеите останаха в катера, но Лунин ги знаеше наизуст. Пък и не находките бяха важни сега, а свързаната с тях възможност за потвърждаване на идеите, които още не бяха успели да се избистрят и да станат теория.

Горе духаше свеж вятър, набрал сила над речното огледало. Другият бряг вече потъна в мъгла. Вятърът разпъждаше москитите. Като опъна палатката и похапна, Лунин опря гръб в един чепат ствол и спусна крака над урвата.

Нейде наблизко се обаждаха птици. Скърши се клонка. Лунин слушаше гласовете на гората, но те не му пречеха. Знаеше, че при опасност с един скок ще се намери до палатката и ще включи силовото поле. Наведе се и погледна катера. И той беше в безопасност. Отгоре катерът изглеждаше мъничък като бръмбарче, притиснато от вълните до брега. Лунин почувствува приближаващия пристъп на самотност, който го измъчваше като болест. Тук нямаше свои. Само чужди. Лунин беше чужд. И геолозите, които също са опънали палатки някъде на

хиляди километри оттука, седят около тях и се вслушват в звуците на гората или степта. Ботаникът също нощува някъде. Сам.

Лунин погледна нагоре. Сякаш знаеше, че точно сега Станцията ще прелети над него. Станцията беше ярка Звездица. Ала не повече от Звездица. Може да влезе в палатката и да я повика. Да попита например какво ще бъде времето утре. Ще му отговорят, ще му пожелаят лека нощ. Диспечерът скучае. Той чака с нетърпение да дойде неговият ред за спускане. Геолог е. Или геофизик. Мисли си — планетата е толкова богата и интересна, няма да ми остане ред да се почувствувам самотен. Може и да е прав. Може Лунин да е изключение.

Тази планета би могла да бъде друга. Съвсем друга. Може би Лунин се измъчваше толкова от самотата, защото случайно разкри печалната ѝ тайна.

Той е единственият палеонтолог в станцията. Отначало работеше заедно с групата на геолозите. После ги остави. И без това можеше само да предполага какво се очаква, да извърши само предварителното проучване. Не повече. Други щяха да търсят планомерно, да правят откритията, подготвени от времето. На Лунин се паднаха случайностите и предположенията. Една от тези случайности стана вчера. Втората днес сутринта.

Заранта намери второто поселище. Оказа се не по-старо от вчерашното...

— Ух — чу се в храстите.

Такова „ух“ можеше да означава само едно — сигнал за нападение. Лунин отскочи към палатката и си помисли само, че за щастие плуговете никога не нападат мълчешком. Винаги ти оставят секунда за опомняне. Наистина не повече от секунда.

Не успя да се скрие в палатката. Плуговете се хвърлиха върху него, наскачаха иззад стволите и върховете на дърветата. Падайки под тежестта на горещата козина, Лунин можа да се добере до копчето за силовата защита и полето притисна нозете му малко под коленете. Той дръпна краката си, като се мъчеше да ги подвие под себе си, но това се оказа трудна работа — и не толкова заради полето, ами защото един от плуговете беше сварил да докопа с лапата си обувката му и я дърпаше към себе си. Другите — три или четири плуга — се блъскаха в невидимата стена, която ги отделяше от Лунин.

В полумрака се виждаше как очите им, прекалено големи за земните мерки, светят червено. От това изразът на яростните им муцуни изглеждаше двусмислен — очите никак не подхождаха на озъбената им паст и бръчките, които надигаха рядката козина на ниското полегато чело. В очите личеше учудване, смущение и даже жалба. Ала плуговете са лишени от жалост и милосърдие. Те са непобедими и мрачни хищници, повелители на нощта. Големината и формата на очите им е една необходимост. Те виждат в почти пълен мрак.

Обувката остана в лапата на плуга и той тутакси я заръфа, но не успя да се наслади на плячката си. Друг, по-едър плуг бе обзет от завист и зверовете забравиха за Лунин. Но той знаеше, че е за малко — скоро ще се върнат. Ала за сега разкъсваха обувката.

Лунин се настани до отвора на палатката и напипа зад себе си кинокамерата. Светлината, блиснала от нея, очерта само грамадна черна топка, потръпваща като пчелен рояк — плуговете се биеха. И тогава иззад дърветата излезе едър як самец. Вървеше на задните си лапи и стъпваше уверено и тежко. Не поглеждаше глупавата свада: интересуваше го по-едра плячка — палатката и човекът в нея.

Плугът не обръщаше внимание на светлината — само зениците му се свиха като цепчици и подгънал босия си крак, Лунин неволно се усмихна, докато го гледаше през визьора на камерата. (Когато първите снимки на тези гигантски маймуни пристигнаха на Станцията, доктор Павлиш от „Космос“ каза абсолютно сериозно: „Там ще да е ходил Густав Плуг.“ Мнозина познаваха Густав Плуг. Беше главен лекар на „Земя-14“ и се отличаваше с ангелския си характер, с уменията да изнамира болести у най-здравите на вид космонавти и със застрашителната си външност. Приличаше на черна горила. Само че с очила. Та тогава Павлиш нарисова на снимките очила и питекантропите бяха наречени плугове.)

— Здравейте, доктор Плуг — каза Лунин и бавно приближаваше към животното. — Изглеждам ви лесна плячка? С мене можете да постъпвате по законите на джунглата? Е, тогава постарайте се да си представите, че и аз мога да ви изям...

За миг му се стори, че силовото поле може да не издържи. Даже измъкна босия си крак и го бутна напред. Кракът опря в преградата.

Тогава Лунни се сети, че утре ще се наложи да излети до Станцията. Тук не можеш изкара дълго бос.

Водачът разпери лапи по невидимата стена и притисна муцуната си в нея. Пукаше се от злоба. Лунин му навяваше спомени. И точно затова Лунин се отнасяше сега към плуговете без оня интерес, който свикналият с живота на открито изследовател проявява към неразумния свят наоколо. Сега той изпитваше някои твърде обосновани подозрения. Бяха му внушени от поселищата.

За сега бяха всичко на всичко две. Вчерашното, полуразрушено, на склона, където няколко плитки пещери гледаха към тревиста полянка. Там в една от пещерите Лунин откри следи от дим, а на пода, под изпражненията на прилепите, кухненски отпадъци — счупени кости, пепел и парченца кремък.

След около час и половина, когато се посъвзе и си отдъхна от работата с камери и фиксатори, Лунин се свърза със Станцията и съобщи на дежурния за находката. Говореше спокойно, делнично и затова отначало дежурният не осъзна значението на думите му.

— Записвам координатите — отвърна той равнодушно, както по няколко пъти на ден отговаряше на различните групи, всяка от които бе уверена, че сегашното ѝ откритие ще влезе в историята. — Палеолитен лагер... Предварителен анализ на кухненските отпадъци... осемстотин — деветстотин години, плюс-минус пет... Почакай — рече на туй място дежурният. — Какви кухненски отпадъци?

— Кости — каза Лунин. — Пепел.

— Какво искаш да кажеш?...

— Съобщението прието ли е? Продължавам работа — отвърна Лунин и се изключи, представяйки си как суматохата, предизвикана от неговото съобщение, се понася като вълна по Станцията, откъсва от спешната и съвсем доскоро Най-Важна Работа физици, астрономи, зоолози, прехвърля се на планетата и става достояние и на групите, които работят там. „Слушай, знаеш ли какво е намерил Лунин?“

Пет минути минаха спокойно. Лунин не се заблуждаваше относно това спокойствие. Седеше си на камъка и изчакваше развоя на събитията.

— Лунин — чу се глас в радиостанцията, — чуваш ли ме?

Говореше Вологдин, шефът на експедицията.

— Слушам — отвърна Лунин, гризейки тънка тревичка.

— Да не си сбъркал?

Лунин игнорира подобно предположение.

— Лунин, защо мълчиш?

— Вече изпратих съобщение.

— Ама сигурен ли си?

— Да.

— Да ти пратим ли група?

— За сега няма нужда. Нищо особено не е станало.

— И таз добра.

Лунин си представи как цялата Станция е застанала зад гърба на шефа и слуша.

— Чуй ме, Вологдин — каза Лунин. — Да, аз намерих палеолитно селище. Ала не знам кой е бившият му стопанин. Според нашите мащаби поселището е ново. Значи дори ако на планетата има разумни същества, то те не са излезли от стадия на троглодити^[1]. В противен случай бихме ги открили отдавна.

— Но защо по-рано никой не е видял дори следа?

— Че какво знаем ние за планетата? Работим тук едва трети месец. И сме шепа хора.

— И все пак почти цялата планета вече е заснета и което и да е свидетелство...

— Вероятно те живеят в гората.

— Да не би да са плуговете?

— Не се и надявай. За плуговете ще ти разкаже Ли. Две седмици следи глутницата им. Ужасни зверове, малко по-висши от горили, но затова пък десет пъти по-зли и силни. Прекрасно карат и без огън.

— Значи ще се справиш?

— Да. Можеш да изпратиш капсула, за да сложа лентите. Сами, със собствените си очи ще видите. Но нищо сензационно не обещавам.

— Веднага изпращаме. Според мен ти подценяваш значението на откритието.

— Не е и откритие даже. Случайно се натъкнах на лагера. Но сега непременно ще мина надолу по реката. Може да видя още нещо.

Капсула за лентите изпратиха точно след двадесет минути. По туй време Лунин тъкмо се беше прехвърлил на катера да обядва. В капсулата намери бележка от Володя Ли. Лична. „Вдругиден свършвам

обработката на темата. Мога да се присъединя.“ Лунин не отговори на бележката. Ако може — да идва.

През деня още десетина пъти го търси Станцията. Сякаш беше открил не следи от палеолита, а най-малкото град с железопътна линия. И час по час трябва да открива по някой нов.

Тъй и мина денят. И ето че днес сутринта намери второто поселище. Може би по-рано дори е пропускал палеолита. Не е разчитал да го открие. Търсеше кайнозой, на едно място срещна триас. А за следи от човек не е и гледал. Виж, сега очите му се въртяха, като че бяха радарни антени. Няма ли следи от удар по парчето кремък? Не е ли пещерен вход тъмното петно на урвата?

Поселището беше малко, отпадъци почти нямаше. Затова пък в ямата Лунин откри първия череп, полузасипан с пясък. И остатъци от скелет. Наложил се да го сглобява парче по парче — беше раздробен от силните зъби на някакъв хищник. А може и от зъбите на сродниците си. Селището принадлежеше на хуманоиди. Лунин излезе прав — нямаха нищо общо с плуговете. Два пъти по-ниски от тях, с много по-тънки кости, с полегато чело и скосена брадичка, те все пак бяха далеч по-близо до разумните хора, отколкото черните маймуни. Като се повъртя из поселището, Лунин намери още няколко човешки кости. И можеше да предположи, че жителите му са били нападнати. При което враговете им не само са изтрепали, а и излапали обитателите на поселището.

Лунин изгуби няколко часа за събиране и фиксиране на трофеите, за приемане и изпращане на капсулите, за приказки със заприиждалите на флаери или катери посетители, а сетне продължи по-нататък. Още тогава възникнаха първите му подозрения, но не можеше да ги провери. В този пояс се въдеха мечки и хищници, подобни на едри вълци. Нито едните, нито другите, както установи Ли, не образуваха глутници. А и надали биха могли да избият всички жители на поселището, повече от десет на брой. Да ги убият и да ги разкъсат буквално на дребни парченца. Оставаха само плуговете.

И сега, седнал в палатката с една обувка, като гледаше яростната, запенена муцуна на плуга-водач, Лунин изпитваше към него почти омраза.

Природата е жестока към разума. Още неукрепнал, неосъзнал както трябва собственото си потенциално могъщество, той се оказа

обкръжен от силни врагове и борбата с тях непрестанно виси като дамоклев меч над самото съществуване на разумния живот. Враговете — и тук, и на Земята — винаги са с по-здрави зъби, по-зъбати и по-нахални от прадедите на разумните същества. Затова трябва да ги надхитриш, да се скриеш от тях, да оцелееш... Макар че без силни врагове май няма да станеш разумен.

А плугът упорито не искаше да се откаже от плячката. Лунин вече имаше дори чувството, че плугът го смята за троглодит и гледа на него не само като на плячка, но и като на най-злия си враг — съществото, с което не може да си подели властта над планетата.

Справили се благополучно с обувката, другите плугове се присъединиха към водача и когато на Лунин най-сетне му дотегна да гледа рошавите им злобни муцуни, пусна ослепителна светкавица и те офейкаха.

Не можа да заспи веднага. Извика го Володя Ли. Вече беше завършил изследването на драскотините по костите на хората. Следите отговаряха на зъбите на плуговете. Обвинението се потвърди. И заспивайки, Лунин най-сетне разбра, че положението му на тази планета се е изменило. Той не е само изследовател. Длъжен е да стане и покровител. Сигурно не са останали много хора. Плуговете са излезли по-опасни врагове, отколкото пещерните мечки за нашите прадеди.

На другия ден трябваше да се върне на Станцията. Заради обувката. Стори му се неудобно да моли дежурния:

„Прати ми, пиленце, в капсула дясна обувка, четиридесет и втори номер, по възможност черна. Моята е излапаха плуговете.“ Пък и трябваше да се посъветва с Ли и шефа и да поиска флаер поне за две седмици, та да претърси с бръснеш полет басейна на голямата река.

А сетне Лунин и Ли три седмици изследваха басейна, докато се връщаха на Станцията, за да систематизират материалите. И все се опитваха да опровергават изводите, към които ги тласкаха новите находки.

Плуговете са дошли тук преди четири хиляди години. Съвсем наскоро. Може би от другия континент, където е тъпкано с тях. По това време първите хора на планетата вече са се научили да дялат камъка и да добиват огън. Хората не са били готови за война с огромните маймуни, които бяха организирани в яростни глутници, виждаха

нощем като през деня и имаха толкова дебела кожа, че каменните наконечници на копията не са могли да я пробият. Пръснатите из гората групички хора ставали една след друга жертва на яростни нападения. Хиляда и петстотин, хиляда, осемстотин години наброяваха напуснатите и разорени селища. И накрая на брега на голямото плитко езеро, сред стърчащите като разперени пръсти тъмносиви скали, Лунин намери мястото на една от последните, ако ли не и последната битка. Тук са загинали повече от осемдесет души. Пак тук се търкаляха и кости на плугове. Хората са разбрали, че трябва да се обединяват, но явно са закъснели. Битката датираше отпреди петстотин години. Плюс-минус десет. Можеше да прекратят издирванията. На планетата не бе останал нито един човек.

— Ех, да бяхме поизбързали — каза някой от физиците. — Със силово поле щяхме да ги прикрием.

— Преди петстотин години?

— Ами представи си, че последните са се крили до миналата година. Знаем ли?

— Едва ли — каза Ли.

— Разбирам — отвърна физикът. — И все пак ми е жал за помалките ни братя.

На другия ден Лунин излетя към голямото селище до урвата, където от розовеещия пясъчник бяха изпадали на брега на рекичката черни конкреции^[2], а амонитите се подаваха от урвата, извити като рогата на кози. Там имаше пещера, край която преди осемстотин години също е кипяла битка, вероятно кратка, нощна като всички битки, когато в светлината на огъня плуговете са сновели и ръмжали пред пещерата и отбягвайки ударите на копията, със сумтене са измъквали камъните, с които хората са затрупвали входа на каменното си жилище.

Лунин огледа всички потайни кътчета на пещерата — търсеше следи от един по-дълъг живот, — откри рибарска кукичка от извита и обработена кост, намери издълбан камък, в който от тавана капеше вода. Вторият, отдалеченият вход на пещерата беше широк и слънцето огряваше плоския пясъчен под и гладките стени. До една от стените лежеше одялан камък. Над него видя рисунки. Първите рисунки, открити на планетата. Лунин затаи дъх, сякаш се страхуваше, че от полъха на въздуха те могат да се разрушат, да изчезнат.

Някой беше избрал тази стена, за да изрази върху нея удивлението си от света, да спре движението, да го омагьоса с вълшебната сила на единението си с този свят и със своята зараждаща се власт над него. Там беше нарисувана мечка — гърбава, с неравни вертикални чертички под корема, които изобразяваха дългата ѝ козина. Няколко смешни човечета — две пръчици за крака, две клечици за ръце. Човечетата бягаха нанякъде. Имаше лодка и слънце над нея. Пясъчникът и варовикът са подсказали на художника (а може и да е бил първият жрец) да използва различни цветове. Слънцето беше червено, човечетата бели.

Лунин вървеше бавно покрай стената и разчиташе все нови и нови рисунки. Черен плуг. Сгърбен и озъбен. Дребничък. А до него голям червен човек, който го пронизваше с копие си. Рисунката не отговаряше на действителността. Едва родено, още неосъзнато, изкуството бе почнало да мечтае.

И настроението на Лунин се развали.

Спомни си, че камерата остана във флаера и трябва да се връща.

Но преди да тръгне, надникна във дали няма други рисунки. Имаше. Една. Плоската скала, надвиснала над стената до входа, беше я запазила от дъждовете. Рисунката беше по-голяма от другите, по-свободна като линия, сякаш извън пределите на пещерата художникът си позволяваше да отстъпи от каноните, които се раждаха едновременно с изкуството.

Беше елен. Червен елен, нарисуван леко и небрежно, съхранен в паметта на художника в момент на скок.

Лунин тичаше към флаера за камерата. Даже получи бодехи в сърцето. Вече бе свикнал с мисълта, че разумът на тази планета е загинал още в пелени. Затова и съжалението му, и дори ядът му към плуговете бяха малко абстрактни. В края на краищата беше изправен пред исторически факт.

А съществуването на елена, полетът му разрушиха хода на абстрактното мислене. Съзнанието за окончателната смърт на разума се превърна в трагедия, която дълбоко засегна Лунин. Тя предизвика и страха от възможната загуба на червения елен. От земетресение, дъжд — дявол знае от какво.

Включи за секунда радиостанцията и каза само: „Намерих скални рисунки. Ще ги снимам и фиксирам, а сетне ще се обадя.

Чакайте.“ Грабна камерата, консерванта и забърза назад. Вървеше пъргаво, но предпазливо — гледаше да не настъпи някоя кост или късче камък. Когато до втория изход на пещерата оставаха няколко крачки, замря. Стори му се, че там има някой. Да, сега вече ясно чуваше сумтене. Лунин метна камерата през рамо, хвана бластера, зареден с парализиращи патрони. Сумтенето не преставаше. Като че ли малък локомотив набираше пара под скалата. Лунин се промъкна по чорапи до края на пещерата и надникна.

Сбъднаха се най-лошите му опасения. Пред червения елен беше приклепнал огромен черен плуг и се мъчеше да унищожи рисунката. Лунин вдигна бластера. Още не е късно. Ала не стреля.

Забеляза в лапата му парче варовик. Лапата потрепваше от напрежение. Със сумтене, скимтене и зъбене плугът драскаше с тебешира по стената. Тъкмо под червения елен. Вече беше прекарал почти права хоризонтална линия, от нея нагоре тръгваха къси чертички. Чертичките бяха четири, с различна дължина, едната не стигаше до хоризонталната и плугът се зае да муши парчето варовик в стената — мъчеше се да я свърже с пунктир, преди да продължи изнурителния си труд.

Тогава Лунин разбра какво се мъчи да изрази плугът. Елен. Същия елен, но бял и обърнат нагоре с краката, мъртъв, станал плячка.

Беше се захванал с работа, която се бе оказала не по силите му. Ни лапите, ни очите му бяха подготвени за такава сложна задача — да правят копня на произведения на изкуството. На туй отгоре творчески преработени.

Плугът движеше насам-натам късчето варовик в края на хоризонталната линия — получи се звезда. Туй беше главата на елена. Не е важно, че не приличаше на глава — Лунин и плугът признаваха на изкуството правото на условност.

Плугът отстъпи от стената, наклони муцуната си и замря, наслаждавайки се на съзерцанието на рисунката. У него се зараждаше тщеславие. В чертичките той виждаше грамадния, още топъл труп на елена и затова не търсеше сравнение с онова, което са можели да правят унищожените врагове. Сега еленът няма да избяга. Той е повален.

А Лунин почувствува някаква странна благодарност, едва ли не нежност към черната маймуна и пристъпи. В този миг плугът се

обърна, сякаш търсеше някого, който да оцени труда му. Погледите на човека и плуга се срещнаха.

И плугът забрави елена. В червените му очи блеснаха безсмислената злоба, яростта и страхът на внезапно застигнато животно. Еволюцията, направила неочаквана крачка напред, още бе безсилна да се удържи на новото стъпало и крачката бе забравена. Разбира се, не завинаги.

Плугът запрати парчето варовик в Лунин — в момента нямаше под ръка нищо по-съществено. Варовикът рикошира към стената, оставил бяла точка отпред на скафандъра. Лунин инстинктивно отскочи зад издатината на скалата.

А когато отново погледна, видя само черно петно — гърба на плуга, който цепеше направо през храсталаците.

Черното петно изчезна. Листата потрепваха като от вятър. Стихна трясъкът от счупените сухи клони.

Лунин се обърна към скалата. В сянката камъкът лилавееше, а на него просветваха два елена. Червен и бял.

[1] Троглодит — първобитен пещерен човек. — Б.пр. ↑

[2] Конкреция — минерал с кръгла форма. — Б.пр. ↑

ИЗБОР

Беше задушно, искаше ми се да направя течение, но някой непрекъснато затваряше вратата. Бях уморен. Толкова, че само пет минути преди да вдигна слушалката, се мъчех да измисля правдоподобен предлог, който да ми попречи да се видя с Катрин. А сетне, когато набирах номера, си въобразих, че Катрин ей сега ще каже, че не можем да се срещнем, защото има събрание. Слушалката вдигна тя и каза, че би могло да се обадя по-рано. До масата с телефона спря Крогиус и тупна върху нея чанта с консерви и захар — отиваше на вилата. Стоеше си, чакаше да свърша и ме гледаше жално. Катрин говореше тихо.

— Какво? — попитах. — Говори по-високо.

— След четиридесет минути — каза Катрин. — На същото място.

— Готово — рекох на Крогиус и затворих телефона. — Обаждай се.

— Благодаря — отвърна Крогиус. — Че няма да сваря жена ми в службата.

До входа на лабораторията ме чакаше едно момиче от библиотеката. Каза, че вече две години не съм плащал вноските си за Червен кръст и освен това ми е забранено да ползвам библиотеката, защото не съм върнал осем книги. Съвсем бях забравил за тия книги. Най-малко две от тях взе Сурен. А Сурен замина за Армения.

— Ще участвувате ли в говорящия вестник — попита ме библиотекарката.

— Не — отвърнах и й се усмихнах с усмивката на Лановой. Или на Жан-Пол Белмондо.

Момичето каза, че съм бил голям актьор, жалко само, че не съм учел, а аз й отвърнах, че не ми трябва да уча, защото и тъй мога всичко.

— Хубаво е с вас — рече момичето. — Добър човек сте.

— Не е вярно — отрекох аз. — Преструвам се.

Момичето не повярва и си тръгна почти щастливо, въпреки че не го лъжех. Преструвах се. Беше задушно. Тръгнах пеш към Пушкинския, за да мине времето. В будката до зала „Чайковски“ продаваха карамфили, но бяха увехнали и освен туй си рекох, че ако отидем някъде с Катрин, ще имам глупавия вид на кавалер. Обзе ме идиотското чувство, че всичко това вече е било. И даже тоя сънлив ден. Катрин пак така ме чака на елипсовидната дълга пейка, а в краката на Пушкин си стоят саксии с посърнали цветя и оклюмало букетче метличина.

Така си и беше. Дори метличината. Но Катрин закъсняваше и аз седнах на свободния край на пейката. Сянката на храстите не стигаше дотук и затова нямаше хора. В сянката едва се сместваха немски туристи с покупки, а по-нататък се редуваха старчета и разни чакащи като мен. Едно старче високо разправяше на съседа си:

— Престъпление е да стоиш в Москва в такова време. Направо престъпление.

Сърдеше се, като че ли някой беше виновен. Катрин не дойде сама. След нея или по-точно до нея вървеше едър, четвъртит мъж с млада брадичка, неудачно лепната на лицето му, която му придаваше вид на мошеник. Беше с бяла фуражчица и само да се захладеше, щеше да надене велурено сако. Гледах мъжа — нямаше защо да поглеждам Катрин. Знаех си я и така. Катрин прилича на малкото на дог, имаш чувството, че ръцете и краката са ѝ големи и повече отколкото трябва, но тъкмо това е чудесно.

Катрин ме забеляза, приближи се и седна. Мъжът се настани до нея. Катрин се направи, че не ме познава, и аз не я поглеждах. Мъжът каза:

— Тук е горещо. Най-страшният пек. Човек като нищо може да си спечели някой слънчев удар.

Катрин гледаше право пред себе си и той се любуваше на профила ѝ. Щеше му се да докосне ръката ѝ, но не смееше и без да иска, пръстите му увиснаха над китката ѝ. Челото му беше мокро, а бузите лъצяха.

Катрин се извърна от него, махна ръката от коленете си и като гледаше покрай мен, каза само с устни:

— Превърни се в паяк. Изплаши го до смърт. Само аз да не видя.

— Казахте ли нещо? — попита мъжът и докосна лакътя ѝ. Пръстите му замряха от досега до хладната ѝ кожа.

Наведох се напред, за да го погледна в очите, и се превърнах в голям паяк. Тялото ми беше дълго почти половин метър, а лапите — цял. Измислих си челюсти, които приличаха на криви триони, наклепани със смърдяща отрова. А на гърба си стоварих палавите си рожби. Рожбите също мърдаха челюсти и изпускаха отрова.

Мъжът не схвана веднага какво е станало. Примижа, но не махна ръката си от лакътя на Катрин. Тогава превърнах Катрин в женски паяк и го накарах да усети под пръстите си студа и лигата на хитиновата броня. Мъжът притисна разперени пръсти до гърдите си, а другата ръка размаха пред очите си.

— Дявол да го вземе — каза той. Стори му се, че се е разболял и сигурно като много други едри мъже беше мнителен. Наложих си да погледне още веднъж към мен и тогава аз му подадох предните си ноктести лапи. Търти на бяг. Срамуваше се, че бяга, но не можеше да надвие страха си. Немците стиснаха чантите с покупките си. Старчетата зяпнаха подире му.

Катрин се засмя.

— Благодаря. Бива си те.

— Нямаше да офейка, ако не бях те превърнал в паяк.

— Как не те е срам — укори ме Катрин.

— Къде ще отидем? — попитах аз.

— Където искаш — каза Катрин.

— Много е задушно. Оня къде се лепна?

— От киното се мъкне. Казах му, че ме чака мъжът ми, но после реших да го накажа, защото беше много нафукан. Дали да отидем в парка? Да пийнем бира.

— Там е пълно с народ — казах аз.

— Днес е петък. Ти сам разправяше, че в петък всички разумни хора напускат града.

— Както кажеш.

— Тогава хайде да вземем такси.

На пиацата имаше голяма опашка. Слънцето висеше над покривите и май беше слязло прекалено близко до Земята.

— Направи нещо — каза Катрин.

Махнах се от опашката и тръгнах да ловя частници. Никога не го правя, само за Катрин. На ъгъла зърнах празна кола и се превърнах в Юрий Никулин.

— Накъде? — попита шофьорът, когато пъхнах главата на Никулин в прозорчето.

— За Соколники.

— Сядай, Юра — каза шофьорът.

Викнах Катрин и тя ме попита, докато вървахме към колата:

— Кого му показва?

— Юрий Никулин — отвърнах аз.

— Правилно — одобри Катрин. — Има да се гордее, че те е возил.

— Нали знаеш...

— Нещо отдавна не те виждам в киното, Юра — каза шофьорът, изпитвайки наслада от достъпността на общуването с мен.

— Зает съм в цирка — отговорих.

Трябваше непрекъснато да мисля за него, макар че предпочитах да гледам Катрин. Весело ѝ беше. Бе прехапала долната си устна и крайчетата на острите ѝ зъбки се врязваха в розовата кожа. Шофьорът беше приказлив, дадох му рубла и той каза, че ще си я запази за спомен.

Под големите дървета до входа беше прохладно и всички места по пейките бяха заети. Отпред, зад кръглия басейн, се извисяваше куполът, който американците бяха издигнали при някаква своя изложба. Сега пак имаше изложба „интер-нещо-си-71“ — Помислих си, че ако Гуров прочете нашия доклад (мой и на Крогиус) до понеделник, във вторник ще дойде в лабораторията. Крогиус не схващаше какво сме сътворили. Аз бях наясно.

— Хайде да мръднем наляво — каза Катрин.

В гората, нарязана от пътечки, край някаква отдавна небоядисвана ограда Катрин застла два вестника и седнахме на тревата. Поиска бира и аз измъкнах бутилката от чантата. Купих я по пътя след работа, защото се сетих, че на Катрин ще ѝ се допие. Нямахме с какво да отворя шишето, та се запътих към оградата. Край нея минаваше голяма канавка и аз си рекох, че бих могъл да я прелетя — да, да я прелетя, а не да я прескоча. Но на пътеката се показаха две жени с детски колички и аз я прескочих.

— Искат ли ти се да летиш? — попитах Катрин.

Тя ме погледна право в очите и забелязах как зениците ѝ се свиха, щом ги освети слънцето.

— Нищо не разбираш — каза тя. — Не можеш да четеш мисли.

— Не мога — съгласих се.

Пиехме бира направо от бутилката и си я предавахме един на друг като лулата на мира.

— Много е горещо — каза Катрин. — И то защото не ми разрешаваш да си прибирам косата.

— Аз?

— Каза, че ме харесваш повече с пуснатата коса.

— Всякак ми харесваш — възразих.

— Но с пуснатата коса повече.

— Е, с пуснатата повече.

Приех жертвата ѝ.

Катрин седеше, опряла длан на тревата, ръката ѝ беше тънка и силна.

— Катрин — рекох аз, — омъжи се за мен. Обичам те.

— Не ти вярвам — каза Катрин.

— Не ме обичаш.

— Глупчо — рече Катрин.

Наведох се до земята и целунах поред всичките ѝ дълги загорели пръсти. Катрин сложи другата си ръка на тила ми.

— Защо не искаш да се омъжиш за мен? — попитах — Искаш ли да бъда винаги красив? Като кинозвезда.

— Ще се умориш.

— И все пак?

— Никога няма да се омъжа за тебе — каза Катрин. — Ти си пришелец от космоса, чужд човек. Опасен.

— Израснах в детски дом — казах аз. — Мигар не знаеш. И обещавам вече никога никого да не хипнотизирам. Особено тебе.

— Че ти внушавал ли си ми нещо?

Тя махна ръката си от моя тил и аз почувствувах как пръстите ѝ замряха във въздуха.

— Само когато си ме молила. Когато те болеше зъб. Помниш ли? И когато ужасно ти се искаше да видиш жираф на Комсомолския площад.

— Внушавал ли си ми да те обичам?

— Не говори глупости и върни ръчицата си на място. Така ти е по-удобно.

— Да не лъжеш?

— Искам ти наистина да ме обичаш.

Ръката се върна на мястото и Катрин каза:

— Не ти вярвам.

Допихме бирата и оставихме бутилката на видно място, та ако потрябва някому, да я намери и върне. Приказвахме за какво ли не, дори за Татяниния втори баща, за хората, които минаваха край нас и ни гледаха. Излязохме от парка, като се стъмни съвсем, и дълго чакахме на опашка за такси, а когато я изпратих до входа, Катрин не поиска да ме целуне и нищо не се разбрахме за утре.

Тръгнах си пеша към къщи, беше ми тъжно и взех, та измислих вечния двигател, а сетне доказах, че все пак няма да работи. Доказателството се оказа много трудно и додето стигнах до нашата улица, аз почти забравих Катрин. Ала в този момент осъзнах, че щом се прибера, ще звънне телефонът и Крогиус ще каже, че нищо няма да излезе от нашата работа. Не ми се заобикаляше дългата морава и аз реших да я прелетя. Не беше лесно да се лети, защото постоянно губех равновесие, и затова не събрах кураж да литна до четвъртия етаж, макар че прозорецът ми беше отворен. Качих се по стълбата.

Когато отворях вратата, разбрах, че някой седи в тъмното и ме чака. Хлопнах я зад себе си и спокойно закачих верижката. После светнах лампата в антрето. Човекът в стаята знаеше, че съм го усетил, но не помръдваше. Попитах:

— Защо седите на тъмно?

— Задрямал съм — отвърна човекът. — Дълго ви чаках.

Влязох в стаята, щракнах ключа и казах:

— Да направя ли кафе?

— Не, само за вас. Аз не искам.

Човекът излъчваше почтеност. Затова и аз си придадох почтен вид и внуших на госта си, че съм със синя връзка на райета. Гостът се усмихна и рече:

— Не се мъчете, по-добре направете кафето.

Дойде подире ми в кухнята, извади от джоба си кибрит и запали газта, докато сипвах кафе в джезвето.

— Не се ли чувствувате самотен? — попита той.

— Не.

— Дори сега?

— Сега да.

— А защо досега не сте се оженили?

— Не ме обичат момичетата.

— Може би сте свикнали със самотата?

— Възможно е.

— Но нали имате приятели?

— Имам много приятели.

— Ала никак не ги е грижа за вас?

— Не е вярно. Как влязохте в квартирата?

Човекът сви рамене и каза:

— Долетях. Прозорецът беше отворен.

Стоеше, склонил глава, и ме разглеждаше, сякаш очакваше да се изненадам. Но аз не се изненадах, защото за малко не направих същото — само дето се уплаших да не изгубя равновесие и да се ударя в перилата на балкона. Човекът съкрушено поклати глава и каза:

— Никакви съмнения — и поправи пенснето си.

Можех да се закълна, че преди три минути нямаше никакво пенсне. Сипах си кафе, взех пакет вафли и поканих госта в стаята. Бях изтощен от жегата и празни приказки.

— Събуйте се — прояви грижа гостът. — Да ви отпочинат краката.

— Много сте любезен — рекох аз. — Първо ще си изпия кафето, че нещо ми се спи.

Човекът се разходи из стаята, спря до библиотеката и прекара пръсти по кориците на книгите като пръчка по стобор.

— И тъй — каза той с професионален глас. — Неведнъж сте се питали: защо не сте като всички. И не сте намирали отговор. Но в същото време нещо ви е възпирало да се обърнете към лекар.

— Аз съм като всички други — отвърнах и помислих, че трябваше да го послушам. Да си сваля обувките.

— Още в детския дом сте се учили по-добре от всичките си връстници. Значително по-добре. Дори сте учудвали учителите.

— Втора награда на олимпиадата по математика — казах аз. — А учителите си не съм учудвал. И медал не получих.

— Нарочно не сте го получили — отвърна гостът. — Вие сте се смущавали от своите способности. Дори сте убедили Крогиус, че е ваш пълноправен съавтор. И това не е вярно. Но у вас се крие могъщата сила на убеждението. Можете да внушите на всеки обикновен човек дявол знае какво.

— А на вас? — попитах аз.

— На мен не можете — отговори моят гост и се превърна в малък паметник на основателя на книгопечатането Иван Фьодоров.

— Интересно. Сега ще кажете, че сте мой роднина и ни свързват невидими генетически връзки.

— Точно така — съгласи се гостът. — Ако не беше така, нямаше да се досетите, че ви чакам, и бихте показали поне учудване, като видяхте непознат човек в заключената квартира. Би ви удивило моето признание, че съм долетял до четвъртия етаж. Впрочем вече можете ли да летите?

— Не знам — признах аз. — Днес опитах за пръв път. А какво друго мога да правя?

— Достатъчно е само да погледнете страницата, за да запомните текста ѝ, събирате, умножавате, извличате корени с такава лекота и бързина, че с успех можете да участвувате в естрадни представления, издържате без сън и без храна по няколко денонощия.

— Макар че обичам да правя и едното, и другото. А естрадата не ме привлича.

— Навик — студено каза гостът. — Влияние на средата. В детския дом са следили всички деца да спят нощем. Вие умеете да виждате връзката между явления и събития, които външно не са свързани помежду си. Според тукашните мащаби сте гений. Макар че знаете да използвате твърде малко от своите способности, а дори и не подозирате за съществуването на всички.

— Например? — попитах аз.

В същия миг гостът се разтвори във въздуха и се появи зад мен, до вратата. После бавничко се върна при библиотеката, взе англо-руския речник и го хвърли. Речникът увисна във въздуха.

— И всичко туй ми предстои? — попитах без особен ентусиазъм.

— Това не е всичко.

— На мен ми стига.

— Ако се учите. Ако се върнете в естествената си среда. Ако сте между себеподобните си.

— Така — казах аз. — Значи съм мутант, генетически изрод. И отгоре на всичко не съм самичък.

— Не е тъй — рече гостът. — Просто тук вие сте чужд.

— Тук съм се родил.

— Не.

— Роден съм в селището. Родителите ми са загинали при горски пожар. Пожарникарите ме намерили и ме докарали в града.

— Не.

— Кажете тогава.

— Трябваше да ви открием по-рано. Но това не е лесно. Мислехме, че никой не е оживял. Това беше разузнавателен кораб. Космически кораб. Родителите ви бяха там. Корабът се взриви. Изгоря. Успели са да ви изхвърлят от него. Подпалила се е гората. Тогава е изгоряло селището на горското стопанство. Пожарникарите, които са ви намерили жив и невредим, само много гладен, не са знаели, че до края на пожара ви е обграждало силов поле.

Слушах го, но ме измъчваше съвсем друго. Попитах:

— Кажете, а в действителност какъв съм?

— На външен вид ли? Необходимо ви е да го знаете?

— Да.

Гостът се превърна в някаква обтекаема субстанция, полупрозрачна, течна, изменяща формата и цвета си, но притежаваща известна грация.

— И това ли е внушение?

— Не.

— Но нали аз не се старая да бъда човек. Просто съм човек.

— Иначе нямаше да оцелеете на Земята. Ние мислехме, че сте загинали. А вие сте се приспособили. Ако не беше моето посещение, нямаше да се досетите за нищо до края на живота си.

— Трябва да отлети с вас ли? — попитах аз.

— Разбира се — каза гостът. — Нали ми вярвате?

— Вярвам ви. Само ще се обадя на Крогиус.

— Няма нужда — рече гостът. — Това, което сте направили с него, за сега не е необходимо на Земята. Няма да ви разберат. Ще ви се

смеят и академиците. Изобщо съм изумен, че сте могли да внушите на Крогиус вяра в това начинание.

— Да не би да е безумно фантазърство?

— Не. След стотина години на Земята ще се сетят за него. Наша задача е да не се намесваме. Наистина понякога ни се струва, че тази цивилизация е влязла в задънена улица.

Вдигнах слушалката.

— Помолих ви да не се обаждате на Крогиус.

— Добре — отвърнах. И набрах номера на Катрин.

Гостът сложи ръка на вилицата. Отново бе приел човешки облик.

— Край на това — каза той. — И на самотата. И на необходимостта да живеете сред същества, толкова по-низши от вас. Във всичко. Ако не бях ви намерил, щяхте да загинете. Сигурен съм в това. А сега трябва да побързаме. Корабът чака. Не е толкова лесно да се доберем дотука, на края на галактиката. А и наши кораби идват доста рядко. Заключете апартамента. Няма да се сетят да ви търсят веднага.

Когато излязохме, вече на стълбите чух, че звъни телефонът. Понечих да се върна.

— Крогиус е — каза гостът. — Говорил е с Гуров. Гуров е направил на пух и прах вашата работа. Сега Крогиус ще забрави всичко. Скоро ще забрави.

— Знам — съгласих се аз. — Бил е Крогиус.

Бързо долетяхме до кораба. Висеше над храстите, доста малък, полупрозрачен и на вид абсолютно непригоден за далечни пътешествия. Висеше над храстите в Соколники и аз дори се огледах с надеждата, че ще видя празната бирена бутилка.

— Последен поглед? — попита гостът.

— Да — казах аз.

— Опитайте се да превъзмогнете тъгата, която ви е обзела. Тя идва не от раздялата, а от неизвестността, от невъзможността да надникнете в бъдещето. Утре само ще се усмихнете, като си спомните малките радости и дребните неприятности, които са ви заобикаляли тук. Неприятностите са били повече.

— Повече — съгласих се аз и въздухът на кораба ме обви меко и топло.

— Стартираме — каза гостът. — Няма да усетите натоварванията. Вгледайте се по-внимателно в мен. Земната ви обвивка не иска да ви напусне.

Гостът преливаше в седефени вълни и като на шега командуваше приборите за управление.

През полупрозрачния под на кораба видях как тъмната зеленина на парка се отдалечава все по-бързо и по-бързо, как тичат и изтъняват пътеките на уличните светлини и разпилените мъниста на прозорците. И Москва се превърна в светло петно върху черното тяло на Земята.

— Никога няма да съжалявате — каза ми гостът. — Ще включа музиката и вие ще разберете какви върхове може да достигне разумът, насочен към прекрасното.

Музиката възникна отвън, вля се в кораба, меко ни подхвана и се устреми към звездите. Беше съвършена, както е съвършено звездното небе. Беше онова съвършенство, към което ме теглеше в безсънните нощи и в моменти на умора и недоволство.

Ала чух как отново зазвъня телефонът в изоставения, неразтребен апартамент, телефонът с омотаната със син изолирбанд слушалка, защото някой от пийналите ми приятели го беше бутнал от масата, та да освободи място за шаха.

— Тръгвам — казах на госта.

— Не. Късно е да се връщате. Пък и всяко връщане към миналото е безсмислено. Към далечното минало.

— Довиждане — казах аз.

Напуснах кораба, защото тази вечер се научих на много неща, за които преди не бях и подозирал.

Земята се приближаваше и Москва от малко бледо петно се превърна отново в безкраен рой светлини. Трудно открих нашия пететажен блок, толкова еднообразен и скучен сред събратята си.

Гласът на госта ме настигна:

— Вие се обричате на живот, изпълнен с недомлъвки, мъчения и унижения. Цял живот ще се стремите към нас, към мен. Но ще бъде късно. Опомнете се. Не бива да се връщате.

Вратата на балкона беше отворена. Телефонът бе млъкнал. Напипах го, без да светвам. Завъртях на Катрин и я попитах:

— Търси ли ме, Катюшка?

— Побъркан — каза Катрин. — Вече е един часът. Ще събудиш всички съседни.

— Та ти ли звъня?

— Сигурно твоят откачен Крогиус се е обаждал. Търси те из целия град. Има някакви неприятности.

— Жалко — казах аз.

— За Крогиус ли?

— Не, жалко, че не си се обаждала ти.

— А защо трябваше да ти се обадя?

— За да ми кажеш, че си съгласна да се омъжиш за мен.

— Мръднал си. Казах вече, че никога няма да се омъжа за пришелец от космоса и отгоре на всичкото морален изрод, който може да ми внуши, че е Жан-Пол Белмондо.

— Никога?

— Лягай да спиш — рече Катрин. — Че ще взема да те намразя.

— Кога свършваш работа утре?

— Не те засяга. Имам среща.

— Среща с мен — казах строго.

— Добре де, с теб — съгласи се Катрин. — Само не си мисли кой знай какво.

— Сега почти не съм в състояние да мисля.

— Целувам те — каза Катрин. — Обади се на Крогиус. Успокой го. Че ще се побърка.

Обадох се на Крогиус и го успокоих.

Сетне се събух и вече на заспиване се сетих, че ми свърши кафето и утре на всяка цена ще трябва да прескоча до магазина на „Кировска“ и да дочакам реда си на една невъобразима опашка.

ЛЯТНО УТРО

МОЖЕ ЛИ ДА СЕ ОБАДИ НИНА?

— Може ли да се обади Нина?

— Аз съм, Нина.

— Тъй ли? Защо гласът ти е толкова особен?

— Особен ли?

— Някак чужд. Тънък. Огорчена ли си от нещо?

— Не знам.

— Може би не трябваше да ти се обаждам?

— Но кой се обажда?

— Откога престана да ме познаваш?

— Кого да познавам?

Гласът беше с двайсетина години по-млад от Нина. А в действителност Нининият глас е само с четири-пет години по-млад от нея. Ако не познаваш човека, по гласа мъчно ще откриеш възрастта му. Гласовете често остаряват по-рано от собствениците си. Или пък дълго остават млади.

— Е, добре — казах аз. — Слушай, обаждам ти се почти по работа.

— Изглежда, все пак сте сбъркали номера — предположи Нина.
— Не ви познавам.

— Аз съм Вадим, Вадик, Вадим Николаевич! Какво ти става?

— Ето на! — Нина въздъхна, сякаш ѝ беше жал да прекъсва разговора. — Не познавам никакъв Вадик и Вадим Николаевич.

— Извинете — казах аз и затворих телефона.

Не набрах веднага номера. Разбира се, просто бях попаднал някъде другаде. Пръстите ми не са искали да звънят на Нина. И са набрали друг номер. Защо ли не са искали?

Намерих в бюрото си пакет кубински цигари. Силни като пури. Сигурно ги правят от изрезките, останали от пурите. Каква работа можех да имам с Нина? Или почти работа? Никаква. Просто исках да разбера дали си е в къщи. Пък и да я няма, това не променя нещата. Тя може да бъде например у майка си. Или на театър, защото вече хиляда години не е стъпвала в театър.

Позвъних на Нина.

— Нина? — казах аз.

— Не, Вадим Николаевич — отвърна Нина. — Пак сте сбъркали.

Кой номер набирате?

— 149-40-89.

— А моят е Арбат — едно — трийсет и две — пет, три.

— Ясно — казах аз. — Арбат е с четворка?

— Арбат е „Г“.

— Нищо общо — рекох. — Извинете, Нина.

— Моля — каза Нина. — И без това съм свободна.

— Ще се постарая вече да не попадам на вас. Много лошо работи телефонът.

— Да — съгласи се Нина.

Сложих слушалката.

Трябва да почакам. Или да набера 100. Точно време. Преплетените линии ще се освободят. И аз ще се свържа. „Точно двадесет и два часът“ — каза жената от номер „сто“. Изведнъж си помислих, че ако са записали гласа ѝ отдавна, преди десет години, когато ѝ е скучно, когато си е в къщи, тя набира 100 и слуша гласа си, младия си глас. Пък може и да е умряла. Тогава синът ѝ или човекът, който я е обичал, набира стотицата и слуша нейния глас.

Позвъних на Нина.

— Слушам ви — каза Нина с младия си глас. — Пак ли сте вие, Вадим Николаевич?

— Да — отговорих. — Явно нашите телефони са се свързали завинаги. Само не ми се сърдете и не мислете, че се шегувам. Много внимателно набирах номера, който ми трябва.

— Разбира се, разбира се — бързо каза Нина. — Изобщо не съм си помисляла такова нещо. Бързате ли, Вадим Николаевич?

— Не — отвърнах аз.

— Важна работа ли имате с Нина?

— Не, просто исках да разбера дали си е в къщи.

— Домъчня ли ви?

— Как да ви кажа...

— Разбирам, ревнувате — рече Нина.

— Ама че сте смешна — казах аз. — На колко години сте Нина?

— На тринайсет. А вие?

— Прехвърлих четирийсетте. Помежду ни има дебела тухлена стена.

— И всяка тухла е месец, нали?

— Дори един ден може да бъде тухла.

— Да — въздъхна Нина, — тогава това е много дебела стена. А за какво мислите сега?

— Трудно е да ви отговоря. Сега — за нищо. Нали приказвам с вас.

— Ако бяхте на тринайсет или дори на петнайсет, можехме да се запознаем — каза Нина. — Щеше да бъде много смешно. Аз щях да кажа: „Елате утре вечер при паметника на Пушкин. Ще ви чакам точно в седем.“ И нямаше да се познаем. Вие къде се срещате с Нина?

— Различно.

— И при Пушкин ли?

— Не съвсем. Понякога се срещаме пред „Россия“.

— Къде?

— До кино „Россия“.

— Не го знам.

— Е, на Пушкинския площад.

— Все едно, кой знае защо — не го знам. Сигурно се шегувате. Добре познавам Пушкинския площад.

— Няма значение — казах аз.

— Защо?

— Беше отдавна.

— Кога?

Момиченцето не искаше да затваря телефона. Кой знае защо, упорито продължаваше разговора.

— Сама ли сте в къщи? — попитах аз.

— Да. Мама е втора смяна. Тя е сестра в болницата. Ще остане там и през нощта. Можеше да си дойде и сега, но е забравила пропуска си у дома.

— Аха — съгласих се. — Добре, лягай да спиш, момиченце. Утре си на училище.

— Взехте да ми приказвате като на дете.

— Моля ти се, говоря с теб като с възрастна.

— Благодаря. Само че вие си лягайте в седем, ако искате. Довиждане. Не звънете повече на своята Нина. Че пак на мен ще

попаднете. И ще ме събудите — мене, малкото момиченце.

Затворих телефона. После включих телевизора и научих, че луноходът днес е изминал 337 метра. Луноходът си гледаше работата, а аз безделничех. Чак в единайсет часа, след като цял час се бях забавлявал с глупости, реших да позвъня на Нина за последен път. Наумих си, ако пак попадна на момичето, веднага да затворя телефона.

— Тъй си и знаех, че пак ще позвъните — каза Нина, като вдигна слушалката. — Само не затваряйте. Честна дума, много ми е скучно. Нямам и какво да чета. А още е рано за сън.

— Добре — съгласих се. — Хайде да си поприказваме. Защо до толкова късно не лягате?

— Сега е едва осем — каза Нина.

— Часовникът ви изостава — рекох. — Вече е дванадесет часът.

Нина се засмя. Смахът ѝ беше хубав, топъл.

— Просто ужас колко ви се иска да се отървете от мене — каза тя. — Октомври е и затова се стъмни. А на вас ви се струва, че вече е нощ.

— Сега е вашият ред да се шегувате, нали? — попитах аз.

— Не, не се шегувам. Май че не само часовникът, а и календарът ви лъже.

— Защо да лъже?

— Ами сега ще ми кажете, че изобщо не е октомври, а февруари.

— Не, декември е. — И кой знае защо, сякаш сам не си вярвах, погледнах вестника на дивана до мен. „Двадесет и трети декември“ — пишеше под заглавието.

Замълчахме за малко и аз се надявах, че сега ще каже „дочуване“. Но тя изведнъж попита:

— А вечеряхте ли?

— Не помня — казах искрено.

— Значи не сте гладен.

— Не, не съм.

— А аз съм гладна.

— Какво, нищо за ядене ли нямате в къщи?

— Нищо! — каза Нина. — С трън да завъртиш, няма какво да закачиш. Смешно, нали?

— Просто не знам как да ви помогна — казах. — И пари ли нямате?

— Имам, но съвсем мъничко. И вече всичко е затворено. Пък и какво ли ще купиш?

— Да — съгласих се. — Всичко е затворено. Искате ли да поровя в хладилника, да видя какво има?

— Имате хладилник?!

— Стар — обясних аз. — „Север“. Знаете ли ги?

— Не — каза Нина. — И какво, ако намерите нещо?

— Какво ли? Ще хвана такси и ще ви го докарам. А вие ще слезете пред входа и ще го вземете.

— А далече ли живеете? — Аз — на „Сивцев Вражек“, блок 15/25.

— Аз пък на „Мосфилмовска“. До Ленинските възвишения. Зад Университета.

— И нея не я знам. Но няма значение. Добре сте го измислили и ви благодаря за това. А какво имате в хладилника си? Питам просто така, да не си помислите...

— Де да помнех — казах аз. — Сега ще пренеса телефона в кухнята и двамата ще надзорнем.

Отидох в кухнята и кабелът се виеше след мен като змия.

— И тъй — казах, — отваряме хладилника.

— Можете да носите телефона със себе си! Никога не съм чувала за такъв.

— Разбира се, че мога. А вашият къде стои?

— В коридора. Окачен е на стената. И какво имате в хладилника?

— Тъй, значи... какво е това в кесията? Яйца, не е интересно.

— Яйца?

— Тъхъ. Кокоши. А, искате ли да ви донеса кокошка? Само че е френска, замразена. Докато я сварите, съвсем ще прегладнеете. И мама ще си дойде от работа. По-добре да вземем колбаси. Или не, открий марокански сардини, по шейсет копейки консервата. И към тях половин бурканче майонеза. Чувате ли ме?

— Да — каза Нина съвсем тихо. — Защо се шегувате така? Отначало щях да се засмея, но после ми стана тъжно.

— Туй пък защо? Наистина ли чак толкова сте огладнели?

— Не, вие знаете.

— Какво знам?

— Знаете — каза Нина. Сетне помълча и добави: — Е, нищо де! А червен хайвер имате ли?

— Не — отвърнах. — Затуй пък имам филе от риба палтус.

— Не бива, стига толкова — изрече Нина твърдо. — Хайде да мислим за друго. Всичко разбрах.

— Какво разбрахте?

— Че и вие сте гладен. А какво се вижда от прозореца ви?

— От прозореца ли? Къщи, копирната фабрика. Тъкмо сега, в единайсет и половина, свършва смяната. Много момичета излизат от входа. Освен това се вижда „Мосфилм“. И пожарната команда. И жп линията. Ето сега минава мотрисата.

— И вие виждате всичко?

— Влакът наистина е доста далече. Вижда се само наниз от светлинки — прозорците!

— Ей, голям лъжец сте!

— Не бива да се говори така с по-възрастните — казах. — Аз не мога да лъжа. Мога да греша. Та какво сбърках?

— Ами че виждате влака. Няма как да го видите.

— Защо, да не би да е невидим?

— Не, видим е, само че прозорците му не могат да светят. Пък и вие изобщо не сте поглеждали през прозореца.

— Защо? Точно до прозореца съм застанал.

— А в кухнята свети ли?

— То се знае, та как в тъмното бих тършувал из хладилника? Лампичката му е изгоряла.

— Ето, видяхте ли, вече трети път ви хващам.

— Нина, мила, обясни ми в какво си ме хванала.

— Ако гледате през прозореца, значи сте вдигнали затъмнението.

А щом сте го вдигнали, значи сте угасили лампата. Така ли е?

— Не е тъй. Защо ми е затъмнение? Да не би да е война?

— О-ле-ле! Бива ли чак толкова да прекалявате? Че какво е, да не би да е мир, а?

— Е, разбирам. Виетнам, Близкият Изток... Ала аз нямах пред вид това.

— И аз говорех за друго. Почакайте, инвалид ли сте?

— За щастие всичко ми е на място.

— Тогава сте освободен.

— От какво да съм освободен?

— Ами тогава защо не сте на фронта?

Едва сега заподозрях нещо нередно. Явно момичето ме разиграваше. Ала го правеше така просто и сериозно, че едва не ме уплаши.

— На кой фронт трябва да бъда, Нина?

— На най-обикновения. Където са всички. Където е татко. На фронта с немците. Говоря сериозно, не се шегувам. Пък вие тъй странно приказвате. Може би не лъжете за кокошката и яйцата.

— Не лъжа — казах аз. — И никакъв фронт няма. Дали пък наистина да не дойда при вас?

— Ама аз наистина не се шегувам! — почти извика Нина. — И вие престанете. Отначало ми беше интересно и весело. А сега нещо се обърка. Простете ми. Но сякаш не се преструвате, а казвате истината.

— Честна дума, момиченце, казвам истината — рекох аз.

— Дори ме достраша. Печката ни почти не топли. Дървата са малко. И е тъмно. Само газеничето. Няма ток. И тъй да не ми се стои сама. Всичко топло съм навлякла.

И тутакси рязко и някак сърдито повтори въпроса си.

— Защо не сте на фронта?

— Че на кой фронт да бъда? — Шегите май наистина отидоха твърде далече. — Какъв фронт може да има в седемдесет и втора година!

— Подигравате ли се?

Гласът ѝ пак смени тона си, стана недоверчив и сякаш съвсем се смали. И пред очите ми изникна невероятна, забравена картина — видях себе си, но много отдавна, преди повече от трийсет години. Когато също бях на дванайсет години. И в стаята си имахме печка „циганска любов“. А аз седя на дивана, подвил крака. Гори свещ, или пък беше газена лампа? И кокошката ми се струва нереална, приказна птица, която се яде само в романите, макар че тогава не мислех за кокошка...

— Защо замълчахте? — попита Нина. — По-добре говорете.

— Нина — рекох. — Коя година е сега?

— Четиридесет и втора — каза Нина.

Аз вече подреждах в главата си откъслечите несъобразности в нейните думи. Не знае кино „Россия“. И телефонът ѝ е само

шестцифрен. И затъмнението...

— Да не бъркаш? — попитах аз.

— Не — отвърна Нина.

Тя вярваше в това, което говореше. Може би гласът ѝ ме е заблудил? Може би не е на тринайсет години? Може да е четиридесетгодишна жена, която още тогава, като момиченце, се е разболяла и си мисли, че войната продължава?

— Слушайте — казах спокойно. Няма да затворя телефона я. — Днес е двадесет и трети декември 1972 година. Войната завърши преди двадесет и седем години. Знаете ли това?

— Не — отвърна Нина.

— Знаете го. Сега е дванадесет часът... Е, как да ви обясня?

— Добре — каза Нина покорно. — И аз знам, че няма да ми донесете кокошка. Трябваше да се досетя, че не може да има френски кокошки.

— Защо?

— Във Франция са немците.

— Във Франция отдавна няма никакви немци. Освен туристи. Но немски туристи идват и у нас.

— Как тъй? Кой ги пуска?

— А защо да не ги пускат?

— Да не сте посмели да разправяте, че фрицовете ще ни победят! Сигурно чисто и просто сте диверсант или шпионин!

— Не, аз работя в СИВ, в Съвета за икономическа взаимопомощ. Занимавам се с унгарците.

— Ето че пак лъжете! В Унгария са фашистите.

— Унгарците отдавна-отдавна изгониха своите фашисти. Унгария е социалистическа страна.

— Ох, пък аз се уплаших, че наистина сте диверсант. А вие само непрекъснато измисляте. Не, не възразявайте! По-добре ми разправете какво ще стане после. Измислете каквото щете, само да бъде хубаво. Моля ви. И извинявайте, че бях толкова груба с вас. Просто не разбрах...

И аз престанах да споря. Как да обясня това? Отново си представих как седя в тая четиридесет и втора година, как ми се иска да разбере кога нашите ще превземат Берлин и ще обесят Хитлер.

Освен това да се сетя къде загубих купоните за хляб за месец октомври. И казах:

— Ще победим фашистите на 9 май 1945 година.

— Не може да бъде! Много дълго трябва да се чака.

— Слушай, Нина, и не ме прекъсвай. Знам по-добре. А Берлин ще превземем на втори май. Дори ще има такъв медал — „За превземането на Берлин“. А Хитлер ще се самоубие. Ще глътне отрова. Ще даде от нея и на Ева Браун. А после есесовците ще изнесат тялото му на двора на имперската канцелария, ще го залейт с бензин и ще го изгорят...

Не разказвах това на Нина. Разказвах го на себе си. И послушно повтарях фактите, ако Нина не вярваше или не разбираше веднага, връщах се, ако молеше да поясня нещо, и едва наново не изгубих доверието ѝ, когато казах, че Сталин ще умре. Но после ѝ върнах вярата, като ѝ обясних за Юрий Гагарин и за Новия Арбат. Дори разсмях Нина, като ѝ разправих, че жените ще носят клош панталони и съвсем къси поли. И даже си спомних кога нашите ще преминат границата на Прусия. Загубих чувството за реалност. Момиченцето Нина и момченцето Вадик седяха пред мен на дивана и слушаха. Само че бяха гладни като вълци. И работите на Вадик бяха дори по-зле от Нинините; изгубил е купоните си за хляб и двамата с майка му трябва до края на месеца да живеят с нейния работнически купон, защото Вадик пося купоните някъде из двора; и едва след петнайсет години изведнъж ще си спомни как е станало това и отново ще се измъчва, защото купоните можеха да се открият дори след седмица; ясно беше, че са паднали в избата, когато хвърли на решетката палтото си, канейки се да поиграе футбол. И чак когато Нина се умори да слуша това, което смяташе за хубава приказка, аз я попитах:

— Знаеш ли „Петровка“?

— Знам я — каза Нина. — А нея ще я преименуват ли?

— Не. Та там...

Разказах ѝ как да влезе в двора под арката и че там в дъното му има изба, покрита с решетка. И ако е октомври четиридесет и втора година, средата на месеца, то почти сигурно е, че купоните си лежат в избата. Там на двора играхме футбол и аз ги загубих тези купони.

— Ужасно! — каза Нина. — Аз не бих го преживяла. Трябва веднага да ги намерите. Направете го.

Тя също беше навлязла в играта, а реалността бе изчезнала нейде и вече нито тя, нито аз разбрахме в коя година се намираме — бяхме извън времето, по-близо до нейната четиридесет и втора.

— Не мога да намеря купоните — казах. — Минаха много години. Но ако можеш, отбий се там, избата сигурно е отворена. В краен случай ще кажеш, че ти си изпуснала купоните.

И в този момент ни прекъснаха.

Нина изчезна. Нещо изпука в слушалката. Женски глас каза:

— 143-18-15 ли е? Търсят ви от Орджоникидзе.

— Имате грешка — отвърнах аз.

— Извинете — равнодушно каза женският глас.

Чуха се къси сигнали.

Веднага набрах Нининия номер. Трябваше да се извиня. Трябваше да се посмеем с момиченцето. Че то, общо взето, излезе една глупост...

— Да — каза Нининият глас. На другата Нина.

— Вие ли сте? — попита аз.

— А, ти ли си, Вадим? Май не ти се спи?

— Извинявай — казах. — Трябва ми другата Нина.

— Какво?

Сложих слушалката и отново набрах номера.

— Да не си откачил? — попита Нина. — Пил ли си?

— Извинявай — казах аз и отново треснах слушалката. Вече беше безполезно да звъня. Повикването от Орджоникидзе върна всичко на мястото му. А кой е истинският й телефон? Арбат — три, не, Арбат — едно — трийсет и две — трийсет... Не, четирийсет...

Голямата Нина ми се обади сама.

— Цяла вечер стоях у дома — каза тя. — Мислех, че ще позвъниш, ще обясниш защо се държа така вчера. Но ти явно съвсем си полудял.

— Сигурно — съгласих се. Не ми се искаше да ѝ разказвам за дългите разговори с другата Нина.

— Каква друга Нина? — попита тя. — Образ ли е? Намекваш, че би желал да ме видиш друга?

— Лека нощ, Ниночка. Утре всичко ще ти обясня.

... Най-интересното е, че тая странна история имаше не по-малко странен край. На другата сутрин отидох при мама. Казах ѝ, че ще подреда тавана. Три години ѝ обещавах да го сторя, а сега виж ти — сам пристигнах. Знаех, че мама нищо не изхвърля. Все ѝ се струва, че нещо може да потрябва. Около час и половина се рових из старите списания, учебници, пръснатите томове приложения към „Нива“. Книгите не бяха прашни, но миришеха на стар топъл прах. Най-сетне намерих телефонния указател от 1950 г. Беше набъбнал от пъхнатите в него бележки, от хартийките, с които сме отбелязвали страниците, ъглите му бяха оръфани и омърляни. Указателят ми беше толкова познат, че ми се струваше странно как съм могъл да го забравя — ако не беше разговорът с Нина, тъй и нямаше да се сетя за неговото съществуване. И ми стана малко срамно, като пред честно отслужил своето костюм, който дават на вехтошаря на сигурна смърт.

Известни са първите четири цифри. Г-1-32... Освен това знаех адреса — стига никой от нас да не се е преструвал, стига да не са се пошегували с мен — уличката „Сивцев Вражек“, номер 15/25. Нямах никакви шансове да открия тоя телефон. Измъкнах една табуретка от банята и се настаних в коридора с указателя. Мама не разбра нищо и само минавайки край мен, се усмихна и рече:

— Винаги тъй правиш. Уж захванеш да подреждаш книгите и още в първите десет минути си се зачел. И край на почистването.

Не забеляза, че чета телефонния указател. Намерих тоя телефон. Преди двадесет години е бил в същата квартира, и в четиридесет и втора. Водеше се на името на Фролова К.Г.

Съгласен съм, че се занимавах с глупости. Търсех нещо, което изобщо не можеше да съществува. Но допускам, че поне десет процента от напълно нормалните хора биха правили същото, ако се окажеха на моето място. И аз отидох на „Сивцев Вражек“.

Новите квартиранти не знаеха къде са заминали Фролови. Пък и дали са живели тук? Но в домоуправлението ми провървя. Старата счетоводителка помнеше Фролови и с нейна помощ узнах всичко от адресното бюро.

Вече се стъмни. По новия комплекс, сред еднаквите панелни кули, метеше виелица. В стандартния двуетажен магазин продаваха замразени кокошки в покрити със скреж прозрачни торбички. Дося ми се да купя една и да ѝ я занеса, както обещах, макар и с

двайсетгодишно закъснение. Но добре че не я купих. В апартамента нямаше никой. По това как отекуваше звънецът реших, че тук не живеят хора. Заминали са.

Понечих да си тръгна, но си рекох — щом съм стигнал чак дотук, да позвъня на съседната врата.

— Извинете, Нина Сергеевна Фролова съседка ли ви е?

Момък по фланелка, с димящ поялник в ръката, ми отвърна равнодушно:

— Те заминаха.

— Къде?

— Вече месец, как заминаха на Север. Няма да се върнат до пролетта. И Нина Сергеевна, и мъжът ѝ.

Извиних се и заслизах по стълбата. Мислех си, че е напълно възможно в Москва да живее не само една Нина Сергеевна Фролова, родена през 1930 година.

Точно тогава вратата зад мене се отвори.

— Почакайте — каза същият младеж. — Мама иска да ви каже нещо.

Майка му се появи бързо, загръщайки пенъоара си.

— А вие какъв сте ѝ?

— Просто така — казах аз. — Познат.

— Да не сте Вадим Николаевич?

— Вадим Николаевич.

— Ето — зарадва се жената, — за малко да ви изпусна. Тя никога не би ми простила това. Нина точно така ми каза: Няма да ти простя. И бележка закачи на вратата. Само че децата сигурно са я откъснали. Има месец вече. Тя ми каза, че ще дойдете през декември. И дори викаше, че ще се постарее да се върне, ала все пак много е далече...

Жената стоеше на вратата, гледаше ме, сякаш очакваше, че ей сега ще ѝ открия някаква тайна, ще ѝ разкажа за някаква нещастна любов. Вероятно и Нина е разпитвала.

Жената издържа паузата и извади едно писмо.

„Скъпи Вадим Николаевич!

Разбира се, знам, че няма да дойдете. Та и как да вярваш в детските мечти, които вече и на теб самата изглеждат само мечти. Но все пак купоните за хляб бяха в оная същата изба, за която успяхте да ми кажете...”

БОГАТИЯТ СТАРЕЦ

1.

Олга Герасимовна познаваше стареца по стъпките. Той крачеше тежко, бавно, но не тътрюзеше, не влачеше нозе, а ги притискаше към земята и дъските на тротоара късо изпукваха, пропискваха под тях. Старецът заставаеше пред будката, поздравяваше и мълчеше. Имаше лице на благороден актьор, с голям нос и дълбоки бръчки на бузите. Олга Герасимовна вадеше новото списание и го слагаше пред него. Той бавно го прелистваше, а сетне ѝ го връщаше. Никога нищо не купуваше и това харесваше на Олга Герасимовна, която смяташе, че е неразумно да се пилеят пари за списания.

— Есен е вече — казваше старецът.

— Есен е — съгласяваше се Олга Герасимовна.

В думите на стареца имаше заплахата. Есента изглеждаше стихийно бедствие. Олга Герасимовна изговаряше думата меко и лирично, успокояваше, че не всичко е загубено, че и есента си има своята прелест.

— Няма да смогнат да приберат картофите — казваше старецът.

— Може все някак да се справят — отвърщаше Олга Герасимовна.

Ако дойдеше някой, старецът млъкваше и чакаше. Олга Герасимовна бързаше да изпрати купувача.

— Утре ще получа „Советский экран“. И „Здраве“ — казваше тя.

— Непременно ще намина — отвърщаше старецът, сякаш отдавна чакаше тези списания. — Притесняват ли ви очилата?

Олга Герасимовна имаше нови очила и веднъж се оплака, че я убиват на носа.

— Благодаря, свиквам по малко — отвърщаше Олга Герасимовна. — Как върви работата ви?

Старецът беше пенсионер, живееше сам и веднъж каза на Олга Герасимовна, че прави опити.

— Благодаря, напредва — отговаряше той.

Тя навеждаше глава, поглеждаше стареца крадешком, жалеше го. Горното копче на палтото му висеше на едно конче. Единственият му

син беше загинал някъде, жена му отдавна бе умряла и нямаше кой да се погрижи за него.

— Да тръгвам — казваше старецът.

— Елате утре — отвръщаше Олга Герасимовна. Искаше ѝ се да му напомни да си сложи шалче, но не се реши.

2.

Алла слезе по скърцащата стълба на първия етаж. Ядосваше се, че посетителят дойде съвсем ненавреме. Утре се чака ревизия от областния музей, а тя още не е свършила проверката на среброто. И сякаш напук директорката вече цяла седмица изнася лекции в района.

В първата зала, до витрините с кости и макета на жилище на първобитния човек, я чакаше благороден и суров на вид старец с черно палто и изтъркана чанта.

— Вие ли сте директорката? — попита старецът строго.

— Не, аз я замествам — каза Алла. — Какво ще ни предложите?

— Имам колекция от стари монети — отвърна старецът. — Ще представлява ли интерес за музея?

— Не — каза Алла. — Сега не купуваме. Краят на годината е, нямаме никакви пари.

— Значи да се обърна към областния център? — Старецът беше разочарован.

— Нека да я видя първо — рече Алла. В малките провинциални градчета понякога изскачат такива находки, че и столицата би им завидяла.

В директорския кабинет старецът извади от чантата брезентова торбичка, развърза я и я хвана за дънцето. Монетите рухнаха на масата и потекоха към ъглите ѝ. Алла подложи шепи, за да ги задържи и разбра, че не е колекция, а имане — монетите бяха еднакви, непочистени и съвсем доскоро са стояли в глинен съд. Колекционер не се е докосвал до тях.

— Къде ги намерихте? — попита Алла.

— Не съм ги намирал — отрече старецът. — Събирах ги. Много години.

— Не ви вярвам — каза Алла. — Това не е колекция.

— Как познахте? — попита саркастично старецът.

— Това ми е специалността. И разберете, ако монетите са от съкровище, за нас е много важно да знаем къде е намерено, в какво, при какви обстоятелства...

— И сетне да ми го отнесете за едно „мерси“.

— Защо? Ще получите съответното възнаграждение.

Старецът повдигна торбичката, а с другата ръка засъбира на куп монетите.

— Няма да се разберем — рече той. — Не исках да ви призная в началото, но сега съм принуден да ви кажа: колекцията е на покойния ми син. Ще се наложи да я нося в областния център.

— Оставете адреса си — каза Алла, без да се надява, че старецът ще я послуша.

Успя да разгледа монетите. За щастие бяха рубли от втората половина на XVIII век и не представляваха особена ценност.

— Да не съм луд — отвърна старецът.

3.

Върна се в къщи през дворовете. Тая гарга от музея като нищо можеше да се опита да го проследи. Старецът беше недоволен от себе си. Понякога дори се гледаше отстриани и се чудеше колко грозно и неправилно живее. Скъперничеството го тикаше към необмислени постъпки. Предвкусвайки парите, той ставаше непредпазлив.

На стълбите седеше съседът Северов, тромав човек, когото пъдеха да пуши навън. Пушеше с наслада. Старецът пое дълбоко въздух и престана да диша, за да не се трови с дима. Не обичаше Северов заради мудния му ум и заради готовността му да се съгласява с всичко предварително. Избягваше жена му, която смяташе, че целият свят е нейна собственост, а Северов — вещь, ползата от която е минимална, ама е жалко да я изхвърлиш. Шестгодишната им дъщеря Светлана приличаше на баща си. Дразнеше го добродушният ѝ мързел и привързаността ѝ към него, стареца — незаслужена и ненужна.

Старецът влезе в стаята си и преди да се съблече, хвърли торбичката на масата, монетите дръннаха, а Светлана попита от вратата:

— Толкова много пари ли имаш, дядо?

Старецът захлупи с длан торбичката и отпрати Светлана. Каза го сърдито и тя се обиди. И макар че сръдната ѝ траеше десетина минути, тя ревна в коридора, веднага хлопна врата и майка ѝ попита делово:

— Кой те обиди?

Старецът сложи резето.

Сетне съблече палтото и скри торбичката зад шкафа. Няма да ходи в областния музей, защото жената от тукашния като нищо можеше да позвъни и да ги предупреди.

4.

Старецът вървеше по улицата. Вече стана съвсем тъмно, подмина и последния фенер. Нощта се случи лунна, но облачна и светлината по пътя беше измамна и колеблива. Манастирските стени, варосани донякъде от реставраторите, светеха на луната, сякаш в операта се играеше нощна сцена.

Стигна до скелето и внимателно се изкачи по стълбата към ръба на стената. Катереше се бавно, но не защото се безпокоеше, че скелето е нестабилно, а за да не го чуе пазачът.

Като си поотдъхна, старецът отиде до прозореца. Пазачът четеше вестник и клатеше глава, вживявайки се в текста. Беше по-млад от стареца, но не му се налагаше нощем като някакъв крадец да се прокрадва по скелето и да се промъква през храстите. Дожаля му за собствената му неуредена старост, ала веднага забрави за това, защото беше време да действа.

В другия двор реставраторите бяха приключили, но още не си бяха прибрали бъчвите от бои и дъските. На вратата на катедралата висеше голям катинар, старецът я подмина — знаеше един проход надолу, под зимната църква до трапезарията.

В подземието беше усойно, под краката шумяха листа и скърцаха тухлени парченца. Старецът направи три крачки и запали фенерчето. Ниското помещение се простираше далече напред, а върху мазилката някакъв турист бе сварил да напише с квадратни букви „Костя“. Тук имаше и много стари надгробни плочи.

По-рано старецът се страхуваше от такива места. Ако го бяха попитали защо, щеше да отговори, че тук може да се крият хулигани. Хулиганите нямаха нищо общо. Страхуваше се от нещо отвъдно, но го беше срам да си признае. Сега отвъдното не го плашеше, защото сам той проникна зад пределите на онова, което е достъпно за другите хора.

Старецът извади от джоба си апарата и нагласи фенера, та да се виждат деленията на циферблата. Сетне подкачи с нокът тънката антена и я издърпа.

Започна пътешествието си от онова място в стената, където миналия път намери скривалището с монетите. Парчетата от гърнето, в което бяха, и сега се търкаляха по земята. Никой няма да ги забележи сред всевъзможния камънак.

Старецът сложи стрелката на индекса за сребро. Да се издирва на тъмно беше неудобно, защото като преместеше стрелката на друго вещество, трябваше да вади таблицата и да търси по нея съответната скала. А как, когато държиш и фенер, и апарат.

Старецът прекара антената покрай стената, от горе на долу, и следеше дали ще светне лампичката. Но дълго нямаше промяна, докато не стигна до края на подземие и не изви покрай стената вляво. Тогава лампичката светна за малко, но радостта му беше прибързана. Когато провери разстоянието и тежестта на среброто, разбра, че някъде на три метра под краката му лежи една монета. Не си струваше да копае заради нея.

След петнадесет минути старецът се умори, върна се при надгробните плочи до входа и седна на една от тях. Би трябвало да отиде до стаичката на пазача и да провери дали не е тръгнал на обиколка. Ала издирванията с апарата винаги му костваха много усилия и сега пак беше като изстискан. Затова реши, че пазачът и без туй няма да надникне тук.

Старецът беше недоволен от апарата, защото се налагаше всеки път да го мести на нова скала. Трябваше да се измисли как да се настрои изобщо на метал. За да може още веднага да търси всичко наведнъж. И злато, и сребро, и дори платина. Въобрази си, че вече е измислил как да го направи. Изобщо в последно време му се струваше, че апаратът е негово изобретение и непременно ще го усъвършенствува.

В подземие то беше влажно и мразовито. Старецът намери в таблицата номера и превключи апарата на злато. Би трябвало да си върви у дома, все едно, щом се случи толкова ялов ден, нищо няма да намери. Ала тогава му се стори, че точно в центъра на подземие то е зарито златно съкровище.

Позна. Докато вървеше към центъра, лампичката светна. Имаше злато.

Старецът стесняваше кръга, додето не намери точката, където недълбоко, на около трийсет сантиметра, бе зарито нещо дребно, но

златно. Имаше само нож и той приклепна и застърга с него сбитата земя. Сгореци се, защото за пръв път намираще злато.

5.

Нощният пазач дочете вестника, надяна памуклийката и каскета и реши да обиколи двора. Миналата седмица тук се напъхаха момчета от техникума. Връщали се от кино и се вмъкнали, ей така, от щуротия. Едното падна от скелето и си счупи крака. Викнаха пазача в изпълкома, макар че не беше виновен.

Из манастира вееше не много силен, ала студен вятър и беше някак си тревожно. Пазачът съжали, че кучето умря, с него беше по-спокоен.

Мина край катедралата, изкачи стъпалата и провери катинара. До дъното на двора, където беше параклисът с мощите на св. Инокентий, не отиде. Реши да стигне до трапезарията и да се връща, тъкмо в туй време чайникът ще заври.

Стори му се, че някой сумти зад вратата на подземие.

Пазачът се вслуша и понечи да се върне, за да вземе оръжие или да извика милиция. Сумтенето не спираше, тогава той предпазливо слезе към подземие и надникна през отвора на вратата. Насред подземие някакъв човек човъркаше земята и си светеше с джобно фенерче. Беше сам. Тогава пазачът му викна:

— Стой! Излизай оттам!

Човекът ахна и изпусна фенерчето. То се отърколи по пода и освети стените и сводовете на подземие.

Пазачът се окуражи, но не дотолкова, че да влезе. Заплашваше неизвестния човек със съд и милиция, ала за да осъществи заплахата, трябваше да напусне поста си до входа. А старецът не помръдваше, защото до златото му оставаха само няколко сантиметра.

Щом се съвзе от уплахата, страшно го доядя на пазача, че не позакъсна поне десетина минути. Старецът с учудване забеляза, че ръката му продължава да се движи, ножът се огъва и гризе сбитите камъчета. Всичко в него се противеше — трябва да бяга, да се крие в храстите, но ръката продължаваше да се труди.

А пазачът така и не набра кураж да влезе. Не виждаше човека, но мълчанието беше заплашително и той накрая млъкна и даже отстъпи

назад, защото му се стори, че оня се е промъкнал към изхода.

В туй време старецът удари още веднъж с ножа, той изскърца и се счупи. Пъхна пръстите си в дупчицата, напипа гладко, заоблено парче метал и усети вътрешната топлина на истинската скъпоценност. Сигурно беше халка или пръстен... Навън бързо изчаткаха нечийи стъпки и старецът се сети, че пазачът е изтичал за оръжие или за да повика милицията. С известно учудване старецът си помисли, че този път алчността го спаси, защото го накара да не мърда, докато нервите на пазача не издържаха.

6.

Стъпките на стареца бяха други, не както винаги. Олга Герасимовна веднага го разбра. Бяха изгубили отчетливостта и равномерността си. Старецът се появи пред будката, Олга Герасимовна го погледна разтревожено и реши, че е болен. Но той беше пиян.

— Моите почитания — каза старецът.

Никога по-рано не бе говорил така, не му приличаше. Повече му подходеше коректното „добър ден“.

Олга Герасимовна се смая. Шапката му беше килната над ухото, а черното палто — разкопчано. Тя вече си беше създавала един образ за него. Според него старецът не само не пиеше, но и презираше спиртните напитки.

— Не ми забелязвайте — каза старецът. — Не ми забелязвайте, защото постигнах големи успехи.

— Честито — отвърна сухо Олга Герасимовна, загледана над главата му.

— Ама наистина — каза той. — Така е.

— Получих нови списания — рече Олга Герасимовна. — Искате ли да ги разгледате?

— Какво да им гледам? Ще ги купя.

Олга Герасимовна внимателно сложи на щанда пред него „Советский экран“ и „Здраве“, той извади пет рубли и ѝ ги подхвърли. Изведнъж тя се уплаши, че ще ѝ каже „не ми връщайте ресто“, което би сложило край на сърдечните им отношения.

Но старецът не го каза. Забеляза, че погледът на Олга Герасимовна се спря на старинния масивен златен пръстен с печат, който представляваше някакъв герб.

— Моя собственост — каза старецът. — Ценност, която принадлежи лично на мен.

Олга Герасимовна отброи рестото и за да не му даде възможност да ѝ каже „не ми връщайте“, попита:

— Много ли е стар?

— Още не съм го определил, но подозирам.

Замисли се нещо и изведнъж се килна настрани, та едва смогна да се вкопчи в края на щанда.

— Фактически — каза той — сега съм го ударил на пиене. Нещо, което ми е неприсъщо, макар че има своето оправдание. Всичките й подозрения са безпочвени. Разбирате ли?

Старецът намигна на Олга Герасимовна, но тя не знаеше, че той има пред вид Алла от градския музей, макар че кимна послушно. Искаше й се да му каже да си върви у дома.

— Ето това — вдигна старецът ръката с пръстена — са плодовете на моята научна работа.

Олга Герасимовна разбра, че пръстенът му е малък. С мъка беше пхнат на малкия пръст.

— Ако желаете — каза старецът, — мога да ви го подаря. Такова украшение ще подхожда на вашите прекрасни пръстчета. Как мислите?

— Престанете, моля ви — рече Олга Герасимовна. — Държите се така странно...

— И неестествено — каза старецът. — Точно така. Защото седмици наред не ми вървеше. А сега ми потръгна. И винаги ще ми върви. Самостоятелна квартира ли имате?

— Живея със сестра си — отвърна Олга Герасимовна.

— Още не сте стара — каза старецът.

Олга Герасимовна премълча.

— Не сте стара, повтарям. А хората ги влече един към друг. Особено ако мога да ви осигуря.

— Как не ви е срам!

— Че какво е станало? Ще дойдете ли у дома да пием чай? Ще купя торта.

— Не, благодаря — отказа Олга Герасимовна. — Няма да дойда у вас.

— Ще дойдете — настоя старецът. — Ако не днес, утре. Вижте какво ще ви покажа — каза той и извади от вътрешния джоб на палтото апарата.

Олга Герасимовна видя кутийка, подобна на транзистор.

— С тая чудесия, изобретена лично от мен, снощи, само за една вечер, вижте какво припечелих.

Пръстенът описа дъга пред лицето на Олга Герасимовна. Тя се извърна.

— Срамувате ли се? — попита старецът. — Ама наужким.

7.

Старецът лъжеше, но и сам не го забелязваше. Никакъв апарат не беше изобретил. Съвсем наскоро се досети, че има полза от него, ала възможностите на машинката така го стъписаха, че я сложи по-високо от самото изобретение.

Апаратът повече от година си стоя заедно с другите неща на сина му и старецът знаеше за него, дори беше запознат с принципа му. Като обясняваше синът, той беше необходим на геолозите при издирването на метали и всякакви полезни изкопаеми. Представляваше молекулярен приемник. Ако се постави на индекса на веществото, което трябва да се намери, той определяше има ли наблизо вещество с такава молекулярна структура и сигнализираше с лампичката. Сетне можеше да се определи далече ли е веществото и дори в какво количество.

Синът му и още един, Иванов, когото старецът никога не беше виждал, бяха направили този апарат. Готвеха го за експедицията, а преди това синът му си дойде, тъкмеше се да ходи на курорт, дълго разказваше на баща си колко много неща в геологията зависят от този апарат и старецът му съчувствуваше и се надяваше, че сега ще спечели много и ще се ожени. Макар че нищо не говореше, защото синът му не обичаше такива приказки.

А през пролетта синът замина на курорт, да се зареди със слънце, както сам каза, и се удави в Черно море, въпреки че плуваше отлично. Старецът остана сам. А подир месец — вече се беше върнал от Сухуми, където погребяха Коля, и беше в мрачно, безизходно настроение — дойде писмо от Иванов, който питаше къде са записките на сина му и апаратът. Отговори, че не знае. Тогава и през ум не му минаваше да присвоява апарата, хич не му беше до него, но обвиняваше много хора за смъртта на Коля. Неприязънта му се разпростря и върху колегите на сина му. Не бяха опазили Коля. Ако не беше тази експедиция, нямаше да отиде по никое време на Кавказ, когато морето е студено и бурно, ами би тръгнал като хората през лятото и сега щеше да е жив.

След година старецът се захвана да подреди Колините книжа, намери таблицата на индексите и се досети, че е свързана с апарата. От мъка и безделие извади апаратчето, сложи му батерии и се научи да си служи с него, защото беше бивш инженер, макар и в друга област.

На прозореца стоеше оловен войник, спомен от Коля; някога си играеше на войници, а този знаменосец обичаше най-много и си го запази. Старецът намери индекса на оловото и лампичката светна. Сетне разбра как да си служи с антената за насочване и даже определи теглото на войничето, провери го на везните и се замисли.

Цял живот беше работил за пари. Не винаги успешно, защото беше свадлив и страхлив. Гледаше да икономисва, ала докато беше жива жена му, не смогваше да сложи нещо настрана. А старецът искаше да има много пари. Не знаеше точно колко, но предполагаше, че с дългогодишния си труд и пестеливостта си е заслужил правото на големи суми.

И ето, седнал с апарата наред стаята, след като го беше изпитал на разни неща — беше открил къде е сложена друзата аметист, която Коля донесе от първата си студентска практика, определи теглото на всички чаши и чашки, на чайника, разбра какво е разстоянието до стените, — той се замисли какво да прави по-нататък.

Влезе съседското момиченце Светлана и старецът, който в последно време свикна да се вглежда в различните метали, забеляза на китката ѝ жълта гривна. Той не одобряваше желанието на момичето да се кичи от малко и намираше вина у майка ѝ, но сега помисли и попита:

— Медна ли е, Светлана?

— Какво, дядо? — не разбра Светлана. — Това радио ли е?

— Да — отвърна старецът и нагласи индекса на бронз.

Индексът беше сложен като на всички сплави. Лампичката не светна. За да не си отиде Светлана, стана нужда да ѝ даде да си поиграе с аметистовата друза. Старецът се докачи, че не може да познае евтината гривничка. Канеше се да пита родителите ѝ, но в това време намери индекса на месинга и излезе, че е познал. Приятно му стана.

Когато Светлана си отиде, доволна, че дядото беше толкова добър и не я пъдеше като друг път, старецът си легна, а през нощта сънува гривни и пръстени. Ала не месингови, а златни, целите в

скъпоценни камъни. И кой знае защо, лежаха в земята, в дупчицата, която той бе изровил.

Както на ученика му се присънва решението на задачата, над която е висял цялата вечер, така и решението на проблема какво да прави с апарата дойде при стареца насън.

Градчето беше малко, но имаше много стари къщи, две гробища и манастир в покрайнините. Там положително бяха скрити много ценни неща, които не принадлежаха никому, или по-точно бяха на стареца, като най-близък роднина на Коля. Оттогава всеки път, когато тръгваше на лов, все повече и повече, затъвайки в хазарта на иманярството, старецът го наричаше опити. Дори пред себе си.

Започна от гробищата, където го чакаше голямо разочарование, защото апаратът на няколко пъти му посочи отделни сребърни и златни предмети, но всички бяха на около два метра под земята и нямаше как да се добере до тях. Старецът начерта плана на гробището — получи се нещо като пиратска карта — и отбеляза с условни знаци ценностите.

После отиде в манастира, където още на втория ден намери гърне със сребърни монети, а на третия, когато едва не попадна в ръцете на пазача — златния пръстен.

8.

— Вие си мислите — каза старецът, — че съм купил или дори откраднал този пръстен.

— Опазил ме бог — възрази Олга Герасимовна. — И през ум не ми е минавало.

— Можеше и да ви мине, не се обиждам — рече старецът. — Понеже го намерих. Не ме гледайте така, намерих пръстена не случайно, а целенасочено. И нямам намерение да го връщам. Сега ще ви обясня.

Но не можа да ѝ обясни веднага, защото пред будката спря човек със син шлифер и поиска някакво списание. Старецът протегна ръка за апарата, но Олга Герасимовна го покри с вестник, сякаш бе усетила, че машинката не е предназначена за чужди очи. Старецът ѝ беше благодарен за това и дори се убеди, че не е сбъркал, като реши да се довери на тази добра жена.

— Така — започна вече по-уверено, когато купувачът си отиде, а Олга Герасимовна побутна апарата към неговата ръка, — извинете, бихте ли ми казали от какъв метал са обиците ви? Подозирам, че са сребърни.

— Платинени са — едва не се обиди Олга Герасимовна. — Може да не изглеждат особено ценни, но ги получих от майка си. И камъните са истински — гранати.

— Но на мене ми е все едно — отвърна старецът. Вече бе извадил от джоба си списъка на индексите и търсеше номера на платината.

Откъм реката вееше леден вятър и носеше дребни сухи снежинки. Сякаш не извираха от сивото тъмно небе, а нейде отдолу, изпод урвата и летяха като тополов пух.

— Ето — каза старецът — виждате ли? Нагласям на индекса на платината и какво става?

На апарата светна мъничка лампа.

Олга Герасимовна се наведе и леко се посмръщи, защото от стареца лъхаше на водка.

— Наблюдаваме — каза той, — че някъде наблизно има платина. Права сте. Майка ви не ви е излъгала.

— Ами защо ѝ е трябвало да ме лъже? — учуди се Олга Герасимовна. — Че аз на златар ги носих преди пет години.

— Все пак проверихте — с удоволствие отбеляза старецът. — Добре сте сторили.

Олга Герасимовна се изчерви, защото не искаше да каже това, а в думите на стареца почувствува ирония.

— Аз не за това — каза тя, — а защото...

— Ето — старецът не я слушаше, — гледайте. Местим тази стрелка, която показва посоката на платината, докато не спре. Не мърдайте. Ето така. Седемдесет сантиметра. Точно. От вашите уши до машинката. Да погледнем теглото — ето, тука гледайте. Теглото е четири грама, не, осем — защото имаме два обекта. Ясно ли е?

— Не — каза Олга Герасимовна.

— Обяснявам. С помощта на моята машинка можем не само да открием всеки метал или минерал, но и да разберем на какво разстояние, в каква посока и в какво количество е той. Сега ясно ли е?

— Но това е такова откритие!... И вие сам?...

— Заедно с Коля, покойния ми син — каза старецът честно.

— Ала не е ли редно да се предаде където трябва? — неуверено промълви Олга Герасимовна.

— Виж, това е неразумно — възрази старецът. Поизтрезня от студа и вече съжаляваше за бърливостта си.

— Не се тревожете — каза Олга Герасимовна, която правилно изтълкува движението му. — Няма да кажа никому. Разбирам, че би могло да се оцени превратно...

9.

Снегът, като захвана да се сипе вчера, продължи и през нощта и ето вече цяла сутрин не спираше. Беше студен и бодлив. Старецът се събуди късно, отворен от себе си. Усещаше ясно, че е стар, че мускулите отказват да му служат, да носят тялото му. Едва към десет часа се самозастави да се привдигне и да отиде в кухнята, за да сложи чайника.

Беше събота и Светлана стана по-късно, с родителите си. Северов, както винаги, седеше на стълбата и пушеше, а жена му стягаше Светлана за екскурзия с детската градина. Щяха да ги водят в парка, в окрайнината, където, обрасли с червеникава трева, се точеха крепостните валове на руините от старата крепост, която някога бе сложила началото на града. Светлана спореше с майка си, инатеше се да върви с гривничката, защото обичаше да се докаросва.

Старецът не се намесваше. Усещаше тлееща болка в слепите очи, а коленете му трепереха. Това беше несправедливо, защото тъкмо сега, когато с такова закъснение му се усмихна щастието, здравето трябваше непременно да го допълва.

Старецът хвана дръжката на чайника с края на не особено чистата си пижама и докато се мъknеше към стаята си, се сети, че вчера, когато беше пиян, забрави да купи хляб. А и млякото свърши.

Тогава си спомни и за глупашкото, безсмислено посещение при Олга Герасимовна и се засрами.

Празната четвъртинка, забравена на масата, му напомни за позора и той я запрати в ъгъла, без да погледне накъде се е търкулнала.

Ами къде е пръстенът? Старецът тикна чайника на поставката и се втурна към черното палто, закачено в ъгъла. Златният пръстен беше в страничния джоб.

Сложи пръстена на масата и докато запари чая, все заничаше към него. Сетне седна да изчака, додето позакрепне, и се помъчи да си спомни къде ли държеше аспирина.

Отначало не се сети, а после не се и реши да поиска от съседите, ами се преоблече — не се канеше да излиза скоро, но беше свикнал с

реда в живота си на самотен човек, който се състои от малки ритуали. Преобличането беше един от тях и се извършваше между кипването на чайника и закуската.

После старецът извади от бюфета чинийка с бисквити, захар и закуски. Чаят го сгръ и като се настани до прозореца, старецът се замисли какво ще стане по-нататък — догодина или още по-късно.

Мислите му бяха разсеяни, неясни, но приятни. Замислено търкаляше по масата златния пръстен. Не се готвеше да става милионер, не искаше вила в Крим или лека кола „Волга“. Винаги е бил алчен, знаеше, че е така, мразеше собствената си алчност и завиждаше на хората, които можеха да пилеят пари или да купуват цветя на жена си. Старецът смяташе, че не е виновен за собствените си недостатъци и хвърляше вината върху живота си. Сега ще сложи край на това. Ще победи своята досадна, гадна алчност. Ще бъде точно толкова богат, че да не мисли за пари, докато е жив.

Изад облаците, които все още ръсеха ситен сняг, надникна слънцето и снежинките блеснаха като искри на тъмния фон. Старецът бе обзет от тихо умиление пред красотата на природата, примесено с тъга, защото я откриваше твърде късно и не се знаеше докога ще може да ѝ се люби.

Времето течеше незабележимо, само гладът и гласовете в коридора го отвлякоха от приятните мисли и той погледна часовника. Вече беше дванайсет.

Старецът се послуша. Северова пискаше в коридора, че е време за обед, а Светлана още я няма. Реши да обядва в града, в стола. Скри пръстена под бельото в гардероба, сетне намисли да вземе апарата, та след като се нахрани, да поседи в градината и ей така, за собствено невинно развлечение, да провери много ли минавачи носят златни неща. После трябваше да се отбие при Ольга Герасимовна и да ѝ се извини за вчерашното си поведение.

Старецът се замисли къде ли сложи апарата. Явно го е извадил от джоба, но къде го бутна след това, не помнеше. Първо надникна в чекмеджето на гардероба, където обикновено го слагаше, ала черната кутийка не беше там. Старецът прерови джобовете на палтото и костюма си, вдигна възглавницата на дивана, надникна под дюшека. Наведе се с мъка и надзърна под гардероба. Спомняше си поред

всички скривалища, които бе измислял за машинката, ала никъде я нямаше.

Откритието, че някъде е оставил, изгубил е апарата, разтърси като гръм мозъка му. Отпусна ръце. Апарата го нямаше. Трябваше да го проумее по-рано и да тича да го търси, а не да рови по къшетата. Нямаше апарата, нямаше пари, нямаше бъдеще. Така добре измисленият живот свърши... Старецът стоеше посред стаята. Беше много стар и никому ненужен.

В коридора се чу звън, после стъпките на Северова и гласът ѝ:

— Най-сетне.

Старецът се мъчеше да си спомни къде за последен път бе държал апарата в ръка. Излизаше, че при будката. Даже го оставя на щанда. А после какво стана? Върна ли му тя машинката?

Господи, не му я върна.

И лицето на Олга Герасимовна, изплувало пред очите му не беше добро, а таеше хитра закана. Че какво ѝ струваше да излъже пияния, беззащитен старец? Отиде при нея, разкри си душата, всичко ѝ обясни... То се знае, будкаджийката е разбрала, че машината ще ѝ бъде по-полезна от стареца. И сега се прокрадва из гробищата или в някое друго потайно място, натиска копчето, избира индексите...

Старецът не помръдваше. Гледаше с празни очи през прозореца и се мъчеше да си спомни дали Олга Герасимовна видя списъка на индексите и може ли да е запомнила номера на златото? Нали ѝ обясни всичко подробно.

Не чу поредния взрив от гласове в коридора. Дойде Северов и жена му го изпрати при съседите да разбере дали дъщеря им се е върнала от екскурзията.

Сетне започна да се стяга, но не можа да си намери шапката — бързаше да не изпусне Олга Герасимовна в будката, ако, разбира се, е отишла на работа, а не е заминала в друг град.

Отново се позвъни. Северова се стрелна по коридора, проклинайки мъжа си и дъщеря си. Ала дойде някой друг и Северова каза:

— Мислех, че са моите, кого търсите?

Нещо ѝ отговориха, старецът не слушаше, завързваше обувките си. Северова обясняваше защо се тревожи, обедът е на масата, а няма кой да я чуе. Другият глас я успокояваше. Още веднъж хлопна вратата,

върна се Северов, гласът му се вплете в женските гласове в коридора. Сетне от общия шум се отдели гласът на Северова: „... И да не се връщаш без нея!“

Почука се на вратата на стареца, той не можа да си завърже обувката, хвърли един поглед на масата — няма ли нещо излишно, прекрачи към вратата и каза ядосано, като човек, откъснат от работата:

— Кой е? Влезте.

Влезе Олга Герасимовна.

Беше с ново палто и пухкаво шалче, от нея лъхаше приятно на здраве, зряла красота и благосклонност към хората.

— Извинете — каза тя, — че дойдох, без да съм поканена.

Старецът беше смутен и нищо не отвърна.

— Цяло нещастие — продължи тя, — не мога да си представя как водят по студа такива дечица на екскурзия. Извинявайте, но помислих, че сигурно се притеснявате, във вчерашното състояние можехте и главата си да оставите някъде, ала се надявам, че това не е типично за вас. Разбирате ли, когато симпатизираш някому, не ти се иска да се разочароваш, просто не можете да си представите...

Думите ѝ се лееха като спокоен топъл поток, не спираше нито за секунда, защото се мъчеше да скрие смущението си — не беше свикнала да ходи някъде, без да е поканена.

Извади от чантата черната кутийка, подаде я на стареца и той грабна машинката, учуден от силата и здравата хватка на пръстите си.

— Когато си отидохте — продължаваше Олга Герасимовна, без да обръща внимание, че старческата ръка милва и гали апаратчето, — не го забелязах веднага. После се сепнах, мисля си: ама че ужас, как ли ще се притеснявате, а пък аз нямам адреса ви. Първо мислех, че скоро ще се върнете, но вие не дойдохте. Е, добре, викам си, доста пиан сте били, легнали сте си, на сутринта ще дойдете. Нали рано отварям, немаше как да ви потърся веднага. А после още повече се притесних, сетих се, че веднъж споменавахте „Градинарска“ улица, до стръмнината. Затворих будката; може би немаше да се тревожа толкова, но вие вчера ми разправяхте за качествата му, представям си колко е ценен...

Тя още стоеше на вратата и старецът най-сетне проумя, че трябва да я утеши някак, да я покани, а в същото време най-много му се искаше да провери работи ли машинката, дали не се е строшила от

непохватно докосване, а не биваше да го прави, защото можеше да обиди Ольга Герасимовна.

10.

Седяха в ресторанта на улица „Толстой“. Нямахме много хора. Олга Герасимовна не беше никак гладна, съгласи се да дойде само защото беше трогната колко радостен и благодарен ѝ беше старецът, че не я е домързяло да му донесе машинката, и ѝ беше малко смешно, защото се стесняваше от нея.

Щом мина първото стъписване, старецът усети страшен глад. Очисти старателно чинията с борша, сега хапваше второто, беше възбуден и в промеждутъците на изповедта си успяваше да смути Олга Герасимовна с несръчните си комплименти — за външния вид и дрехите ѝ.

Не вадеше машинката от джоба си, но като говореше за нея, се потупваше по гърдите, убеждавайки се с радост, че апаратът е налице.

Сетне седяха на пейка в градината и минувачите се чудеха, защото беше много студено и дори младежите не сядяха на пейките. Старецът не усещаше студа, а Олга Герасимовна не искаше да го тревожи с желанието си да се прибере на топло. Едва когато краката ѝ се вкочаниха, тя го каза на стареца с виновна усмивка, а той много се смути и захвана да се самобичува за невнимателността си, което също ѝ беше приятно.

Запътиха се към къщата на Олга Герасимовна и в този миг срещнаха тичащия Северов. Старецът не би го забелязал — какво го засяга Северов, нищо и никакъв човек, но Олга Герасимовна, която бързо се вживяваше в съдбите на другите хора и ги вземаше присърце, го повика и попита намерил ли е Светлана. Северов вървешком ѝ викна, че Светлана не се е върнала от екскурзия, макар че другите са си дошли, и сега тича в милицията — там е учителката от детската градина, която е виновна, че Светлана се е загубила.

Олга Герасимовна се ужаси и веднага тръгна към Северови, което зарадва стареца, защото не му се разделяше с нея. Северова плачеше в кухнята, там вече бяха съседите и роднините ѝ, съчувстваха ѝ и Олга Герасимовна тутакси се включи в тая женска залисия, сякаш и тя беше нейна роднина. Старецът се прибра в стаята

си, защото знаеше, че ще намерят момиченцето — може ли да се загубиш в малко градче? В коридора изтрополяха тежки мъжки стъпки. Надникна от вратата и като видя, че са дошли двама милиционери с куче, веднага я захлопна, защото кучето можеше да подуши нещо излишно, не е изключено през нощта да са го водили в манастира.

Ала кучето заведоха в стаята на Северови, за да подуши Светланините неща. Старецът седеше и чакаше Олга Герасимовна, дори извади празничните чаши, за да пият чай по семейному. Пришпорваше времето, та по-скоро да се намери това момиченце, защото разбираше, че докато продължава неизвестността, Олга Герасимовна няма да се върне към личните разговори.

Беше почти тъмно, когато Олга Герасимовна надникна в стаята, и старецът запали лампата.

— Работниците от завода тръгват сега — каза тя. — Само че нали е събота, наложи се да се ходи от къща на къща.

— Как я е сполетяло това? — попита със скука в гласа старецът, като разбра, че сега не заема централно място в живота ѝ.

— На хълма са ходили, на развалините. Престъпление е да ги води само една учителка. Истинска хлапачка. Да не ѝ дойде на ум да преброи децата, когато тръгнали да се прибират. И да се сетят чак в града, когато се върнали в детската градина.

— Трябвало е да потърсят в храстите — каза старецът.

— Търсили са, разбира се. Отначало учителката търчала там — още повече време изгубила. После Северов. Но вие знаете...

— Общо взето, не е страшно — рече той. — Само дето е студено.

— Точно така — потвърди Олга Герасимовна. — Сега е минус четири, а през нощта прогнозираят до минус десет...

И изведнъж заплака. За стареца това беше и неочаквано, и странно, защото той не свързваше нито себе си, нито Олга Герасимовна с изгубеното момиченце.

Тя бършеше с кърпичка носа си, вместо да си изтрие очите, и на стареца му се дощя да се усмихне. Но не го направи, защото беше тъжно, че момиченцето може да замръзне. И тогава си помисли, че Северови ще имат и други деца, а виж, той — никога вече. Но не го каза гласно, за да не ѝ се стори, че е безсърдечен.

— Ще я намерят — рече той, — непременно ще я намерят. Да не е тайга.

— Мръква се вече — отвърна Олга Герасимовна.

— Кучето ще надуши следата.

— Милиционерът каза, че се съмнява — вятърът е силен, виелица, мете по земята. Ала ще се опитат.

— Олга Герасимовна — подаде се от вратата някаква непозната жена, — да имате валидол?

Държеше се така, сякаш Олга Герасимовна живееше в тази стая. Старецът не се обиди. Отиде до гардероба и намери валидол.

— Казах им, че ще бъда тук — обясни, оправдавайки се, Олга Герасимовна.

— Нищо — отвърна старецът.

— Жалко, че вашата машинка търси само метали — каза Олга Герасимовна. — Какво чудо би било, ако вие намерите момиченцето.

— Да — съгласи се старецът. — Само метали.

— Е, аз тръгвам — каза Олга Герасимовна. — Може да им трябвам там.

„Ама че късмет — мислеше старецът. — Тя може да разкаже за апарата. Там сигурно ще стои някой милиционер или пък някакво началство... А тя ще каже: «Старецът има апарат. Нещо като минотърсач. От сина му е останал. Може да открие всякакъв метал.» И тогава милиционерът ще си спомни заявлението от музея или това на пазача. Момиченцето трябва да се търси дълго, а да се намери и отнеме апаратът е работа за две минути.“

Старецът го извади от джоба си, постоя, вслушвайки се в звуците по коридора. За сега не се отнасяха до него. Къде да го скрие? Постара се да се постави на мястото на милиционера, който ще обискира стаята му. Къде не би погледнал? Следващите петнайсет минути местеше апарата от едно място на друго. Умори се, плувна в пот, струваше му се, че всеки миг ще влязат и ще попитат: „Вие ли използвате за лични цели държавно изобретение?“

11.

— Не, не мога повече — каза Олга Герасимовна, когато пак влезе в стаята и се отпусна на стола, без да забележи колко напрегнато и измъчено е лицето на стареца, който току-що бе пъхнал апарата в сандъка с мръсно белъо. — Че измислете нещо де! Имате опит.

— Какво ново? — насили се да попита с обикновен глас старецът. — Още ли не сте я намерили?

— Не съм мислила, че сте толкова коравосърдечен — отвърна Олга Герасимовна.

Беше с подути очи, разрошена и изглеждаше много по-възрастна и тромава, отколкото през деня. Стана му жал за нея, че така се тормози, и тази жалост неизвестно как се прехвърли и върху момиченцето. На стареца не му липсваше въображение и изведнъж си представи колко страшно е в гората, как снежинките парят лицето и колко немилостив е леденият вятър.

— Да бяхте се прибрали в къщи — каза старецът. — Ще ви изпратя, ако искате.

— Как в къщи? — учуди се Олга Герасимовна. — Ще отида в гората.

— Къде?

— Лида, все едно, не можеш я удържа в къщи. Тя вече цялата е там. И грехота е да я спираш.

Старецът се изненада. Вече няколко години живееше в този дом, а не беше запомнил името на съседката. За него тя беше Северова, жената на Северов.

— Там е студено — каза старецът. — И тъмно. Ще се загубите сама.

— Нищо няма да ми стане — Олга Герасимовна се замисли, а после каза: — Честна дума, само да можех да се сменя с момиченцето, без много да му мисля, щях да остана в гората вместо него.

— Щуротии някакви, мистерия — измърмори старецът.

— Ще се намери ли у вас някаква фланела? Утре ще ви я върна.

— Ама разбира се, разбира се. — Старецът извади един почти нов пуловер на сина си и го сложи на масата пред Олга Герасимовна.

— Благодаря — каза тя.

— Ще се радвам, ако мога да ви помогна. С всички сили...

— За вас ли е тая работа — рече Олга Герасимовна, да не обиди стареца. — Студено, тъмно е в гората. Виж, да бяхте пробвали с апаратчето... Знаете ли, попитах Лида...

Старецът изтръпна.

— Попитах Лида дали момиченцето е имало нещо метално по себе си. Примерно копчета или обички. Ала от нея сега мигар можеш изкопчи нещо?

— Даже и да е имало — каза старецът бързо, — знаем, ли от какъв метал са?...

И с ужас разбра, че знае: момиченцето е с месинговата гривна. Това е тайна, която също не бива да разкрива. После добави:

— А дори и да знаехме, толкова малък предмет не можеш откри. И разстоянието е голямо.

— А как намерихте пръстена? — възрази Олга Герасимовна.

— Може би кучетата ще я открият — старецът се опита да ѝ отвлече вниманието, но тя само поклати глава.

— Няма ли в списъка, който ми показахте, и други неща, които апаратът определя? — попита Олга Герасимовна.

Искаше му се да ѝ кресне да замълчи, но се сдържа.

— Не — каза, — само метали.

И това не беше вярно. Но старецът вече се окопоти:

— В гората сега е пълно с народ.

Олга Герасимовна не го чу.

— Почакайте! — възкликна тя. — Нали е с ботуши. А в тях има железни пирончета! Разбира се. Хайде, сега ще извикам някой помлад. Всичко ще му обясните.

Погледна стареца и явно разбра чувствата му, не ги изтълкува не съвсем правилно.

— Не се безпокойте. Няма да го счупим. Няма да се отделям от него нито крачка.

— Не — отрязва старецът с яд. — Пирончетата машинката няма да открие. По никой начин няма да ги открие.

— Защо?

— На два метра работи. Само на два метра. Вижда по-зле и от човека. Няма смисъл.

Олга Герасимовна беше готова да му повярва, не си спомняше как вчера ѝ обясняваше, че апаратът може да улови грам вещество от километър разстояние, но гласът му, внезапното разтреперване на ръцете и нежеланието да срещне погледа ѝ го издадоха. И тя разбра, че е излишно да се говори повече.

Бавно се надигна и тръгна към вратата, без да се обръща, като че ли старецът я беше обидил жестоко, а той не можа да измисли нищо друго, ами каза, потиснал сладкото облекчение:

— Забравихте пуловера, Олга Герасимовна.

Жената само сви рамене. И затвори вратата бавно, но окончателно.

12.

В къщата беше тихо. Цареше мъртвешка тишина. Дори ако в другите квартири беше останал някой, всички мълчаха, даже децата не плачеха. Старецът си представи как стотици хора вървят из гората, проблясват пламъчета и всички викат, шумят и си пречат взаимно. А момиченцето вече е умряло от студ. И сред тях върви Олга Герасимовна, възрастна пълна жена. Студено ѝ е, защото не взе пуловера. Старецът си мислеше и нещо друго — ще трябва да се откаже от всекидневните разходки до будката за вестници. Олга Герасимовна е добър и мек човек, но връщане няма. Стана му още потъжно и кой знае защо, си представи, че също върви из гората, но не търси Светлана, а Олга Герасимовна, спасява я и я носи към града, а тя му шепне старомодно: „Благодаря ви, спасителю мой.“ Старецът стана, отиде в кухнята и пийна вода. Тишината го гнетеше, а радостта, че успя да запази апаратчето, че не пхна в чуждите ръце бъдещото си богатство, вече мина.

Пи още веднъж. Канеше се да се връща, когато чу тих стон. От изненада дори се хвана за печката. Беше едно котенце, което не стенеше, ами изписка, защото и то се чувствуваше самотно и изоставено. Старецът понечи да му изшътка, но забеляза на врата му червена панделка и си спомни, че преди два-три дни я беше видял на Светланината плитка. Не изпъди котенцето. Така си стояха наред кухнята:

— Не — каза старецът гласно, — все едно, вече е късно.

Котенцето седна и се облиза. Радваше се, че не е самичко. Старецът дишаше трудно, тилът му тръпнеше от тъпа болка. Победата, спасяването на апарата само усложниха живота му и в крайна сметка нямаше никаква победа.

Котето слушаше, наклонило глава, как старецът обсъжда с невидимия си събеседник:

— Хиляда души не я намериха, аз ли ще я намеря... е, как да им я намеря?

Котенцето вирна опашка и отиде в ъгъла, при паничката, да провери няма ли мляко. Нямаше. Бяха забравили да му сипят.

— Колко му е да презреш човека. Всеки е сам. И ти си сам, и аз съм сам. А никой не може да го проумее. Биха могли, но не искат. Да бях им рекъл: дръжте, използвайте го. Ама някой ще ми каже ли благодаря? Най-много да ме дадат под съд за незаконно задържане.

Старецът погледна котенцето, което седеше объркано пред празната купичка.

— А дълга си към тебе никой не е изпълнил. Отидоха си, забравиха те. Не се тревожи, сега ще се върнат всички, в радостта си може и да те нахранят. Или пак ще забравят.

Старецът се послуша. Счуха му се стъпки по стълбата. Не, сторило му се е. В кухнята беше горещо.

А там, в гората, е студено.

По-рано винаги беше потребен някому... На жена си, на сина си, в работата. Сетне, когато остана само синът, вече не му беше особено нужен, макар че си идваше и му пишеше. А сега никому не е нужен.

Но ей сега ще се върнат, ще доведат момиченцето. А в къщи няма никой. Трябва да сложи вода на печката, та да се стопли, докато дойдат. Сигурно ще искат хубавичко да напарят Светлана.

Дълго търси кибрит, а когато го намери, се сети, че напразно чака някого тук. Момиченцето е закарано в болницата. Там ще го разтрият, ако е измръзнало, и ще го изкъпят. Старецът сложи кибрита до печката и се опита да си спомни индекса на месинга. Не можа. Върна се в стаята, извади списъка, погледна го и го пхна в джоба на панталона.

Мисълта му се върна към Олга Герасимовна. И тя може да измръзне. Би трябвало да я посрещне, да я изпрати до вкъщи. Ако поиска да говори с него. А защо да не иска, щом ще я посрещне от гората и ще прояви грижа?

Старецът отиде отново в стаята, облече пуловера на сина си — студено е навън. Напразно Олга Герасимовна не го взе.

Реши да стигне до гората, да посрещне Олга Герасимовна, нищо друго. На стълбите му хрумна простата мисъл: та той нарочно излъга Олга Герасимовна. Разбира се, че я излъга, защото сега ще отиде в гората, ще намери момиченцето и ще го доведе в къщи. А когато Олга Герасимовна попита защо не го е направил по-рано заедно с другите, ще си мълчи. Нека се сеща сама. То се знае — от скромност. А ако

тръгне самичък, настрана от хората, никой не ще види апарата. И никой няма да му го вземе. А на Ольга Герасимовна ще каже, че го е оставил в къщи. Разбира се, в къщи го остави.

Сега най-важното е да не намерят момиченцето преди него. Трябва да го открие. Не хилядите хора с кучета, а той сам.

Докато почти тичешком бързаше през опустелия, замрял градец, все му се струваше, че хората се връщат от гората, че са намерили момиченцето без него. И все повече и повече ускоряваше крачка, за да избегне това.

Зад последните къщи, до пущинака, който стигаше до развалините, беше спряла „Бърза помощ“. Беше празна, със загасени светлини. Значи и шофьорът, и санитарите също са там, в гората.

В края на храсталака проблясваха светлинки. Там вече имаше хора.

Старецът навлезе в гората по брега на реката. Тук нямаше хора. Представи си гората и реши да се изкачи по дълбокото дърво. Не запали фенерчето. Изгря луната и ако стъпваш по белите снежни петна, можеше да се върви почти като през деня. Старецът беше добре с очите, винаги се гордееше със своето зрение, силно не за годините му. Отгоре, откъм гората, се дочуваха слаби викове, сякаш си подвикваха гъбари.

Когато се изкачи по склона на дървото и задълба в гората, стана мъничко по-топло. Старецът си свали ръкавиците и пхна ръце в джобовете, за да посгрее пръстите си. Наблизо минаха хора. Няколко души. Шареха отпреде си с фенерчетата и си подвикваха. Старецът се долепи до ствола на една трепетлика и изчака да отминат. Добре че още не са намерили момиченцето.

Най-сетне започна боровата гора. Извади апарата и постави индекса на месинг. Лампичката не светна. Премести стрелката на максималното разстояние, повече от километър, и косъмчето се загоря. Нима ей тъй, веднага я намери? Обърна апарата към източника. Сигналите идваха от посоката на виковете. Няколко месингови точки се движеха из гората. Не, няма защо да търси там. Там е милицията, може би горски, войници. Копчетата им са метални. Старецът изключи апарата и продължи навътре в гората, но не по деретата, където хората особено се стараеха, надничаха във всеки храст, а по високите места.

Кой знае защо, му се струваше, че момиченцето също ще търси най-високото място.

След двайсестина минути виковете заглъхнаха, но не изчезнаха. Станаха част от вятъра, от пукането на клончетата. Всеки пет минути старецът спираше и включваше апарата, ала напразно.

После застудя. Старецът съжали, че не си взе валенките. С обувки, макар и с галоши, студът стига чак до пръстите. Увереността му, че не само ще открие момиченцето, но и ще го доведе в къщи, преди да са се върнали другите, разстроени и разочаровани, започна да го изоставя. Прекалено студено, пусто и безлюдно беше тук, сред черните дървета.

13.

Настъпи моментът, когато старецът разбра, че е толкова уморен, та не може да направи нито крачка. Палтото му беше в прахоляк, листа и клечки, ръцете изподрани, а панталонът беше разцепен на едно място. Напрежението, което му помагаше два часа да се промъква през гъсталака, се смени с апатия. Без особено вълнение и негодувание си каза, че може и да не се измъкне от гората. И никой няма да го търси така, както търсят това момиченце, което още нищо не е направило в живота си, и ако се пресметнат всички пари, изхарчени за издирването му, времето, което губят стотици възрастни хора, ще излезе, че то не струва и една десетинка от това. Но него го търсят. А утре, като се усетят, никой няма да тръгне да търси стареца, макар че е преживял дълъг живот и повече от трийсет години е работил, изхранвал е семейство и е възпитал талантлив син. И не той е виновен, че синът му загина. Тъй и ще се прекъсне неговото семейство, родът му. И никой не ще забележи.

Седнал на едно повалено дърво, старецът с мъка застави вцепенените си пръсти да измъкнат от пазвата апарата, издърпа антената и натисна копчето, включено на месинг. И не защото вярваше, че ще намери момичето. Просто сега в това действие се бе съсредоточил смисълът на съществуването му. Лампичката светна по-ярко от преди.

Старецът не се учуди особено. Вече му беше почти все едно. Изви антената и се оказа, че месингов предмет, малък месингов предмет се намира на около четирийсет метра от него, в долчинката, зад младите елхички.

Старецът не стана веднага. Не му се помръдваше. Караше го на сън. Ако и момиченцето се чувства така, по-добре да не го закача, нека си поспи...

Силният порив на вятъра, налетял с пронизителен вой, пращането на чупецо се клонче наблизе сякаш събудиха стареца. Ръцете му се размърдаха, разтърси глава, като че изливаше вода от ушите си, и толкова рязко се изправи, че насмалко не падна на

замръзналата земя. Не, още не всичко е свършило, ще повоюваме още...

Старецът уверено крачеше към месинговата гривна. И през ум не му минаваше, че там може да се окаже нещо друго. Четирийсетте крачки преодоля трудно, защото на пътя му се изпречиха паднали трупи и той ги заобиколи, за да не включва отново апарата, че му измръзваха ръцете. Изпраця, разкопча се палтото, кракът му пропадна в някаква дупка. Старецът го дръпна и остави там галоша си, но когато забеляза, не се притесни, защото изведнъж разбра, че всичко ще свърши добре, ще намери момиченцето и ще стигне при хората...

Полянката беше заобиколена с млада гъста елхова горичка. Тревата беше изпотъпкана. Старецът включи фенерчето и лъчът му затрепери, замята се по шумата и сухата трева.

Гривничката лежеше на един пън, блесна на светлината като златна.

Старецът прилекна и я взе. Беше студена, ледена, кой знае кога я бе изгубило момиченцето. А без гривната старецът не можеше да го намери.

Едва се принуди да се изправи. Беше много стар, къде по-стар от годините си. Не съжаляваше нито за себе си, нито за богатството, което няма да дочака, а изведнъж преживя целия ужас, стоварил се върху Светлана, и надеждата й, че някой ще дойде и ще я изведе оттука. И виновник за това беше той, старецът. Защото вече няколко часа знаеше, че може да я намери. И ако не беше той, момиченцето отдавна да си е в къщи. Можеше да я намери през деня, когато беше светло и не толкова студено, можеше да вземе със себе си Олга Герасимовна и двамата щяха да я доведат у дома. А Олга Герасимовна нямаше да каже на никого за апарата, защото е сериозен човек. Ами ако беше разправила? Какво, мигар двамата нямаше да преживеят с неговата пенсия и нейната заплата?

И в отчаянието си старецът правеше кръг след кръг около поляната, повдигаше клоните на елите, хриптеше: „Светлана!“ — нямаше сили и глас да извика. Но никой не се обаждаше. А старецът беше съвсем изнемощял, за да се върне при хората и да ги извика да претърсят тези елички.

Старецът кипеше от злоба към себе си — последен изблик на енергия, — дето погуби и момиченцето, и себе си. Не усещаше краката

си, а сърцето биеше на чести и неравни тласъци, замираше и спираше. А той вървеше и не чувствуваше нито убожданията, нито ударите на клоните по лицето си.

Веднъж падна и като се изправяше, видя на земята черна кутийка. И с учудване отбеляза, че е неговият апарат, който е изпуснал или сега, или преди няколко минути, когато пак е минал оттук. Не се разтревожи, защото апаратът беше част от онова далечно минало, което сега като че ли изобщо не го е имало, а и не би могло да го има.

Старецът се повдигаше с мъка, апаратът лежеше точно до него и в този миг се сети нещо, свързано с апарата. Не можа да проумее веднага за какво още може да му послужи. В ушите му звучаха някакви важни думи на Олга Герасимовна за пирончетата. Какво общо имат тук пирончетата? Къде са те?

Както си лежеше, старецът протегна ръка към апарата и без да съзнава какво прави, го включи, по памет го сложи на индекса на желязото, който никога не би си спомнил през деня. И като гледаше как светва лампичката, разбра защо е вдигнал апарата. Ботушките на Светлана са наковани с пирони.

14.

Светлана седеше, удобно свита на топчица, засипана с листа, и човек можеше да не я види дори ако минеше на две крачки от нея. Отначало даже му се стори, че не диша. Толкова студена и неподвижна беше.

Старецът седна до нея и започна да я друса, да хрипти в ухото ѝ, но Светлана не се обаждаше. Придърпа я до себе си и седешком, със свободната си ръка заразкопчава палтото ѝ, за да я прикътта до себе си, а Светлана беше вяла и послушна, но изобщо не искаше да се събуди и да помогне на стареца, защото той вече нямаше сили, за да я стопли както трябва.

Апаратът му пречеше. Метна го по-настрана и той се скри в купчината листа. Апаратът можеше да му послужи, за да намери обратния път, но старецът не помисли за това, защото по-важно беше момиченцето да е живо, понеже все едно можеше да направи това невероятно усилие — да се върне при хората — само ако тя е жива. Иначе защо ли му беше да се връща.

Старецът притискаше Светлана до гърдите си с двете си непослушни ръце и му се стори, че сърцето ѝ бие. Не беше сигурен, но надеждата, че момичето е живо, му придаде сили, за които дори и не подозираше. Седешком успя да сложи детето на коленете си и да смъкне палтото и пуловера на сина си. Уви го пъргаво в пуловера, а сетне в палтото. Дори разтри ледените му, студени пръсти и момиченцето изхлипа като насън.

Сега най-важното беше да се изправи на крака и да вдигне Светлана. Старецът забеляза един дебел клон, който беше увиснал наблизко. Обхвана вързопа с момиченцето с дясната си ръка, а с лявата се вкопчи, без да усеща пръстите си, в клона и се помъчи да се придърпа нагоре.

Не успя. Наложил се да пусне клона, да застане на колене, да прегърне Светлана и бавно да протяга крака си напред, повдигайки коляното, сетне да постои минута-две на едно коляно, за да се опита да

усмири сърцето си, и след няколко неуспешни опита все пак да застане на крака и да направи първата стъпка.

15.

Вървеше, без да вижда почти нищо пред себе си, обръщаше се с гръб, ако трябваше да се промъква през храсталаци, за да предпази Светлана с тялото си. Вървеше напред, без да се страхува, че може да се заблуди, защото това би било такава несправедливост, на която не може да се реши дори съдбата.

Слизаше надолу, към черния път, който се виеше покрай реката, защото знаеше, че скоро ще падне и няма да може да носи момиченцето. Макар да бяха изтръпнали, ръцете все се теглеха надолу и можеха всеки момент просто да се смъкнат и тогава вече с нищо не можеш ги накара да вдигнат отново детето.

Ала ръцете му служиха още известно време. До самия път. Все пак успя да излезе на пътя, усети го, без да го вижда, и пое по него. Струваше му се, че върви бързо и равномерно и даже броеше стъпките си, само че непрекъснато бъркаше, защото не можеше да си спомни някои цифри. В действителност се придвижваше с редки несигурни крачки, понякога тъпчеше на място и отстрани приличаше на мъртво пиян.

Изведнъж Светлана промърмори нещо неразбрано и старецът ѝ отговори, успокоявайки я. Вместо думи излезе мучене, но той си мислеше, че говори меко и убедително.

Сетне вече нищо не мислеше и не броеше крачките, а се бореше с виденията, които го уговаряха да спре и да си легне, виждаше различни хора — и сина си, и покойната си жена, и Олга Герасимовна, но не вярваше на увещанията им.

Падна точно на края на гората и инстинктивно легна тъй, че да прегърне Светлана, присви колене и я скри от вятъра в обръча на ръцете си. А на него му се струваше, че върви.

Така ги намериха. Десетина минути след като старецът падна. Намериха ги хората, които се връщаха от гората по същия път, защото мнозина премръзнаха и бързаха да се приберат, да се постопят малко, да си починат и на разсъмване отново да вървят в гората.

А после, когато питаха Светлана как и къде я е намерил старецът, тя не можеше да си спомни.

OKOTO

1.

Когато Борис Коткин завършваше института, всички вече знаеха, че ще го оставят аспирант. Някои му завиждаха, а пък той не можеше да реши добре ли ще бъде или зле. Пет години изкара в общежитието, в спартанския уют на стая номер 45. В началото с него живееха Чувпило и Дементиев. Сетне, когато Чувпило замина, мястото му зае Котовски. Дементиев се ожени и взе стая под наем в Чертаново и тогава се появи Горенков. Коткин не се караше със съквартирантите си, с Дементиев по едно време дори дружеше, но се умори от постоянното присъствие на други хора и често, особено в последната година, мечтаеше да може да гаси лампата, когато си поиска. Дори каза на Саркисян, че ще се прибере в Путинки, ще предава в училище физика и биология, а Саркисян се кикотеше гръмко и караше всички, които минаваха по коридора, да се обръщат.

Коткин не ходеше на екскурзии и бригади. Във факултета свикнаха с това и не му придириваха: беше отличник, никога не се отказваше от работа, събираше профсъюзния членски внос и отговаряше за Червения кръст. А през лятото непременно се връщаше в Путинки — майка му ослепя, а живееше сама, беше ѝ трудно и трябваше да ѝ помогне.

Двамата държаха стая в двуетажна барака, останала от двайсетте години. Беше близо до сточната гара. По-рано майка му предаваше в Путинковското училище, после се пенсионира и нямаше други роднини освен Борис.

Както преди, тя спеше зад завесата, спеше тихо, дори не се обръщаше, сякаш и насън се страхуваше да не притесни с нещо Борис. Зад прозореца примигваха гаровите светлини и гръмкият глас на диспечера, изопачен от високоговорителя, даваше нареждания на прикачвачите и машинистите на маневрени локомотиви.

Майка му ставаше рано, когато Коткин още спеше, обличаше се, взимаше бастунчето и отиваше на пазара. Тя смяташе, че за Борис е по-полезно да пие мляко от пазара, отколкото от магазина. Боря оправяше стаята, носеше вода от чешмата и през цялото време се

опитваше да си представи каква е степента на майчината му самота, след като зримият ѝ свят се ограничаваше в спомените.

А майка му никога не се оплакваше. Когато се връщаше от пазара или от магазина, тя за миг замираше на вратата и неуверено се усмихваше, като се мъчеше да долови Борисовото дишане, да се увери, че е тук. Понякога говореше с тих учителски глас, че трябва да си идва по-рядко, тук напразно си губи времето, би могъл да си почива с приятелите или да работи в библиотеката. Ако преподавателите те гледат с добро око, не бива да ги разочароваш. И те са хора и понасят разочарованието по-тежко от младите. Майка му също се разочароваше понякога от хората, ала предпочиташе да го приписва на слепотата си: „Трябва да видя израз на очите му — разправяше тя. — С гласа си човек може да те подлъже. Даже без да иска.“

Харесваше ѝ, че Коткин обича своята биофизика, помнеше думите, които беше казал някога, доста отдавна: „Ако трябва, сто години ще се трепя, но ще ти върна зрението.“ Тя смяташе, че няма да доживее този ден, ала се радваше за другите, които синът ѝ ще дари със зрение. „Ами помниш ли — казваше тя, — ти още в седми клас ми обещавахте...“

През февруари, когато Коткин беше в пети курс, майка му неочаквано умря. Съобщиха му късно и той не успя да стигне за погребението.

Аспирантурата означаваше още три години общежитие. Заместник-деканът, бившият факултетски гений Миша Челцов, когото твърде рано помъкнаха по международни конференции, съчувствено мигаше през вносните си очила и обещавахме да му уреди самостоятелна стая.

— Ще направим всичко възможно — разправяше той. — Всичко, което зависи от нас.

Но за сега в общежитието нямаше свободни самостоятелни стаи.

През пролетта, в края на март, Коткин отиде на някаква факултетска забава. Настани се отзад, в ъгъла, близо до вратата, за да може да излезе, ако му доскучае. До него седеше Зина Пархомова от четвърти курс. Весело ѝ беше и бе готова да прихне от всеки номер. После се обръщаше към Коткин и се чудеше защо ли и той не се смее. Той се усмихваше и кимаше, за да покаже, че е съгласен с нея: много е смешно. Зина имаше обло, геометрически съвършено лице и бяла

кожа. Единствено тя в целия факултет не се раздели с плитката си и я завиваше като венец около главата си. Тази вечер плитката лежеше на гърдите ѝ и това беше красиво.

Зина го гледаше с интерес, като някое зверче в зоологическа градина. Няма по-лошо от това да се видиш отразен в чуждите очи като в огледало, край което си минал случайно — погледнал си, без да щещ, и си видял колко си грозен. Смутен поглед на сиви очички изпод рижави вежди. Тънък, сякаш прозрачен нос, зачервен на върха. А устата и брадичката са от друг, вече съвсем дребничък човек.

— Извинете — каза Борис. — Ако обичате, да мина.

— Къде сте тръгнали? — попита Зина. — Сега ще свири оркестърът. Такива сладури са.

Коткин стана и изчакваше Зина да го пусне да мине, като гледаше да не среща погледа ѝ.

Сетне пушеше в коридора, до стълбата, и не можеше да се нахрани да се прибере. Не му се връщаше в общежитието, а нищо друго не можеше да измисли. Гледаше обувките си. Бяха се напращили през деня, а дясната бе цъфнала точно по ръба.

— Коткин, имам чувството, че ви разсърдих. Тъй ли е?

До него стоеше Зина.

— Моля ви се, какво приказвате — рече Коткин. — Време е да си ходя.

Преди две години в него се влюби една първокурсничка, умно и старателно момиче. Дори започна да събира като Коткин марки с животни — показваше душевното си родство с него. Но първокурсничката беше грозновата и срамежлива и той се измъчваше, че това подчертава собствената му непривлекателност. Държеше се учтиво с нея, но я избягваше. Скоро в курса научиха и му се подиграваха. Коткин искаше да се влюби в ярко, представително момиче, такова като Пархомова. Ала той схващаше нахалството на такава мечта и избягваше красивите момичета.

След един-два дни, като срещна Борис в коридора, Зина Пархомова му се усмихна като на добър познат, макар че в този момент приказваше с приятелките си. Те захихикаха и затова Коткин се извърна и бързо мина край тях, за да не поставя Зина в неудобно положение.

Избегнал срещата с нея, Борис около три минути беше убеден, че е постъпил правилно. Ала щом те изтекоха, разбра, че трябва да намери Зина и да я помоли за извинение.

Коткин прекара нощта в предоперационна треска. На сутринта дотолкова бе изгубил присъствие на духа, че взе от шкафчето на съседа си термометъра и го държа десетина минути с надеждата, че се е разболял. Имаше 36,8. През деня във факултета Коткин няколко пъти видя Зина, но отдалече и с други, та се наложи да я чака на улицата след лекции. Не знаеше в коя посока ще тръгне и се скри в отсрещния вход. В преддверието влизаха хора и го гледаха подозрително, а той се правеше, че е зает — завързваше обувката си, прелистваше бележника. Струваше му се, че Зина вече е минала покрай него и се притискаше до стъклото на вратата, за да погледне надолу по улицата.

Зина не излезе сама, изпращаше я широкоплещест момък, тръгнаха наляво и след известно колебание Коткин ги последва, проклинайки се. Вървеше на петдесетина крачки зад тях и се страхуваше, че Зина ще се обърне и ще реши, че я следи. Тъй стигнаха до ъгъла, пресякоха площада и Коткин се зарече, че ако не се разделят още сега, ще си отиде и никога повече няма да се приближи до Зина. Зина и нейният познат не се разделиха на ъгъла, а продължиха по-нататък. Коткин — след тях, като търсеше с поглед следващия ориентир, след който ще се върне обратно. Неочаквано Зина подаде ръка на широкоплещестия момък и тръгна към Коткин, който не свари да се скрие.

— Здравей — каза тя. — Следил си ме. Много съм поласкана.

— Не — отрече Коткин. — Просто вървах в тази посока и дори не съм видял...

Зина сложи на рамото му красивата си ръка.

— Борис — рече тя, — много ли бързаш?

— Искях да ви помоля да ме извините — каза Коткин. — Но толкова глупаво стана...

Ходиха на кино, после Коткин я изпрати до „Русаковска“ и Зина му показа прозорците на своето жилище.

— Живея със старите. Но изпращат баща ми в Средна Азия. Той е строител. Тъй че ще остана съвсем сама.

Коткин каза:

— А аз имам само майка...

— Тя там ли е? В твоите Путинки?

— Да — рече Коткин, — там е. Умря през февруари.

На другия ден Зина го покани на концерта на един аржентински челист. Коткин не разбираше музиката, не я обичаше. Взе назаем от Саркисянц двайсет рубли и си купи нови обувки.

През април Зина още няколко пъти ходи с Коткин на различни места, той затъна в дългове, но не можеше да се откаже от срещите. Понякога Зина го молеше да ѝ разкаже над какво работи, ала му се струваше, че не ѝ е особено интересно. А и той самият, толкова грозен и скучен, беше невъзможно да я интересува — Коткин беше убеден в това.

Саркисянц го спипа в коридора и попита:

— Защо мътиш главата на такова момиче?

— Не я мътя.

— Какво, да не би тя да те ухажва? Целият факултет е сащисан.

— И какво толкова чудно има? — озъби се изведнъж Коткин.

Чернооката Проскурина го обърка още повече. Беше най-добрата приятелка на Зина и заради туй Коткин бе готов да ѝ прости перманентната злоба към цялото човечество, вулгарните премени и гръмкото пронизително кикотене. Случиха се заедно в метрото. Тя каза:

— Разбира се, това не е моя работа, но, Борисе, недей да се заблуждаваш. Като приятелка имам право на откровеност. Няма да ме издадеш, нали?

— Не — рече Коткин.

— Тя не те обича — каза Проскурина. — Никого не обича тя. Разбра ли?

— Не, не разбрах.

— Когато разбереш, ще бъде късно. Моята работа е да предупредя мухата да стои по-далечко от паяжината — сравнението ѝ се хареса и тя се закикоти с цяло гърло.

— Отношенията ни са съвсем приятелски — каза Коткин. — Аз прекрасно разбирам, че Зина е заобиколена от къде-къде по-интересни и ярки личности...

— Я млъквай! — прекъсна го Проскурина. — Ярки личности... И каква ѝ е файдата от тия ярки личности? Разпределението е другата пролет.

Коткин забрави този разговор. Неприятно му беше, че Зина има такава приятелка. Забрави го и защото след това дълго, почти месец, не се виждаше със Зина. Поздравяваха се — и толкова. Тя се беше увлякла по един аспирант по приложна математика и каза на Коткин:

— Разбери ме, Боря, не мога да заповядвам на сърцето си. Тъй и свърши всичко. Коткин взе държавните си изпити и залегна над реферата. Миша Челцов, заместник-деканът-гений, го убеди, че на науката не ѝ е до Коткиновите настроения. Борис изплащаше заемите си, много четеше, работеше, защото обичаше своята работа.

През август Зина се върна от юг. Проскурина му съобщи, че е била с онзи аспирант, но са се скарали. Зина видя Коткин в празната, нажежена библиотека и каза високо от вратата:

— Борис, излез за минутка.

Коткин не разбра веднага кой го вика, а като видя Зина, изтръпна, че може да си отиде, без да го дочака, втурна се към вратата, закачи книгите и те паднаха на пода. Наложил се да се наведе и да ги събира, те напирала да се измъкнат отново, а той си мислеше, че Зина си е отишла.

Но тя го чакаше. Косите ѝ бяха прегорели от слънцето и изглеждаха съвсем бели.

— Как я караш без мен? — попита тя.

— Благодаря — отвърна Коткин.

— А аз съжалявам, че заминах. Такава скука, не можеш да си представиш. Какво ще правиш довечера?

Коткин не отговори. Гледаше я.

— Трябва да поговорим. Че то сигурно си се наслушал на клюки за мене. Извинявай, че те откъснах от работата.

Зина си отиде, без да се разберат къде и кога ще се срещнат.

Коткин върна книгите и побърза да слезе.

Нямаше нужда да я търси. Седеше на пейката във вестибюла, протегнала дългите си бронзови крака, а край нея се въртяха двама програмисти от Изчислителния център, шегуваха се един през друг и сами се смееха на шегите си. Коткин се спря до стълбата — не знаеше какво да прави по-нататък, но Зина го видя и викна:

— Боренка, уморих се да те чакам.

Скочи леко от пейката и забърза към него, забравила за програмистите.

... Седяха на пейката в парка и Зина каза:

— Боря, мога ли да бъда откровена с теб?

Коткин се уплаши, че ще почне да му разправя за оня аспирант или за някакъв поклонник, за когото ще се омъжва, и ще иска съвет.

— Все още ли живееш в общежитието?

— Да.

— Виж каква е работата... Само не ми се смей, нали знаеш какво е отношението ми към тебе. Моите старци заминаха на Нурек. Вероятно за пет години. Докато баща ми не построи там своята стена, за нищо на света не ще се върне. Пък може и изобщо да си остане там. Слушаш ли ме?

— Слушам.

Коткин гледаше Зинината ръка и се дивеше на съвършенството на пръстите ѝ.

— Оставам самичка в апартамента. А ти живееш в общежитие. Несправедливо е. Разбираш ли ме?

— Не — каза Коткин.

— Тъй си и мислех. С една дума, аз ти предлагам: взимай си марките, червенушко — и право при мен.

— Как така?

— Разбери ме, Боренка, в последно време се разочаровах от хората. Разбрах, че ти си единственият човек, на когото може да се разчита. Не се чуди. Знам, че не си хубав, че не умееш да се държиш в обществото, че имаме различни приятели. В края на краищата всичко това не е чак толкова важно. Разбираш ли ме? Аз знам колко си талантлив и колко ти е мъчно без майка ти. Трябва ти някой, който може да се погрижи за тебе... Прекалено откровена ли съм? Но на мен ми се струваше, че и аз не съм ти безразлична. Да не съм сбъркала? Можеш да откажеш...

Последното изречение се прекъсна и Коткин чувствуваше във въздуха присъствието на важни, почти страшни по своето значение думи, подобни на ехото от камбанен звън.

— Не — каза Коткин. — Какво говориш, как е възможно?

Беше ѝ така благодарен, на нея — толкова красива и умна, — че едва не заплака и се извърна, за да не забележи тя. Зина сложи ръката си на коляното му и рече:

— Мога да се грижа за тебе, мили... Прости ми за откровеността.

А когато вече излизаха от парка, Зина се спря, притисна ръката си до устните му и каза:

— Само че, нали разбираш, току-виж дошли си старите, и що да видят — мъж... Да се разпишем, а?

2.

Минаха девет и половина години. Коткин се върна от магазина и вадеше от чантата продуктите за другия ден. В стаята бълбукаха гласове. При Зиначка беше дошла Проскурина с новия си мъж, за когото вчера Зина му каза:

— Когато те сменя, никога няма да стигна до такова нищожество.

Сега се смееха, защото новият мъж на Проскурина се беше върнал от Бразилия, донесе японско уиски и разказваше бразилски вицове. На Коткин му се щеше да послуша за Бразилия, в последно време го теглеше да замине, макар за малко, за Африка или Австралия, ала нямаше кога и не биваше да оставя Зина сама. Пак започнаха чернодробните ѝ кризи и трябваше да пази диета.

Коткин сложи чайника и надзърна за миг в стаята.

— Кой иска чай, кой кафе? — попита той.

— Кафе за всички — отвърна Зина.

— За тебе не бива — каза Коткин. — Вреди ти.

— По-добре от тебе знам какво ми вреди.

Проскурина се засмя.

Коткин се върна в кухнята и извади кафето. Днес се прибра в чудесно настроение и искаше да покаже на Зина последния вариант на Окото. Окото функционираше. Четири години и ето, всичко е готово. Искеше му се да каже на Зина, че ще получи премия: директорът на института — оня същият Миша Челцов, който някога беше заместник-декан на техния факултет, още вчера възкликна:

— Момчета, на ваш гръб и в рая ще вляза.

И Коткин донесе в къщи Окото, за да го покаже на Зина, макар да знаеше, че то едва ли ще ѝ направи особено впечатление. Тя обичаше да повтаря чутата нейде фраза, че е изчерпала своя запас от любопитство към мирската суета.

Зина се върна преди седмица от Гагри, където не биваше да ходи и където бе почерняла хубаво, макар че ѝ беше противопоказано да се пече на слънце. Коткин знаеше, че когато Проскурина и мъжът ѝ си

отидат, тя ще има да ги хока и да се окайва, че има киселини от уискито, и ще се наложи да става посред нощ, за да ѝ дава лекарства.

Челцов, който помнеше Зина от института, като си пийна леко — то се знае, днес те мъничко поляха Окото, — пак разправяше на Коткин:

— Чувай, тя се държи с теб като с римски роб. Просто на сянка си заприличал.

— Нищо не разбираш, Миша — отвърщаше както винаги Коткин. — Аз съм ѝ вечен длъжник.

— Това пък защо?

— Има такава стара дума — благодеяние. — Сега тя, кой знае защо, се употребява само иронично. В тежък момент Зина ми се притече на помощ.

За девет и половина години Коткин почти не се промени. Беше все така мършав и подвижен, все така изоставен и лошо облечен. Но тъй си беше тръгнало, че е редно да се гордеят с Коткин, ала тъй, както се гордеем с природна забележителност, която не очаква нищо в замяна.

... А Зина в последните години смени няколко института, където не можаха да оценят качествата ѝ. Сетне работеше в главка^[1] и преживя неудачен роман с директора на един сибирски завод, който идваше в командировки и бе поласкан от вниманието на красивата московчанка. Като се увери, че намеренията му са недостатъчно сериозни, Зина от мъка заряза главка и се настани в едно издателство, където работата ѝ тежеше, тъй като смяташе, че е създадена за спокоен живот, за срещи с приятелки, за разходки по магазините, пътувания да Карлови Вари и борба с болестите, които се примъкваха все по-близо до стройното ѝ тяло. Ала и да напусне изобщо работа не можеше, за което съществуваха няколко различни обяснения. За Коткин бе приготвила следното обяснение: Той не е в състояние да обезпечи както е редно жена си и тя е принудена да се труди, за да спаси дома си от затъване в бездната на бедността. Ако бъде формулирано, обяснението за пред самата нея, би звучало така: „Сама в къщи ще пукна от скука. Трите дни в седмицата, които съм длъжна да изседя в издателството, са живият свят, свят на разговори, срещи с автори, коридорен шепот и тия дни продължават и след полунощ в сложната схема на телефонните обаждания.“ Имаше и трето обяснение — за

познатите мъже извън издателския свят. В него на първо място се афишираше нейната незаменимост... „Не, сега няма да мога да ви видя. Краят на тримесечието е, а аз имам да прочета още триста страници от измишльотините на един академик...“

Зина си отрязва плитката, лицето ѝ изгуби геометричната си правилност и леко подпухна, макар че все още беше много хубаво.

[1] Главк — главно управление. — Б.пр. ↑

3.

Когато Коткин се върна с готовото кафе, Проскурина побутна към него препълнения пепелник, за да го изсипе, а новият мъж на Проскурина му подаде чашка уиски и му зададе въпрос, в който имаше и мъжка солидарност, и скрита ирония:

— Над какво се трудите сега, Боря?

— Аз ли? — Коткин се учуди. Кой знае как, неговата работа отдавна вече не се обсъждаше в къщи, още повече пред гости.

— Нали вие — усмихна се новият мъж на Проскурина, който беше външнополитически журналист, — ако не греша, сте инженер? Ще взема да пиша за вас.

— Той е биофизик — каза Проскурина. — И събира марки с животни.

— Чисти или унищожени? — попита новият мъж.

— Унищожени — отвърна Коткин, сипвайки кафе. — Сега ще донеса торта.

— Дай захарта — каза Зина, — биофизико!

В кухнята Коткин режеше тортата, доволен, че мъжът на Проскурина толкова навреме го попита за работата. Може да разкаже за Окото, без да им се види празен хвалипръцко.

Извади от чантата Окото и внимателно размота проводниците. Смукалцата с предавателите удобно се залепиха на слепите му очи. Окото можеше да се прикрепя на челото, за което беше направен специален обръч, можеше и да се държи в ръка. Коткин натисна копчето. От стаята долиташе смях — мъжът на Проскурина пак разправяше нещо весело. Коткин вече неведнъж изпитваше това странно чувство при опитите с Окото. Видя тавана на кухнята, полиците със съдове и леко опушените стени горе. И в същото време виждаше това, което беше пред него — протегнатата си ръка, Окото в нея, обърнато със зеницата нагоре, кухненската маса с нарязаната торта, печката. Като отмести ръката си встрани, Коткин се застави да плъзне погледа на Окото по стената и в същото време не изпусна от ползрението своята ръка. Замижа. Мозъкът, изпратил на очите сигнал

да замижат, очакваше да настъпи тъмнина. Вместо това продължаваше да вижда с Окото и като го обърна към лицето си, Коткин забеляза с него затворените си очи.

Четири години се блъскаха с това Око. Идеята се състоеше в това, че у по-голямата част от слепите самите зрителни центрове не са повредени. Значи ако се въздействува, като се подберат, необходимите честоти, непосредствено на мозъка, подминавайки излезлите от строя очи, може да се възстанови зрението. Затова те разделиха Окото на две части: на едните се падна приемникът, улавящ светлината, на другите — транслаторът, който предава информацията на мозъка. Лабораторията на Коткин разработи приемника. Верховски се занимаваше с предаването на изображението направо на зрителния център. Това е. Само че минаха две години, преди да стане възможно човек, включил приемника, да види отначало мътна светлина, сетне контурите на предметите и накрая ясно цветно изображение. И още две години отидоха, за да превърнат приемника от сандък с размерите на телевизор в подобие на истинско око. Та затуй Коткин взе Окото в къщи, макар че не биваше да изнася работния модел от института. Но щеше му се да го покаже на Зина.

Коткин чакаше мъжът на Проскурина да повтори въпроса си за неговата работа, но разговорът вече бе изместен окончателно. И той не се стърпя, изкашля се и каза:

— А ние днес завършихме една работа.

Всички се учудиха, представете си, той бил в стаята.

— Ама разбира се — разсеяно каза мъжът на Проскурина. — Много интересно.

Тогава Коткин се прокле и млъкна, и никой не му предложи да продължи. В този момент се звънна, дойде Настя с приятеля си, защото нямало къде да се даят, и стана нужда Коткин пак да прави кафе. Гостите строшиха любимата Зинина чашка, тя се огорчи, но не го показва, Коткин се притесни, защото знаеше, че вината за счупената чашка ще бъде лепната на него. После се обади Верховски и макар че Зина не даваше да се приказва за работа, когато в къщи има гости, Коткин не затвори телефона, а говори пет-шест минути, защото ставаше дума за конференцията, на която утре заминава Верховски. В Баку ще пристигнат Полачек, Браун и Леви и Коткин обясняваше, че също би отишъл, но не бива да оставя Зина, тя има нужда от грижи и

добра храна, пък и пак са зле с парите. Верховски твърдеше, че ако доклада чете някой друг, а не самият Коткин, това ще е връх на неприличията, ала Коткин сложи слушалката и се захвана с миенето на съдовете. Проскурина дойде в кухнята и запали цигара, облежната на стената.

— Все така ли се луташ? — попита тя.

— Не те разбрах — каза Коткин, — аз изобщо гледам да не се лутам.

— Не го вземай буквално. Трябваше да ме послушаш. Да беше избягал от нея. Щеше да си вече доктор на науките и да си живееш за собствено удоволствие. Колко сме се хилили: Зинка, тая тъпанарка, профанката проста, дето кой знае как припълзяваше от курс в курс, а каква хватка! Каква хватка!

Коткин нареди чашите на таблата, сипа курабии в зелената салатиера. Мислеше си, че нощес ще трябва още веднъж да прегледа набързо английския текст на доклада на Верховски.

— До пенсия ли ще търчиш тъй по лекции, ще пишеш рецензии и ще даваш уроци, за да може тя да си купи още едни ботуши?

— Борисе. — Зина стоеше на вратата, гласът ѝ беше прегракнал от нещо и не гледаше Коткин, а Проскурина. — Умираме от жажда. Караш ме да ставам, макар да знаеш, че не бива.

— Да — рече Коткин. Разбра, че не си е струвало да взема Окото в къщи.

— А от теб, Лариса, не съм очаквала това — каза Зина.

— Очаквала си — възрази Проскурина. — Нещо ново да съм казала?

Вечерта завърши лошо, всички побързаха да си отидат. Коткин пое Зина с корвалол, а тя се извърещаше и буташе чашата, лекарството капеше по пода и Зина хленчеше, че е разсипал живота ѝ, строшил е любимата ѝ чаша, скарал я е с приятелката ѝ. Думите ѝ бяха несправедливи и глупави. Коткин бе уморен и чувствуваше как у него се натрупва някакво странно тежко раздразнение, което отдавна дремеше в душата му, но той винаги гледаше да го потиска, защото беше насочено против Зина. Време му беше да се покае за всичките си „вини“, ала той не го направи, с което още повече ядоса Зина. Спеше му се, но трябваше да ошета, а после да нахвърли статията за бюлетина — обеща на Челцов, пък утре е последният срок.

— Зиначка — Коткин внесе в стаята чантата, — мисля, че ще ти е интересно да хвърлиш един поглед на това нещо, дето сме го направили. Май успяхме...

— Млъкни де. Вече съм чувала всичко това.

И все пак Коткин извади Окото и ѝ го показа. Не приличаше на истинско, по-скоро напомняше малка черна непрозрачна ракиена чашка. С плоската основа на столчето можеше да се закрепва на челото, а изпъкналата повърхност на изкуствената зеница изглеждаше дълбока и бездънна. Когато Окото се включваше, в дъното светваше студено безцветно пламъче.

— Махни тая гадост — каза Зина. — Прилича на паяк.

А на него Окото му изглеждаше красиво.

— Зина — рече Коткин. — Четири години се трепахме и ето на, работи.

Зина въздъхна тежко — сили не ѝ останаха да спори и се обърна към стената. А Коткин все не се разкайваше. Напълни таблата и я понесе към кухнята.

— Угаси лампата — каза Зина със слаб глас. — Нима не виждаш колко ми е отвратително?

За щастие вече не му се спеше. Изключи полилея, прибра книжата си от бюрото и се настани в кухнята. Седеше така, че да може да вижда Зина, като се обърне: диванът, осветен от аплика, подобен на малък квадратен уличен фенер, се вписваше в правоъгълника на вратата.

„Е, какво пък, да пореботим — каза си Коткин, — нищо страшно не е станало.“ Започна да пише и малко по малко работата го увлече, защото отдавна вече бе свикнал да работи в неудобно за другите време, на неудобни места, тъй като винаги трябваше да се работи, а никой не го беше грижа как Коткин се оправя.

За да не му пречи Окото, Коткин го отметна назад, а сетне го включи, защото така можеше да вижда Зина и ако стане нужда, да отиде при нея.

С Окото на гърба се работеше трудно. Мъчно е да гледаш листа, ръката си и в същото време да виждаш вратата на стаята, дивана, лампата, прилична на уличен фенер, и закръгления гръб на Зина. Виждаше всеки косъм на главата ѝ, олющения лак на отметнатата на тила ѝ ръка.

Коткин предполагаше, че тя преживява скарването си с Проскурина. В действителност Зина вече бе забравила за нея, защото умееше да пропуска покрай ушите си неприятните думи. Всичките тия десет години тя беше дълбоко убедена, че е облагодетелствувала Коткин и затова го превъзхожда душевно. И сега, разглеждайки изтърканите шарки на облегалката на дивана, Зина изведнъж почувствува в себе си сила да сложи край на вегетирането с това нищожество, разбра, че ако сега го натири окончателно, пред нея ще се открие ярък и интересен живот. Живот, който Коткин ѝ пречи да започне. Обърна глава и видя в отвора на вратата превития гръб на мъжа си. Както винаги, драскаше бездарните си измишльотини, а отзад проблясваше глупавото апаратче, с което искаше да се изфука, та я накара да се черви пред гостите. „Господи, — рече си тя, загледана в жалкия му гръб, — за кого само пропилях десет години!“

Това беше лъжа, защото неведнъж бе вземала решение да се отърве от Коткин, но когато ядът ѝ се поуталожваше, започваше да разсъждава трезво и отлагаше скъсването за по-удобно време.

Окото улови движението ѝ, видя как обърна глава. Коткин замижа, а ръката му по навик се протегна към шишенцето с корвалол.

Не беше помислил, че Окото е чуждо. Че вижда по-добре от неговите очи, свикнали на всичко и примирили се с всичко. Гледаше Зина, сякаш не беше той, а друг човек, който я вижда за първи път — ясно, до най-малките подробности. Кръглолика синеока жена, стиснала красивите си устни, уморено гледаше тила на Коткин и Окото тутакси съобщи на мозъка, че този тип се е втръснал до смърт на жената, че ѝ е втръснало да го презира — целия, от главата до подметките на обувките, да презира вечната му покорност и неумение да се облича, че се е уморила да се срамува пред приятелите си, изтощила се е да чака нещо и ѝ е страшно да си помисли, че не вижда края на туй вегетиране.

Коткин дори се уплаши от това, което видя. Не беше готов за такова нещо. Изключи Окото и се обърна към Зина. Гледаше го предизвикателно, сякаш беше скочила във водата и сега трябва да преплува до другия бряг.

— Какво има? — попита тя.

— Зина...

— Трийсет и три години съм Зина. Остави ме на мира! Върви където щеш. В общежитието. При своя Верховски. Където щеш, само ме остави на мира...

Беше се случвало и друг път. Преди година, преди половин. И винаги Коткин я бе съжалявал, упрекуваше се, че малко се грижи за нея. Но тогава го нямаше Окото.

— Добре — рече Коткин тъй, както бе отговарял преди година или половин. — Добре. Разбира се, че ще си ида.

Свали Окото, отлепи смукалцата и внимателно го прибра в чантата.

— В тази къща няма нищо твое — каза Зина.

— Няма — както винаги се съгласи Коткин.

Разпъна в кухнята своето походно легло. Често спеше тук, а Зина, разочарована от леката победа, измъкна одеяло от гардероба и моментално заспа на дивана, сякаш потъна в небитието.

И изведнъж Коткин разбра, че няма никаква вина пред Зина. Удивително чувство беше това — да не си виновен. А когато се събуди рано, към седем часа, стори му се, че е спал само няколко минути и мислите, с които заспа, се бяха запазили и можеше да ги продължи от онова място, където го бе заварил сънят.

4.

Коткин стопли чайника, събра книгата си, най-необходимите книги и класъорите с марки. Зина мирно пухтеше на дивана. Поправи одеялото ѝ и се опита да разбере какво се е случило, защо не е виновен? Може би вчера най-сетне е върнал дълговете си? Ами да, разплатил се е и никому нищо не дължи. Колко хубаво беше само: да не си задължен никому!

Остави на масата квитанциите от пералнята и химическото чистене и двайсетте рубли, които имаше у себе си, излезе на стълбището, спря се, погледна вратата, към която беше пристъпвал хиляди пъти, и изпита нова радост от това, че никога вече няма да приближи до нея.

Вървеше по улицата, хората бързаха за работа, а той — не, защото имаше още цял час. Представи си как ще се учуди Верховски, когато научи, че Коткин също ще отиде на конференцията. Ще се зарадва и заедно ще пристигнат в Баку, ще живеят в хотела и ще си хапват шишчета. Ще се срещне с Гюнтер Браун, който писа, че ще дойде в Баку специално, за да се запознае с професор Коткин. А за Зина не мислеше.

Коткин седна на една пейка на булеварда и се загледа в минувачите.

По тротоара вървеше възрастна слабичка жена. Вървеше и почукваше по земята с насочения напред бастун. Крачеше уверено, без да бърза, с отметната назад глава. Изведнъж на Коткин му се стори, че това е майка му — даже нещо зачука в тила му, макар че беше абсолютно невъзможно.

Когато се изравни с него, жената спря, пристъпи към пейката и я докосна с бастуна си.

— Седнете — каза Коткин.

— Благодаря — отвърна жената. Седна и се обърна към него. Изглеждаше, като че ли го вижда. Жената се усмихна полувиновно и рече: — Често излизам по-рано от къщи. Сутрин тук е толкова хубаво...

— Работите ли? — попита Коткин.

— Разбира се. Че какво друго бих могла да правя.

— Извинете, какво работите? — Коткин знаеше отговора предварително: учителка е.

— Преподавам. В техникум. Племенницата ми помага да следя новостите. Е, и радио, и телевизор слушам...

— Днес и аз излязох по-рано от къщи — каза Коткин. — Обикновено бързам, закъснявам. А ето сега стана така.

Жената кимна. Тогава Коткин я попита това, което не може да разбере от майка си:

— Простете, трудно ли ви е да живеете?

— Странен въпрос... Не, не ми е трудно. Наистина, случва се да съжалявам за онова, което ми е недостъпно. Ала обикновено не мисля за това. Защо да се тормозя? Аз съм по-щастлива от много други. Ослепях през войната и помня много неща. Помня листата, цвета на небето, дърветата, къщите и хората. Мога да си ги представя. По-зле са слепите по рождение. Наистина и те си имат своите преимущества.

— А ако ви кажеха, че сега ще можете да виждате отново?

— Кой би ми казал?

— Аз.

Жената се усмихна.

— Най-голямата радост е да даряваш другите. Всички обичат вълшебниците.

Коткин отвори чантата. Знаеше, че не бива да го прави. Челцов ще му откъсне главичката и добре ще стори.

— Сега ще можете да виждате — каза той. — Само ме слушайте. Ще прикрепя смукалцата към слепите ви очи... Да не се страхувате?

— Защо трябва да се страхувам? Просто ще ми бъде обидно, когато шегата ви свърши. Жестока е, но вие не сте помислили за това.

— Не е шега — отвърна Коткин. — Почакайте.

Неумело отметна косата от слепите ѝ очи, за да закрепи по-добре смукалцата. Тя все още се мъчеше да се усмихва. Коткин нагласи на челото ѝ обръча с приемника. Две дечица с лопатки приближиха и се загледаха какво прави.

Коткин сложи ключа в дланта на жената.

— Моля — каза той, — не бива да гледате ярко осветените предмети. Наведете глава. Натиснете ей тука.

Тънкият слаб показалец на жената замря над копчето. Коткин сложи ръката си върху нейната и натисна пръста ѝ. Копчето щракна.

Жената мълчеше. Седеше, свела глава, и Коткин не се решаваше да я погледне в лицето.

Сетне с усилие вдигна глава, обърна се към Коткин и той видя студеното загадъчно пламъче, което светеше в приемника.

От мъртвите очи потекоха сълзи. Като дъжд по стъкло, те оставяха начупени пътечки по бялата суха кожа.

Неудобно му стана. Изправи се и каза:

— Довиждане. Аз, разбирате ли, постъпвам неправилно, аз нямах право... после, като се съвземете, обадете ми се на тези телефон, името ми е Коткин.

Откъсна лист от бележника си и написа номера на институтския си телефон.

ЛЯТНО УТРО

Бях понастинал малко. Не болен, а просто настинал. Събудих се през нощта от собствената си кашлица и повече не можах да заспя.

Четири часът е. Навън е светло. В парка, зад къщите, се труди славей, а от балкона го прекъсват врабчета. Перести предутринни облаци висят на бисерносивото небе и всичко наоколо е нарисувано с лек прозирен акварел.

Припуши ми се. Глупава история: май че съм се наспал, макар че дремнах само три часа. Станах, измъкнах се в кухнята и прав до прозореца запалих цигара.

Лятото закъсня. Юни е, а още не са процъфтели глухарчетата, разтворили са сивите си плетени топчици под прозореца, тополовият пух, който те сякаш изпускат, се издига нагоре и замира във въздуха. А зеленината е съвсем свежа — всеки ден вали.

Скоро ще изгрее слънцето, ще разпръсне акварелната нежност, ще придаде обем и тегло на предметите. Всичко ще стане по-просто.

Край гората на хоризонта беззвучно се точи влак. Оттам, от разпределителната се дочува отчетливият глас на диспечера.

Къде отива влакът? Могат да се различават платформите и кафявите товарни вагони, спретнати и миниатюрни, сякаш от детско влакче. Лесно е да си представиш как влакът прогърмява сега покрай заспалата крайградска спирка с още влажните от нощния порой дъски, където дъхти на мокра шума, а по близката улица шумоли кола — кара мялко. Дори е странно колко отчетливо си представих всичко, макар че никога не ми се е случвало да посрещам зората на крайградска спирка.

А влакът вече набира скорост, мъчи се да събуди свикналите с този шум вилни селища, заспали сред крайградските горички. Изкарват кравите, а петлите ги изпращат с отчаяни вопли, сякаш се прощават завинаги.

Понечих да си легна, но отново се закашлях. Трябва да пийна вода.

Кранът изхвърли стегната, права като пръчка струя, тя се разби в немитите съдове и прозвуча многогласно — в такова беззвучно време

долавяш и най-тънките оттенъци на шумовете — докато още не са задавени, смазани от общия неясен и скучен шум на дневния град.

Никак не ми се спеше. Глупаво беше да стоя наред кухнята по гащета и да се любувам на пейзажа, а в същото време да се придумвам да се върна в леглото и да изтърва това утро, да го забравя, да не сетя до насита ласкавата му самота.

Облякох се внимателно, за да не шумя, да не допускам по-близо деня. Паркетът оглушително изтрещя под тежестта на обувките ми, а вратата на гардероба изскимтя, когато бръкнах за чиста риза: вещите в къщи не желаеха да пазят утрото, екологичният проблем — аз и околната среда — им е чужд. Не са виновни, те нямат очи, за да съзрат акварелното небе.

Време е да тръгвам. Защо пък не? Днес е неделя, моят ден, който, ако не беше тая щастлива случайност, щях да прекарам безсмислено, уж зает с работа или почивка, и да изпусна облаците, разпаленото надпяване между славея и врабците, за които неговата изискана музика е празно забавление, а редното е децата да нахраниш, червей да уловиш, отношенията със съседите да си изясниш.

И ето че взех толкова присърце врабчовските проблеми, та се усетих едва когато се намерих на стълбите, да обръщам, тихо и внимателно, ключа в бравата.

То се знае, хич и не повиках асансьора. Не беше мъчно да си представя как ще загърми и забръмчи, докато се катери към осмия етаж, ще къдне и проклина смазката и нахално ще хлопа врати, та целият свят да научи, че от тъмно трябва да се трепе.

Тичах по стълбите, а зад прозорците един след друг изникваха клоните на високата топола, която растеше до входа, и през тях продълговатият розов облак се виждаше различно. Мирисът на влажни листа, нахлул през отворения прозорец, породил у мен странно усещане: сякаш съм успял в нещо важно, към което отдавна съм се стремил, сякаш насън съм налучкал решението на някаква неразрешима задача или посред нощ е звъннал телефонът и аз съм чул дългоочаквания глас...

Шварк, шварк — метлата на портиерката с широки мазки оцветява сивото платно на асфалта с невидима боя. Това също е утринен звук — денем го няма.

Вървах по платното и стъпките ми отекваха като удари на сърце.

Защо хората не излизат от къщи на разсъмване, та да видят как изгрява слънцето? Нима за това е нужна случайност, внезапно събуждане? Мигар никой не се досеща колко много е загубил? Колко хубаво е да го разбереш и сега да не бързаш, да поглъщаш и най-лекия шепот на вятъра в листата, да проследяваш с очи черната мълния на бързолета, да слушаш бръмченето на заблудена земна пчела.

По улицата се движеше кола. Бавничко, сякаш се гордееше, че и тя се е досетила да се измъкне преди слънцето. Пръскачка. Доця ми се да видя как първите слънчеви лъчи ще пронижат искрящите водни ветрила, ала работа ли ми е да вървя подир нея — още повече че към спирката приближава тролейбус. Съвсем празният първи тролей, пуснат специално, за да ме повози из града.

Настаних се до прозореца, тролейт потегли леко и веднага попадна под водната струя, а пръскачката през потоците, стичащи се по стъклата, изглеждаше мека и разтопена, като от картина на Салвадор Дали. А вътре замириса на вода, сякаш се движехме по брега на голямо езеро.

В тролей се втурна момиче. Радваше се, че я взеха, и аз бях щедър, не се възпротивих, когато викна на шофьора: „Благодаря.“ Та нали момичето не знае, че това е моят тролей, аз пръв го заех.

Тя седна от другата страна на пътеката и аз я виждах като през увеличително стъкло. Над ухото е паднал кичур тъмна коса, всяко косъмче блести посвоему, на врата ѝ има малка бенчица, а веждите ѝ са прекалено изтънени, макар че няма да осъждам моята спътничка — тя е прекрасна, добра и умна, не ѝ се спи на разсъмване... Момичето почувствува погледа ми, бързо се обърна, а аз му се усмихнах, за да му покажа колко чудесно е да имаме обща тайна.

Тролейбусът направи широк завои — цялата крайбрежна улица е на негово разположение — към Киевската гара, и шофьорът ни съобщи, че това е последната спирка. Съгласих се с него — второто действие на нашия спектакъл се нуждае от други декори, а какви — ще измислим. Защо ли момичето да не ми подсказе какво трябва да правя по-нататък?

Не бързах да пресичам площада, гледах как момичето тича през широкото му русло, как матово свети в сянката на гарата червената ѝ тумбеста чанта. Дори мога да кажа какво точно има в нея — пудра, червило, тетрадка със записки, интересна книга, портмоне с пари,

недояден шоколад в сребърен станиол, шалче, бележник, сгъваем чадър, ябълка — хиляди неща, и всичките потребни.

Първият слънчев лъч достигна до кулата на гарата, освети часовника. Вече е пет. Свърши врабчовата нощ. Сега денят ще занайбира скорост. Но аз не съжалявам, че е дошъл. Пътешествието ми продължава. Две момчета с транзистори излязоха от гарата. Изобщо не можеха да оценят съдържаността на утрото — бяха пуснали различни станции — още едно надпяване между славеи и врабче, само че по-малко оправдано и благозвучно.

Не ми се връща в къщи. Ходи ми се на празна крайградска спирка. Ето къде още не съм бил и трябва да отида, та утринта ми да стане още по-богата и пъстра. Как ли се нарича тази гаричка? Не е ли чудесно, че не зная? Ще слеза където ми хареса. Като ще е празник, да е празник.

Ами къде е момичето? Жалко, че го изпуснах. Макар че най-вероятно е пътят ни да е общ — метрото е още затворено, освен моя специален тролейбус, другите още не бързат да се залавят за работа, пък и кого ли да превозват.

Но като си купих билет от автомата за всичките копейки, които открих по джобовете си, перонът се оказа пълен с народ. Общо взето, делови народ, труженици на почивния ден. Рибари, закъснели за съботния риболов — дали пък жените им не са ги пуснали? Виладжия с обемиста чанта — сигурно е обещал на семейството си, че ще иде в събота, ама е окъснял, а сега е скочил рано-рано, подтикван от разкаяние. Железничари, които се прибират след нощна смяна у дома, мъж с телевизор, бабички с черни кърпи — бързат за любимата си църква в предградието. Ей такъв значи народ, случаен, необщителен и в по-голямата си част — недоспал.

А момичето видях, щом като влязох в прохладния, проветрен през нощта, още несъживен от хората вагон. Седеше с гръб към мен — виждаше се къдрицата над ухото ѝ и червената дръжка на чантата през рамо. Минах през полупразния вагон и се настаних срещу нея, но не до нея, за да не ме помисли за досадник. Случайно е седнал човекът — двамата пътувахме за гарата и случайно сме се паднали в един вагон. Мигар не се случва така?

Е, да бяхме тръгнали по-скоро, карах мотрисата да побърза. Гледай, другият влак вече потегли, бих могъл да се кача в него, ала

повярвах в тебе, пък ти се туткаш.

Някакъв старец, пиян или прав заспал, влезе във вагона, докрета до моята седалка и се намести до мен. И веднага заспа, като през цялото време се мъчеше да се облегне на мен: така му беше по-удобно. Внимателно се измъкнах изпод стареца и се преместих на другата седалка, без ни най-малко да се притесня от това незначително събитие. Момичето бе видяло борбата ми със съседа и ми се усмихна като на стар познат. Е, и за това благодаря. И влакът най-сетне събра кураж, трепна и запълзя по линията, отдалечавайки се от града.

Ей там, зад групичката панелни девететажни кули, поникнали встрани като брезови манатарки, е моят институт. Сега е заключен, а пазачът зад стъклената врата, разбира се, дреме. Милият старец е убеден, че тайно си хапваме от жабите, мишките, морските свинчета и другите животинки, които пристигат в невероятни за друга версия количества, за да пожертвуват живота си за науката. Старецът веднъж ме попита как е, вкусни ли са жабите? А аз отвърнах, че са вкусни като пиленца, с което не предизвиках у него желание да вкуси такова лакомство, но затвърдих подозренията му. За стареца ние сме несериозно племе и сигурно, ако зърнеше с какво се занимаваме — безсмислено жестоко. Струва ли си заради една мъничка стъпчица в тайните на мозъка да се унищожава такова количество живи същества? Не мога да отговоря на този въпрос. Не съм си го задавал до тази сутрин.

Ето и първата спирка — все още градска и вече не съвсем празна. Оттук може да се види моят блок — да се види — да, но не и да се различи сред десетките подобни на хоризонта...

Най-сетне нашата мотриса набра скорост. Стадото, което видях от прозореца на моя дом, докато съм пътувал, е успяло да стигне до поляната и сега на хладец кравите закусват с апетит, избират си по-свежи тревички... У мене се породил усещането за неразривно единство между мен и заобикалящия ме свят, съзнанието, че съм необходим и неотделим от него, без мене светът щеше да бъде непълен, несъвършен — макар и само затова, че не би могъл да се отразява в мен.

Не, познанието не е жестоко, то е органично за човека. Та нали не е жесток лъвът, който убива антилопа заради продължението на рода си. Нещастните зайчета са същите жертви не на жестокост, а на

необоримото желание, заложено у нас, да опознаем всичко, да научим, да видим, да разберем функциите на съзнанието, механизма на нашия свят, да разберем в крайна сметка как и защо стана така, че аз се вдигнах днес на разсъмване и усетих това утро и щастието да съм част от него.

Гаричките, на които мотрисата спираше или подминаваше, леко забавила ход, бяха безлюдни. Никой нито се качваше, нито слизаше от влака. Тези десет или петнайсет човека, които бяха се разтворили в него, без да нарушават пустотата му, сякаш чакаха някакъв сигнал, за да го напуснат — ей тъй, всички вкупом да станат и излязат, и по този начин да завършат крехкия си и мимолетен съюз с влака и да забравят пътешествието, което, да речем, преди петстотин години би било нещо изключително, продължително, достойно за разкази и спомени.

Момичето извади от червената чанта изпомачкана книга — хората, които пътуват в мотрисите, обичат дебелите романи, както сезонните билети — да стигнат за месец. Загадъчно е това момиче. Съвсем не мога да разбера накъде и защо пътува. А може би просто отхвърлям елементарните обяснения.

Мотрисата спря до мокър перон, ярко осветен от косите, още студени слънчеви лъчи. Изведнъж се уплаших — дали не исках да сляза тук? Макар че има ли значение? Ще сляза заедно с това момиче и ще разбера накъде и защо се е запътило толкова рано.

От друга страна, старият пазач е прав да ни осъжда. Ние сме като деца, на които се е паднало локомотивче и за да разберат защо се въртят колелата му, без много-много да му мислят, го изпотрошават на съставните му части — ни локомотивче, ни истина. Струва ни се, че не можем да минем без вивисекция, макар че това съвсем не е наш плюс. Каква е ползата, че после ще направим паметник на кучето — нали вече го няма, а без него светът също е обеднял. Но ние не можем да застанем на всички възможни позиции — тогава ще трябва да се спрем като буридановото магаре между двете купи сено. По-добре е да се надяваме, че когато разгадаем същността на мисленето и се научим да четем в мозъка като в напечатана книга, да слушаме мислите, ние ще можем да помогнем и на по-малките си братя. Но ще помогнем ли или ще продължим нататък?

Бива ли тъй — момичето стана тъкмо сега, когато мотрисата припълзя до някакво подмосковско градче, до бетонен перон с ажурни

подлези. Че аз не искам да слизам тук!

Станах. Дали да тръгна подире й? Но нали момичето няма да влезе в градинката на някоя заспала сред люляци къщичка, няма да заподскача, познало я, бялото куче.

— Довиждане — казах на момичето, ала тя не ме чу. Вече беше забравила как пътувахме двамата в бисерното утро.

Вагонът почти опустя. Излязох на площадката, запалих цигара. Време ми е да слизам. Ако прекарам още половин час в тоя вагон, ще загубя свободата си на пътешественик — ще се превърна в екскурзиант в чужбина, който търчи в последния ден по магазините, за да накупи сувенири за роднините и любимия си началник.

Слязох на следващата спирка.

И добре направих.

Беше тъкмо оная, присънилата ми се на разсъмване спирка, с мокър от дъжда и росата дървен перон, облян в слънчеви пръски, проникнали през короните на дърветата. Боровете поскърцваха от вятъра и това скърцане беше основният звук тук, след като се стопи потракването на колелата на мотрисата. На дъските на перона лежеше бял божур — някой, забързан за последния влак, го е изпуснал в тъмното, без да забележи. Не вдигнах божура, защото красотата му беше именно в това: върху сивите дъски — черно-зелените сочни листа и бялото жабо на цвета.

Пътечката зад перона беше песъчлива, попила влагата, скърцаща, сякаш там, зад боровете, започват дюните и морето.

Вилното селище спеше. Из цветна леха сновяха бели кокошки и унищожаваха вчерашните усилия на градинаря, пале на твърде дебел синджир, останал му в наследство от по-едрия предшественик, притича към стобора и неуверено джафна, за да не го заподозрат в позорен мързел. Синджирът оглушително задрънча. В градината на следващата къщичка стоеше с лейка в ръка възрастен мъж във военен брич, по фланелка и сламена шапка. Знаех, че през дългите години на военна служба го е преследвала тази желана картинка: ранно утро, той с лейка в ръката, с чехли на бос крак и скърцането на боровете. Даже е пришпорвал своя тежък, скитнически военен живот, за да приближи старостта... А може и да съм несправедлив към пенсионера. Нищо чудно да е голям милиционерски детектив, който отглежда рози,

докато чака със следващия влак да дойдат трима майори: „Спасявай ни, Иван Порфиревич, загадъчно престъпление в Малаховка.“

Все повече и повече се отдалечавах от спирката, надничах зад стоборите — най-верния показател за характера и имущественото състояние на собственика: къде ли е оная къща, в която бих искал да се събудя сутринта и да се вслушам в потъналите някъде в детството звуци — жуженето на пчелите, звъна на чашите на верандата, скърцането на кладенчовия чекрък?

Ако щастието е онова неуловимо, неизвестно как възникващо състояние, което няма нужда да бъде свързано с големи събития или радости, аз бях щастлив.

А ето я и къщата.

Отдавна е трябвало да се ремонтира. Верандата е хлътнала, покривът се е огънал леко, а старите ябълки са опрели в стената чепати клони. На крайчеца на кладенеца стои очукана лъскава кофа, а около него, през рядката светлозелена трева, прозира жълт слой борови иглици.

Бутнах портичката. Тя заскърца и заклати вехтия, прогнил до земята стобор. „Трябва да се сложат нови стълбове — рекох си, — първата ми работа ще бъде да поставя стълбовете.“

В къщата сигурно още спят. Не, вратата на верандата е отворена, а от комина се вие лек дъхав дим — мирисът му долита до стобора.

Ще се извиня, ще попитам не дават ли стаи под наем. Или ще кажа, че някога, преди трийсетина години, като дете съм живял тук... ще кажа нещо, няма да ме изгонят я.

Наскоро процъфтелият люляк беше окъпан от росата и трябваше да се навеждам, за да не се намокря. Майски бръмбар тежко излетя от храста, блъсна ме в рамото и като многоцветен куршум изчезна нагоре. Люляковите листенца още покриваха тревата.

Изкачих скърцащите сиви стъпала на верандата и се спрях пред вратата.

— Има ли някой тук?

Казах го тихо, за да не обезпокоя онези, които още спят, и мен самия, дете преди много години лежах на неудобния тесен креват и гледах как слънчевият лъч осветява чеповете в гредите на стената и къдриците кълчища между тях.

— Влизай — казаха отвътре.

На верандата излезе един познат.

— Чакахме те — каза той.

— Добро утро — рекох аз. — Извинявай.

— Казвам, че те чакахме.

— А пък аз се събудих, не ми се спеше, излязох от къщи, — качих се в първия влак, който ми попадна, и пристигнах.

— Знаеше ли къде отиваш?

— Никога не съм бил тук. Просто ми се стори, че съм живял тук преди много години.

— Влез в стаята. Погледни.

... Те са успели да примъкнат тук цялата инсталация. Чудно нещо, колко прибори могат да се сместят в такава малка стая. Една пчела летеше над сивия пулт, вслушваше се в бръмченето и отвърщаше с бръмчене — може би е заподозряла в машината сродна душа?

— Защо сте домъкнали тук всичко това?

Общо взето, нямах нищо против, че попаднах тъкмо на свои, на познати, на колеги, такива като мене вивисектори и мъчители на жаби. Съвпадението не ме учуди, защото целия живот се състои от съвпадения, а сега те са и приемливи, и разбираеми.

— Не разбра ли?

— Нищо не искам да разбирам — казах аз. — Ще се намери ли чашка чай у вас?

— То се знае, сега ще седнем и ще си пийнем чай. Със сладко. Не сме спали цяла нощ.

— Защо пък такъв празник?

— Заради твоето идване.

— Това не е ваш празник, а мой.

— Кой го оспорва?

Директорът на института сложи на рамото ми мека ръка, също като дядовата. Беше се приближил отзад и аз не го видях веднага. В стаята вече се насъбраха пет-шест души. Усмиваха се като немирници, които са успели да мушнат жаба в чантата на омразния си учител, и той, горкият, е пхнал в нея ръката си точно преди да вдигне на дъската някой двойкаджия.

— Е, как е? — попита ме директорът. — Могат ли да ни поздравят?

— Нас ли?

— И тебе в това число. Ти не разбра ли как се намери тук?

— Защото ми се искаше.

— Защото успяхме да се настроим на твоите биовълни и да излъчим постоянен сигнал. Пътувал си насам, защото те викахме.

— Жалко — рекох.

Очаквах друга реакция. Сигурно някаква смесица от възторг и недоверие.

— Не вярваш ли?

Вече вярвах. Но не можех да им разкажа за зазоряването, за момичето с червената чанта, за запасния полковник, за скърцането на боровете и за божура върху мокрите дъски.

— Къде тръгна?

— Че няма тук да пиша заявление за напускане.

— Я не се щуросвай — каза директорът. — Не можехме да те предупредим. Опитът нямаше да е чист.

— Аз не заради това. Аз заради зайците.

— За какви зайци?

— И заради морските свинчета. Жал ми е за тях. Ще си сменя работата.

Излязох и ги оставих искрено недоумяващи. Незаслужено им развалих празника, макар че не си откъщавах и дори не им бях обиден. Просто те нямаше да ме разберат, а аз исках да запазя поне частица от това мое утро.

— Ама почакай де! — викаха ми от портичката. — Ти самият потроши няколко години за тая работа. Това е и твое дело. Мислехме си колко ли ще се радваш!

Нищо не отвърнах.

На перона все още беше пусто. Ами че рано е, шест часът заранта. За да бъде пълна картината, оставаше само божурът да е отъпкан — цветист детайл за сантиментален разказ. А божурът си лежеше, грееше се на слънцето, боровете шумяха, нищо не се беше променило. И аз не знаех да чакам ли мотрисата или да се върна в къщата сред старите ябълки и борове, дето вече пият чай и дружно се кикотят, спомняйки си как съм се качил на верандата, а сетне съм хукнал, гонен от някаква странна и смешна обида...

ПОЛУЧИХМЕ ЗЛАТНИ РИБКИ

ПОЛУЧИХМЕ ЗЛАТНИ РИБКИ

Зоомагазинът в град Велики Гусляр дели едно скромно помещение с книжарницата за учебни пособия. Под стъклата на двата щанда са наредени автоматични писалки, карирани ученически тетрадки, албум с бяла чайка върху синята обложка, четки с естествен косъм, тъмна охра в тубички, острилки за моливи и контурни карти. Третият щанд, вляво от вратата, е дървен. На него има половинкилограмови пакети с храна за канарчета, клетки с колело за катерички и някакви неголеми съоръжения от камък и цимент, налепени с миди и разни черупки. Тия съоръжения леко напомнят развалините на средновековни замъци и се поставят в аквариумите, за да могат рибките да се почувствуват като у дома си.

Книжарницата винаги изпълнява плана си. Особено в учебно време. Зоомагазинът е по-зле. Крепи го надеждата, че пак ще докарат инкубаторни пиленца — пращат ги веднъж в тримесечието и тогава опашката стига чак до пазара. В друго време край щанда е празно. И хлапетата, дето идват да позаяпат гупите и хелерите в осветения с лампичка аквариум в ъгъла, хич и не помислят да си купят хелери оттук. Купуват ги от Колка Дългия, който всяка събота дежури пред входа и люлее на връв еднолитров буркан с дребни рибки. В другата ръка стиска кесия с пеперудки.

— Пак е тук — казва Зиночка на Вера Яковлевна, книжарката, и пише заявка до областния център да ѝ изпратят пеперуди за стръв и породисти гълъби.

Все пак не би могло да се каже, че Зина няма никакви купувачи. Намират се няколко. Помощник-аптекарят Савич има канарче и веднъж в седмицата, надвечер, на път за в къщи се отбива и купува половин кило просо. Понякога наминава Грубин, изобретател и неудачник. Интересува се от всякакви животинки и лее надеждата, че рано или късно в магазина ще получат папагал ара от Амазонка, който лесно може да бъде научен на човешка реч.

Има още един човек, но не е купувач, а съвсем особен случай. Бившият пожарникар, инвалидът Ерик. Той идва тихо, застава в ъгъла,

зад аквариума, празният ръкав е пъхнат в колана, а обгорената страна на лицето му е обърната към стената. Всички в града познават Ерик. По-миналата година една бабичка забравила да изключи ютията и легнала да спи. Ерик пръв успял да влезе в къщата, помъкнал бабата на чист въздух, но закъснял — срутила се греда. И ето го инвалид. На двайсет и три години. Много му съчувстваха съгражданите, дадоха му инвалидна пенсия, но се наложи да изостави предишната си работа. Наистина остана в пожарната команда като пазач на гаража. Учи се да пише с лявата ръка, ала е много плах и стеснителен. Даже на улицата не обича да излиза.

Ерик идва в магазина след работа, ако времето е лошо, обикновено накуцва (кракът му също е засегнат), завира се в ъгъла, зад аквариума, и гледа Зиначка, в която е влюбен без взаимност. Пък и каква ли взаимност може да има, щом Зиначка е хубавичка, харесва се на много момчета от речния техникум, а самата тя въздиша по учителя по биология от Първо средно училище. Но Зиначка никога няма да каже лоша дума на Ерик.

Приключваше третото тримесечие. Беше есен. Зиначка много се надяваше да получи добра стока, защото и в областния център сигурно са наясно, че закъсат ли с плана, никой няма да им каже браво.

Зина позна. 26 септември се случи тих, безветрен ден. От магазина се вижда стръмното към реката и дори гората на другия бряг. По водата, лазурна като цвета на небето, но по-наситена от него, се точат един подир друг шлепове, салове и катери. Облаците бавно плуват по небето, за да може човек да се порадва на всеки един от тях. Зина получи стоката още през нощта — със самолет АН-2 я изпратиха, — дойде на работа по-раничко, полюбува се на облаците и окачи обявление на вратата:

„Получихме златни рибки.“

Върна се в магазина. Рибките, които изсипа в големия аквариум, бяха се посвестили през нощта и сега плуваха важно, едва помръдваха опашки. Бяха много, около двайсетина, и представляваха изключителна гледка. Дребнички, по десетина-петнайсет сантиметра,

гърбенцата им бяха яркозлатни, а коремчетата розовееха като лъснати самоварчета. Имаха големи черни очи и яркочервени плавници.

От областта изпратиха и бидон с пеперудки. Зиначка ги изложи във ваната за промиване на филми. Пеперудките гъмжаха в обща тъмночервена маса и все гледаха да изпълзят нагоре по хлъзгавия бял емайл.

— Ах — каза Вера Яковлевна, като дойде на работа и видя рибките. — Какво чудо са, просто да ти е жал да ги продаваш. Бих ги оставила като инвентар.

— И двайсетте?

— Е, не всички, половината. Голям ден те чака.

И в този миг вратата се хлопна и влезе старецът Ложкин, който обичаше да поучава всички. Отиде направо до щанда, постоя, поразмърда устни, взе с два пръста щипка пеперудки и каза:

— Пеперудките са столични. Голяма работа.

— Ами рибките? — попита Зиначка.

— Обикновена стока — отвърна Ложкин, запазвайки гордата си поза. — Произходът им е китайски. В Китай такива рибки има с милиони във всеки басейн, гледат ги от декоративни съображения. С милиони.

— Е, не говорете така — обиди се Вера Яковлевна. — Милиони!

— Трябва да се чете специална литература — каза старецът Ложкин. — Погледни във фактурата. Там всичко е казано.

Зиначка извади фактурата.

— Погледнете сам — рече тя. — Вече проверявах. Нищо не е казано за китайския им произход. Наши са си рибките. Две и четиридесет парчето.

— Скъпичко — каза Ложкин и си сложи старинно пенсне. — Дай да се уверя лично.

Влезе Грубин. Беше висок, раздърпан, стремителен и бърз в мненията.

— Добро утро, Зиначка — поздрави той. — Добро утро, Вера Яковлевна. Май нещо ново сте получили?

— Да — каза Зиначка.

— А какво става с папагала? Не са ли изпълнили моята поръчка?

— Не още — търсят вероятно.

Честно казано, Зиначка не беше поръчвала бразилски папагал ара. Подозираше, че в областния център ще ѝ се смеят на такава поръчка.

— Интересни рибки — каза Грубин. — С характерен златист оттенък.

— Характерен за какво? — строго попита старецът Ложкин.

— За тези рибки — отвърна Грубин. — Е, аз тръгвам.

— Нищожен човек — каза подире му Ложкин. — Във фактурата не са вписали латинското им название.

В магазина надникна Колка Дългия. Сигурно за подигравка го бяха нарекли Дългия. Беше нисичък, нямаше нужда да се бръсне независимо от четиридесетте си години и приличаше на пеленаче. В друго време Зиначка не го допускаше в магазина, пѐдеше го с викове и закани. Но сега, като го видя на вратата, възтържествува и каза високо:

— Ей, частен сектор, влизай.

Коля пристъпи внимателно към щанда, защото очакваше някакъв номер. Кесията с пеперудки беше стиснал под мишница, а буркана криеше зад гърба си.

— Само да погледна златните рибки — рече той тихо.

— Гледай, да не би да ми е жал?

Но Коля не гледаше рибките. Заничаше към ваничката с пеперудките. Ложкин забеляза този поглед и каза гръмогласно:

— Държавната цена е четири пъти по-ниска от тая на кръвопийците. И пеперудките са по-качествени.

— Е, колкото за качеството — ще си поприказваме — отвърна Коля и заотстъпва към вратата, където налетя на депутацията от ученици, които избягаха от час веднага щом слухът за златните рибки се разнесе из града.

Старецът Ложкин напусна магазина след пет минути, отиде до вкъщи, взе буркан и три рубли и купи една златна рибка, а за останалите пари — пеперудки. Тъкмо тогава доуцука и Ерик. Донесе букетче астри и го сложи пред аквариума — страхуваше се, че Зиначка ще забележи подаръка и ще му се присмее. Учениците зяпаху рибките и обсъждаха дали да си купят общо една — за живия кът. Зиначка спусна сакчето в аквариума, а Ложкин, приведен, притиснал пенсне до стъклото, я насочваше — избираше най-хубавата рибка.

— Не тая — разправяше той. — Я не ми пробутвайте такава стока. Аз по рибите съм изключително начетен. Карай по-наляво, по-наляво... Я дай на мене.

— А, не — каза Зиночка. Беше абсолютна господарка на положението. — Посочете ми коя, а аз ще я намеря и ще я уловя.

— Не, наистина аз сам — отвърщаше старецът Ложкин и дърпаше сакчето към себе си за телената дръжка.

— Престанете, гражданино — намеси се Ерик. — За вас се трудят.

— Млък! — обиди се Ложкин. — От такива умници като теб акъл не ща.

Старецът беше несправедливо груб. Ерик се канеше да му отвърне, но размисли и се извърна към стената.

— На такъв изобщо не бих дала рибки — възмути се от другия край на помещението Вера Яковлевна.

Държеше линеал и го размахваше, сякаш се готвеше да удари с все сила.

Старецът се оклюма, престана да спори, подложи буркана, рибката внимателно се плъзна от сакчето и навря златната си муцуна в стъклото. Зиночка мълчешком претегли пеперудките, мълчаливо взе парите и върна две копейки, старецът се опита да ги остави на щанда, но биде извикан от вратата, прибра си рестото и си тръгна като попарен.

Когато Ложкин излезе на улицата, в буркана с рибката попадна слънчев лъч, от него излетя друг, отведен, още по-ярък, заигра по стъклата на къщите, заотваряха се прозорци, занадничаха хора и взеха да разпитват какво е станало. Рибката плесна с опашка, пръски поръсиха тротоара и всяка капчица искреше.

Един автобус спря рязко до бордюра, шофьорът се измъкна навън и викна:

— Какво дават, дядо?

Ложкин поглади обръснатата си брадичка с кесийката пеперуди и отвърна с тежест:

— Само за любители, за познавачи.

Ложкин вървеше към къщи, леко смутен от грубото си държане в магазина, но смущението му полека-лека изчезваше, защото подире му го следваха, без дори сами да забележат, развълнувани хора, разменяха

си думи на удивление и се възхищаваха от златната красавица в буркана.

— Донесе ли нещо? — попита съпругата на Ложкин от кухнята, без да забележи колко светло стана в стаята зад нея. — Види ми се, половинка си домъкнал?

— Половинка чиста вода — съгласи се старецът. — Половин килце в буркан и същото желая и на вас.

— Не — каза бабата, без да се обръща. — Там, на улицата ли си смукна?

— Ех и ти де!

— Дрънкаш врели-некипели.

Старецът не взе да се разправя, размести кактусите на перваза, намигна на канарчетата, които зачуруликаха смаяно, като видяха буркана, извади резервния аквариум и го понесе към чешмата в кухнята.

— Помести се — каза той на съпругата си. — Остави ме да наля вода.

Тогава съпругата разбра, че мъжът ѝ не е пиан, избърса ръце в престилката и надникна в стаята.

— Майчице — рече тя. — Само златна рибка ни липсваше!

Съпругата се наведе над буркана, а рибката измъкна насреща ѝ остра муцунка, зяпна, сякаш се задущаваше, и тихичко каза:

— Да бяхте ме пуснали, другари, в рекичката.

— Какво? — попита съпругата.

— Въздействайте на мъжа си — рече рибката почти шепнешком. — Той никога няма да ме пусне, ако не му повлияете.

— Какво, какво? — попита съпругата.

— Ти с кого, такова? — учуди се старецът, като се върна в стаята с пълен аквариум.

— И аз не знам — рече жената. — Не знам.

— Красива ли е? — попита Ложкин.

— Хич не знам — повтори жената. Позамисли се малко и добави: — Да беше я пуснал в рекичката. Че кой знае каква беля ще ни сполети.

— Да не си изкуфяла? Та тя в държавния магазин струва две рубли и четирийсет копейки!

— В държавния ли? — попита жената. — Дават ли вече?

— Дават, ама никой не взима. Не разбират. Скъпо им се струва. Та мигар две и четирийсет са много за такова чудо?

— Миша — рече съпругата, — три рубли ще ти дам. Четири и мезенце ще ти купя. Само я пусни. Страх ме е.

— Луда жена — увери се старецът. — Сега ще я преместим в аквариума.

— Пусни я.

— Дума да не става. Може би цял живот я чакам. В Москва писма писах. Две и четирийсет платих.

— Е, както щеш — каза старицата и заплака. Запъти се към кухнята.

В този момент нервите на рибката не издържах.

— Не си отивай! — викна тя пронизително. — Още не всички аргументи са изчерпани. Ако ме пуснете, ще ви изпълня три желания.

Старецът беше стабилен сух човек, но при тия думи изпусна аквариума, той се строши и Ложкин остана до глезените във вода.

— Нищо не ни трябва! — отвърна бабата от кухнята. — Нищо не ни трябва. Върви си в реката! Само беля с тебе.

— Не-е — каза старецът бавно. — Не-е-е. Какво става, що за приказки?

— Аз говоря — отвърна рибката. — И думата ми е твърда.

— Че как е възможно? — попита старецът, подвил подгизналия си крак. — Рибите не говорят.

— Аз съм хибридна — отвърна рибката. — Дълго е за разправяне.

— Изотопи ли? — попита старецът.

— И изотопи.

— Хвърли я — настояваше бабата.

— Почакай. Сега ще я изпитаме. Хайде, направи аквариума какъвто си беше, на прозореца да стои, а в стаята да е сухо.

— Ама ще ме пуснеш ли, няма да ме излъжеш?

— Честна дума, ще те пусна — рече старецът. — Три желания ли можеш да изпълниш?

— Три.

— Тогава ми възстанови аквариума; стане ли, ще отърча до магазина и още десет ще купя. Или може би само ти си говоряща?

— Не, всички сме — призна рибката.

— Тогава туряй аквариума.

В стаята въздухът потъмня за миг, чу се шум, като че наблизко прелетя голяма птица, и в този миг на прозореца се появи цял-целеничък пълен с вода аквариум.

— Става — каза старецът. — Всичко е наред.

— Останаха две желания — напомни рибката.

— Тогава тоя аквариум ми е малък. Дали да ѝ заповядам да ми сътвори нов? Столитров, с водорасли, а?

Междувременно старицата, все още смутена, се върна при него. Сега към смущението ѝ се прибави и друг страх — старецът е вятърничав, ще пропилее всичките желания, ами ако рибката лъже? Ако само тя единствена е такава?

— Стой! — рече тя на стареца. — Първо другите изпитай. Другите рибки. И в малък аквариум ще преживеят. Аквариум да ти построи — туй за нея е фасулска работа. А на нас къде повече ни трябва нова къща с градинка.

— Аха — каза той. — Това е разумно, вади парите от шкафа, давай кофата. Докато ме няма, не я изпускай от очи.

— Да правя ли голям аквариум или какво? — попита рибката без особена надежда.

— Хич не си въобразявай! — разфуча се старецът. — Много си хитра. В колектив ще се трудиш. Знаеш ли колко желания имам — не гледай, че съм възрастен.

Ксения Удалова, съседката от горния етаж, пет минути преди тези думи дойде у Ложкини за сол. Беше останала без бучица. Вратата се оказа отворена, съседите са свои хора, защо да не влезе. И незабелязана, чу целия разговор. Старците бяха с гръб към нея, а рибката и да я беше видяла, не го показа. Ксения Удалова, майка на два деца, жена на началника на строителната организация, притежаваше жив ум и нищо не можеше да я учуди. Както тихо влезе, тъй и излезе, пресметна, че Ложкин ще загуби доста време, докато вземе кофата с вода и парите, и изтича на двора, където Корнелий Удалов, нейният мъж, по случай съботата играеше на домино под капещата липа, и му викна с командирски глас:

— Корнелий, при мен!

— Прощавай — рече Корнелий на партньора си. — Отзовават ме.

— Ясно — каза партньорът. — Само побързай.

— Сегичка!

Ксения Удалова подаде на мъжа си лошо измит буркан с етикет „Патладжани“, една петарка и прошепна силно:

— Тичай презглава в зоомагазина и купи две златни рибки!

— Какво да купя? — попита Корнелий и послушно взе буркана.

— Златни рибки. И избери по-едрички.

— Защо?

— Не питай! Бегом — докато се обърна, да си се върнал и никому нито дума. Да не разлееш водата. Хайде! А аз ще ги задържа.

— Кого?

— Ложкини.

— Ксаночка, нищичко не разбирам — каза Корнелий и нослето му — копче веднага се изпоти.

— Сетне ще разбереш!

Ксения чу стъпки в къщата и се втурна нататък.

— Къде си тръгнал? — попита Саша Грубин, съседът. — Да те придружа ли, приятел?

— Придружи ме — отвърна все още обърканият Удалов. Ела с мен в зоомагазина. Отивам за златни рибки.

— Не може да бъде — каза Погосян, партньорът му на домино. — Твоята Ксения в живота си не е вършила подобно нещо. Освен да ги изпържи.

— Ами да, наистина може да ги издържи — успокои се малко Удалов. — Да вървим.

Играчите весело се засмяха подире им, защото добре познаваха и Ксения, и мъжа ѝ Корнелий.

Стъпките на приятелите още отекваха в уличката, когато на вратата отново изникна Ксения Удалова. Излизаше заднишком, обемистият ѝ гръб се поклащаше, устояваше на нечий силен натиск. И вече дори се виждаше, че този натиск е дело на съпрузите Ложкини. Ложкин мъкнеше кофа с вода, а старицата му помагаше да бутат Ксения.

— За къде бързате толкова, скъпи съседи? — пропяваше нежно Ксения, сякаш гугукаше.

— Пусни ме — настояваше старецът. — Отивам за вода.

— За каква вода, когато прекараха водопровод в къщи?

— Пусни ме — викаше старецът. — Отивам за квас.

— С пълната кофа? Пък аз исках да ви поискам малко сол.

— Искай си, само ме пусни.

— А да не би да бързате за зоомагазина? — ехидно попита Ксения.

— Че и за зоомагазина да е — отвърна старицата. — Само че ти нямаш право да ни спираш.

— Отде знаеш? — възмути се старецът. — Отде знаеш? Подслушва ли?

— Какво да съм подслушвала? Имаше ли какво да подслушвам?

Старецът се извъртя, едва не катурна Ксения и хукна към портите. Бабата увисна на Удалова, за да не ѝ даде да го догони.

— Леле-леле — рече Погосян. — И той отърча за златна рибка. Защо му е?

— Карали сме досега без златни рибки — отвърна му Кац, — все някак ще прекараме и занапред, бъркай пуловете.

— Леле-леле — каза Погосян. — Ксения Удалова е толкова хитро женище, че ужас да те хване. Глей, и тя се затича — и старата Ложкина подире ѝ. Играйте без мен. Аз, нали разбираш, ще ида да се поразходя из града.

— Валентине — обади се жената на Кац от втория етаж. Беше чула шума на двора и внимателно се бе вслушвала. — Валентине, имаш ли пари в себе си? Иди до зоомагазина и виж какво дават. Може да не стигне до нас.

След минута и половина цялата къща, в състав от трийсет-четирийсет души, тичаше по улица „Пушкинска“ към зоомагазина — кой с буркани, кой с бутилки, кой с найлонови кесии, а някои просто така, от любопитство.

Когато първите дотичаха до магазина, пред вратата с надпис „Получихме златни рибки“ имаше цяла тълпа.

Град Велики Гусляр е малък и животът в него си тече по обичайните и установени пътища. Хората ходят на кино, на работа, в техникума, в библиотеката — и в това няма нищо чудно. Но само да се случи нещо необикновено и през града преминава вълна от тревога и възбуда. Съвсем като в мравуняк, където вестите се разнасят по всички лабиринти за част от секундата, защото мравките имат шесто чувство за тия неща. Та така. Велики Гусляр също е пронизан от шесто

чувство. То доведе многобройните любопитни да позяпат златните рибки. Шестото чувство разсея съмненията им — да купуват или да не купуват. Ще купят — разбраха гражданите на Гусляр в момента, когато в магазина влетяха още не съвсем разбиращите защо го правят Удалов и Грубин, и Удалов, запъхтян, пъхна на Зиначка пет рубли и каза:

— Завийте ми две рибки, златни, ако обичате.

— Вие ли сте, Корнелий Иванович? — учуди се Зиначка, която живееше на една и съща улица с Удалов. — Ложкин ли ви посъветва? Мъжка и женска ли ще желаете?

— Зиначка, не им продавай рибки — обади се иззад аквариума инвалидът Ерик, който все не можеше да се реши да напусне магазина.

— Млади момко — прекъсна го Грубин. — Само от уважение към героичното ви минало се въздържам от отговор. Зиначка, ето буркана, слагайте стоката.

В очите на Зиначка имаше сълзи. Взе сака и го мушна в аквариума. Рибките отскочиха от него на вси страни.

— И те разбират — каза някой.

На вратата настъпи раздвижване — старецът Ложкин с кофата опитваше да се промъкне към щанда.

— Не се церемонете с тях — каза Удалов. — И без това ще ги изпържим.

— Дайте на мене — викаше от вратата Ложкин. — Аз съм любител. Няма да ги пържа!

Отделните обаждания потънаха в общата шумотевица. Към Зиначка се протягаха ръце със стиснати рубли и като се стараеше да я предпази от тълпата, Ерик вдигна патерицата, чукна с нея по пода и викна:

— Тишина! Спазвайте реда си!

Настъпи тишина.

И в тая тишина всички чува как една рибка, подава глава от аквариума, каза:

— Истинско безумие е да ни пържат. Все едно да се унищожават кокошките, дето снасят златни яйца. Ще се оплачем.

В магазина се възцари тишина. Друга рибка доплува до първата и рече:

— Трябва да получим гаранция.

— Каква? — попита Грубин с тъничко гласче.

— По три желания от всяка. И нито дума повече. После — на свобода.

Настъпи мълчание.

Сетне — бавно движение към щанда, тъй като любопитството е много силно чувство и желанието да погледнат истински говорящи рибки привличаше хората като магнит.

След пет минути всичко свърши. В празния магазин на празния щанд стоеше празен аквариум. Водата в него още се поклащаше. Зиначка тихичко плачеше, проверявайки прихода. Ерик все така стоеше в ъгъла и разтриваше със здравата си ръка премазания хълбок. После се наведе, вдигна от пода букетчето, което почти не беше пострадало, и отново го сложи на щанда.

— Не тъгувайте, Зиначка — каза Ерик. — Може би другото тримесечие пак ще изпатят. Съжалявам само, че не стигнаха до мен. Бих ви дал своята.

— Аз не затуй — каза Зиначка. — Някаква алчност се пробуди у хората. Дори е срамно. Старецът Ложкин завикал — на мен десет парчета, и изобщо...

— Много съжалявам, че не можах да взема за вас — рече Ерик. — Довиждане.

Излезе. Вера Яковлевна, която изчакваше да си отидат всички, пристъпи към Зиначка с палехска кутийка в ръце. В нея едва се сместваха две рибки.

— Все пак купих — каза тя. — А ти даже и не забеляза. Разбрах, че ако стоя и чакам да свърши това стълпотворение, нищо няма да получа. Та ти не се сети да оставиш поне две-три настрана.

— Къде ти! — рече Зиначка. — Много се радвам, че вие сте успели. А аз дори не съм забелязала. Такъв бой беше — само вземах парите и ловях рибките.

— Едната е твоя — каза Вера Яковлевна. — Ще ми върнеш, като си вземеш заплатата.

— Не ми трябва. Пък и нямам право да я взема.

— Тогава ти я подарявам. За рождения ден. Не ставай смешна. Кой бяга от късмета си? Даже шуба нямаш, а зимата вече е на прага.

— Не, не, за нищо на света! — каза Зиначка и заплака, още погорчиво.

— Какво пък толкова — обади се от кутийката рибката. — И без това един човек не може да поиска повече от три желания. Ако ще и сто рибки да има. А пък шуба ти трябва и ще ти я направя. Каква искаш — от норка или астраганена?

— Ха така! — каза Вера Яковлевна. — Къде е сакчето? Ще ти я прехвърлим. Много се радвам.

— Ама не бива — съпротивяваше се Зиночка. От вратата надникна непозната жена и попита:

— Останаха ли още рибки?

— Свършиха — каза Вера Яковлевна и затвори капака на палехската кутийка. — Сега ще има да се точат. Да затворим, а? И без туй каква ли търговия ще има тепърва?

— Трябва да напиша отчет до областното управление на търговията — отвърна Зиночка. — Страх ме е, че ни стовариха тая стока по погрешка.

— В къщи ще го напишеш. Да вървим.

Зиночка я послуша. Махна бележката от вратата, заключи, скри получените пари. Вера Яковлевна извади още една палехска кутийка и премести в нея рибката на Зиночка. Продавачките излязоха от магазина през задната врата.

— Спомняш ли си поне някой от тия, дето купиха рибките — попита Вера Яковлевна.

— Малко. Е, отначало, още преди да почне тая история, дойде Ложкин. И кръжокът на младите натуралисти от средното училище. Сетне пак Ложкин. И Савич. И оня дългият от градския здравен отдел, после на Удалов и Грубин по парче. А другите мигар можеш си припомни?

— Страхувам се — беше отговорът на Вера Яковлевна. — Страх ме е, че вече е късно да се гадае — резултатите скоро ще са налице.

— Как така?

— Помислила ли си какви желания може да има?

— Не знам. Различни. Е, може пари да поискат...

— Пари не може. Само ограничени суми — намеси се рибката от кутийката. Гласът ѝ беше глух и с мъка преминаваше през лакирания капак.

— Ау — изписка Зиночка.

Стигнаха до уличката, която до тая сутрин беше прашна и неравна. Сега от край до край я покриваше блестящ, равен асфалт, само отстрани вместо предишните канавки се точеха правилните ленти на тротоарите. Оградите бяха боядисани в приятен за окото зелен цвят, а в градинките ухаеше мушкато.

— Нищо особено — каза Вера Яковлевна, морално подготвена за всякакви чудеса. — Сигурно някой от съвета си е купил рибка. И ето че е изпълнил годишния план по благоустрояването.

— Какво ли ще стане... — рече Зиначка и предпазливо стъпи на тротоара.

— Аз смятам — отвърна Вера Яковлевна по войнишки, удряйки крак по асфалта. — Смятам, че трябва да получа самостоятелна квартира. Впрочем, рибке, недей бърза, още ще си помисля...

В къщи Зиначка извади голям буркан. Изсипа в него рибката и я отнесе в кухнята, за да ѝ долее вода.

— Сега ще имаш чиста водичка — каза тя. — Потърпи мъничко.

Зиначка пусна чешмата и прозрачната течност шурна в буркана.

— Стой! — викна рибката. — Спри, побърка ли се! Искаш да ме умориш ли? Затвори чешмата! Веднага ме извади! Ой-ой-ой!

Зиначка се уплаши, измъкна рибката и я стисна в юмука си.

Из кухнята на вълни се носеше остър мирис на водка.

— Какво е това? — изуми се Зиначка. — Какво е станало?

— Вода! — прошепна рибката. — Вода... умирам...

Зиначка се замята по кухнята, намери чайника. За щастие беше пълен. Рибката оживя. Струйка водка продължаваше да тече от крана и изпълваше кухнята с упойващата си миризма.

— Че откъде се взе тая водка? — слиса се Зиначка.

— Трябва да се досещаш — каза рибката. — Прищяло му се е на някой идиот да провери — и на, заповядал вместо вода във водопроводите да тече водка. Явно на млада, неопитна рибка е попаднал. Аз на нейно място бих отказала. Категорично. Това не е желание, а саботаж и пълен идиотизъм.

— Ами къде е водата сега?

— Предполагам, че водката скоро ще свърши. Някой друг ще пожелае обратното.

— А ако не пожелае?

— Ако не — ще търпиш. А изобщо това е безобразие! Водката ще попадне в канализацията. Оттам вероятно в някои водоеми — така всичко живо може да бъде изтребено. Виж какво, Зиначка, имам лична молба към теб. Превърни водката във вода. Използвай едното си желание. А пък ние ще ти измислим уникална шуба.

— Уникална не ми трябва — каза Зиначка. — За какво ми е уникална. Много бих искала кожух. Български. Леля ми във Вологда има такъв.

— Значи похарчваме две желания наведнъж, така ли?

— Да — рече Зиначка и малко й домъчня, че ще остане само с едно.

Шубата се материализира на облегалката на стола. Беше светлокафява, с топъл пастелен цвят. Украсяваше я бяла кожена яка.

— Не ми се сърди, но аз я подплатих с норка — каза рибката. — Приятно е да послужиш на добър човек. Сега ли ще изпълним третото желание или ще почакаме?

— Може ли да почакаме мъничко? — помоли Зиначка. — Нека да си помисля.

— Мисли си, мисли. Хапни в туй време и на мен трошички сипни. Все пак нали и аз душа нося.

— Простете ми, за бога — каза Зиначка. — Съвсем забравих.

... Удалов и Ложкин влязоха заедно в къщата. Грубин се спря на двора, за да сподели впечатленията си със съседите. Удалов и Ложкин се качваха заедно по стълбата и бяха недоволни един от друг. Удалов кореше Ложкин:

— Искяхте всичко тайно да свършите? Всичко за себе си?

Ложкин не отговаряше.

— Значи целият град да си остане като преди, а едничък вие да живеете като милионера Рокфелер? Просто ужасна срамотия.

— А пък жена ти шпионираше — изрече рязко Ложкин и се шмугна през вратата, зад която вече дебнеше, залепила ухо, съпругата му.

Удалов се канеше да му отвърне нещо обидно, ала и неговата съпруга изтърча от стаята, измъкна от ръцете му буркана и се затюхка:

— Защо само една? Нали ти дадох пари за две.

— Другата я взе Грубин — отвърна Удалов. — Заедно ходихме.

— Да си беше купил сам — разфука се Ксения. — Че ти имаш деца. А той е ерген.

— Е, стига де — каза Удалов. — Какво, малко ли ти са три желания?

— Щяха да са шест. Ей на, Ложкини имат шест.

— Не се тревожете, гражданинко — успокои я златната рибка. — Все едно не може повече от три, колкото и рибки да имате.

— На човек ли?

— На човек, на семейство или на колектив — няма значение.

— Тъй, значи Ложкин напразно търча за втората рибка? За тоя, дето духа, искаше да купи десет парчета?

— Напразно — каза рибката. — Не бихте ли могли да побързате с желанията си? И да ме пуснете по живо, по здраво.

— Ще потърпиш — заяви решително Ксения. — А ти, Корнелий, върви да се измиеш и сядай да ядеш. Всичко изстина.

Корнелий се подчини, макар да се безпокоеше, че докато го няма, жена му може да поиска какви ли не дивотии.

На мивката го чакаше приятна изненада. Някой се беше досетил да смени водата във водопровода с водка. Удалов си премълча. Тихичко се изми с водка, макар и да му залютя на очите, сетне подложи шепи, пийна си без мезе и накрая наля пълна тенджера.

— Къде потъна? — викна нетърпеливо жена му от стаята.

— Сега — каза Удалов, езикът му вече леко се преплиташе.

В кухнята с кърпа през рамо пристигна Ложкин. Гледаше навъсено. Подуши и се вторачи в тенджерата с водка. Удалов я притисна до корема си и бързо отиде в стаята.

— Ето — каза той на жена си. — Готви мезето. Не е мое желание, друг се е погрижил.

Ксения веднага схвана, напълни празните бутилки и ги запуши.

— Какъв човек! Каква държавна глава! — хвалеше Удалов неизвестния доброжелател. — Не е като да си поръча само на себе си. Зарадва целия град. Ложкин ще има да се чуди, ще си рече, че съм аз!

— Ами ако е той?

— Никога. Той е егоист.

— Ами ако рече, че си ти и съобщи където трябва, че отравяш водите в града — няма да те погледят с перце я.

— Нека докажат. Нали не съм аз, а златната рибка.

На двора гръмна песен.

— Ето — рече Удалов. — Чуваш ли? Народът вече използва...

А в туй време Ложкин захвана да се мие с водка, учуди се, взе да плюе, а сетне съобрази каква е работата и отърча да се посъветва с жена си, ала когато тя пристигна със съдовете, вместо водка течеше вече вода — резултат от Зиначкиното желание. Старицата нахока Ложкин за недосетливостта му и се размисли как да използват петте желания — две от първата рибка и три от втората.

Грубин използва основното си желание още тук, на двора.

— Аз — каза той в присъствието на многобройните свидетели — бих желал, златна рибке, да получа от теб бразилски папагал ара, който може да се научи на човешка реч.

— Това не е мъчно — каза рибката. — Самата аз владее човешката реч.

— Съгласен съм — рече Грубин, сложи буркана с рибката на пейката, извади гребенче и в очакване на тържествения момент вчеса гъстата си непослушна грива. — Какво се помайваш?

— Една минутка — каза златната рибка. — Бразилия е далече... Три, четири, пет.

Разкошен, огромен, многоцветен, горд папагал ара бе кацнал на клончето на дървото над главата на Грубин и леко склонил глава встрани, гледаше скупчените долу обитатели на двора.

Грубин вирна глава и каза:

— Пи, пи, ела тука, мила птичке.

Папагалът се замисли дали да се спусне към протегнатата ръка на Грубин и в този миг в двора влязоха прегърнати Погосян и Кац, пеейки с цяло гърло — те също бяха притежатели на златни рибки. Както се изясни после, тъкмо те, независимо един от друг, бяха превърнали питейната вода на целия град във водка и доволни от резултатите от опита и сходството на желанията си, отиваха при хората, за да възвестят началото на новата ера.

— Каррамба! — каза папагалът, тежко се вдигна от клона и излетя над покривите. Направи кръг, разпъждайки гаргите, а крилата му преливаха като дъга.

— Каррамба! — изкрещя отново и взе курс на запад, към родната Бразилия.

— Върни го! — викна Грубин. — Върни го незабавно!

— Това второто ти желание ли е? — попита ехидно рибката.

— Първото! Ти не го изпълни!

— Да си поръчвал папагал, другарю Грубин?

— Поръчах. Да, ама къде е, златна рибке?

— Отлетя.

— Че аз какво разправам.

— Но нали го имаше.

— И отлетя. Защото не беше в клетка?

— Защото ти, другарю Грубин, не си поръчвал клетка.

Грубин се замисли. По принцип той беше справедлив човек. Рибката беше права. Клетка не бе поръчвал.

— Добре — рече той. Много му се искаше папагал. — Нека бъде папагал ара в клетка.

Тъй Грубин похарчи и второто си желание и затова взе в едната си ръка клетката, а в другата буркана с рибката и потегли към къщи. И тъкмо тогава в двора влезе инвалидът Ерик.

Ерик обиколи вече половината град. Търсеше рибка за Зиначка, без да подозира, че Вера Яковлевна вече ѝ е подарила.

— Здравейте — каза той. — Нямате ли някоя златна рибка в повече?

Грубин се прегърби и тихо пое към вратата с товара си. Оставаше му само едно желание и много потребности. Погосян помогна на Кац да се върнат обратно. И техните рибки бяха частично използвани. Прозорците на Удалов и Ложкин се затръшнаха.

— Аз не за себе си! — викна в пустотата Ерик. Никой не му отговори.

Ерик оправи празния си ръкав и се потътри, куцукайки, навън.

— Трябва внимателно да обмислим какво ще искаме — говореше в туй време Ксения на мъжа си.

— На мене ми трябва колело — каза синът им Максимка.

— Млък! — повтори Ксения. — Върви се разходи. И без теб ще намерим какво да поискаме.

— Да бяхте побързали — подкани ги златната рибка. — Мислехме до вечерта да сме вече в реката. Трябва да стигнем в Саргасово море преди студовете.

— Я гледай — каза Удалов. — И тях ги тегли към родния край.

— Да хвърляме хайвера — обясни рибката.

— Искам колело — провикна се Максимка от двора.

— Е, да бяхте угодили на момченцето, наистина много му се иска велосипед — каза рибката.

— А защо ли пък не, наистина? — рече Удалов.

— Не мога повече — възмути се Ксения. — Всички подсказват, всички се пречат, всички искат нещо...

Грубин сложи клетката с папагала на стола и се загледа в него.

— Ти си чудо — каза му той.

Папагалът мълчеше.

— Какво, не може ли да говори? — попита Грубин.

— Не може — отвърна рибката.

— Че как тъй? Нали току-що казваше „каррамба“.

— Оня беше друг, дресиран папагал, от богато бразилско семейство. А втория се наложи да го взема див.

— И какво да правя?

— Ако искаш — пожелай си го вместо трето. За миг ще го науча.

— Така ли! — Грубин помисли малко. — А, не. Сам ще го обуча.

— Може би си прав — съгласи се рибката. — Какво ще правим по-нататък? Искаш ли електронен микроскоп?

... Членовете на кръжока по биология от Първо средно училище — колективни стопани на една от рибките — използваха първото си желание разумно — направиха в задния двор на училището зоологическа градина с тигърчета, морж и много зайчета. Второто им желание беше цяла седмица да не им дават домашни. Третото предизвика спънки, спорове и голяма шумотевица. Споровете се проточиха почти до вечерта.

Помощник-аптекарят Савич стигна чак до къщи, прехвърляйки в ума си всевъзможни варианти. Досами вратата го настигна непознат мъж с много голям плосък каскет.

— Слушай — каза му непознатият. — Искаш ли десет хиляди?

— Защо — попита Савич.

— Давам десет хиляди — рибката е моя, парите твои. Разбираш ли, за мен не остана. На пазара бях, продавах плодове и закъснях, разбираш ли?

— А защо ви е рибката? — попита помощник-аптекарят.

— Не е твоя работа. Искаш ли парите? Ей сегичка, телеграфически.

— Но обяснете в края на краищата — повтори Савич защо ви е рибката? Нали вероятно и аз бих могъл да получа с нейна помощ много пари.

— Не — каза човекът с каскета. — Рибката не може да даде много пари.

— Той е прав — обади се рибката. — Не мога да направя много пари.

— Петнайсет хилядарки — рече човекът с каскета и протегна ръка към буркана. — Никой няма да ти даде повече.

— Не — каза Савич твърдо.

Човекът вървеше подире му и наддаваше по хилядарка. Когато стигна до дваисет, Савич окончателно се вбеси.

— Безобразие! — възмути се той. — Вървя си, никому, не преча. И ето, лепват ми се, предлагат ми някаква съмнителна сделка. Че рибката струва две рубли и четиридесет копейки.

— Ще ти дам и две рубли — зарадва се човекът с каскета. — И още дваисет хиляди отгоре. Дваисет и една!

— Ама кажете защо ви е.

Човекът с каскета се наведе към Савич и прошепна:

— Ще си купя лека кола „Волга“.

— Ами че купете си, щом имате толкова пари.

— Нетрудови доходи — призна си човекът с каскета. — А тъй, като дойде финансовият инспектор, аз ще му покажа рибката — моля, заповядайте. Само ми дайте квитанция, разписка, че съм ви платил два и четирийсет!

— Махайте се веднага! — възмути се Савич. — Вие сте мошеник!

— Защо така грубо? Дваисет и три хилядарки давам. Добра пара. Съвсем ще оголея.

— Я го разкарай — каза рибката. — И на мен ми е неприятно.

— Видяхте ли — зарадва се Савич.

— Дваисет и четири хиляди!

— Виж какво — каза Савич. — Нека този човек незабавно се пръждоса у дома си. И помен да не остане от него. Не мога повече.

— Да изпълнявам ли? — попита рибката.

— Незабавно!

И човекът се завъртя във вихрушка и изчезна. Само каскетът му остана на паважа.

— Благодаря — каза Савич на рибката. — Не можете да си представите колко ми дотегна. Сега да вървим у дома и достойно да използваме останалите желания.

Този ден в града станаха още много чудеса. Някои от тях си останаха достояние само на частни лица и техните семейства, а някои станаха известни на целия Велики Гусляр. Това се отнася и за детския зоокът, който и досега е една от забележителностите на града, и за историята с водката във водопровода, и за асфалтираната уличка, и за появата на голямо количество френски парфюми в универмага — явление загадъчно и необяснимо, и за камиона, пълен с гъби, видян от мнозина пред къщата на Сенкини, и даже за това, че една скандална особа си прехапа езика, за трите сватби, неочаквани за околните, и още, и още, и още...

До вечерта, до края на срока, когато трябваше да занесат рибките в реката, повечето желания бяха изпълнени.

По „Пушкинска“, в посока на крайбрежната улица, вървеше народ. Бяха и собствениците на рибки, и просто любопитни.

Вървяха цялото семейство Удалови. Отпред Максим на велосипед. След него — останалите. Ксения стискаше в ръка парцалчето, с което преди малко беше бърсала праха от новия роял „Бекер“.

Вървеше Грубин. Носеше не само буркана с рибката, но и клетката с папагала. Искеше всички да видят — мечтата му се е сбъднала.

Вървяха Ложкини. Старецът беше с нов шевиотен костюм, а в гардероба висяха още осем чудесни костюма.

Вървяха прегърнати Погосян и Кац. Носеха заедно бутилка. Да не оставят за утре.

Вървеше Зиночка.

Вървеше Савич.

Вървяха всички други.

Спряха на брега.

— Минутка, моля — каза една от златните рибки. — Благодарим ви, жители на този чудесен град. Вашите желания, макар и често да бяха прибързани, ни зарадваха с разнообразието си.

— Не всички — възрази́ха ѝ рибките от буркана на Погосян-Кац.

— Не всички — съгласи се рибката. — Утре много от вас ще почнат да се тормозят. Ще се укоряват, че не са поискали златни чертози. Недейте. Казваме ви: утре никой няма да почувствува разочарование. Така искаме ние и това е нашето колективно рибе желание. Ясно ли е?

— Ясно е — отвърнаха жителите на града.

— Глупаци — каза папагалът ара, който се оказа способен и вече знаеше няколко думи.

— Сега можете да ни пуснете във водата — каза рибката.

— Стойте! — чу се вик отгоре.

Всички се обърнаха към града и се вцепениха от ужас. Зрелището, което изникна пред очите им, беше необикновено и трагично.

Към брега тичаше човек с десет крака и множество ръце и размахваше всички тия ръце едновременно.

Когато човекът наближи, го познаха.

— Ерик! — каза някой.

— Ерик! — повтаряха хората и му правеха път.

— Какво е станало с мен? — викаше Ерик. — Какво е станало? Кой е виновен? Защо е всичко това?

Лицето му беше чисто, без белезите от изгаряне, косите разрошени.

— Тичах из града, молах да ми дадат рибка — продължаваше страшният Ерик, размахвайки двайсетте си ръце, една от които беше отляво, а останалите отдясно. — Легнах да си почина, а като се събудих — вижте какво бе станало с мен!

— Ах — каза Зиначка. — Аз съм виновна за всичко. Какво направих само. Но аз мислех за добро, поисках Ерик да си има нова ръка и нов крак и лицето му да се оправи. Мислех добро да сторя — нали ми остана едно желание.

— Аз съм виновен — намеси се Ложкин. — Рекох си — Не бива човекът да остане онеправдан. И също му пожелах ръка.

— И аз — обади се Грубин.

— И аз — каза Савич.

Всичко осемнайсет души си признаха.

Във възцарилата се тишина някой се изсмя.

Савич попита рибката си:

— Не можете ли да ни помогнете?

— Не, за съжаление — отвърна рибката. — Всички желания са изчерпани. Ще се наложи да го откарате в Москва, да му отрежат излишните крайници.

— Ама че история — каза Грубин. — С една дума, ако е нужно, вземете обратно моя дяволски папагал.

— Глупак — каза папагалът.

— Няма да помогне — каза рибката. — Желанията нямат обратна сила.

И в този миг на сцената се появиха младите натуралисти от първо средно училище.

— Някой да иска желание? — попита един от тях. — Ние използвахме двете, а за третото не можахме да се разберем.

Тогава децата видяха Ерик и се уплашиха.

— Не бойте се, деца — каза им златната рибка. — Ако нямате нищо против, ще приведем в човешки вид пожарникаря Ерик.

— Нямаме — казаха натуралистите.

— А вие, жители на града?

— Не — отвърнаха хората на рибките.

В този момент въздухът потъмня и Ерик прие отново нормалния си, здрав вид. И между другото, беше доста хубав и привлекателен момък.

— Опа-ла! — казаха хорово рибките, изскочиха от бурканите, аквариумите и прочие, и прочие съдини и като златни мълнии потънаха в реката.

И изчезнаха.

Много бързаха за Саргасово море да си хвърлят хайвера.

**МОМИЧЕНЦЕТО, НА КОЕТО НИЩО НЕ МОЖЕ ДА СЕ
СЛУЧИ
РАЗКАЗИ ЗА ЖИВОТА НА ЕДНО МАЛКО МОМИЧЕНЦЕ
ОТ ХХІ ВЕК, ЗАПИСАНИ ОТ НЕЙНИЯ БАЩА**

Утре Алиса тръгва на училище. Много интересен ден ще бъде. Днес от сутринта видеофонират приятелите и познатите ѝ и всички ѝ честитят. Което си е право, Алиса вече три месеца не оставя никого на мира — разправя ли, разправя за бъдещото си училище.

Марсианецът Бус ѝ изпрати някаква чудна кутия за моливи, която за сега никой не е успял да отвори. Нито аз, нито колегите ми от службата, между които впрочем имаше двама доктори на науките и главният механик на зоологическата градина.

Шуша каза, че ще отиде на училище заедно с Алиса, за да провери дали ѝ се е паднала достатъчно опитна учителка.

Чудна работа, колко е шумно. Според мен, когато аз тръгвах за първи път на училище, никой не вдигаше толкова врява.

Сега суматохата малко поутихна. Алиса отиде в зоологическата градина да си вземе довиждане с Бронтя.

А аз реших, докато в къщи е тихо, да продиктувам няколко истории от живота на Алиса и нейните приятели. Ще изпратя тия записки на Алисината учителка. За нея ще е добре да знае с какъв несериозен човек ще ѝ се наложи да си има работа. Може би тези бележки ще ѝ помогнат при възпитанието на дъщеря ми.

Отначало Алиса си беше дете като дете. Докъм третата година. Доказателство за това е първата история, която се каня да разкажа. Но само след година, когато се срещна с Бронтя, в характера ѝ проличаха някои по-особени черти, като например способността да прави всичко на своя глава, да се губи в най-неподходящо време и дори случайно да прави открития, с които не са могли да се справят най-големите учени на съвременността. Алиса умее да използва симпатиите на хората към нея, ала въпреки това има много верни приятели. А на нас, нейните родители, понякога ни е много трудно. Та нали не можем да си стоим все у дома: аз работя в зоологическата градина, а нашата мама строи къщи, и при това често на други планети.

Искам предварително да предупредя учителката на Алиса: сигурно и на нея няма да ѝ бъде леко. И за да я убедя в това, привеждам няколко съвсем истински истории, случили се с Алиса в разни краища на Земята и Космоса през последните три години.

НАБИРАМ НОМЕР

Алиса не спи. Десет часът е, а тя не заспива. Казвам ѝ:

— Алиса, заспивай веднага, иначе...

— Какво „иначе“, татко?

— Иначе ще се обадя на Баба Яга.

— А коя е тая Баба Яга?

— Тъкмо децата трябва да знаят коя е. Баба Яга с крак като тояга е една такава страшна, зла старица, която яде непослушните.

— Защо?

— Ами че защото е гладна и зла.

— А защо е гладна?

— Защото в къщичката ѝ няма продуктопровод.

— А защо няма?

— Защото къщурката ѝ е вехта-овехтяла и е нейде вдън гората.

Алиса така се увлече, че дори седна на леглото.

— Тя в резерват ли работи?

— Алиса, моментално заспивай!

— Ама нали обеща да извикаш Баба Яга. Татенце, миличък, моля ти се, извикай Баба Яга!

— Ще я извикам. Ала ти ще има много да съжаляваш.

Отидох при видеофона и напосоки натиснах няколко копчета. Бях сигурен, че няма да се свържа и ще се окаже, че „Баба Яга не си е в къщи“.

Но сбърках. Екранът на видеофона просветля, после стана по-ярък, чу се щракане — някой натисна копчето за приемане на другия край на линията и преди още да се е появило изображението, сънен глас каза:

— Марсианското посолство слуша.

— Какво става, татко, ще дойде ли? — извика от спалнята Алиса.

— Тя вече спи — рекох сърдито аз.

Обърнах се към видеофона. От екрана ме гледаше млад марсианец. Имаше зелени очи без мигли.

— Извинете — казах. — Сигурно съм сбъркал номера.

Марсианецът се усмихна. Не гледаше мен, а нещо зад гърба ми. Ама разбира се, Алиса се беше измъкнала от кревата я се кипреше боса зад мене.

— Добър вечер — каза тя на марсианеца.

— Добър вечер, момиченце.

— У вас ли живее Баба Яга?

Марсианецът ме погледна въпросително.

— Разбирате ли — рекох. — Алиса не може да заспи и аз исках да повикам Баба Яга да я накаже. Но ето че сбърках номера.

Марсианецът отново се засмя.

— Лека нощ, Алиса — каза той. — Трябва да спиш, че иначе татко ще извика Баба Яга.

Марсианецът се сбогува с мен и се изключи.

— Най-сетне ще легнеш ли да спиш? — попитах аз. — Чу какво ти каза чичото от Марс.

— Лягам. Ама ще ме вземеш ли на Марс?

— Ако имаш прилично държане, през лятото ще отидем.

Най-после Алиса заспа и аз отново седнах да работя. Заседях се до към един часа. А точно в един неочаквано приглушено зацвърча видеофонът. Натиснах копчето. Гледаше ме марсианецът от посолството.

— Моля да ме извините, че ви безпокоя толкова късно — каза той. — Но видеофонът ви не е изключен и аз реших, че още не спите.

— Моля.

— Не бихте ли могли да ни помогнете? — рече марсианецът. — Цялото посолство не спи. Преровихме всички енциклопедии, изучихме видеофонния указател, ала не можем да открием коя е тази Баба Яга и къде живее.

БРОНТЯ

При нас в Московската зоологическа градина докараха яйце от бронтозавър. Чилийски туристи го бяха намерили в свлачището на брега на Енисей. Яйцето беше почти кръгло и беше се запазило идеално във вечния мраз. Когато специалистите го изследваха, откриха, че е съвсем прясно. Затова се взе решение да бъде поставено в инкубатора на зоологическата градина.

Разбира се, почти никой не вярваше в успеха, но само след седмица рентгеновите снимки показаха, че зародишът на бронтозавъра се развива. Щом като за това беше съобщено по интервизията, в Москва от вси страни запристигаха учени и кореспонденти. Наложих ни се да запазим целия осемдесететажен хотел „Венера“ на улица „Горки“. И пак не можахме да се съберат. Осем турски палеонтолози спяха у нас в столовата, аз се настаних в кухнята с журналиста от Еквадор, а двете кореспондентки на списанието „Жените на Антарктида“ се разположиха в спалнята на Алиса.

Когато вечерта нашата мама ни се обади от Нукус, където строи стадион, реши, че е станала някаква грешка.

Всички телевизионни спътници в света показваха яйцето. Яйцето отстрани, яйцето отпред, скелети на бронтозаври и яйцето...

Конгресът на космофилолозите посети в пълен състав зоологическата градина. Но по туй време вече бяхме спрели достъпа до инкубатора и филолозите трябваше да се задоволят с белите мечки и марсианските богомолки.

На четирийсет и шестия ден от тоя побъркан живот яйцето трепна. В този момент ние с приятеля ми професор Яката седяхме до похлупака, под който се пазеше то, и пиехме чай. Вече не вярвахме, че ще се излюпи някога. Не го облъчвахме повече, за да не повредим нашето „бебе“. Не можехме и да се занимаваме с предсказания, ако не за друго, то поне защото още никой от нас не беше опитвал да развъжда бронтозаври.

И така, яйцето трепна още веднъж... пукна се и през дебелия кожеста черупка се заизмъква черна като змия глава. Забръмчаха

автоматични фотокамери. Знаех, че над вратата на инкубатора е светнала червена крушка. На територията на зоологическата градина се започна нещо, което твърде много приличаше на паника.

След пет минути около нас се събраха всички, които трябваше да бъдат тук, и много други, дето съвсем не бяха задължени да присъствуват, но ужасно им се искаше. Веднага стана много горещо.

Най-сетне от яйцето изскочи мъничкият бронтозавър.

— Тате, как се казва? — чух изведнъж познатия глас.

— Алиса! — учудих се аз. — Как попадна тук?

— С кореспондентите.

— Но тук е забранено за деца.

— За мене може. На всички казвах, че съм твоя дъщеря. И те ме пуснаха.

— Нали знаеш, че не е хубаво да използваш познанствата си за лични облаги?

— Ама, тате, нали на мъничкия Бронтя може да му е скучно без деца. Затова взех, че дойдох.

Махнах с ръка. Нямах нито минутка свободна, та да изведа Алиса от инкубатора. А и никой наоколо не би го сторил вместо мен.

— Стой тук и не мърдай никъде — казах й.

И се втурнах към похлупака с новородения бронтозавър.

Не си продумахме цяла вечер. Скарахме се. Забраних й да се показва в инкубатора, а тя възрази, че не може да ме послуша, защото й е жал за Бронтя. И на другия ден отново се промъкна. Вкараха я космонавтите от кораба „Юпитер-8“. Бяха герои и никой не можеше да им откаже.

— Добро утро, Бронтя — рече тя, доближила похлупака.

Бронтозавърчето я погледна изкосо.

— Чие е това дете? — строго попита професор Яката.

Едва не потънах в земята от срам. Но Алиса не можеш обърка.

— Не ви ли харесвам? — попита тя.

— Не, какво говорите, напротив... Просто си рекох, че може да сте се загубили... — Професорът никак не умееше да разговаря с малки момиченца.

— Добре — каза Алиса. — Утре ще намина към тебе, Бронтя. Не тъгувай.

Алиса наистина дойде на другия ден. Идваше почти всеки ден. Всички свикнаха с нея и я пускаха без много приказки. Аз вече вдигнах ръце. Какво да се прави, къщата ни е до зоологическата градина, не се пресича никъде, пък и винаги си намираше спътници.

Бронтозавърът растеше бързо. След месец стигна два и половина метра дължина и го преместиха в специално построения павилион. Разхождаше се из ограденото място, хрупаше банани и млади бамбукови филизи. Бамбука караха от Индия с товарни ракети, а с банани ни снабдяваше совхозът „Оросени поля“. В циментовия басейн посред ограденото място се полюшваше топла, леко солена вода. Бронтозавърът обичаше такава.

Но неочаквано загуби апетит. Три дни бамбукът и бананите си останаха недокоснати. На четвъртия бронтозавърът легна на дъното на басейна и положи на пластмасовата стена малката си черна глава. По всичко личеше, че се кани да умира. Не можехме да го допуснем. Нали имахме само един бронтозавър. Помагаха ни най-добрите лекари в света. Но всичко беше напразно. Бронтя не искаше нищо — ни трева, ни витамини, ни потокали, ни мляко.

Алиса не знаеше за тази трагедия. Бях я изпратил при баба й във Внуково. Но на четвъртия ден включила телевизора точно когато предавали съобщение за влошаването на здравословното състояние на бронтозавъра. Не мога да си представя как е придумала баба си, ала още същата сутрин Алиса дотърча в павилиона.

— Татко! — развика се тя. — Как можа да скриеш от мен? Как можа?...

— После, Алиса, после — отвърнах. — Имаме съвещание.

Наистина имахме съвещание. Фактически то продължаваше вече три дни.

Алиса премълча и се отдръпна. А минутка след това чух как някой до мен ахна. Обърнах се и видях, че Алиса вече беше се прехвърлила през оградата и притича към муцуната на бронтозавъра. В ръката си държеше бяла франзела.

— Яж, Бронтя — каза тя, — че ще вземат да те уморят от глад. И на мен биха ми се втръснали бананите.

Не успях да дотичам до преградата, когато стана невероятното. Това, което прослави Алиса и силно накърни нашата, на биолозите, репутация.

Бронтозавърът вдигна глава, погледна Алиса и внимателно взе франзелата от ръката ѝ.

— По-тихо, татко — закани ми се с пръст Алиса, като видя, че се каня да прескоча оградата. — Бронтя се страхува от теб.

— Нищо няма да ѝ направи — каза професор Яката.

И аз виждах, че няма да ѝ стори нищо. Но какво би станало, ако баба ѝ видеше тази сцена?

Сетне учените дълго спориха. Спорят и досега. Едни разправят, че Бронтя се е нуждаел от смяна на храната, а други — че повече се е доверявал на Алиса. Но така или иначе кризата премина.

Сега Бронтя съвсем се опитоми. Макар че е около трийсетина метра дълъг, най-голямото му удоволствие е да повози Алиса. Един от асистентите ми направи специална стълбичка и когато Алиса идва в павилиона, Бронтя протяга в ъгъла предългата си шия, взема оттам стълбата с триъгълните си зъби и сръчно я наглася на черния си лъскав хълбок.

После вози Алиса из павилиона или плува с нея в басейна.

ТУТЕКСИТЕ

Както бях обещал, взех Алиса с мен на Марс, когато заминах там на конференция.

Долетяхме благополучно. Наистина аз не понасям особено добре безтегловността и затова предпочитах да не ставам от креслото, но щерка ми през цялото време прехвърчаше насам-натам из кораба и веднъж ми се наложи да я смъкна от тавана на кабината за управление, защото искаше да натисне червеното копче, или по-точно аварийната спирачка.

На Марс разгледахме града, отидохме с туристите в пустинята и обиколихме Големите пещери. Но след това нямах повече време да се занимавам с Алиса и я пратих за една седмица в интернат. На Марс работят наши специалисти и марсианците ни помогнаха да построим огромния купол на детското градче. Тук е хубаво — растат истински земни дървета. Понякога децата ходят на екскурзия. Тогава намъкват мънички скафандри и на върволица излизат навън.

Татяна Петровна — възпитателката — каза, че мога да бъда спокоен. Алиса също потвърди, че не бива да се безпокоя. И ние се разделихме за една седмица.

А на третия ден Алиса изчезна.

Беше съвсем невероятно произшествие. Първо, от създаването на интерната никой не беше изчезвал и дори не беше се губил за повече от десет минути. На Марс е абсолютно невъзможно да се изгубиш в града. А още повече дете от Земята, облечено в скафандър. Първият срещнат марсианец ще го доведе. Ами роботите? А службата за безопасност? Не, да се загубиш на Марс е просто невъзможно.

Но Алиса се загуби.

Нямаше я вече около два часа, когато ме извикаха от конференцията и ме докараха в интерната с марсиански скачащ всъдеход. Сигурно съм бил доста объркан, защото когато се появих под купола, всички събрани съчувствено млъкнаха.

А кого ли нямаше тук! Преподавателите и роботите от интерната, десет марсианци със скафандри (нали под купола има земен въздух),

пилотите на Звездолети, началникът на спасителната служба Назарян, археолози...

Разбрах, че телевизионният център на града вече цял час на всеки три минути предава съобщение, че е изчезнало момиченце от Земята. Всички видеофони на Марс светеха тревожно. Марсианските училища бяха разпуснати и учениците, разделени на групи, претърсваха града и околността.

Изчезването на Алиса открили веднага щом се върнали от разходка. Два часа оттогава. Кислородът в скафандъра ѝ е за три часа.

Понеже познавах дъщеря си, попитах огледали ли са всички потайни места в интерната или около него. Може да е намерила марсианска богомолка и сега да я наблюдава...

Отвърнаха ми, че в града няма изби, а всички потайни кътчета са претърсени от учениците и студентите от марсианския университет, които ги знаят наизуст.

Ядосах се на Алиса. Ама разбира се, ей сега ще излезе иззад ъгъла с най-невинния си вид. А с поведението си е направила в града повече бели и от пясъчна буря. Всички марсианци и хора от Земята, които живеят тук, са откъснати от работата си, вдигната е на крак цялата спасителна служба. В същото време взе да ме обхваща сериозно безпокойство. Това ѝ приключение можеше да завърши лошо.

През цялото време пристигаха съобщения от групите за издирване: „Учениците от втора марсианска прогимназия претърсиха стадиона. Алиса я няма.“ „Фабриката за марсиански сладкиши съобщава, че на територията ѝ не е открито дете“...

„Може би наистина се е изхитрила да се промъкне в пустинята? — мислех аз. — В града вече биха я намерили. Но в пустинята... Марсианските пустини още не са изучени свястно и там може така да се изгубиш, че и след десет години да не могат да те открият. Ала нали най-близките части на пустинята вече са изследвани от скачащи всъдеходи...“

— Намерили са я! — развика се изведнъж един марсианец със син хитон, който гледаше джобния си телевизор.

— Къде? Как? Къде? — раздвижиха се събраните под купола.

— В пустинята. На двеста километра оттук.

— На двеста?!

„Разбира се — помислих си аз, — те не познават Алиса. Това можеше да се очаква от нея.“

— Момиченцето се чувства добре и скоро ще бъде тук.

— Ама как се е добрала дотам?

— С пощенска ракета.

— Разбира се! — рече Татяна Петрова и заплака. Беше разтревожена повече от всички...

Всички се втурнаха да я успокояват.

— Минавахме покрай пощата, когато товареха автоматичните пощенски ракети. Но аз не обърнах внимание. Та нали ги виждам по сто пъти на ден!

А когато след десет минути марсианският летец въведе Алиса, всичко се изясни.

— Покатерих се там, за да взема писмото — каза Алиса.

— Какво писмо?

— Тате, ама ти ми каза, че мама ще ни напише писмо... И аз надникнах в ракетата, за да го взема.

— Вътре си се вмъкнала?

— Ами разбира се. Вратичката беше отворена и вътре беше пълно с писма.

— А сетне?

— Тъкмо се пяхнах, и вратата се затвори, а ракетата полетя. Почнах да търся копчето, за да я спра. Там има много копчета. Когато натиснах последното, ракетата тръгна надолу, а после вратата се отвори. Излязох и що да видя — наоколо пясък, няма ни леля Таня, ни децата.

— Натиснала е копчето за спешно кацане! — с възхищение в гласа каза марсианецът със синия хитон.

— Малко си поплаках, а сетне реших да си вървя у дома.

— А как се сети накъде да вървиш?

— Изкатерих се на височинката, за да погледна отгоре. А там имаше вратичка. От височинката не се виждаше нищо. Тогава влязох в стаичката и седнах.

— Каква вратичка? — изуми се марсианецът. — В този район има само пустиня.

— Не, там имаше вратичка и стая. А в стаята — голям камък. Като египетската пирамида. Само че мъничка. Тате, помниш ли, ти ми

чете една книжка за египетската пирамида?

Неочакваното изявление на Алиса развълнува силно марсианците и Назарян, началника на спасителите.

— Тутексите! — завикаха те! — Къде намерихте момиченцето? Координатите!

И половината от присъстващите изчезна яко дим. А Татяна Петровна, която се зае сама да нахрани Алиса, ми разказа, че преди много хиляди години на Марс е процъфтявала тайнствената култура на тутексите. От нея са останали само каменни пирамиди. Досега нито марсианците, нито археолозите от Земята не са успели да открият никаква следа от строеж на тутексите — само пирамидки, разхвърляни из пустинята и засипани с пясък. А Алиса случайно се е натъкнала на някаква постройка на тутексите.

— Виж ти, пак ти провървя — казах. — Но въпреки това незабавно ще те откарам в къщи. Там се губи колкото щеш. Без скафандър обаче.

— И на мен повече ми харесва да се губя у дома — рече Алиса.

... След два месеца в списанието „Вокруг света“ прочетох статията „Ето какви са били тутексите.“ В нея се разказваше, че в марсианската пустиня най-после са успели да открият много ценни паметници на тутекската култура. Сега учените са заети с разчитането на надписите, намерени в помещението. Но най-интересното е, че на пирамидата е открито великолепно запазено изображение на тутекс. Имаше и снимка на пирамидата с портрета на тутекса.

Стори ми се познат. Обзе ме и страшно подозрение.

— Алиса — много строго изрекох аз. — Признавай си честно, рисувала ли си нещо на пирамидката, когато се изгуби в пустинята?

Преди да ми отговори, Алиса дойде до мен и погледна внимателно картинката в списанието.

— Точно така. Това си ти, татенце. Само че не съм те рисувала, а те надрасках с камък. Толкова тъжно ми беше...

СРАМЕЖЛИВИЯТ ШУША

Алиса има много познати животни. Две котки; марсианска богомолка, която живее под леглото ѝ и нощем подражава на балалайка; таралежчето, дете поживя малко у нас, а сетне се върна в гората; бронтозавъра Бронтя — Алиса му ходи на гости в зоологическата градина, и накрая съседското куче Рекс, според мен не особено чиста порода дакел-джудже.

А когато се върна първата експедиция от Сириус, Алиса се сдоби с още една животинка.

Дъщеря ми се запозна с Порошков на първомайската манифестация. Не знам как го уреди: връзките ѝ са обширни. Тъй или иначе тя се оказа сред децата, които поднесоха цветя на космонавтите. Представете си моето учудване — гледам си телевизия и изведнъж, що да видя — през площада тича Алиса с букет светлосиви рози, по-голям от нея, и го връчва на самия Порошков.

Порошков я взе на ръце, заедно гледаха манифестацията и заедно си отидоха.

Алиса се върна в къщи чак вечерта с голяма червена чанта в ръка.

— Къде беше?

— Най-много бях в детската градина — отвърна тя.

— А най-малко къде беше?

— Водиха ни на Червения площад.

— И после?

Алиса разбра, че съм гледал телевизия и каза:

— Помолиха ме да поздравя космонавтите.

— Кой те помоли?

— Един другар, не го познаваш.

— Алиса, случвало ли ти се е да се сблъскваш с термина „телесни наказания“?

— Знам, това е, когато те напляскат. Ама то става само в приказките.

— Страхувам се, че ще се наложи да превърнем приказката в действителност. Защо винаги се пъхаш където не трябва?

Алиса се канеше да ми се обиди, но изведнъж чантата се размърда.

— Това пък какво е?

— Подарък от Порошков.

— Изпросила си си и подарък? Само това липсваше!

— Нищо не съм просила. Това е шуша. Порошков ги е докарал от Сириус. Мъничък шуша, шушонче, може да се каже.

И Алиса внимателно извади от чантата мъничко зверче с шест лапки, прилично на кенгурче. Шушончето имаше големи очи, като на водно конче. Бързо ги въртеше, здраво вкопчило се с двете си предни лапки в Алисиния костюм.

— Виждаш ли, вече ме обича — рече Алиса. — Сега ще му направя легълце.

Знаех историята с шушите. Всички знаеха тая история, какво остава за нас, биолозите. В зоологическата градина имах вече пет шуши и в близките дни чакахме увеличение на семейството.

Порошков и Бауер открили шушите на една от планетите от системата на Сириус. Тези мили безобидни животинчета, които следвали по петите космонавтите, се оказали млекопитаещи, макар че по навиците си най-много приличаха на нашите пингвини. Същото спокойно любопитство и вечните опити да се вмъкнат на най-неподходящите места. Дори веднъж се наложило Бауер да спасява едно шушонче, което се канело да се удави в голям буркан с кондензирано мляко. Експедицията донесе цял филм за шушите, който обиколи при голям успех всички кина и видеорами.

За съжаление хората от експедицията не са имали време да ги наблюдават внимателно как живеят. Знае се, че шушите са идвали в лагера на експедицията сутрин, а щом се спуснел мракът, изчезвали някъде, скривали се в скалите.

Тъй или иначе, когато експедицията вече се връщала, Порошков открил случайно в един от секторите три шуши, които вероятно били се заблудили на кораба. Което си е право, отначало Порошков помислил, че някой от участниците в експедицията ги е вмъкнал контрабанда на кораба, но възмущението на другарите му било толкова искрено, че трябвало да се откаже от подозренията си.

Появата на шушите предизвикала сума ти допълнителни усложнения. Първо, биха могли да пренесат разни неизвестни инфекции. Второ, можело да загинат по пътя, да не издържат натоварванията. Трето, никой не знаел с какво се хранят... И така нататък...

Ала всички опасения се оказали напразни. Шушите понесли спокойно дезинфекцията, послушно хапвали бульон и консервирани плодове. Така си спечелили смъртен враг в лицето на Бауер, защото много обичал компот, а в последните месеци на експедицията трябвало да се откаже от него — излапали го гратисчиите.

Докато траело дългото пътуване, шушата родила шест шушчета. Тъй че корабът пристигнал на Земята, препълнен с шуши и шушчета. Излязоха разбрани животинки и не причиниха никому никакви неудобства и неприятности, с изключение на Бауер.

Помня историческия момент — експедицията пристигна на Земята — и когато люкът се отвори, под прицела на телевизионните камери и кинокамерите вместо космонавт се показва чудновато шестлапово животинче. Подире му идеха още няколко, все същите, само че по-малки. По цялата Земя се понесе въздишка на удивление. Но секна, когато след шушите се показва усмихнат Порошков. В ръцете си носеше изплескано с кондензирано мляко шушче...

Една част от животинките прибрахме в зоологическата градина, други останаха у обикналите ги космонавти. Шушчето на Порошков в крайна сметка получи Алиса. Бог знае как ли е очаровала суровия космонавт Порошков.

Шуша живееше в голямата кошница до леглото на Алиса, не ядеше месо, нощем спеше, разбираше се с котетата, но се страхуваше от богомолката и тихо мъркаше, когато Алиса го галеше или му разказваше за сполуките и нещастията си.

Шуша растеше бързо и след два месеца се изравни с Алиса. Разхождаха се в градинката отсреща и тя никога не му слагаше нашийник.

— Ами я си представи, че изплаши някого? — попитах аз.

— Не, никого няма да уплаши. Освен туй нали ще се обиди, ако му надяна нашийник. Та той е толкова чувствителен!

Веднъж на Алиса не ѝ се спеше. Глезеше се и настояваше да ѝ чета за доктор Охболи.

— Не мога, дъще — рекох. — Имам бърза работа. Впрочем вече ти е време да си четеш сама.

— Ама туй не е книжка, а микрофилм и буквите са мънички.

— Че той е озвучен. Като не искаш да четеш — включи звука.

— Студено ми е да ставам.

— Тогава почакай. Да довърша и ще го включа.

— Щом като не искаш — ще помоля шуша.

— Помоли го де — усмихнах се аз.

След минутка от съседната стая долетя нежният микро-филмов глас: „... Охболи си имаше и куче Авва.“

Значи Алиса все пак е станала и се е протегнала до копчето.

— Веднага в леглото! — викнах. — Ще изстинеш.

— Аз съм в леглото.

— Не бива да лъжеш. Кой тогава пусна микрофилма?

— Шуша.

Не искам и да си помисля, че дъщеря ми може да стане лъжкиня. Зарязах работата и отидох да си поговоря сериозно с нея.

На стената висеше екранът. Шуша шеташе около микро-прожектора, а на екрана нещастните животни се тълпяха пред вратата на доктор Охболи.

— Как успя да го дресиращ така? — искрено се учудих аз.

— Не съм го дресирала. Той сам може всичко.

Шуша смутено местеше предните лапи пред гърдите си.

Настъпи неловко мълчание.

— И все пак... — казах аз накрая.

— Извинете — чу се висок пресипнал глас. Говореше шуша. — Но аз наистина се научих сам. Та то не е трудно.

— Прощавайте — рекох.

— Лесно е — повтори шуша. — Нали вие завчера разказвахте на Алиса приказката за царя на богомолките?

— Не, аз вече нямам пред вид това. Как се научихте да говорите?

— Занимавахме се — рече Алиса.

— Нищо не разбирам. Десетки биолози работят с шушите и как нито веднъж ни един шуша не пророни нито дума.

— А нашият шуша може и да чете. Можеш ли?

— Малко.

— Той ми разправя такива интересни неща...

— С дъщеря ви сме големи приятели.
— Ама защо мълчахте толкова време?
— Стесняваше се — отвърна вместо шуша Алиса.
Шуша сведе очи.

ЗА ЕДНО ПРИВИДЕНИЕ

През лятото живеем във Внуково. Много ни е удобно, защото спирката на монорелсовия влак е на пет минути от вилата. В гората, оттатък пътя, растат брезови и трепетликови манатарки, ала те са по-малко от гъбарите.

Пристигах на вилата направо от зоологическата градина и вместо да си почина, веднага ме завърташе тамошният бурен живот. Главна фигура беше съседското момче Коля, което се бе прочуло из цялото Внуково, че взема играчките на децата. Даже идва психолог от Ленинград и сетне написа дисертация за момченцето Коля. Психологът изучаваше Коля, а той лапаше сладко и денонощно хленчеше. Донесох му от града фотонна ракета с три колела, само и само по-малко да мрънка.

Освен това тук живееше и бабата на Коля, която обичаше да приказва за генетика и пишеше роман за Мендел, бабата на Алиса, момченцето Юра и майка му Карма, тримата близнаци от съседната улица, които хорово пееха под прозореца ми, и накрая — привидението.

Привидението живееше някъде под ябълките и се появи сравнително скоро. Алиса и Колината баба вярваха в него. Никой друг не вярваше в съществуването му.

Седяхме с Алиса на терасата и чакахме новия робот, произведен в Шчолковската фабрика, да ни приготви кашата от грис. Роботът вече два пъти прегаряше и ние с Алиса хокахме фабриката, но не ни се щеше да се захващаме с домакинството, а нашата баба отиде на театър.

Алиса каза:

— Той ще дойде сега.

— Кой той?

— Моят привидений.

— Привидението — поправих я автоматично, без да свалям очи от робота.

— Добре — съгласи се Алиса. — Нека бъде моят привидение. А Коля отмъкна орехите на близнаците. Нима това не е чудно?

— Чудно е. Та какво разправяше за привидението?

— Той е добър.

— За тебе всички са добри.

— Освен Коля.

— Да речем, освен Коля... Мисля, че и огнедишаща усойница да донеса, ти и с нея ще се сприятелиш.

— Сигурно. А тя добра ли е?

— Още никой не е успял да поприказва с нея. Живее на Марс и плюе вряща отрова.

— Сигурно са я оскърбили. Защо сте я взели от Марс?

Какво можех да ѝ отвърна? Така си беше. Никой не беше попитал усойницата, когато са я откарвали от Марс. А по пътя тя излапала любимото куче на кораба „Калуга“ и така си навлякла омразата на всички космонавти.

— Добре де, какво е привидението? На какво прилича? — смених темата.

— То ходи само по тъмно.

— Ама разбира се... Открай време си е така. Наслушала си се на приказките на Колината баба...

— Колината баба ми разказа само за историята на генетиката. Как са преследвали Мендел.

— Да, а между другото, как реагира твоето привидение на кукуригането на петела?

— Никак. Защо?

— Разбираш ли, порядъчното привидение трябва да изчезва със страхотни проклетия, щом се обади петелът.

— Сега ще го попитам за петела.

— Е, добре.

— Тази вечер ще си легна по-късно. Трябва да си поговоря с привидението.

— Моля. Добре, пошегувахме се и толкоз. Роботът вече е преварил кашата.

Алиса се зае с кашата, а аз с научните бележки на Гвианската зоологическа градина. Там имаше безкрайно интересна статия за укусамите. Революция в зоологията. За пръв път бяха успели да постигнат размножаване в изкуствени условия. Децата се раждаха

тъмнозелени, макар че бронята и на двамата родители беше светлосиня.

Стъмни се. Алиса каза:

— Е, аз тръгвам.

— Къде?

— При привидението. Нали обеща.

— Мислех, че се шегуваше. Е, щом толкова ти се иска да отидеш в градината, върви, но си облечи блузка, че се захлади. И не по-далече от ябълките.

— Че каква работа имам по-далече. Той ме чака там.

Алиса изтича в градината. С крайчеца на очите си я следях. Не ми се искаше да се намесвам в света на нейните фантазии. Нека да я заобикалят и привидения, и вълшебници, и смели рицари, и добри великани от приказна синя планета... То се знае, ако заспива навреме и се храни нормално.

Загасих лампата на верандата, за да не ми пречи да наглеждам Алиса. Ето, стигна до старата разклонена ябълка и застана под нея.

И тогава... От ствола на ябълката се отдели светлосиня сянка и тръгна към нея. Сякаш плуваше във въздуха, без да докосва тревата.

Миг след това, сграбчил нещо тежко, тичах по стълбата, прескачайки през три стъпала. Това вече не ми се харесваше. Или е нечия неостроумна шега, или... Какво „или“ не измислих.

— Внимавай, татко! — високо прошепна Алиса, чула стъпките ми. — Ще го изплашиш.

Хванах Алиса за ръката. Синият силует се разтвори във въздуха пред мен.

— Татко, какво направи! Още малко и щях да го спася.

Алиса позорно плачеше, докато я носех към терасата.

— Какво имаше под ябълките? Халюцинация ли беше?...

— Защо го направи? — реवेशе Алиса. — Нали обеща...

— Нищо не съм направил — отвърщах аз, — привидения няма.

— Нали сам го видя. Защо не казваш истината? Той не може да понася движението на въздуха. Мигар не разбираш, че към него трябва да се пристъпва бавничко, за да не го издуха вятърът?

Не знаех какво да й отговоря. В едно само бях сигурен — щом Алиса заспи, ще взема фенера и ще претърся градината.

— А пък той ти прати писмо. Само че сега няма да ти го дам.

— Какво писмо?

— Няма да ти го дам.

Тогава забелязах, че в юмрука си стиска листче. Алиса ме погледна, погледнах я и аз и тя ми го даде.

На листчето с моя почерк беше написано разписание за храненето на червените крумсове. Търсех го вече три дни.

— Алиса, къде намери моята бележка?

— Че обърни я де. Привидението нямаше на какво да пише и аз му дадох твоето листче.

На другата страна с непознат почерк бе написано на английски:

„Уважаеми професоре!

Осмелявам се да се обърна към Вас, тъй като попаднах в неприятно положение, от което не мога да изляза без чужда помощ. За съжаление аз нямам възможност да се придвижа извън кръга с радиус един метър, чийто център е ябълката. В моето жалко положение мога да бъда забелязан само на тъмно.

Благодарение на Вашата дъщеря, чувствително и отзивчиво същество, най-после ми се удаде да установя връзка с външния свят.

Аз, професор Кураки, съм жертва на несполучлив експеримент. Правех опити по предаването на вещества на далечни разстояния. Успях да изпратя от Токио до Париж две пуйки и котка. Те благополучно бяха приети от моите колеги. Обаче в деня, когато реших да проверя експеримента върху себе си, за зла участ точно в момента на провеждането му бушоните в лабораторията изгоряха и енергията, необходима за прехвърлянето, се оказа недостатъчна. Аз се разсеях в пространството, при което най-концентрираната ми част се намира в района на вашата уважаема вила. Вече втора седмица пребивавам в такова печално състояние и няма съмнение, че ме смятат за загинал.

Умолявам Ви, след като получите писмото, незабавно да изпратите телеграма в Токио. Нека някой оправи бушоните в лабораторията ми. Тогава ще мога да се материализирам.

Предварително благодарен Ви Кураки.“

Дълго се вирах в мрака под ябълката. Сетне слязох от терасата и отидох при ябълката. Бледосиньо, едва различимо сияние се полюшваше до ствола. Като се вгледах по-внимателно, забелязах очертанията на човек. Стори ми се, че „привидението“ умолително простира ръце към небето.

Не се бавих повече. Изтичах до спирката на монорелса и се обадох по видеофона в Токио.

Цялата операция продължи десет минути.

На връщане се сетих, че не съм сложил Алиса да спи. Ускорих крачка.

На терасата светеше.

Там Алиса демонстрираше своя хербарий и колекцията си от пеперуди на един нисичък, изнемощял японец. Той държеше тенджерката и без да сваля очи от Алисините съкровища, деликатно си хапваше каша от грис.

Като ме видя, гостът се поклони ниско и рече:

— Аз съм професор Кураки, ваш вечен слуга. Вие и Вашата дъщеря ми спасихте живота.

— Да, тате, това е моят привидение — каза Алиса. — Сега вярваш ли в тях?

— Вярвам — отвърнах аз. — Много ми е приятно да се запознаем.

ИЗЧЕЗНАЛИТЕ ГОСТИ

Подготвихме се да посрещнем тържествено лабуцилците. Слънчевата система никога не беше приемала гости от толкова далечна звезда.

Първия сигнал на лабуцилците прие станцията на Плутон, а след три дни Лондейлската радиообсерватория установи връзка с тях.

Гостите бяха още далече, но космодрумът Шереметево-4 беше напълно готов за посрещането им. Момичетата от „Червена роза“ го обкичиха с цветни гирлянди, а участниците във Висшите поетични курсове подготвиха литературно-музикален монтаж. Всички посолства си запазиха места на трибуните, а кореспондентите спяха в бюфета на космодрума.

Алиса живееше наблизко, на вилата във Внуково, и събираше растения за хербарий. Искаше ѝ се нейният хербарий да стане по-хубав от този на Ваня Шпиц от групата на големите. Затова Алиса не вземаше участие в подготовката на тържествената среща. Тя дори не знаеше нищишко за нея.

Пък и аз нямах пряко отношение към тази среща. Моята работа щеше да започне след кацането на лабуцилците.

А в същото време събитията се развиваха така.

На 8 март лабуцилците съобщиха, че излизат на кръгова орбита. Горедолу по това време стана трагичната случайност. Вместо лабуцилския кораб станциите за насочване засекли изгубения преди две години шведски спътник „Нобел-29“. А когато грешката бе открита, лабуцилският кораб беше изчезнал. Вече беше преминал към приземяване и връзката с него временно се прекъсна.

На 9 март в 6:33 лабуцилците съобщиха, че са кацнали в район с координати 55°20' северна ширина и 37°40' източна дължина, според земната система, с възможна грешка от петнадесет минути, тоест недалеч от Москва.

След това връзката се прекъсна и се оказа, че е невъзможно да бъде възстановена, с изключение на един случай, за който ще спомена

по-късно. Установи се, че земната радиация е извадила от строя приборите на лабуцилците.

В същия момент стотици коли и хиляди хора се втурнаха към района на приземяването. Пътищата бяха задръстени от желаещите да открият лабуцилците. Космодрумът Шереметево-4 опустя. В бюфета не остана нито един кореспондент. Небето на Подмосковието бе накичено с хеликоптери, винтокрили, орнитоптери, вихролети и други подобни летателни апарати. Изглеждаше, сякаш облаци от огромни комари бяха надвиснали над земята.

Дори ако корабът на лабуцилците бе потънал вдън земя, пак щяха да го открият.

Но не го намериха.

Нито един от местните жители не беше видял кораба да се спуска. А това беше повече от странно, защото по това време кажи-речи всички жители на Москва и Подмосковието се взираха в небето.

Значи станала е грешка.

До вечерта, когато се върнах от работа на вилата, нормалният живот на планетата бе нарушен. Хората се безпокояха да не би нещо лошо да се е случило с гостите.

— Може би — споряха в монорелса — те са от антивещество и при навлизането в земната атмосфера са се изпарили?

— Без избухване, ей тъй безследно?! Дивотия!

— Ама какво знаем ние за свойствата на антивеществата?

— Тогава кой съобщи, че са кацнали?

— Може да е някой шегаджия?

— Бива си го тоя шегаджия! Може би той и с Плутон е поговорил?

— Ами ако са невидими?

— Няма значение — приборите щяха да ги открият...

Но все пак версията за невидимостта на гостите завоюваше все повече привърженици...

Седях на верандата и си мислех: „Ами ако са кацнали до нас, на съседната нива? И сега горките стоят до кораба си и се чудят защо ли хората не им обръщат внимание. Току-виж, обидили се и отлетели...“ Канех се да слеза и да отида на полето, когато видях върволица хора да излиза от гората. Бяха съседите ми от околните вили. Държаха се за

ръце, сякаш играеха на детската игра „Бели пеперудки, къде отлетяхте, дойде ли ви края — изберете дружки“.

Разбрах, че съседите бяха предусетили мислите ми и търсеха пипнешком невидимите гости.

В този момент изведнъж заговориха всички станции в света. Предаваха запис от съобщението, уловено от един радиолюбител от Северна Австралия. В съобщението се повтаряха същите координати, а после следваха думите: „Намираме се в гората... Изпратихме първата група за издирване на хората. Продължаваме да приемаме вашите предавания. Учудени сме от липсата на контакти...“ Тук връзката се прекъсна.

Версията за невидимостта на гостите незабавно получи още няколко милиона привърженици.

От терасата видях как върволицата курортисти се спря и сетне отново свърна към гората. Тъкмо тогава при мен дойде Алиса с кошничка ягоди в ръка.

— Защо всички търчат нанякъде? — попита тя, без да поздрави.

— Кой са „те“? Казва се „здравей“, ако от сутринта не си виждала единствения си баща.

— От вечерта. Спала съм, когато си заминал. Здравей, татко. Какво е станало?

— Изгубиха се лабуцилците — отвърнах.

— Не ги познавам.

— Още никой не ги познава.

— Че как са се загубили тогава?

— Летяха към Земята. Пристигнаха и се изгубиха.

Чувствувах, че приказвам глупости. Ала това си беше чистата истина.

Алиса ме погледна с подозрение.

— А нима става така?

— Не, не става. Обикновено не става.

— Не са намерили космодрума ли?

— Изглежда.

— И къде са се загубили?

— Някъде около Москва. Може би тук, наблизо.

— Търсят ги с хеликоптери и пеша?

— Да.

— А защо не дойдат сами?

— Вероятно чакат хората да отидат при тях. Нали за пръв път идват на Земята. И затова не се отделят от кораба.

Алиса млъкна, сякаш моите отговори я задоволиха. Разходи се два пъти по терасата все така с кошничката в ръка. После попита:

— А те къде са — в полето или в гората?

— В гората.

— А ти откъде знаеш?

— Сами съобщиха. По радиото.

— Много хубаво.

— Кое е хубаво?

— Че не са в полето.

— Защо?

— Уплаших се, че съм ги видяла.

— Как така?

— Ами никак, пошегувах се...

Скочих от стола. Алиса изобщо е голяма фантазьорка.

— Не съм ходила в гората, татко. Честна дума, не съм. Бях на полянката. Значи не съм ги виждала.

— Алиса, разправяй всичко, което знаеш. И нищичко не прибавяй. Видяла си в гората особени... хора?

— Честна дума, не съм била в гората.

— Добре де, на поляната.

— Нищо лошо не съм направила. И съвсем не са особени.

— Ама отговаряй човешки: къде и кого си видяла? Не мъчи мен и в мое лице цялото човечество!

— А ти човечеството ли си?...

— Чуй ме, Алиса...

— Е, добре. Те са тук. Дойдоха с мен.

Неволно се огледах. Терасата беше празна. И ако не се смята свадливата земна пчела, освен нас с Алиса нямаше никой.

— Ама не, не гледаш където трябва. — Алиса въздъхна и приближи до мен. Каза: — Искан да ги оставя за себе си. Нали не знаех, че човечеството ги търси.

И тя ми подаде кошничката с ягоди. Вдигна я до лицето ми и аз, не вярвайки на очите си, ясно различих две фигурки в скафандри. Бяха изплескани със сок от ягоди и седяха върху една от тях.

— Не съм ги наранила — каза Алиса виновно. — Мислех, че са джудженца от приказките.

Но вече не я слушах. Притиснал нежно кошничката до сърцето си, аз тичах презглава към видеофона и си мислех, че тревата сигурно им се е видяла висока гора.

Така се състоя първата среща с лабуцилците.

СВОЙ ЧОВЕК В МИНАЛОТО

Изпитанията на машината на времето се провеждаха в малката зала на Дома на учените. Отидох да взема Алиса от детската градина и там открих, че ако я заведа в къщи, ще закъснея за изпробването. Затова накарах Алиса да се закълне, че ще се държи прилично, и отидохме в Дома на учените.

Представителят на Института по времето — много едър и много плешив човек — стоеше пред машината на времето и обясняваше на научната общественост устройството ѝ. Научната общественост го слушаше внимателно.

— Първият опит, както всички знаете, беше неуспешен — казваше той. — Котенцето, изпратено от нас, попадна в началото на двадесетия век и се взриви в района на река Тунгуска, с което сложи началото на легендата за Тунгуския метеорит. Оттогава нямаме големи неуспехи. Наистина по силата на някои закономерности, с които желаещите могат да се запознаят в брошурата на нашия институт, засега можем да изпращаме хора и предмети само в седемдесетте години на двадесетия век. Трябва да кажа, че някои наши сътрудници бяха там, разбира се, съвсем тайно и благополучно се върнаха. Самата процедура по прехвърлянето във времето е сравнително проста, макар че зад нея се крие многогодишният труд на стотици хора. Достатъчно е да сложиш хронокинния колан... Бих желал някой доброволец от залата да дойде при мен и аз ще демонстрирам върху него в какъв ред се извършва подготовката на пътешественика във времето...

Настъпи неловко мълчание. Никой не се решаваше да излезе пръв. И в този миг, то се знае, на сцената изникна Алиса, която само преди пет минути бе обещала да се държи прилично.

— Алиса — викнах, — връщай се веднага!

— Не се безпокойте — каза представителят на института. — Нищо няма да се случи с детето.

— Нищо няма да ми се случи, татко! — каза весело Алиса.

В залата се разсмяха и се заобъръщаха да видят кой е строгият баща.

Направих се, че нямам нищо общо.

Председателят на института надяна колана на Алиса и прикрепил към слепите ѝ очи нещо като наушници.

— Това е всичко — каза той. — Сега човекът е готов за пътешествие във времето. Само ако влезе в кабината, ще се намери в хиляда деветстотин седемдесет и пета година.

„Какво приказва! — мина ми паническата мисъл. — Ами че Алиса моментално ще се възползува от тая възможност!“

Но беше късно.

— Къде, момиченце? Стой! — викна представителят на института.

Алиса вече влезе в кабината и пред очите на цялата зала се изпари. Залата хорово ахна.

Пребледнял, представителят на института размахваше ръце, опитвайки се да преустанови шума. И като видя, че тичам към него по пътеката, наведе се до самия микрофон, за да се чува по-добре, и заговори:

— Нищо няма да се случи с детето. След три минути ще бъде отново тук, в залата. Давам дума, че апаратурата е абсолютно сигурна и проверена! Не се притеснявайте!

Лесно му беше да разсъждава. А аз стоях на сцената и мислех за съдбата на котето, превърнало се в Тунгуски метеорит. И вярвах, и не вярвах на лектора. Помислете сами: да знаеш, че детето ти се намира в миналия век... Ами ако там избяга от машината? И се загуби?

— А не може ли да я настигна? — попитах аз.

— Не. След минутка... Ама не се безпокойте. Там ще я посрещне наш човек.

— Там има ваш сътрудник?

— Не, не е сътрудник. Просто намерихме човек, който много добре разбра нашите проблеми и втората кабина е инсталирана в дома му. Той живее там, в двадесетия век, но специалността му е такава...

В този момент в кабината се показа Алиса. Излезе на сцената с вида на човек, който отлично е изпълнил дълга си. Стискаше под мишницата дебела старинна книга.

— Видяхте ли... — каза представителят на института.

Залата дружно заръкопляска.

— Момиченце, разкажи ни какво видя? — каза лекторът, като ми пречеше дори да се доближа до Алиса.

— Там е много интересно — отвърна тя. — Бух! — и ето ме в друга стая. Там до едно бюро седи чичко и нещо пише. Попита ме: „Момиченце, ти от двайсет и първия век ли си?“ Аз му викам: „Сигурно е така, само че аз нашия век не съм го броила, защото още не мога хубаво, нали още ходя на детска градина, в средната група.“ Чичото каза, че му е много приятно, но ще трябва да се върна обратно. „Искаш ли да погледнеш каква е била Москва, когато дядо ти още го е нямало?“ Казах, че искам. И той ми показа. Много интересен нисък град. После го попитах как се казва, а той ми отвърна, че името му е Аркадий, писател е и пише фантастични книжки за бъдещето.

Излиза, че не всичко измисля, защото при него понякога идват хора от нашето време и всичко му разправят. Само че не може да разкаже тези неща никому, защото това е страшна тайна. Той ми подари книжката си... И аз се върнах.

Залата посрещна разказа на Алиса с бурни аплодисменти. А сетне един почетен академик се надигна от мястото си и каза:

— Момиченце, в ръцете си държите уникална книга — първото издание на фантастичния роман „Петната на Марс“. Не бихте ли могли да ми подарите тази книга? И без това още не можете да четете.

— Не — отказа Алиса. — Скоро ще се науча и ще си я прочета сама...

НЕ ЯДОСВАЙ МАГЪОСНИКА!

ДОМШЕН ПЛЕННИК

1.

Известният учен и изобретател професор Лев Христофорович Минц живееше на улица „Пушкинска“ № 16. Носеше добра и отзивчива душа и смяташе, че е задължен да помага на човечеството. Тая слабост на професора използваха на първо място съседите. Бяха посредствени хора, не обичаха да надничат в бъдещето и често пилееха таланта му за дреболии. Могат да се посочат доста примери.

Изчезна котката на Гаврилова. Тя веднага се втурна, обляна в сълзи, при професора. Лев Христофорович заряза работата си по откриването на невидимостта и до вечерта сътвори единствения в света „търсач на котки“, който можеше да издири всяка животинка по едно-единствено косъмче. Котката намериша в парка за отдих и култура на високо дърво, откъдето се оказа невъзможно да бъде свалена или подмамена. Тогава Лев Христофорович на място измайстори от клончета, пръчки и сака на едно момченце-ентомолог, което притича наблизко, уникален „сваляч на котки от дървета“. А за да утеша момчето, направи му от кибритени кутийки и изгоряла електрическа крушка „безотказен капан за редки пеперуди.“ И тъй почти всеки ден...

Съседите оцениха особено своя професор, когато изпълни молбата на стареца Ложкин, който си бе строшил изкуствената челюст. Накара Ложкин да изхвърли челюстта на боклука и да си намаже венците със специално изобретеното средство за растене на зъби, приготвено от екстракт от крокодилова опашка. След два дни на стареца му пораснаха множество заострени зъби. Все пак по-добре, отколкото изкуствена челюст.

Веднъж Корнелий Удалов попита жена си:

— Ксюша, не ти ли се струва, че оплешивявам?

Удалов отдавна си беше плешив и всички бяха свикнали с това.

— От дете си си плешив — отсече Ксения, отвлякла се от приготвянето на закуската.

— Дали да не прескоча до Лев Христофорович? — попита Удалов.

— На тебе няма да ти помогне — каза Ксения.
— Защо? Ей на, на Ложкин му покараха нови зъби.
— На теб това съвсем не ти е притрябвало! — ядоса се Ксения.
— На нея й трябва!
— На коя?
— На тая, дето не й уйдисва твоята плешивина!
— А твоята ревност — каза Удалов — минава всякаква граница.
— Шпионите минават граници — отвърна Ксения, бършейки протеклата сълза. — А моята ревност вечер след вечер си стои самотна у дома.

Упреците бяха напразни, но за да не дразни жена си, Корнелий веднага се отказа от идеята си. Ксения взе тая отстъпчивост за признание на вината и се разстрои още повече. А когато Удалов каза, че утре, в събота, отива за цял ден за риба, Ксения болезнено прехапа устна и се загледа в голямата снимка в рамка, където ръка за ръка се кипреха Корнелий и Ксения в деня на сватбата им.

И хич не е за чудене, че щом Удалов отиде на работа, Ксения се втурна при професора.

— Лев Христофорович! — примоли се тя. — Не мога да търпя повече! Помогни ми!

— С какво мога да ви бъда полезен? — учтиво попита професорът, откъсвайки се от научната статия, която пишеше.

— Не мога повече — каза Ксения. — Дори ако наистина отива за риба, мене ме душат подозрения. Извънредно ревнива съм. Направо бих го заключила в стаята и никъде не бих го пускала.

— Ами работата му? — изуми се Лев Христофорович. — А задълженията му към обществото?

— Той има задължения към семейството си — отрязва Ксения. — Освен това аз бих го затваряла само в почивните дни или вечерта.

— Едва ли е реално — каза Минц. — И не влиза в моята компетенция.

— Влиза — възрази Ксения. Настани се на свободния стол, сложи ръце на корема си и даде да се разбере, че няма да мръдне оттук. — Мисли, нали затуй си професор, за да пазиш семейството.

— Нямам понятие — разпери ръце Минц. — Трудно е да удържиш в къщи мъж на средна възраст.

— Тогава разболея го за малко от паралич — каза Ксения.

— Безчовечно е. — Минц погледна под око статията си, която лежеше на бюрото. Най-много от всичко на света му се искаше да се върне към нея. Ала беше невъзможно да се отърве от Ксения Удалова, без да я укроти. Минц хвърли поглед към шкафа с епруветки и колби, където се пазеха всевъзможни химически и биологически препарати, и нищо не измисли. Тогава Ксения каза:

— Понякога ми се иска моят Удалов да е мъничък, бих го носила в чантата си и никога нямаше да се разделяме... Обичам го, тоя глупак.

— Мъничък... — Минц пристъпи към шкафа. Имаше някакъв шанс да се върне към статията си. Там е работата, че наскоро управлението на горското стопанство се обърна към него с молба да им помогне да се отърват от наплодилите се вълци. Както винаги, Минц подходи към проблема необичайно. Разработи средство за смеляване на вълците до размерите на скакалец. По този начин запазваше броя на хищниците и спасяваше добитъка от гибел — вълкът-скакалец не би могъл да нападне крава. Наистина изобретението се затормози, защото Минц не можеше да удължи действието на препарата...

Професорът взе от полицата флакон с жълти гранулки, отсипа няколко в книжка и ги подаде на Ксения.

— Разчитам на вашето благоразумие — каза той. — Прилагайте средството само в краен случай. Когато почувствувате реална заплаха за семейния ви живот. Ако съпругът ви глътне това хапче, ще стане мъничък за период от двайсет и четири часа. А сетне без последствия за здравето му ще възвърне нормалния си вид. Ясно ли е всичко?

— Благодаря ви, професоре — рече Ксения от сърце, като поемаше пакетчето с хапчетата. — От свое име, от името на децата, на всички жени по нашата планета. Сега ще им дадем да се разберат!

Но Минц не чу последните необмислени думи на жената. Вече се бе устремил към бюрото. Професорът страдаше от слепотата, присъща на някои гении. Забравяше за потенциалната опасност, която неговите открития биха донесли на света, ако попаднат в ръцете на хора, недозрели за използването им. Минц не знаеше, че дори тия скромни подаръци, дето бе направил на съседите си, съвсем не винаги водеха до щастлив завършек. Защото момченцето-ентомолог, на което Минц подари „безотказния капан за редки пеперуди“, започна с негова помощ да отмъква вишни от училищната градина, заради което собственият му баща го напердаши здравата, а котката, дето я

намериха и смъкнаха от дървото, задигна свинска пържола от щанда на магазина и предизвика голям скандал. Що се отнася до Ксения, тя беше типична представителка на племето съвременни любещи жени и като такава също не мислеше за последствията.

2.

Удалов се върна от службата по-рано от обикновено, защото искаше да се наспи, преди да отиде за риба. Стягаше такъмите и проверяваше пръчките, когато Ксения внесе супата, в която беше разтворила хапчето, и каза със сладък глас:

— Ела да хапнеш, експериментирания.

Ксения беше в щастливо, но тревожно настроение. Вярваше на Минц, не се съмняваше, че ако лекарството заплашваше с нещо лошо мъжа ѝ, професорът нямаше да ѝ го даде. И все пак го изпробва: преди час нахрани с едно хапче котенцето, то стана по-малко от хлебарка и изчезна някъде.

Ксения приготви старата чанта, сложи на плоското ѝ дъно памук и кадифено парцалче, провери закопчалките и я постави на скрина.

— Какъв съм аз? — учуди се Удалов.

— Експериментираният.

— Аха — съгласи се Удалов, който беше свикнал да не обръща внимание на думите на жена си. — Ще ме събудиш ли в пет и половина?

Ксения реши да му даде последна възможност да се поправи.

— Корнюша — каза тя. — Да беше отишъл друг път за риба, а? Да вземем утре децата и да наминем към Антонина?

Като чу името на леля Антонина, Удалов изтръпна.

— Почакай — не го остави да отговори Ксения. — Има половин година, как не сме ходили у Антонина. Обижда се вече. Пък ако не искаш, да отидем у Семицетови, а?

Удалов само поклати отрицателно глава. Изобщо не взе да си губи времето с възражения.

— Или на кино. А?

— Иди — отвърна Удалов кратко и това реши съдбата му.

Ксения сложи пред мъжа си чинията, а тя застана до него с парцал в ръка, за да го подхване, ако почне да пада от стола.

Удалов беше гладен, затова, без да се помайва, седна, взе лъжицата и засърба супата.

— А къде е хлябът? — попита. — Забравила си да дадеш хляб.

— Сега — отвърна Ксения, но не се помръдна, защото се страхуваше да остави мъжа си сам.

— Че дай де — рече Удалов и в този миг започна да се смаява.

— Ау — каза той, още непроумял къде се дяна чинията и защо главата му е под масата.

Ксения го подхвана с парцала под мишницата, измъкна го от дрехите и с радост усещаше как Корнелий се свива в ръцете ѝ като балон, на който са изпуснали въздуха. Той явно се опомни, дърпаше се, съпротивляваше се, ала силицата му беше като на мятачо се птиче и затуй Ксения без много усилия и без да го вади от парцала, го мушна в чантата и го изтърси на памука.

Корнелий още нищо не можеше да проумее. Разбра, че се намира в тъмен дълбок погреб, на твърди жилави стъбла, върху нещо като избеляла слама, отгоре се мярка огромно лице, което като в кошмар му напомня някого и се усмихва. Устата, в която би се побрал, ако се посвиеше, целият Удалов, зяпна широко и от нея се изтърколяха тежки, гръмовни думи:

— Добре ли ти е, пиленцето ми?

И тогава Удалов разбра, че лицето е на жена му, по-точно не нейното, а на някаква великанка с чертите на Ксения Удалова. Примижа, за да отпъди видението и да се върне на масата, при недоядената супа. Но острата слама под ръката му не изчезна и Удалов се ошипа по страната, с което предизвика оглушителния кикот на чудовището.

— На никаква риба няма да отидеш — каза тогава Ксения. — Ще си поседиш у дома. Със семейството си. Благодаря на Лев Христофорович, че съжали горката жена. Сега, безсрамнико, поне в почивните дни няма да се отделя от теб.

Но като видя, че човечето в чантата се замая, осъзнало най-сетне цялата беда, която го е сполетяла, Ксения му заприказва ласкаво:

— Корнюша, за твое добро е! Все тая моя любов е виновна. Цял век не бих се отделила от теб, щях да те милвам, да те глезя.

Отгоре надвисна голям колкото него пръст, нежно го погали по главата, като за мъничко не съдра последните му косъмчета. Удалов се изхитри и захапа края на пръста.

— Ама какво има, пиленце, защо се бунтуваш? — огорчи се Ксения. — Ще поседиш мъничко, ще дойдеш на себе си. Ще разбереш, че така е по-полезно. После ще погледаме телевизия. В клетката на канарчето ще те настаня. И без това седи празна. Дечицата няма да те видят. Като за първа вечер ги изпратих при мама, защото, както не си свикнал, можеш да измъдриш нещо излишно.

— Спри! — изкрещя Удалов. — Незабавно млъквай. Какво, откачихте ли с твоя Лев Христофорович? Като ви подбера по съдилищата! На работа съм в понеделник.

Ксения само поклати глава съкрушено и един неин косъм тупна тежко като въже до Удалов.

— Утре вечерта — каза Ксения — ще си бъдеш като преди. Искаш ли да похапнеш?

Удалов рухна на памука и зарови лице в дебелиите му жилави влакна. Обидно му беше. Отиде риболовът. Ксения предполагаше, че неговият протест скоро ще се уталожи и тогава ще може да си поговори с него спокойничко и даже ще успее да получи съгласието му да прекарва в клетката на канарчето почивните дни. Веднага ѝ дойде на ум колко по-икономично ще бъде: мъничкият Удалов ще изяде колкото едно птиче. Не, както всички знаят, Ксения не е жестока жена. И тя честно смяташе, че щом даде урок на мъжа си, щом успее да получи обещанието му да отделя повече време на семейството и съгласието да ходи на гости у Антонина и другите роднини, веднага ще го пусне на свобода. Ама Удалов трябва да проумее, че няма друг изход. Ако вземе да се инати, винаги може да му пробута пак жълтото хапче. Не би се отказал от домашната храна — не е свикнал с друга.

Но Удалов мислеше иначе. Не беше се примирил. Канеше се да продължава борбата, защото беше дълбоко оскърбен и жадуваше за мъст — от развод с жена си до убийството на изобретателя Минц.

Ксения затвори ципа на чантата и закопчалката. Удалов напипа в абсолютния мрак дебелия и дълъг Ксюшин косъм и захвана да плете от него стълба, за да се измъкне на свобода.

Ксения му свари кашичка от грис и я наля в чинийка за сладко. Капна там и медец, отчупи парченце сладкиш. Нека Корнюша се порадва, той много обича сладичкото.

— Добре ли ти е, пиленце? — попита Ксения.

Малкият мъж ѝ харесваше дори повече от големия. С удоволствие би го носила на дланта си, но се страхуваше, че ще я драска. Удалов лежеше неподвижно на дъното на чантата.

— Корнелий — каза Ксения, — не се преструвай.

Корнелий не помръдна.

— Корнелий — Ксения побутна мъжа си с пръст и той леко и безжизнено се преобърна на гръб. Опита се да премери пулса му, ала разбра, че тъй като нищо ще му счупи ръчичката.

Обляна в сълзи, Ксения извади мъжа си от чантата, положи го внимателно на дивана и се понесе към Минц. Нямаше го. Втурна се обратно в стаята и Удалов, който беше скочил и тичаше по дивана, търсейки място, откъдето да слезе, едва смогна да легне отново и да заеме безжизнена поза. Ксения не обърна внимание, че мъжът ѝ не лежи на същото място. Проклинаше гласно Минц, който погуби нейния Корнелий, и вече се канеше да вика „Бърза помощ“, когато усети — „Бърза помощ“ идва за хора — какво ще прави с птиченце?

Удалов сам се провали. Стори му се, че жена му се обърна, подскочи лекичко и направи малка прибежка до възглавницата на дивана. Ксения разбра лицемерието му и ужасно се оскърби.

— Ах, така ли? — каза тя. — Преструваш се? Плашиш най-близкия си човек, любящата те жена? Стой си тогава до утре в чантата. Ще поразмислиш.

Хвана го гнусливо с два пръста, сякаш държеше гъсеница, и го хвърли в нея.

Удалов се понатърти леко и прокле нетърпението си. Отново се зае със стълбата.

Ксения се отказа да го храни. Нека се поизмъчи. Е, наистина сложи в чантата напръстника си и му обясни:

— Това ти е за нощно гърне. Разбра ли?

— Мразя те — отвърна Удалов горчиво.

Обзе го безсилна злоба и той се разтича, размахвайки юмручета, като потъваше до колене в памука.

— Ах, така ли? — повтори Ксения, седна пред телевизора и го увеличи докрай, за да не чува упреците и оскърбленията. А дори и да дочуваше гласчето на мъжа си, повтаряше едно и също:

— За твое добро. Заради превъзпитанието ти.

Ала на душата ѝ не беше спокойно. Ксения получи това, което не би могла да придобие нито една жена на света — джобен мъж. Но тържеството ѝ беше непълно. Първо на първо, мъжът ѝ не искаше да бъде джобен, второ, нямаше с кого да сподели своя триумф. И тогава Ксения се реши.

Изключи телевизора на най-интересното място, затвори чантата и се запъти на гости у Антонина.

3.

По пътя от люлеенето на Удалов му призля. Престана да буйствува и само запуши уши, за да не слуша как Ксения размишлява на глас за бъдещия им щастлив живот.

Антонина не бе очаквала такива късни гости:

— Ксюша — рече тя. — Поканих ви за утре.

Антонина се славеше с невероятната си нетактичност.

— Нищо — отвърна Ксения. — Ние за малко.

— А Корнелий ще дойде ли? — попита Антонина. — Че моят спи. Ходи на мач. И като го е откъртил... Само баница не чакай. Баницата съм я запланувала за утре. Ще се наложи вместо теб да каня някой друг. Как си със здравето, Ксения? Краката не те ли притесняват?

Болни крака имаше не Ксения, а братовчедка ѝ Настя. Но Ксения не взе да възразява, пък и нямаше никаква възможност да възразяваш, щом си дошла при леля Антонина.

— Влез де — каза Антонина, — какво стърчиш в антрето?

Ксения послушно мина в стаята, натъпкана с мебели, защото Антонина обичаше да купува нови неща, ала сърце не ѝ даваше да се раздели със старите.

На кушетката, притисната между два бюфета — новия и стария, — легеше Антонининият мъж Генадий, сух, жилест и дългонос като нея, и покрил главата си с вестник, се правеше, че спи — лелееше надеждата, че няма да го закачат и ще отидат в другата стая.

— Ставай — каза строго Антонина. — Занимавай гостите. Отивам да сложа чая. Няма по-лошо от гостенин в никое време. А твоят къде е?

— С мен — лукаво отвърна Ксения.

— А — съгласи се Антонина, която както винаги недочуваше и бе заета със собствените си мисли. — Никога не идва у нас. Много е важен. Ставай, Генадий, ставай.

И Антонина отиде в кухнята, като остави Ксения на грижите на мъжа си, който тъй и не махна вестника от лицето си.

Друг път Ксения може би щеше да се обиди и да си тръгне. Но сега разбираше, че се е домъкнала у хората не навреме и сама си е виновна. Ала стремежът да учуди роднините си потисна всички други чувства и Ксения послушно седна до масата, сложила чантата пред себе си на покривката.

След пет-шест минути, през които в стаята цареше тишина, нарушавана само от демонстративното похъркване на Генадий, се върна Антонина.

— Тъй си и знаех — каза тя. — Ти, глупачката, си седиш кат някоя квачка, а моят се прави на спящата красавица. Е, ама туй вече на нищо не прилича.

Докато бързо и спорно слагаше масата, Антонина открадна секунда, за да дръпне мъжа си за крака.

— А, племенницата — рече Генадий, сякаш наистина сега се събуждаше. — А къде е Корнелий?

— Тук е.

— Аха — каза Генадий. По чорапи дойде до масата и седна срещу Ксения. — И аз не понасям ходенето по гости. Женски приказки и толкоз. Не, мене не можеш помъкна. А Корнелий даже го уважавам за твърдоглавието.

Корнелий се размърда в чантата и тя потрепна, а Ксения я дръпна към себе си.

— Шшъът! — каза строго.

— Какво? — учуди се чичо Генадий.

— Не на тебе — рече Ксения. — Аз на Удалов.

Удалов повече не помръдна. Уплаши се, че може да го покажат, а това унижение беше по-страшно от смъртта.

В това време Антонина донесе самовара. Седнаха да пият чай.

— Махни чантата от масата — каза Антонина на племенницата си. — Не е редно да държиш чантата си на масата.

Ксения се усмихна, но махна чантата, сложи я на пода между краката си, да не би някой случайно да я закачи, защото много обичаше своя Корнелий. От тласъка Корнелий изохка: „О-х!“

— Все пак — каза Ксения със сладък глас, за да заглуши вика на мъжа си и да насочи разговора към нужната тема, — ако зависеше от мен, аз мъжете далече не бих ги пускала. Е, хубаво, порботил, прибрал се у дома — и дотука.

— Намъчих се цял живот — отвърна Антонина троснато. — Цял живот.

— Те това е високомерие и тщеславие — каза чичо Геннадий. — Няма ли да ни сипнеш по мъничко по случай празника?

— Млък — отвърна Антонина. — Да се пие сам е алкохолизъм. Нали чете в списание „Здраве“.

— Ако е по една малка — не е алкохолизъм, а удоволствие. Пък и Ксения няма да откаже. Нали няма да се откажеш, Ксюша?

Чичо Геннадий гледаше племенницата си с надежда.

— Не отказвам — отвърна Ксения. — И Корнелий няма да се откаже.

Тук вече леля Антонина не издържа.

— Ксюша, добре ли си? — попита. — Ако има нещо, — да ти дам аспирин. Забелязах аз, да не мислиш, че съм глуха. Само повтаряш — с мен е Корнелий, до мен е Корнелий. А пък ние нали виждаме, че го няма. Кажи си всичко. Да не би да си е отишъл, а? Нещо да е станало? Или си е намерил някоя?

— Ох, не, лельо Антонина — каза Ксения. Тя просто грееше от задоволство. — Само че трябва да знаеш как да се отнасяш с мъжа си. Ето на, ти цял живот си прекарала с чичо Геннадий, а той те избягва.

— Аз от нея в Австралия бих избягал, при антиподите — потвърди Геннадий. — Може чак в Сахалин да запраша на работа.

— Млък — отвърна Антонина. — Все едно няма да ти дам да пиеш.

Сетне се обърна към племенницата си и назидателно рече:

— Мъжа не можеш го удържа. Мъжът е такова диво животно, че изисква свобода. Тъй че свиквай. Нито за себе си ще го вържеш, нито в чанта можеш го сложи.

— Точно така — каза чичо Геннадий.

Настъпи мигът на Ксениното тържество.

— Някой няма да може — рече тя. — Ама някой ще го сложи.

С тези думи измъкна чантата изпод масата, настани я до чашата и отваряйки я, каза:

— Лельо, я налей чай на Корнелий. Че той не ми е вечерял.

Измъкна от чантата съпротивляващото се голо човече и с два пръста го сложи на масата.

— Ето го моя миличкия — рече тя.

Миличкият се беше свил и бе готов да заплаче от срам.

— Господи — каза Антонина, — какво си направила с мъжа си, безобразнице?

— Намалих го — отвърна Ксения — до удобна големина, та да мога да го нося със себе си и да не се разделяме в почивните дни. Добри хора ми помогнаха, дадоха ми средство.

— Не бива така — каза Геннадий. — Прекалено е. Ако вие, женорята, вземете да докарвате мъжете си до такова състояние, това няма да ви се размине така лесно.

— Няма да мине! — запищя като комар Удалов. — Искam развод! Пред свидетели!

— Не бързай — каза разсъдливата Антонина. — У свои си, не се тревожи. Ние тук семейно ще уредим всичко.

После погледна Ксения с укор.

— И защо така, Ксюша? Да го е срам пред хората. Че нали на работа трябва да ходи, а как ще иде такъв жалък? Кой ще го слуша? Ами ако утре го извикат в градския съвет?

— Искam развод! — настояваше Удалов.

Беше забравил голотата си и тичаше между чашите, мъчейки се да се промъкне към Ксения; а тя го отместваше с лъжичката от края на масата, за да не падне.

— Че помълчи де — каза му Антонина. — Покрий си срамотиите. Не си мъничък.

Удалов се опомни, метна се към чайника, но не можа да се скрие зад него и в пълно отчаяние се хвана за края на половинкилограмовия буркан със сладко, повдигна се и се прехвърли вътре.

— Не се безпокойте, леличко — каза Ксения и следеше Удалов да не потъне. — Това е само за почивните дни и празниците. До понеделник ще се оправи.

— Не одобрявам — отсече Антонина.

Тя много неща не одобряваше. И вдигаше пара не от любов към Удалов, и не от жалост, а от страх пред всяко нововъведение, па макар на пръв поглед и удобно за жените.

— А ти излизай — строго заповяда Антонина на Удалов. — Заради тебе трябва да хвърлям храната.

— Ами че извади ме — изписка Удалов. — Сам не мога да изляза.

Гласчето му беше станало слабичко, едва се дочуваше от буркана.

— Пчела — развика се той.

Наистина над него кръжеше пчела, прицелваше се. И спокойно можеше да नाहीли Удалов до смърт. Сега много неща го заплашваха със смърт.

Ксения скочи, взе кърпата и подгони пчелата, а Антонина колкото повече гледаше това безобразие, толкова по-сърдита ставаше, помрачня и даже млъкна съвсем, защото ядът ѝ трябваше да се набере в нея като пара в котел, преди да избухне.

Почувствувал това, чичо Генадий не си губеше времето напразно, ами стана тихичко, намигна на Удалов, към когото изпитваше съчувствие, и на пръсти отиде до бюфета, отвори го, сипа си във водна чаша, а на Удалов в ракиена, която, макар и мъничка, за него беше като кофа.

Като изгони пчелата, Ксения извади с два пръста Удалов от сладкото, наля в чинийка гореща вода, духна, за да не опари мъжа си, и го натопа в нея. Беше му горещо, съпротивяваше се, а Ксения го миеше от сиропа и плодовете и нареждаше:

— Потърпи, пиленце, потърпи, маценце.

— Виж какво, Ксения — избухна най-сетне леля Антонина. — Не съм те канила днеска. Тъй че можеш да си вървиш. От мен да мине, няма да се жалвам в милицията от твоето поведение, но на майка ти непременно ще съобщя. Доживяхме. С голо джудже ми се появи. А ти, Генадий, скрий чашките. Не е време за пиене!

— Тоня — каза Генадий миролюбиво, но остави чашата и отмести ракиената от Удалов.

— Може в Париж така да постъпват с мъжете си, но у нас не ще позволим такива работи. В краен случай ще пиша във вестника. Там ме знаят. Че то какво, днес аз теб, а утре ти мен — човек за човека е вълк, така ли?

— Лельо Тоня — опитваше се да възрази Ксения. — Ама аз за негово добро. За да не пие, да не скита, да си седи у дома. Та това е любов!

Но Антонина прекрачи до Генадий, вкопчи се в побелелите му коси, сякаш се уплаши, че наистина може да се смали, и каза твърдо:

— Аз няма да позволя да обиждат моя. Нека си е калпав, па и гуляйджия, ама такъв ми се е паднал, няма да го сменям. Карай с твоите щуротии, щом си решила, но нас остави на мира. И ако посмееш да дойдеш още веднъж в къщата ми с тоя изрод, от прага ще те изхвърля. Върви си.

Антонина още веднъж погледна бившия Удалов, изгубил дар слово от мъки и унижения, и по бузите ѝ неочаквано потекоха сълзи.

Ксения разбра, че няма повече работа в тая къща. Бързо набута мъжа си в чантата и тръгна, без да си допие чая. Антонина не я изпрати, а когато племенницата ѝ си отиде, каза през сълзи:

— Ако ти се иска, пийни си мъничко.

— А, не, благодаря — отвърна Генадий, който също бе потиснат от тая тежка сцена.

Антонина седна, подпря глава на ръката си и се замисли, че щастието е мъжът ти да си е нормален размер, и малко се безпокоеше да не би старецът от глупост да вземе да я напъха в някоя чанта, та да не мърмори. И си даде дума да се сдържа и да не му натяква постоянно. И удържа на думата си цели два дни.

Ксения вървеше към къщи бавно, разстроена от кавгата, чантата в ръката ѝ се поклащаше и подхвърляше Удалов от единия край в другия. Той се вкопчваше в памука, стенеше и се мъчеше да доизлиже вишневото сладко от себе си.

4.

Докато се прибра, Ксениното настроение малко се пооправи. Сложи чантата на тоалетката, между парфюмите и пудрата, и си легна да спи. Реши утре да покаже Удалов на приятелката си Рима, която работеше във фризьорски салон и много си падаше по модата. И Ксения щастливо заспа с тая мисъл, предвидливо затворила вратата към съседната стая, та Удалов да не я буди с виковете или стоновете си. Присъни ѝ се, че всички жени в града вървят по улиците и носят в чантите си своите мъже или даже ги водят вързани със сини панделки. В дом номер шестнайсет спяха. Единствено Удалов се мъчеше като граф Монте Кристо в своя затвор и кипеше от жажда за мъст. Вече беше проверил всички шевове и ъгли на чантата, но тегелите бяха здрави, а конците им — като въжета, не можеш ги скъса. А нож няма. Дори джобното ножче остана в панталона, който загуби при смаляването.

Удалов подскочи, опитвайки се да стигне до тавана, но той беше далече. Тогава седна на памука и се помъчи да намери някакъв изход, мечтаеше как — стига да се измъкне оттук — завинаги ще се махне от къщи и само веднъж в месеца ще изпраща пари за отглеждането на децата. Жал му беше за тях.

Изведнъж му се стори, че таванът малко се приближи. И стените на чантата се приближиха. Независимо от непрогледния мрак усещането беше съвсем явно.

Удалов протегна ръка напред и тя се опря в плата. Стана и спокойно достигна капака. И тогава разбра, че действието на хапчето свършва.

— Ура, — каза той шепнешком, за да не събуди Ксения и да не наруши благоприятния процес на растежа.

Нито едно дете на света не се е радвало така, че пораства, както се радваше Удалов. Мъчителният плен свършваше. Без усилие прекара ръка по тавана, но ципът се затваряше отвън. Ставаше тясно. Наложиха се да седне.

И тогава Удалов малко се поуплаши. Стените на чантата са здрави. Може като нищо и да се задуши. Растежът му все повече се ускоряваше. Удалов дори не успя да извика за помощ, когато се оказа здраво притиснат. Като напук чантата излезе здрава. Главата му потъна в раменете, а коленете отчаяно се впиваха в ребрата. И когато вече беше готов да закрепши от болка и ужас, чантата се пръсна на парчета със страхотен трясък, а Удалов се сгромоляса на пода. Трикрилото огледало стана на сол, някои по-големи парченца като картечен откос пронизаха стъклото на бюфета, прерязаха поред всички чешки винени чаши и празничния сервиз, а падналата отгоре кристална ваза, която Удалов получи преди осем години за победата си в градските състезания по городки^[1], се изхитри да се вреже в етажерката с любимите стайни цветя на Ксения. Цветята заподскачаха нагоре-надолу, спасявайки се от нещастиято, и една от саксиите закачи полилея, висулките му затанцуваха ситно по прозорците и по все още оцелелите стъклени и порцеланови предмети в стаята. От полилея остана само една гола крушка, тя от само себе си се запали и освети помещението, из което, безсилни да се спрат, на вси страни се носеха разбити и изпотрошени предмети.

Удалов слушаше тоя грохот и наблюдаваше разрушението, сякаш беше на любим балетен спектакъл, защото го водеше чувство за мъст и чувството му бе удовлетворено. И колкото повече разрухата на стаята, в която бе извършено посегателството спрямо най-скъпото му — личната свобода, се приближаваше към своя край, толкова повече Удалов се изпълваше с вътрешно удовлетворение и дори удоволствие. Вече не се сърдеше нито на жена си, нито на прекалено изобретателния Минц.

Когато след минутка и половина Ксения, ръсейки по пътя ролките си, нахълта в стаята, пред очите ѝ се откри ужасяващата картина на пълния разгром. А на пода, наред всичко това, гол-голеничък седеше Корнелий Удалов и стягаше въдиците си — нали не можа да го стори преди вечеря. Нищо време оставаше до тръгването му за риба.

Преди да припадне, Ксения успя да попита:

— И всичко това... ти ли...?

— Не, ти — отвърна Удалов, прегризвайки кордата.

[1] Городки — руска народна игра, подобна на кегли. — Б.пр. [↑](#)

НЕ ЯДОСВАЙ МАГЪОСНИКА!

В наше време никой не вярва в магьосници. Създава се впечатление, че са измрели дори и в литературата. Там от време на време ще се мерне някой вълшебник. Но вълшебникът — това не ти е магьосник, а къде-къде по-възпитан пришелец от Запада. Нашите деди не са и подозирали за съществуването на вълшебници, додето в детството си не са изпопрочели приказките на братя Грим и Андерсен, а сега ето на, някакъв си гном ни е по-близък и по-разбираем от обикновения магьосник.

С този феномен се обяснява и това, че когато магьосникът излезе от гората и се запъти към Удалов, той даже и не заподозря нещо лошо.

Магьосникът беше облечен немарливо и на всичко отгоре — претенциозно. Носеше съдран кожух, заешки калпак и хромови ботушки с шпори и катарамии, каквито слагат на дамските чанти.

— Кълве ли? — попита магьосникът.

Удалов хвърли поглед към него и отново се вторачи в плувката. Кълвеше, макар че беше късна есен, сутрин стягаше студ и окапалите листа под краката поскърцваха като вафли.

Магьосникът се наведе над кофата, в която от време на време потрепваха платики, и каза:

— Ще ми дадеш половината.

— Още нещо? — усмихна се Удалов и засече.

Тоя път се случи бабушка. Подскачаше по посърналата трева и се мъчеше да се върне пак в езерото.

— Ще дадеш... — каза магьосникът. — Тук аз съм стопанин. Трябва да се дели с мене.

— Колко години вече ловя на това място — отвърна Удалов и хвърли бабушката в кофата, — а стопани не съм виждал. У нас всички са равни.

— Отскоро съм тук — рече магьосникът, приклепна и взе да бърника с пръст в кофата. — От други места дойдох. Мирен съм, разбираш ли?

Тъкмо тогава Удалов се вгледа по-внимателно в него и остана недоволен от вида му.

— Вие какво — попита той, — за маскарад ли сте се стегнали или избягахте от болницата?

— Колко грубо — въздъхна магьосникът. — От никъде не съм бягал. Коя половина даваш? Гледам, имаш шест платики, три бибана и бабушка. Как да делим?

Удалов разбра, че тоя не се шегува. И като напук по цялото езеро няма нито един рибар. Жива душа няма. И да викаш, и да не викаш, няма кой да те чуе. А до шосето са горе-долу три километра и все през гората.

— А вие къде живеете? — попита Удалов почти учтиво.

— Под чепатото дърво — каза магьосникът. — Ако стане студено, ще окупирам някоя празна вила. Не съм претенциозен.

— Че как, нямате ли си къща?

Риболовът отиде, та се не видя. Е, добре, така и така е време да си ходи. Удалов стана, изтегли от водата втората въдица и заприбира такъмите си.

— Не ми се полага собствена къща, защото съм магьосник, волно същество — захвана оня, но като видя, че Удалов си тръгва, се възмути. — Какво, искаш да си вървиш ли? Намислил си да ми противоречиш, а? А пък на мен никой не ми противоречи. Едно време само при вида ми падаха ничком, умоляваха ме да си взема нещо доброволно, да не ги погубвам.

— Магьосници няма. Това е суеверие.

— За едни — суеверие, а за други тъжна действителност.

— Че защо се плашат от вас?

Въдиците бяха прибрани. Удалов подскочи няколко пъти, за да раздвижи краката си. Студено е. Излиза вятър. Иззад гората пропълзява облак — я дъжд ще вали, я сняг.

— То се знае защо са се страхували — каза магьосникът. — Защото мога да ги урочасам.

— В какъв смисъл?

Очите на магьосника нещо не се харесваха на Удалов. Нагли очи, опасни.

— В най-пряк — отвърна магьосникът. — И тебе мога да урочасам. И кравата ти, и козата, и домашните птици.

— Нямам добитък и домашни птици аз — каза Удалов, вдигна кофата и метна въдиците на рамо. — Откъде ще се вземат, щом живея в града. Тъй че сбогом.

Удалов бързаше по горската пътека, но магьосникът не изоставаше. Виеше се като конска муха, изчезваше зад дърветата, отново изникваше на пътя и все приказваше. Друг път Удалов би разделил рибата си с човека, не е някой стиснат, но въпросът е в принципа. Щом те заплашват, не бива да се предаваш. И без това много безделници се навъдиха.

— Значи, отказваш? Значи, не ме уважаваш? — врънкаше го магьосникът.

— Така е, значи.

— Значи, да вземем мерки?

— Вземай, значи.

— Ще те урочасам. За последен път те предупреждавам.

— Как?

— Краста мога да ти лепна. И треска мога.

— Противно ми е да те слушам. За тия работи отдавна има лекарства.

— Е-е, поне две платики дай.

— Хич не ме и моли.

— Стой! — магьосникът отърча напред и му препречи пътя. — За последен път те предупреждавам!

— Не ми се пречкай. Заради тебе ще изпусна автобуса, ще се прибера късно в къщи и утре ще вървя на работа недоспал. Ясно ли е?

— На работа ходиш, а? — учуди се магьосникът. — Па и рибица ловиш?

— Че как иначе? — Удалов отстрани магьосника и продължи. — Как се живее без разнообразие? Така може и да си пукнеш. Ако аз например ходех само на работа и общувах само с жена си, без никакво хоби, сигурно щях да пукна от скука. Човек има нужда от разнообразие. Без него той не е човек, а същество.

Магьосникът вървеше до него и се съгласяваше. На Удалов дори му се стори, че ей сега ще си признае, че и той има тайно хоби, например събира пеперуди или бръмбари. Ала вместо признание, магьосникът изведнъж се закиска и в това кискане имаше нещо тревожно.

— Разбрах — каза. — Смъртта ти дойде, Корнелий Удалов. Знам аз как да те урочасам.

— Кажи де — Удалов съвсем се окуражи.

— Гледай.

Магьосникът изскубна снопче от сивата си брада, откъсна от дървото жълто листо, взе бучица пръст и захвана да мачка всичко това, нареждайки на старославянски, като отгоре на всичко подскачаше. Беше неприятно и тягостно зрелище, но Удалов чакаше, сякаш не можеше да остави в гората човек, обхванат от епилептичен припадък. Ала му дотегна и махна с ръка, остани си, значи, и продължи по-нататък. Подире му се носеха вопли, а после стана тихо. Удалов си рече, че магьосникът го е оставил на мира, но в този миг отзад се чува чести глухи стъпки.

— Край! — задиша в гърба му магьосникът. — Омагьосан си, другарю Удалов! Няма да има разнообразие в живота ти. Така съм те урочасал. Животът ти ще върви монотонно, ден след ден, седмица след седмица. И ще се повтаря до най-малките подробности. Не ще се измъкнеш от тоя порочен кръг чак до смъртта си и ще има да ме молиш да те пусна от страшния плен, ала аз само ще се изсмея в лицето ти и ще попитам: „А за рибката помниш ли?“

И се стопи магьосникът в тъмнеещия въздух. Сякаш се сля със стволовете на трепетликите. Само влажна, потискаща тежест легна над гората. Удалов завъртя глава, за да прогони спомена за него, и забърза към автобусната спирка. Едва там, докато стоеше под козирката и слушаше как почукват ситните капчици дъжд, той се учуди, че магьосникът знаеше отнякъде името му. Защото Удалов естествено не му се представи.

В автобуса все още помнеше за магьосника, но щом се прибра — напълно го забрави.

Заранта жена му го разтърси.

— Корнелий, до обед ли смяташ да спиш?

Сетне отиде до леглото на сина си Максимка и попита:

— Максиме, искаш да закъснееш за училище ли?

И веднага: пляс-пляс яйцата в тигана, пшик-пшик — ножът по хляба, бул-бул — млякото от бутилката, ууу-ууу-иии — закипя чайникът.

Удалов едва се вдигна, главата му тежеше, май вчера прекали с чистия въздух. Днес още сутринта има заседание. Пак са закъсали с плана...

— Максиме — попита той, — скоро ли ще излезеш от клозета?

В автобуса, като отиваше на работа, забеляза познати лица. В службата цареше показна деловитост. Удалов поздрави когото трябваше, отиде в стаята си, седна зад бюрото и с подозрение го огледа, сякаш там можеше да се скрие скорпион. Нямаше скорпион. Удалов въздъхна и работният ден започна.

Когато се върна в къщи, на печката вреше супа. Ксения переше, а Максимка учеше. Навън беше мръсна есен, тъмно като в рог. Масата, на която някога, през лятото, играеха на домино, проблясваше под лампата, а от голите храсти се сипеха ледени пръски. Есен. Никакво време.

Незабелязано мина седмица. Ден след ден. В неделя Удалов не отиде за риба, каква ти риба в това време, отидоха на гости у Антонина, Ксенина роднина, поседяха, погледаха телевизия, пийнаха чай и се върнаха в къщи. В понеделник сутринта Удалов се събуди от гласа на жена си:

— Корнелий, ти какво, до обяд ли смяташ да спиш?

После жена му отиде до леглото на Максимка и попита:

— Максиме, смяташ да закъснееш за училище ли?

И веднага: пляс-пляс — яйцата в тигана, пшик-пшик ножът по хляба, бул-бул-бул — млякото от бутилката, ууу-уууннн — чайникът завря.

Удалов с мъка стана, главата му тежеше, а днес сутринта има заседание. А сетне работа, работа...

— Максиме! — викна той. — Дълго ли ще се моташ в клозета?

Сякаш в ушите на Удалов някой мислено превъртя магнетофонна лента. Къде е слушал всичко това?

В службата се суетяха, в коридора спореха. Удалов си отиде в стаята, седна и с подозрение огледа плота на бюрото, сякаш там можеше да се скрие скорпион. Нямаше скорпион. Удалов въздъхна и се зае да приготви документите за съвещанието.

В неделя Удалов се канеше да отиде за риба, ама времето не му позволи — лапавица. Тъйче следобед слезе при съседа, поприказваха, погледаха телевизия.

В понеделник Удалов се събуди от странно очакване. Лежеше със затворени очи и чакаше. Дочака:

— Корнелий, до обяд ли мислиш да спиш?

— Стой! — Удалов скочи и тупна боси пети в пода. — Кой те подучи? Ти други думи не знаеш ли?

Но жена му като че ли не го слушаше. Отиде до кревата на сина им и каза:

— Максиме, мислиш ли да ходиш на училище днес?

И веднага: пляс-пляс — яйцата в тигана...

Удалов пхна крака в панталона, бързаше да се измъкне от къщи. Но не стана. Улови се да вика нервно:

— Максиме, скоро ли ще излезеш от клозета... — и млъкна. Опомни се чак на улицата. Къде отива? На работа. Защо? А в службата — суматоха. Готвеха се за съвещанието за отчитане резултатите от месеца... Но едва Удалов погледна изтъркания плот на бюрото си и неизвестна сила го подхвана, изнесе го отново на улицата. Кой знае защо, изтърча до магазина за риба, опашката беше малка, почака и купи трикилограмова щука. Зави я във вестник и с тоя пакет се появи на автобусната спирка.

... Ръсеше мокър снежец, топеше се на земята и по корените на дърветата. Гората мълчеше. Внимателно се вслушваше в това, което щеше да става.

— Ей — обади се Удалов боязливо.

Изад дърветата излезе магьосникът и рече:

— Щука си донесъл, а? Щуката има много кости.

— От къде на къде ще има кости щуката? — възмути се Удалов. — Това да не ти е платика.

— Платиката е по-добра — каза магьосникът.

Попипа опашката на щуката, която висеше от вестника. — Замразена ли е?

— Но прясно — обади се Удалов.

— Какво, припари ли ти? — магьосникът пое щуката, както млад баща бебето си пред родилния дом.

— Не мога повече — призна си Удалов, — пляс-пляс, пшик-пшик...

— Бързичко — каза магьосникът. — Едва две седмици минаха.

— Аз няма вече — обеща Удалов.

Магьосникът погледна сивото небе и каза замислено:

— Днес нещо съм добричък. А пък си мислех, какво ли да те желя? Нали си заслужи наказанието?

— Щука ви донесох. Три кила и двеста.

— Добре де, подръж.

Магьосникът върна щуката на Удалов и взе да движи ръце като хипнотизатор. Корнелий се чувствуваше отвратително. Ами ако това е шега?

— Край — каза магьосникът, посягайки към рибата. — Свободен си, Удалов. Лятос всяка втора платика ще ми даваш.

— Непременно — рече Удалов, вече разбрал, че са го минали.

Магьосникът метна щуката на рамо като винтовка и закрачи през храстите.

— Почакайте — каза Удалов подире му. — Ами ако...

Но думите му се заплетоха в мокрите клони и той разбра, че в гората няма никой.

Удалов вяло се дотътри до автобусната спирка. Поклащаше глава и се уверяваше сам, че магьосникът е отвратителна личност, шантажист, изнудвач... Докато се добере до вкъщи, така се измъчи и остаря, че някакво момиче понечи да му отстъпи място в рейса.

Легна да спи със страх и със страх дочака утрото, водейки насън безцелни и злобни разговори с магьосника. И колкото по-близо беше то, толкова по-малко вярваше в избавлението...

Ала се размина.

На другата сутрин Ксения вареше каша от грис, Максимка се разболя от заушки и не отиде на училище, а пък Удалов трябваше да замине за Вологда — в командировка за десет дни.

КАК ДА ГО ПОЗНАЯ?

Над град Велики Гусляр гърмяха високоговорители, носеха се жизнерадостни песни. Слънцето си проправяше път между облаците. Пионери с бели блузки притичваха насам-натам. Гражданите се лееха като поток под транспарантите и лозунгите, опънати над улиците. Автобусите, с които бяха пристигнали гостите, стояха в редица на площада, където е била чаршията, а сега имаше градинка и покрит с брезент паметник на първооснователите. Днес, когато се чествуваше седемстотин и петдесет годишнината от основаването на града, паметникът ще бъде тържествено открит.

Мъжката половина на дом номер шестнайсет седеше на двора около разклатената от игра на домино маса, изчакваше жените да се издокарат, приказваше за миналото и настоящето.

Корнелий Удалов с бяла риза и синя вратовръзка, сресан на крив път, за да прикрие плешивината си, оспорваше мнението на Погосян, че имало по-хубави градове от Гусляр.

— Например Ереван — разправяше Погосян. — Две хиляди години! Три хиляди! Пет хиляди години на едно място!

— Не е въпросът в цифрите — възразяваше Удалов. — Иван Грозни за малко да премести тук столицата от Москва.

— Умен човек е бил — знаеше си своето Погосян. — Отказал се е.

— Опричниците са му попречили.

— Нали това казвам — мигар опричниците са били глупави?

— Не е лесно да се приказва с тебе — призна си Удалов. — И ти си един патриот на родния ни град!

Старецът Ложкин с черен костюм, накичен с медали, се съгласи с Удалов. Прекара ръка наоколо и каза:

— Ненапразно нашите прадеди са нарекли Гусляр Велик.

— Те са си живели, те са си го нарекли. Никой не е наричал Ереван велик. Защо да го кръщават? Всяко куче го знае — не се смути Погосян.

Разговорът премина на дреболии и лични разпавии. Саша Грубин, който по случай празника беше се сресал и обръснал, ги слуша, слуша, па накрая без видима връзка с разговора каза:

— Какво чудо ще е да заспиш и да се събудиш след двеста години. И да зърнеш Гусляр в далечното бъдеще.

Съседите спряха да спорят, помислиха и се съгласиха с Грубин.

— От друга страна — каза Удалов, — и преди двеста години също не е лошо.

— Вземи, ако щеш, всичките седемстотин — рече Васил Василевич. — Пристигаш в древността, наоколо ти хора с копия и стрели, плащат данъци на древния град Киев.

— Или на татаро-монголските завоеватели — поправи го Ложкин.

— Нека са завоевателите. Наоколо бродят мечки, елени, глигани, диви бикове. Вари се медовина.

— Като ще ти дадат да опиташ медовината... — възрази Грубин. — Нали веднага ще те познаят.

— Как? — учуди се Васил Василевич.

Всички се засмяха, а Ложкин отвърна:

— По дрехите. И по акцента. Че нали езикът им е бил друг, старославянски.

— И вместо мед, меч по шията би получил — тегли извода Грубин.

— Добре, добре! — не се предаваше Васил Василевич. — Да не си мислите, че ще отида при тях без подготовка? Първо — в Академията на науките. Дайте ми, ще река, консултанти по старославянски. Ще попрочетем, нещо, ще разработим. А от музея ще ми дадат дрехи. Тогава няма да ме различат.

Не повярваха на Васил Василевич. Заприказваха за пътешествията във времето. Някои бяха попрочели едно-друго от фантастичната литература. Други не бяха чели, но бяха слушали.

Изведнъж интересна идея споходи Удалов.

— След някакви си сто години — каза той — такова пътешествие ще стане обикновена възможност. Няма прегради за науката. Туристи ще пътуват, учени, ще възникне масово придвижване, животът ще стане толкова интересен, че дори не сме го и сънували. Учениците примерно трябва да научат как са живели в Древен Египет. Учителят

натиска копчето — и хоп, вече сме на гости на царица Клеопатра. Изучавайте, деца, нашето тежко минало.

— Напълно възможно е — отвърна Ложкин. — Само че трябва строго да се спазват правилата на движението. Чел съм какво става, ако ги нарушиш. Веднъж в мезозойската ера стъпкали една пеперуда и в резултат на това в Америка избрали друг президент.

Млъкнаха. Помислиха. Сетне Грубин каза:

— Няма съмнение. Ако не се спазваха тези правила, то досега неведнъж да сме срещали тия гости от бъдещето. Както и да се маскираш, поведението ще те издаде. Я възпитанието ще те подведе, я незнанието на някаква дреболия, която е ясна на всички други. Откъде например може да знае на кое място е нашият футболен отбор в първенството на областта?

— На шесто — отвърнаха в хор Погосян, Удалов и Васил Василевич.

— Видяхте ли — зарадва се Грубин. — Вас не можеш подведе. А той откъде да знае, нали след сто години съответните документи ще са изгубени.

— И аз не знам — каза Ложкин. — Не знам даже кой е на първо място.

— Сердоболският „Металист“ — поясниха Погосян, Удалов и Васил Василевич.

— Пък аз не знам — упорствуваше Ложкин. — Какво, значи и аз съм пътешественик във времето?

— Възможно е — каза Погосян и погледна Ложкин сурово. — По тези въпроси не бива да се доверяваш никому.

— Не се безпокой, Ложкин — намеси се добрият Грубин. — Ние те познаваме. Ако стане нужда, ще го потвърдим където трябва.

— Ако някой не е наш човек, то това е Погосяновата жена Берта — каза по този въпрос Удалов. — Вчера здравата е издърпала ухото на моя Максимка. Свой човек ще направи ли такова нещо?

— Заслужено — рече Погосян. — Счупил стъкло. Да не хулиганствува.

— Ако аз срещнех пришелец от бъдещето — каза Грубин, — веднага бих му задал два-три въпроса.

— Друг път ще видиш пришелец — отрязва Погосян. — Какво може да заинтересува културния човек в нашето градче?

— Каква заблуда! — възкликна Ложкин. — Днес нашият град представлява общосъюзен интерес. От една страна, седемстотин и петдесет години. От друга — открива се паметник, тоест отдаваме дължимото на нашето славно минало. Гости отвсякъде. Предадоха по радиото от Москва. Аз на мястото на потомците не бих се и замислил къде да вървя на екскурзия.

— Корнелий! — викна от прозореца Ксения Удалова. — Готови сме. Шлифера ще вземеш ли?

— Не.

— Дъжд не се очаква — рече старецът Ложкин. — Четох във вестника. Там пише, че на тържеството е дошъл писателят Пацхверия. Делегация от Камчатка. Тъкачката Фьодорова-Давидова. Чакат един космонавт, но засега не съобщават името му. Без да се броят туристите.

— Чудо голямо! — каза презрително Погосян, та последната дума да е негова. В същност той беше горещ защитник на Велики Гусляр, ала това знаеха само роднините му в Ереван.

Баба Ложкина слезе на двора и попита:

— Вечно ли ще се туткаме? Ще почнат без нас.

— Идвам, пиленце — отвърна Ложкин. — Ние тук малко побеседвахме.

— Как не, има си хас — не повярва Ложкина.

Те първи излязоха от двора. След тях се проточиха другите. Съседите веднага забравиха разговора, само на Удалов не му излизаше от главата. Толкова го порази възможността да срещне на улицата гост от бъдещето, че почна да се вглежда в хората с подозрение. И откриваше в тях странни черти, които по-рано не беше забелязвал и които биха могли да означават, че са чужди, маскирани.

Насреща му идваше помощник-аптекарят Савич с жена си — директорката на универмага. Уж отдавна познаваше Савич, но сега плешивината му блестеше някак не по нашенски и някак неестествено държеше жена си под ръка. Може Савич да са изпратили? Ала Удалов си рече тутакси: не. Едва ли си струва заради един празник да се изпраща резидент във Велики Гусляр. Че ако не са го подменили, Удалов го познава вече двайсетина години. Обмислил това, Удалов рече:

— Добър ден.

— Добър ден — отвърнаха Савичови.

Минаха четирима спортисти в светлосини екипи. Бързаха за манифестацията. Удалов разбра, че гостът от бъдещето може да се укрие между физкултурниците и тогава върви, че го търси. Сетне отхвърли тази мисъл. Трудничко ще намерят такъв екип в бъдещето. А всички сегашни се водят на съответните домакини.

С всяка крачка Удалов все повече се убеждаваше — в Гусляр е проникнал пришелец от бъдещето. И трябва да го открие, да поговори с него от сърце. Много е важно. Като си помислиш само, никой преди Удалов не е излизал навън специално за да открие пътешественик във времето, сред най-обикновените хора. А пък новият, макар и простиച്ък подход към проблема може да се окаже откритие.

— Какво ти става, Корнелий? — попита Ксения. — Защо изоставаш?

Корнелий погледна Ксения и децата си с други очи. Май не беше ставало нужда да се съмнява в тях. С тях всичко е наред. Но Удалов усети как между него и семейството му се издига стената на отчуждението. Мъж, който си е поставил възвишена цел, е принуден да се разграничи от всекидневните грижи и интереси. За всеки случай Удалов попита жена си:

— Ксюша, случайно да знаеш на кое място е нашият футболен отбор?

— Побъркал се е — уверено каза Ксения.

— На шесто, тате, защо питаш? — заинтересува се пъргавият Максимка.

— Браво, синко — каза Корнелий. И се засрами от съмненията си.

— И все пак какво ти става? — попита Ксения.

— Мисля — каза Удалов.

— Нещо отдавна не съм го забелязвала — отвърна Ксения. — Гледай си в краката, ще се спънеш.

В края на площада имаше будки с разхладителни напитки и цигари. Пред покрития с брезент паметник се издигаше прясно скована трибуна. Ксения се поспря, като видя Раиса Семьоновна, своята лекуваща лекарка. Искаше ѝ се в неофициална обстановка да се посъветва за последните си анализи. Раиса Семьоновна обидено примижаваше под очилата, но отговаряше, тъй като беше положила клетва пред Хипократ. Докато чакаше, Удалов купи бутилка бира и

седна до една синя гетинаксова масичка. Тия масички, изнесени от стола, представляваха сладкарница на открито.

До масата седяха двама от шофьорите на автобуси, с които бяха пристигнали гостите. Ругаеха някакъв старшина от сто и десетия километър. Удалов почерпи шофьорите с цигари и също каза някоя и друга дума по адрес на старшината, макар че никога не беше го зървал. Правеше им компания.

Ала съвсем малка част от съзнанието му беше заета от разговора с шофьорите. Погледът му обикаляше площада, скачаше от група на група, защото нямаше време за губене. Изпуснеш ли сега пришелеца — после върви го търси.

На пътеката между масите се появи възрастен мъж. Държеше бутилка и чаша, пристъпваше неуверено, чудеше се къде да седне. Нещо остро прободеше Удалов в сърцето. Шестото, седмото и осмото чувство му заповядаха: „Удалов, спокойно. Това е той.“

— Седни при нас — сякаш прочел Удаловите мисли, рече единият шофьор, който се казваше Коля.

— Сърдечно благодаря — отвърна, отделяйки думите, мъжът и се настани на стол до Удалов.

И тутакси в очите му се наби един детайл — мъничък, дребен и незабележим за другите. Като сядаше, мъжът не си дръпна крачолите, както прави всеки, който пази ръба на панталона си. Корнелий помръдна уши.

Метна поглед към лицето на пришелеца. Беше прекалено обикновено. Нито гладко, нито сбръчкано. Като маска. Носеше под мишница черна напукана чанта с медна закопчалка. От нея стърчаха ръкавите на червен пуловер или блуза. Панталонът му беше възкъсичък, негладен, сякаш му се беше паднал друг номер. А между обувките и подгъва на панталоните му се мяркаха карирани чорапи. Криеше очи зад черни очила.

Мъжът можеше да се окаже единственият шанс на Удалов. Корнелий гледаше обикновените му бръснати бузи и чакаше какво ще каже пришелецът. Нали не можеш да се обърнеш към човека с въпроса: „От кой век на нашата ера сте вие?“

Туристът пиеше бира на малки глътчици и мълчеше.

— Е, как е бирата? — попита го шофьорът Коля.

— Гуслярска „жигульовска“ — добави Удалов. — От преди революцията е известна.

— Знам — отвърна късо мъжът и смутено се усмихна. — Отдавна се каня да я опитам.

— А вие откъде сте? — попита шофьорът Коля.

— От Москва — отвърна мъжът. — Специално дойдох.

„Точно така — помисли си Удалов. — Опасно е да споменава Вологда. Може да се намерят свидетели. А Москва е голяма“

— Пътуват си хората — каза по-възрастният шофьор. — Какво, малко ли са ви паметниците в Москва?

„Браво — рече си Удалов за шофьора. — Налива вода в мойта воденица.“

— Има различни паметници, другарю — отвърна мъжът. — Вече много години изучавам историята на Руския Север, усвояването на Урал и Сибир. Този паметник говори за много неща. Отдавна чакам откриването му. Но по-рано все не успях да дойда.

— Ако бяхте успели, нямаше да видите паметника.

Но не беше лесно да уличиш пътешественика във времето. Отговори веднага, и то почти без акцент:

— Аз бих видял този паметник и по-рано, защото трябваше да бъде издигнат много отдавна. Тъй че той вече съществуваше във въображението ми.

— Въображението е хубаво нещо — каза по-възрастният шофьор. — Отивам, ще взема още бира. Нашата група остава тук до утре. Тъй че старшината не важи.

— Благодаря, не искам повече — отказа пришелецът, но по очите на шофьорите разбра, че намеренията им са твърди, и извади десетачка.

Едва пяхна ръка в джоба си, а Удалов вече знаеше каква ще бъде тая десетачка — новичка, без нито една гънчица. А ако се даде за анализ, ще се окаже, че е направена не днес, а вдругиден.

Шофьорът, то се знае, не взе парите от пътешественика във времето, донесе половин дузина бутилки и когато бирата отново свърши, се наложи пътешественикът да отскочи до будката и да вземе още четири бутилки.

— Е, как мина? — попита Удалов, когато мъжът се върна, олюлявайки се. — Продавачката нищо ли не забеляза?

— Че какво трябваше да забележи? — попита мъжът и впери изпод очилата пронизващи очи в Удалов. Удалов се смути.

— Аз тъй — рече той. — Пошегувах се.

— На каква тема благоволихте да се пошегувате?

Ама че характер имат тия хора от бъдещето, каза си Удалов, но си премълча, а на глас рече:

— Има такъв виц. Уж двама решили да правят фалшиви пари. Направили четирирублева банкнота. Мислили, мислили къде ли да я развалят, па отишли при съседа си. И той им дал две хартишки по две рубли.

Никой не се засмя. Само по-възрастният шофьор попита:

— Мигар има банкноти по четири рубли?

— Не — твърдо отсече пътешественикът във времето. — Знам със сигурност, че съветската банка не е пускала и не пуска банкноти по две и четири рубли.

— За здравето на министъра на финансите! — предложи Коля. — За да не ни мота и занапред да ни дава заплатата все така по десетачки.

— Новички — добави Удалов.

— Какво ни пука новички ли са или старички — отвърна Коля.

— А, това ли било? — съобрази мъжът. — Имам много новички пари. Преди да тръгна, получих премия.

Той извади цяла пачка от джоба си. Двайсетина банкноти — нови, блестящи.

— Ето такива ми дадоха.

— Къде? — бързо попита Удалов.

Ала шофьорите му попречиха да получи отговор.

— Какво си се лепнал за човека? — попита Коля. — Където трябва, там са му ги дали. Не е наша работа.

Пришелецът от бъдещето гледаше Удалов с неприязън, мръщеше се. Не му се нравеше, че го разобличават. „Нищо, ще те притиснем до стената — мислеше Удалов. — Ще се намерят аргументи!“

На трибуната пред паметника се появиха ръководителите на града и почетните гости. Другарят Белов отиде до микрофона. Хората се заслушаха.

— Тръгвам. Благодаря — каза пришелецът.

— И аз идвам с вас — отвърна Удалов.

— Ще мина без вашата компания — отрязва го мъжът, блесна с очилата и захвана странишком, като рак да се промушва към трибуната.

— Я го зарежи — каза шофьорът Коля. — Нека си се разхожда.

— Трябва — отсече Удалов. — Не е наш човек той.

И веднага съжали, че се изпусна. Шофьорите моментално се заинтересуваха.

— В какъв смисъл не е наш? — попита по-възрастният. — Ти, братко, не ни будалкай, кажи си.

— Подозирам нещо — отвърна Удалов и се шмугна в тълпата подир пришелеца. Главата му звънеше от изпитата бира, щеше му се да си полегне на тревата, ала не биваше да го прави, защото до пълното разобличаване оставаше само една крачка.

— Корнелий! — викна Ксения, съгледала в тълпата плешивинката му. — Накъде?

За щастие другарят Белов махна с ръка, гръмна духовият оркестър, брезентът се свлече и откри бронзовата фигура на първооснователя.

Удалов се втикваше в тълпата, гледайки да не загуби посоката, в която се скри упоритият гост от бъдещето.

И изведнъж Удалов опря в гърба на пришелеца. Оня не забеляза приближаването на преследвача си, тъй като беше зает. Записваше сведения в един бележник. Удалов деликатно изчакваше мъжът да свърши със записването, защото нямаше къде да бяга.

Най-сетне започнаха речите, пришелецът скри бележника в чантата си и в този миг Удалов лекичко го докосна по рамото.

— Тук ли сте? — учуди се мъжът. — Какво искате?

— Да си признаете всичко — прямо каза Удалов.

— Учудвате ме — отвърна пришелецът и понечи да се скрие в тълпата.

Но Удалов здраво го държеше за края на самото.

— Разберете — каза той. — Вие там трябва да сте хуманни и разумни. Тъй че щом ви разкрих — да поговорим.

— От къде на къде решихте, че ние там сме хуманни и разумни? — учуди се пришелецът. — Къде сте чели такова нещо?

— Предполагам — отвърна Удалов. — Иначе няма смисъл да се живее.

— Благороден начин на мислене — каза пришелецът. — Но не се отнася за мене. Аз съм егоист, преживял без полза по-голямата част от живота си, човек, който обича парите, а не обича собствената си жена. Уверявам ви, това е самата истина.

— Добре, добре, навсякъде може да се срещнат морални изроди. Има какви ли не изключения — каза Удалов. — Бих искал да дойда при вас.

— Че елате — отвърна пришелецът.

— Ще дойда.

— За постоянно ли? — попита пришелецът.

— Да. Или пък временно.

— Мнозина искат — каза гостът.

Настъпи пауза. На Удалов му се щеше да каже още нещо, да прояви гостоприемство, да поправи отношението си.

— И ние тук си имаме хубави места — обади се Удалов. — Околностите са просто чудесни. Гора, хълмове, лов на глухари.

— Ловът е жестоко занимание — каза гостът от бъдещето. — Трябва да се пазят животните, да се стремим да ги разбираме, а не да ги изстребваме.

— Правилно — съгласи се Удалов, който миналата седмица беше се приготвил за лов, ама се успа и ловците заминаха без него. — Напълно съм съгласен с вас. Виж, само да поседиш с въдица, бива.

— А каква е разликата? — строго попита пришелецът. — Нима рибата не иска да живее?

— И още как ѝ се иска — каза Удалов.

Замълчаха. Не се получаваха контакт. Мъжът се вслушваше разсеяно в речите и се оглеждаше, сякаш търсеше пролука в тълпата, за да избяга.

— Но много порядъчни хора са били ловци — съобрази най-после какво да каже Удалов. — Да вземем например Тургенев. Това е писател от миналия век, автор на книгата „Записки на ловеца“.

— Чел съм я — каза пришелецът. — И все пак хладнокръвното убийство на живо същество е аморално.

— Да не би да е вярващ, а? — чу се глас зад гърба на Удалов.

Обърна се и видя шофьора Коля, който, подтикван от любопитство и желание да помогне на Корнелий при лова му на чуждия човек, беше се промъкнал в тълпата и чу целия разговор.

Пришелецът блесна с очилата си към Коля и каза обидено:

— Ако искате да знаете имам ли идеали, ще ви отговоря — да. Ако имате пред вид християнския бог — то не.

— Сигурно обича свинската пържолка — каза Коля на Удалов, измъкна пакет „Беломор“ и запали. — А пък има възражения против животновъдството.

Да се бори едновременно с двама съперници не бе по силите на пришелеца от бъдещето. Извърна се, неочаквано ловко за възрастта си се шмугна под лакътя на съседа си и се замярка в тълпата, отдалечавайки се към края на площада. Удалов понечи да се втурне подире му, но Коля шофьорът, попрекалил с бирата, духна цигарен дим в лицето му и настоя:

— Я не го увъртай, не задирян човека. По-хубаво ми обясни какво такова има в него? И аз чувствавам — има нещо, а не мога да го формулирам.

— Ами просто така, лично — опита да се измъкне Удалов.

— Не, няма да стане — отвърна Коля. — Разправяй.

Беше стиснал здраво под мишниците Удалов, хората наоколо почнаха да се оглеждат и тогава, опасявайки се от скандал, Удалов рече:

— Да се махнем оттука.

— Добре — съгласи се Коля.

Измъкнаха се от тълпата. Бирата бълбукаше в главата му. Пришелецът не се виждаше никакъв. Преследването на човека от бъдещето не успя. Макар че току-виж не е бил човек от бъдещето.

Удалов взе от Коля цигара и честно, без да скрива нищо, му разказа какви са подозренията му.

Коля се оказа доста умен момък. Схвана основната идея, макар да се отнесе критично към нея. Доводите му бяха като Погосяновите:

— От къде на къде от бъдещето ще идват в Гусляр, па макар и на празник?

— Нищичко не разбираш — каза Удалов и се облегна на широките, леко лъхаци на бензин гърди на шофьора. — Макар и да си ми приятел, ама не разбираш какъв шанс пропуснахме днеска с тебе. Всичко щяхме да разберем от него.

Коля погледна Удалов съчувствено, бутна на тила си естонската си осмогълна фуражка, изплю фаса и рече:

— А пък ти, приятелю, я не се тревожи. Стига да е необходимо, твоят Коля винаги ще притисне когото трябва до стената. Обиди ли те? Обиди те, не отричай. Ще го намерим и ще го притиснем. Ти само кажи на Николай. Кажи и ще го оправим. Тръгвай да пипнем тоя шпионин.

Приятелят Николай крачеше начело с не съвсем сигурни широки стъпки. Удалов ситнеше отзад и мърмореше:

— Ти не разбра, Коля. Не ме е обиждал. Не бива така с него...

— Не изоставай — каза Коля. — Отдавна го търсят. Записваше в книжката, а месо не яде. Сега всичко ще си каже. Няма да се измъкне.

Пришелецът от бъдещето беше избягал към реката, до голямата катедрала. Седеше на зелена пейка в градинката и пак беше отворил бележника си. Оттук не се виждаше площадът, долиташе само глух шум и отделни думи на ораторите, усилен от високоговорителите, стигаха до храстите. Пришелецът се чувствуваше в безопасност. Но пътят, който Коля и Удалов хванаха напосоки, ги доведе в градинката. Тъкмо при тая пейка.

Като зърна преследвачите, пришелецът напъха в джоба си бележника, грабна чантата и се нагани да бяга. Но Коля го позна.

— Стой! — каза той. — Горے ръцете! Хич не се опитван да се скриеш от нас!

— И през ум не ми е минало — отвърна с достойнство пришълецът. — Ако ви трябват пари, вземете колкото искате. Нуждите ми са скромни.

Опита се да измъкне новичките си банкноти, но Удалов го спря.

— Ние не сме крадци — каза той. — Вие не ни разбрахте.

— Не сме разбойници — намеси се Коля. — От нас не можеш се откупи. Разобличихме те. Ти си се явил при нас от бъдещето. Признай си.

Удалов погледна Коля с укор. Прямотата можеше да развали всичко.

— Не е вярно — каза пришелецът. — Никога не можете да го докажете.

— Че защо ни е да го доказваме — рече Коля. — Сега ще те претърсим и ще открием фалшиви документи.

— Не нося документи със себе си — отвърна пришелецът. — Останаха в хотела.

— Те не вземат документи със себе си — съгласи се Удалов. — Съвсем разумно е. Може би тогава изобщо няма да има документи.

— Това ли е? — попита пришелецът. — Мога ли да си вървя?

— Като си признаеш, ще си вървиш — каза Коля.

— В края на краищата — убеждаваше го Удалов — ние си губим времето и вие също. А пък ние имаме към вас само научен интерес. Друг никакъв.

— Точно така — каза Коля. — Нас с мангизи не можеш ни подкупи.

Пришелецът се намръщи, размисляше. Явно разбра, че вече не може да се скрие и по-добре наистина да се покае. И да си върви у дома.

— Хайде де — припираше Удалов. — От кой век сте?

Пришелецът въздъхна дълбоко. Под очилата му блеснаха сълзи.

В този момент две момичета с панталони и шарени блузки се появиха на стълбите на катедралата.

— Ах — каза едната, без да забелязва драматичната сцена. — Какви изумителни фрески от седемнайсети век. Каква експресия!

— А кахлената печка? Нели, видя ли кахлената печка?

— Видях я. Я гледай, кой е там долу?

Момичетата изтичаха по стъпалата и се устремиха към мъжете.

— Сергей Петрович! — викнаха те една през друга. — Вие бяхте съвършено, абсолютно прав! Страшният съд не е разположен канонически! Съществувала е гусларска школа! Рапопорт е посрамен!

„Извика подкрепление с помощта на телепатията — каза си Удалов. — Сега те са трима, а ние сме само двама. А тия момичета може изобщо да не са момичета, а милиционери.“

— Какво щастие! — възкликна пришелецът. — А аз вече не се надявах да ви видя.

— Заплашват ли ви? — попита подозрителна едното момиче и обжари с поглед Удалов.

— В никакъв случай — каза шофьорът Коля и дръпна Удалов за ръкава.

— Сега ще дойдат нашите — рече момичето.

„Колко ли са тук? — помисли си Удалов. — Могат и да ме ликвидират, ако им се видя опасен.“

И наистина, сякаш чули момичето, от вратата на храма заизлизаха другите — десетина души с фотоапарати, скицници и кинокамери, високи и ниски, млади и стари, и с тях Елена Сергеевна от градския музей.

„Леле, лоша работа“ — рече си Удалов, отстъпвайки послушно след Коля.

— Ето ви и вас, професоре! — възкликна един от техните. — Секторът по история на изкуството е щастлив да приветствува своя шеф край тези древни стени.

— Сергей Петрович!

— Сергей Петрович! — носеха се викове.

— Уважавате ли професора си? — поинтересува се Коля.

— Че как иначе — каза момичето. — Той е възпитал всички ни! Целият свят го знае!

Когато си тръгваше, заобиколен от ученици и сътрудници, професорът се обърна и намигна на Удалов. Беше доволен, че се отърва от откачалниците.

Удалов усети благодарност към учения. Нали би могъл да извика милиция. Корнелий се смъкна на пейката, сведе глава. Коля седна до него, отново запали цигара и каза:

— Не ни провървя, приятелю Корнелий. Макар че идеята ти беше разкошна.

— Да бяхме я забравили. Ще те помоля, никому нито дума.

— Мен какво ми е — аз на кормилото и дим да ме няма. А ти на какво разчиташе? Ако той наистина беше оттам?

— Е, да ни разкаже за светлото бъдеще.

— М-да, такива ми ти работи — измърмори Коля. — Да тръгвам. Добър момък си ти, само че нещо ти хлопа дъската. Още в училище са те учили, че такива пътешествия не може да има. Дръж за спомен! — Пъхна нещо в предния джоб на самото на Корнелий и замина. Обърна се, махна с ръка и се усмихна приятелски.

Удалов не бързаше да се връща на площада. Може и някой познат да е забелязал лова на професора. Лоша работа. Удалов пъхна ръка в джоба си, та да види що за подарък му остави шофьорът. Беше картичка, календарче — колкото карта за игра, каквито съобразителните хора носят в портфейлите си. Върху него със златни букви пишеше:

„КАЛЕНДАР ЗА 2076 ГОДИНА“

На другата страна — картинка — град с продълговати къщи, над тях се носят летателни апарати и свети слънце. Картинката беше стерео и микроскопичните листенца на дърветата едва потрепваха под вятъра на бъдещето.

— Стой! — викна Удалов в пустотата. Сетне каза: — Ех, Коля!

Под картинката пред очите му изникна надпис:

„Идеята е добра. Само после сбърка. Не се сърди.“

Удалов тъй и не можа да открие шофьора.

КОСМИЧЕСКИ ДЕСАНТ

Това се случи през август, в събота, един горещ ветровит ден.

Пенсионерът Николай Ложкин придума съседите си професор Лев Христофорович Минц и Корнелий Удалов да го прекарат на езерото Копенхаген, да си починат от градската суетня, от семействата и от работата си.

Езерото Копенхаген е на двайсет километра от града, ходи се с автобус, а сетне пеш по пътечката през смесената гора.

Името на езерото се обяснява просто. Някога там се е намирала къщата на помещика Гуля (Гулкин), голям англоман, който смятал, че Копенхаген е английски адмирал. Названието си остана и хората от околността свикнаха с него заради странното му звучене.

Корнелий Удалов помъкна въдици, та да полови малко, професор Минц — чанта с портативна лаборатория, смяташе да вземе вода за проба, намислил бе да развъжда в езерото миди за народното стопанство. Николай Ложкин искаше да прави слънчеви бани по системата на йогите. Като начало си избраха място на сянка, под един як възлест бор, направиха си лагер — постлаха одеяло, сложиха върху него храната, хапнаха и подхванаха разговор за разни проблеми. На езерото тук-таме се виждаха хора, но поради жегата никой не ловеше риба, почиваха.

— Отдавна не е имало събития — каза Удалов. Той се съблече и остана по сини плувки с цветенце отстрани и с шапка от вестник, та да не изгори плешивината му.

— Непременно ще има събития — отвърна старецът Ложкин. — Времето е хубаво. Такова по нашите места не е отбелязвано от 1878 година насам. — За по-нагледно изрисува датата на пясъка, протегна стрелка и до нея написа друга — 1978 — Един век.

В този момент над тях се появи космически кораб. Увисна беззвучно над езерото, сякаш беше обиколил цялата Галактика, за да търси такова красиво езеро, и сега не можеше да му се нарадва.

— Вижте — забеляза го Удалов. — Космически пришелци.

— Нали ви казвах — обади се Ложкин.

— Такива май още не са идвали при нас — каза Удалов, изправи се и бутна назад шапката си от вестник. Беше сериозен.

Професор Минц, който още не беше се съблякъл, а само бе разхлабил връзката си, също стана и разпери пръсти на определено разстояние от очите си, за да засече размерите на кораба.

— Такива още не сме виждали — потвърди Ложкин. — Трябва да е нещо ново.

— Отдалече идва — каза професор Минц, като приключи измерванията. — Пи-мезонните ускорители съвсем са се износили.

Удалов и Ложкин се спогледаха и се съгласиха с Минц. Пи-мезонните ускорители имаха нужда от ремонт.

Корабът бавно се снишаваше, придвижвайки се към брега и накрая увисна над плитчините, хвърли сянка върху пясъка.

— Скоро ще пристъпят към слизането — каза Удалов.

„Да — помисли си Ложкин. — Ей сега люкът ще се отвори и на пясъка ще стъпи неизвестна цивилизация. Най-вероятно е да е приятелски настроена, но не е изключено да ни е споходила зла и чужда нам космическа сила, която има за цел да покори Земята. А пък нищо не може да се предприеме. Двайсет километра са до града, па и автобусът е нарядко.“

От кораба се протегнаха многобройни пипала и анализатори.

— Измерват условията — каза Удалов.

Минц само кимна. Ясно беше и без приказки.

Анализаторите се скриха.

И тогава стана нещо неочаквано.

Отвори се друг люк отдолу. Вместо космонавти на брега, като от силажна кула, се изтърси буца от някаква зелена маса, подобна на консервиран спанак, неотдавна в гастронома имаше такива консерви, вземаха ги за супа. Люкът тутакси се захлопна. Зелената маса потече по пясъка като гъсто желе и наближи водата. Корабът се издигна нагоре и изчезна.

— Прилича ми — каза Минц — на водна цивилизация.

Ложкин, който вече беше изрепетирал на ум приветственото слово, тъй като притежаваше жизнен опит и такъв в обществената работа, мълчеше. Зелената маса нямаше никакви органи, към които можеше да отправи речта си. И все пак, да не би желевидният пришелец да го подслуша, Ложкин каза шепнешком:

— В известна степен това е хулиганщина. Цялото езеро ще замърси, а хората се къпят.

— За сега няма да има къпане — отвърна Корнелий Удалов. — Може би пришелецът има нежни органи и току-виж сме ги повредили.

— Плесен е той, а не пришелец — обяви окончателното си мнение Ложкин.

— Ами ако е радиоактивен? — попита Удалов.

— Сега ще проверим. — Минц отвори куфарчето си, в което имаше сгъваем микроскоп, спектрограф, Гайгер-Мюлеров брояч, епруветки, химикали и други прибори.

Старецът Ложкин, изпълнен с недоверие към зеления пришелец, част от който вече бе припълзяла до водата и се бе разляла на повърхността ѝ като зелена ципа, извади химически молив и написа с големи печатни букви върху парче шперплат:

ОПАСНО ЗА ЖИВОТА!

Къпането,
риболовът
и прането —
ЗАБРАНЕНО!

После прикрепи шперплата към боровия ствол и хората, които взеха да се стичат към мястото на произшествието, се спираха пред обявлението и го четяха.

Минц слезе до водата и се наведе над зелената рядка каша. Гайгер-Мюлеровият брояч мълчеше и това беше утешително.

— А не е изключено — каза той на Удалов, който стоеше зад него, охраняваше тила му — това да е космически десант.

— Жалко — рече Удалов. — Винаги съм бил за дружбата между космическите цивилизации.

— Ако тая зелена плесен почне бързо да се размножава и покрие с тънък слой цялото земно кълбо, то чуждопланетните агресори ще ни завладеят с голи ръце.

— Може да се измисли и по-прост начин — каза Удалов.

— Какво знаем ние за тяхната психология? — попита Минц. — Ами ако те все така покоряват чуждите планети?

Един от другите посетители каза:

— Ще си вървя у дома. Трябва да обера домати. Че то тия пришелци всичко ще изпотровят.

Последваха го още някои излетници и рибари. Но основната маса остана, защото за средния гражданин няма по-голямо удоволствие от срещата с непонятното, от съприкосновението с тайните на космоса.

— Сега — заяви професор Минц — трябва да се изследва поведението на плесента във водна среда.

Вземаше проба след проба и разглеждаше пришелеца под микроскоп.

Удалов също не си губеше времето напразно. Отначало нарисова във въздуха окръжност и триъгълник, апелирайки към общото за всички разумни същества познаване на геометрията, а след това измъкна панталона си изпод бора, за да обясни на пришелеца нагледно Питагоровата теорема. Плесента не обърна внимание на неговите усилия, но тогава бяха обнародвани заключенията на Минц.

— Абсолютно безопасна субстанция — каза професорът. — Микроскопични водорасли и примитивни организми, които се срещат на Земята. Разум не притежават.

— Това още не е факт — възрази Удалов, но престана да размахва панталоните, а ги намъкна дето им беше мястото. — Може би, събрани заедно, дават колективен разум.

— Дори ако цяла зелена градина се събере заедно, ще се получи голяма купчина зеле, но разум — никакъв.

— Ами ако се размножи и покори Земята? — попита Ложкин. — Че вие сам предупреждавахте, Лев Христофорович.

— Тя е имала много време да го направи още в далечното минало — каза Минц. — Тези водорасли обитават Земята от милиарди години.

— Ще умори всичката риба — изказа предположение един младеж по тениска.

— Рибата вече я яде — каза Минц.

Така рухна теорията за космическия десант, отиде на вятъра речта, подготвена от Ложкин, и пропаднаха усилията на Удалов във връзка с Питагоровата теорема. Минц си знаеше работата. Щом той е

казал, че космическият кораб е изтърсил на брега на езерото Копенхаген просто купчина дребни водорасли, значи е така.

Разочарованите зрители се разотидоха по брега, а Минц заедно със съседите си седна под бора до предупредителната табела и се замисли какво ли значеше всичко това. Не беше възможно от космоса да изпратят кораб само за да докара купчина водорасли.

Останалите на брега водорасли бързо съхнеха на слънцето, почерняваха, попиваха в пясъка.

— Задали са ни логическа гатанка — каза Удалов. — Проверяват ни. Дали ще се изплашим или не.

— А пък те ни наблюдават? — попита Ложкин.

— Наблюдават ни.

Минц се изправи и тръгна по брега, за да определи границите на разпространение на водораслите. Езерото живееше мирния си тих съботен живот и нищо не напомняше за скорошното посещение на космическия кораб. Минц, се спъна в нещо твърдо. Помисли го за камък и го ритна, препятствието не мръдна, затова пък Минц, който беше по сандали, ожули палеца си.

— Ох! — каза.

Удалов вече бързаше на помощ.

— Какво стана?

— Камък — рече Минц. — Покрит е с водорасли.

Интуицията подсказа на Удалов, че това не е никакъв камък. Бързо приклепна и разгреба още влажните и лепкави водорасли. Старанията му бяха възнаградени. Малък златист цилиндър, чиято горна част се показваше от пясъка, с бавно въртене потъваше все по-надълбоко.

— Ето ви го и пришелеца — каза Удалов, по кучешки разгребвайки пясъка с две ръце, за да измъкне цилиндъра.

Цилиндърът беше малък, но тежък. Минц пъргаво извади от куфарчето приемника за ултракъси вълни, който се оказа там само защото в куфарчето имаше всичко, което можеше да потрябва, настрои го и каза:

— Тъй си и мислех. Цилиндърът издава сигнал на постоянна вълна.

— Нещо е написано отгоре — рече Удалов.

И наистина върху него имаше някакъв надпис.

— Той се отвинтва — забеляза Удалов.

Развинтиха го. Вътре намериха свито на тръбичка метално фолио, изписано със същите букви като на цилиндъра.

— Прилича на есперанто — каза Минц, докато разглеждаше текста. — Само че е друг език. И графиката ми е непозната. Но нищо, окончанията и префиксите се забелязват, препинателните знаци личат, структурата е проста. Дайте ми десет минути и аз, както и всеки лингвистичен гений на мое място, ще прочета този текст.

— Чудесно — одобри Удалов. — А аз ще изтичам да нарежа салама и да отворя бирата.

Удалов пригответи яденето, дадоха сандвич и на Минц и след десет минути разшифроването приключи, тъй като Минц използваше в работата си опита на Шамполион-Кнорозов, както и на други великолепни майстори, специалисти по клинопис и писмеността на маите.

— Внимание — каза Минц. — Ако проявявате интерес, ще ви прочета превода на космическото послание. Мисля, че заслужава внимание. — Минц тихо се изкиска.

— Първо надписът на цилиндъра: „Да се отвори след четири милиарда години.“

— Какво? — попита Ложкин.

— Гарантирам за точността на превода.

— Тогава не биваше да го правим — обади се Удалов. — Разчитали са, а пък ние всичко развалихме.

— Няма да изкарам толкова — каза Ложкин. — Затуй не се и разкайвам. Освен това ние първо го отворихме, пък сетне прочетохме забраната.

— А сега текстът — продължаваше Минц — „Скъпи жители на планетата, чието име още не е измислено...“

— От къде на къде? — учуди се Ложкин. — Нашата планета вече си има име.

— И на мнозина в Космоса това е известно — подкрепи го Удалов.

Минц изчака възраженията и продължи:

„Днес изминаха четири милиарда години от деня, в който автоматичният кораб-сеялка от нашата родна планета Прекрупичан извърши незабележима, но принципиална стъпка във вашата

еволюция. Като привърженици на теорията и практиката на панспермията^[1], ние разпращаме по всички краища на Галактиката кораби, натоварени с примитивна форма на живот — водораслите. Попадали на ненаселена планета, те се развиват, защото са най-простите и непридирчиви живи същества. След много милиони години те ще поставят началото на по-сложни същества, после ще се появят динозаврите и мастодонтите и накрая ще настъпи тоя щастлив в живота на всяка планета ден, когато маймуночовекът ще вземе в лапите си тояга и ще произнесе първите думи. После ще си построи къща и ще изобрети радиото. Знайте още, че вие, нашите отдалечени във времето и пространството роднини по еволюция, сте изобретили радиото и сте хванали сигнала на нашата капсула, погребана преди четири милиарда години на брега на необитаемо и пустинно езеро, защото засяхме водата му с примитивни водорасли. Не оставяме нашия адрес — срокът е прекалено голям. Ние подарихме живот на вашата планета и ви създадохме абсолютно безкористно. Ако сте намерили капсулата и сте прочели посланието ни — значи сме постигнали целта си. Кажете «благодаря». Щастлива еволюция, приятели!“

— Това е — каза Минц, без да скрива леката си тъга. — Малко са позакъснели.

— Нали ви казах, че са разумни — обади се Удалов. — И никаква враждебност.

Удалов вярваше в космическата дружба и бележката в цилиндъра само затвърди тая увереност.

Микроскопични водорасли плаваха по езерото и каракудите ги ядяха. Но Ложкин изведнъж се разтъжи.

— Какво има? — попита Удалов. — Защо си недоволен? Дето няма адрес ли? Ще го разберем ние адреса. Ще ги навестим и ще се посмеем заедно.

— Не заради адреса — каза Ложкин. — Мисля си дали да не потърсим още една капсула.

— Че каква още?

— Ами оная същата, дето някой е оставил на Земята преди четири милиарда години.

[1] Панспермия — хипотеза за заселване на планетите чрез пренасяне на живи спори от Космоса. — Б.пр. ↑

ОГНЯН САПАРЕВ

НАЙ-ГОЛЯМОТО ЧУДО Е ЧОВЕШКОТО У ЧОВЕКА

Невероятно, но факт — в този артистичен брадат блондин с лукаво-лирични сини очи наистина живеят двама души. Единият е роден през 1934 г. и се казва Игор Можейко. Той е жител на Москва и научен работник (вече доктор на историческите науки) в Института по ориенталистика. Когато му омръзне да проучва Бирма, той се занимава с будизъм, история на пиратството в Индийския океан и прочие екзотични проблеми... Другият се казва Кир Буличов и е значително по-млад — появил се е през 1965 г. с помощта на лиризирания цикъл разкази-етюди „Момиченцето, на което нищо не може да се случи“. Той е жител на създадения от самия него град Велики Гусляр (първият „гусляРСки“ разказ е написан през 1967 г., при това в България — в Боровец). Въпреки младостта си Кир Буличов е един от най-значителните съветски писатели-фантасти. Той не обича чак толкова екзотиката и затова описва по-обикновени чудеса (във Велики Гусляр чудесата са всекидневие). И какво да прави, щом — както сам признава във „Встъплението“ към гусляРСкия цикъл — все още никой не е отговорил убедително на въпроса; „... защо пришълците от Космоса, избрали за цел на своето пътешествие Земята, се спускат не в Тихия океан, не в планините на Памир, не в пустинята Такламакан, даже не в градовете Осака и Конотоп, а в град Велики Гусляр?...“

В често употребяваното словосъчетание „писател-фантаст“ рядко и двете съставки са равностойни: голяма част от писателите-фантасти са повече фантасти, отколкото писатели. Кир Буличов принадлежи към по-малобройната група автори, които са повече писатели, отколкото фантасти. Не защото не умее да бъде „фантастичен“ — макар да не проявява особен интерес към парадоксите на науката, моделите на футурологията и бъдещите технически открития, той умее да бъде съпричастен към търсенията на

съвременната фантастика. Примери за жанрова изобретателност от този сборник могат да бъдат „Великият Дух и бегълците“, „Половин живот“, „Снежанка“ и др. Но и те — сякаш за по-голяма нагледност — доказват как Кир Буличов винаги и преди всичко се вълнува от образа на човека, от неговите преживявания и нравствена позиция: стреми се към художествено-психологическа убедителност на характера и сугестивна повествователна атмосфера. Ето разказа „Половин живот“: какви невероятни атракции можеше да развихри авторът на този чуждоземен кораб-сонда, чиито работи отвлечат като образец на земната фауна... медсестрата Надежда Сидорова. Без да лишава читателя от специфичното удоволствие — преживяване на срещата с Невероятното, Буличов извайва с най-голямо внимание образа на трогателната — едновременно безпомощна, и силна, наивна и мъдра Надежда, която се отнася с майчинска жаловитост дори към железните „глупчовци“ и загива, спасявайки една чужда и непонятна за нея форма на живот.

Разказите на Кир Буличов са пронизани и споени от една сугестивна поетично-хумористична атмосфера. Но трябва да подчертаем — Кир Буличов не е хумористичен писател, а писател с чувство за хумор. Хуморът у него е флуид, който оцветява естетически атмосферата на разказите, а не силов ефект. Този хумор рядко е весел — той крие и печал, и лирично удивление, и тъжна ирония; израства от една неприкрита любов към човека и съчувствие към неговите слабости и житейски трудности. Буличов вярва в доброто начало у човека и винаги се стреми да го извади наяве или реабилитира (характерни примери са „Богатият старец“ и „Получихме златни рибки“). Той е в състояние да намери съчувствено-иронична финална поанта дори за свирепите горили, унищожители на първобитната цивилизация („Червен елен — бял елен“). Това е вероятно и една от скритите пружини на предразположението му към детската фантастика: все пак от целия човешки род най-много заслужават да бъдат обичани именно децата...

Голяма част от разказите на Кир Буличов (при това — най-физиономичните) са построени върху принципа „чудо във всекидневието“. Понякога това „чудо“ идва отвън (тогава обикновено тонът е по-хумористичен), а понякога ненадейно се разкрива в самия човек (тогава тонът е по-лиричен). Но крайната цел на Кир Буличов е

разкриването на „чудото“ на самия човек — любовта, доброта, духовността. А този принцип е не само литературен похват за създаване на мек лиричен хумор и поетична атмосфера. Той крие и своеобразен „идеологически“ императив: вяра във възраждащата сила на доброто и призив към неговото култивиране в ежедневието — към повече финес, етика и красота в толкова крехките човешки отношения. Защото най-голямото чудо — това е човешкото у човека. Кир Буличов е един срамежлив романтик.

Невероятното, което нахлува в делника, е такова нарушение на нашите представи, което предизвиква усмивка (доброжелателно-хумористична, тъжно-шеговита, съчувствено-иронична). Така невероятното се приземява, а делничното се възвисява и опоектизира. Негов жанрово-повествователен израз е прибягването към модернизирани приказки и реализирани метафори. Например „Подели с мен“ е разказ за една планета, където хората съвсем реално „споделят болката“ на ближния — поемат част от нея и страдат заедно с него. В „Окото“ приборът за възвръщане зрението на слепите помага на главния герой да „прогледне“ и види истината за жена си. „Получихме златни рибки“, „Не ядосвай магьосника“, „Домашен пленник“ и „Снежанка“ са лирични тъжно-хумористични приказки, в които елементът на реализирана метафора е също доста забележим.

Засега стихията на Кир Буличов е лиризиращият разказ и цикълът разкази: те са тази кондензирана и гъвкава жанрова форма, в която талантът му се проявява най-ярко. В по-големите форми Буличов става по-дисциплиниран и драматичен: той не е епик, но умее да разказва увлекателно и убедително. Тук обаче по-трудно го отличаваме от останалите фантасти. Силата на Буличов е в изграждането на характера, в психологическата обрисовка, в поетично-тъжно-комичните нюанси, а не в ефектността на обстановката или концептуалността на моделирането, които при по-големите жанрови форми на фантастиката имат по-голямо значение. Може би затова в подобни случаи (като романа „Последната война“) авторът не се стреми да рисува обстановка, значително отличаваща се от земната. От друга страна обаче, повестта „Великият Дух и бегълците“, включена в този сборник, показва резултатния стремеж на Буличов да излезе в други проблемни хоризонти, да даде свой отговор на определени нравствено-философски въпроси, поставяни и от други съветски

фантасти. И не е случайно това, че на финала затвореният кръг на човешката обреченост, на манипулационния експеримент е разкъсан — оптимистично. Тази повест е едно от малобройните произведения, в които любовта на Игор Можейко към историята е прескочила и у Кир Буличов; тази тенденция обаче става все по-силна — доказателство е и появилата се през миналата година повест „Похищението на чародея“.

Ако в предишните разкази на Кир Буличов драматизмът се разтопява в лирично-поетичната атмосфера, а хуморът е позитивен, напоследък произведенията му стават по-конфликтни, проблемни и сериозни (т.е. тъжни), което е обяснимо: в белетриста с лирична нагласа се крие драматичен писател, а в хумориста — трагик.

Когато заговорим за съвременната съветска фантастика, заслужено започваме с братя Стругацки. Едно от следващите имена, с които трябва да продължим, е Кир Буличов. Досега той беше сравнително непознат на българския читател (поне в преводи). Сега — благодарение на този сборник на издателство „Хр. Г. Данов“, както и на детските книжки, които подготвя „Отечество“ и още един сборник на библиотека „Галактика“ на „Г. Бакалов“, пропускът ще бъде поправен. Това е важно, защото голяма част от по-новите разкази и повести на продуктивния Кир Буличов са пръснати из различни съветски списания и алманаси и са трудно достъпни дори за най-запаления любител на фантастиката.

Огнян Сапарев

Издание:

Кир Буличов.

Хора като хора

Сборник научнофантастични разкази и повест

Руска. Първо издание

Кир Булычев, „Чудеса в Гусяре“,

© Москва, „Молодая гвардия“, 1972 г.

Кир Булычев, „Люди как люди“,

© Москва, „Молодая гвардия“, 1975 г.

Кир Булычев „Летное утро“,

© Москва „Московский рабочий“, 1979 г.

Антология советской фантастики, т.15,

© Москва, „Молодая гвардия“, 1968 г.

Сборник научной фантастики, вып. 11,

© Москва, „Знание“, 1972 г.

Мир приключений. Сборник фантастических и
приключенческих рассказов,

© Москва, „Детская литература“, 1976 г.

Издателство „Христо Г. Данов“, Пловдив, 1981

Подбор и превод от руски: Нина Ракева

Редактор: Здравка Петрова

Художник: Тодор Стоилов

Художник-редактор: Веселин Христов

Технически редактор: Найден Русинов

Коректор: Олга Цанова

Литературна група IV

Дадена за набор на 22.I.1981 г.

Подписана за печат на 30.V.1981 г.

Издателски №1734

Формат 60X90/16

Издателски коли 20,75

У.И.К. 21,17

Печатни коли 20,75

07 — 9536352511/5617-8-81

Издателство „Христо Г. Данов“ — Пловдив

Печатница „Д. Благоев“ — Пловдив

Цена 2,65 лева

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.